

Marktäktverksamhet

Guide för hållbar användning av marksubstanser

Miljöministeriets publikationer
2021:13

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

Miljöministeriets publikationer 2021:13

Marktäckverksamhet

Guide för hållbar användning av marksubstanser

Miljöministeriet

© 2021 författare och miljöministeriet

ISBN PDF: 978-952-361-237-2

Foto: Jari Rintala; omslagsfoto, foto 3–15, 21, 23, 26–33, 36, 37, 39–41, 43, 45, 46, 47, 50, 53–55

Heikki Kovalainen, foto 49, Terhi Rytteri, foto 51, 52

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten

Helsingfors 2021

Presentationsblad

Utgivare	Miljöministeriet	22.3.2021
Författare	Miljöministeriet	
Publikationens titel	Marktäktverksamhet – guide för hållbar användning av marks substanser	
Publikationsseriens namn och nummer	Miljöministeriets publikationer 2021:13	
Diarie-/ projektnummer	-	Tema Naturtillgångar
ISBN PDF	978-952-361-237-2	ISSN PDF 2490-1024
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-237-2	
Sidantal	188	Språk svenska
Nyckelord	täktplan, marktäktslagen, marks substanser, hållbar användning, grundvatten, eftervård, efteranvändning	
Referat	<p>I Finland finns det över 5000 giltiga marktäktstillstånd som möjliggör marktäkt för cirka 1000 miljoner fastkubikmeter. Tillstånden gäller allt oftare brytning av berg i stället för tagande av grus. Täktverksamheten kan ha skadliga konsekvenser för miljön och invånarnas trivsel. Konsekvenserna kan minskas genom att planera och genomföra täktverksamheten väl och genom eftervård av täktområdena.</p> <p>Det huvudsakliga syftet med guiden är att främja hållbar användning av marks substanser och resurseffektivitet. Hållbar användning av marks substanser förutsätter att marks substanser utnyttjas och återvinns effektivt. Kommande generationers tillgång till marks substanser måste tryggas utan att äventyra den biologiska mångfalden eller grundvattenstatusen.</p> <p>Syftet med guiden är att ge allmänna anvisningar och bakgrundsinformation om tillståndsförfarandet vid marktäkt och att ge riktlinjer för planeringen och övervakningen av verksamheten. I guiden behandlas hur regionplaneringen kan genomföras för att samordna lösningarna på de konflikter som kan uppstå i samband med marktäkt till exempel vad gäller skyddet av grundvattnet, rekreationsanvändningen och invånarnas trivsel.</p> <p>Anvisningen är inte juridiskt bindande för myndigheterna eller verksamhetsutövarna, och vid tillämpningen av anvisningen bör man beakta den prövning som krävs från fall till fall samt de lokala förhållandena.</p> <p>Guiden ersätter den guide om hållbar användning av marks substanser som miljöministeriet publicerade år 2009 (Miljöministeriets anvisningar 1/2009).</p>	
Förläggare	Miljöministeriet	
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi	

Kuvailulehti

Julkaisija	Ympäristöministeriö	22.3.2021
Tekijät	Ympäristöministeriö	
Julkaisun nimi	Maa-ainesten ottaminen – opas ainesten kestävään käyttöön	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Ympäristöministeriön julkaisuja 2021:13	
Diaari/hankenumero	-	Teema Luonnonvarat
ISBN PDF	978-952-361-237-2	ISSN PDF 2490-1024
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-237-2	
Sivumäärä	188	Kieli ruotsi
Asiasanat	maa-aineslaki, maa-aines, kestävä käyttö, pohjavesi, jälkihoito, jälkikäyttö, ottamissuunnitelma	
Tiivistelmä	<p>Suomessa on voimassa yli 5000 maa-aineslupaa, jotka mahdollistavat noin 1000 miljoonan kiintokuution maa-ainesten ottamisen. Luvat kohdistuvat entistä enemmän kallion ottamiseen soran ottamisen sijaan. Ottamistoiminta voi vaikuttaa haitallisesti ympäristöolosuhteisiin ja asumisviihtyvyyteen. Näitä vaikutuksia voidaan vähentää ottamisen hyvällä suunnittelulla ja toteutuksella sekä ottamisalueiden jälkihoidolla.</p> <p>Oppaan keskeisenä tavoitteena on edistää maa-ainesten kestävää käyttöä ja resurssitehokkuutta. Maa-ainesten kestävä käyttö edellyttää, että maa-aineksia hyödynnetään ja kierrätetään tehokkaasti. Aineiden saatavuus tulee turvata tuleville sukupolville vaarantamatta luonnon monimuotoisuutta tai pohjaveden tilaa.</p> <p>Oppaan tarkoituksena on toimia yleisenä ohjeena ja antaa taustatietoa maa-ainesten ottamisen lupamenettelystä sekä ohjeistaa ottamisen suunnittelua ja valvontaa. Oppaassa korostetaan maa-ainesten ottamiseen liittyvien ristiriitojen, kuten pohjaveden suojelun, virkistyskäytön ja asumisviihtyvyyden, yhteensovittamista aluesuunnittelun keinoin.</p> <p>Ohje ei ole viranomaisia eikä toiminnanharjoittajia oikeudellisesti sitova ja sitä sovellettaessa tulee ottaa huomioon tapauskohtainen harkinta ja paikalliset olosuhteet.</p> <p>Opas korvaa ympäristöministeriön vuonna 2009 julkaistun Maa-ainesten kestävä käyttö –oppaan (Ympäristöhallinnon ohjeita 1/2009).</p>	
Kustantaja	Ympäristöministeriö	
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of the Environment	22 March 2021	
Authors	Ministry of the Environment		
Title of publication	Extraction of soil materials – guide to sustainable use of materials		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Environment 2021:13		
Register number	-	Subject	Natural resources
ISBN PDF	978-952-361-237-2	ISSN (PDF)	2490-1024
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-361-237-2		
Pages	188	Language	Swedish
Keywords	extraction plan, Land Extraction Act, soil materials, sustainable use, groundwater, aftercare, after-use		
<p>Abstract</p> <p>At present, there are more than 5,000 land extraction permits in force in Finland, allowing the extraction of soil materials up to about 1,000 million solid cubic metres. The focus has shifted from the extraction of gravel to rock material. Extraction operations may have adverse impacts on the environmental conditions and housing comfort. Such impacts can be reduced through proper planning and implementation of the extraction operations.</p> <p>The key aim of the guide is to promote the sustainable use of soil materials and resource efficiency. The sustainable use of soil materials requires that the materials are utilised and recycled efficiently. The availability of soil materials must be ensured also for the future generations without compromising biodiversity or groundwater status.</p> <p>The guide should serve as a general guideline, and provide background information on the permit procedure relating to land extraction and advice on the planning and supervision of extraction operations. The guide stresses the need for proper regional planning to reconcile conflicts caused by land extraction, such as those associated with groundwater protection, recreational use and housing comfort.</p> <p>The guide is not legally binding on the authorities or operators. It should be applied on a case-by-case basis with due account for the local conditions.</p> <p>This guide replaces the document published by the Ministry of the Environment in 2009 'Sustainable soil use – Guide for the regulation and organisation of soil extraction' (Environmental administration guides 1/2009).</p>			
Publisher	Ministry of the Environment		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Innehåll

Förord	11
Begrepp i handboken	13
Förkortningar för lagar och förordningar samt myndighetskällor	19
1 Hållbar användning av jordmaterial	20
1.1 Användning av jordmaterial	20
1.2 Miljöpåverkan från täktverksamhet	22
1.3 Strategiska mål för tagning och utvinning av jordmaterial	22
1.3.1 Resurseffektivitet	22
1.3.2 Skydd av värdefulla geologiska naturformationer, biologiska livsmiljöer och grundvattenområden	24
1.3.3 Metoder i en cirkulär ekonomi för mer hållbar användning av jordmaterial	25
1.3.4 Samordning av stenmaterialförsörjning och övrig områdesanvändning	25
1.3.5 Enhetlig tillståndsprövning	26
1.3.6 Efterbehandling av täkterna	26
2 Reglering av täktverksamheten	27
2.1 Marktäktslagen reglerar marktäkter	27
2.1.1 Tillämpningsområde	27
2.1.2 Tillståndstvång	28
2.1.3 Begränsningar	28
2.1.4 Undantag från marktäktslagen	34
2.1.4.1 Materialutvinning enligt gruvlagen	35
2.1.4.2 Täktverksamhet i samband med byggande	35
2.1.4.3 Vattenlagen tillämpas på täktverksamhet på vattenområden	38
2.2 Annan lagstiftning om täktverksamhet	38
2.2.1 Miljötillstånd för stembrytning och stenkrossar	39
2.2.2 Vattentillstånd för att trygga grundvattnets mängd och kvalitet	40
2.2.3 Lagen om vattenvårds- och havsvårdsförvaltningen och miljöskyddslagen tillgodoser målen för grundvattenskyddet	41
2.2.4 Markanvändnings- och bygglagen främjar hållbar materialanvändning	42
2.2.5 Naturvårdslagen främjar natur- och landskapsvården	43
2.2.6 Natura 2000	46
2.2.7 Förfarandet för miljökonsekvensbedömning (MKB) tillämpas på omfattande täktverksamhet	46

2.2.8	Viktiga livsmiljöer enligt skogslagen och naturtyperna enligt vattenlagen tillvaratas.....	48
2.2.9	Marktäcktslagen tillämpas inte på väg- och banområden.....	49
2.2.10	Fornlämningar är fredade.....	50
2.2.11	Upptaget jordmaterial kan klassificeras som avfall.....	51
2.2.12	Förordning om utvinningsavfall.....	51
2.2.13	Kommunala föreskrifter.....	52
2.3	Reglering av husbehovstäckter.....	52
2.4	Täktverksamhet på detaljplaneområde.....	54
2.4.1	Tillstånd för täktverksamhet på byggområden.....	54
2.4.2	Tillstånd för miljöåtgärder tillämpas inte på områden med täkttillstånd.....	56
3	Regional planering av täktverksamhet.....	57
3.1	Riksomfattande målen för områdesanvändningen.....	57
3.2	Markanvändningsplanering och täktverksamhet.....	58
3.3	Underlag för regional planering.....	60
3.3.1	Planer för användningen av stenmaterial- och grundvattentillgångar.....	60
3.3.2	Bedömningar av landskaps- och naturvärden samt hotade arter.....	63
4	Projektering och genomförande av täktverksamhet.....	65
4.1	Förstudier och övriga förberedelser.....	65
4.1.1	Allmänt.....	65
4.1.2	Utredning av grundvattenförhållandena.....	66
4.1.2.1	Allmänt.....	66
4.1.2.2	Skydd av grundvattnet accentueras i grundvattenområden.....	67
4.1.2.3	Uttagets omfattning på grundvattenområde.....	68
4.1.2.4	Skyddslagrets tjocklek.....	70
4.1.2.5	Uttag under grundvattennivån.....	72
4.1.2.6	Podsolen och växtligheten vid grundvattenskyddet.....	73
4.1.3	Naturutredning.....	74
4.1.4	Utredningar om materialets kvalitet, kvantitet och ändamål.....	74
4.1.5	Buller-, damm- och vibrationsutredningar.....	75
4.1.6	Skyddsavstånd till störningsutsatta lägen.....	76
3.1.7	Detaljerade bestämmelser om skyddsavstånd i ASF.....	79
4.2	Täktplan.....	80
4.2.1	Allmänt.....	80
4.2.2	Täktplanens omfattning.....	81
4.2.2.1	Allmänt.....	81
4.2.2.2	Beskrivning av täktplaneområdet.....	81
4.2.2.3	Täktverksamhet och organisering av den.....	82
4.2.2.5	Miljöriskbedömning och övervakning av miljökonsekvenser.....	84
4.2.2.6	Minskning av negativa miljökonsekvenser samt efterbehandling och efteranvändning av täktområdet.....	85
4.2.2.7	Plan för hantering av utvinningsavfall.....	86
4.2.2.8	Kartor och sektionsritningar i täktplanen.....	87

4.3	Täktverksamheten.....	88
4.4	Utmärkande för bergtäkter.....	93
4.4.1	Skillnader mellan krosstensbrott och naturstensbrott.....	93
4.4.2	Grundvattenförhållanden i bergsområden.....	94
4.4.3	Krosstenstäkt.....	95
4.4.4	Naturstenstäkt.....	97
5	Tillståndsförfarande och tillståndsprövning.....	100
5.1	Gemensam behandling av tillstånd samt samservice.....	100
5.2	Ansöka om tillstånd samt tillståndsansökan.....	101
5.3	Delgivning av och information om tillståndsansökan.....	103
5.4	Nödvändiga utlåtanden.....	105
5.5	Tillståndsprövning.....	106
5.6	Tillståndsbestämmelser.....	109
5.7	Tillståndsbeslut.....	111
5.8	Delgivning av och information om tillståndsbeslut.....	112
5.9	Sökande av ändring.....	113
5.10	Iakttagande av beslut som inte vunnit laga kraft.....	116
4.11	Giltighetstid för tillstånd.....	117
5.12	Byte av tillståndshavare.....	118
5.13	Tillstånds- och tillsynsavgifter.....	119
5.14	Säkerhet.....	120
5.15	Tillstånd enligt vattenlagen för upptagning av jordmaterial.....	121
5.16	Miljökonsekvensbeskrivning vid förfarandet för marktäckstillstånd.....	123
6	Tillsyn och kontroll av täktverksamhet.....	125
6.1	Verksamhetsutövarens kontroll och rapportering.....	125
6.1.1	Allmänt.....	125
6.1.2	Grundvattenövervakning.....	125
6.1.2.1	Observationslokaler.....	126
6.1.2.2	Installation och underhåll av observationsrör.....	126
6.1.2.3	Fastställande av grundvattennivån.....	127
6.1.2.4	Kontroll av grundvattenkvalitet.....	128
6.1.2.5	Resultat och redovisning av grundvattenkontrollerna.....	129
6.1.3	Kontroll av yt- och dagvatten.....	129
6.1.4	Kontroll av buller, damm och vibrationer.....	131
6.1.5	Anmälan om täktverksamhet.....	131
6.1.6	Bedömning och översyn av plan för hantering av utvinningsavfall.....	132
6.1.7	Övrig kontroll och rapportering.....	132
6.2	Myndighetstillsyn.....	133
6.2.1	Tillsynsmyndigheter.....	133
6.2.2	Tillsynsinspektioner.....	134
6.3	Potentiell användning av fjärranalys vid tillsyn och kontroll av takning av jordmaterial.....	137

6.4	Tillståndsuppgifter samt kvantitets- och kvalitetsuppgifter för jordmaterial i datasystemet Notto.....	138
6.4.1	Notto	138
6.4.2	Tillståndsmyndigheten lämnar uppgifterna om täkttillstånd.....	138
6.4.3	Tillståndshavaren redovisar årligen mängden och arten av material som tagits	139
6.5	Myndighetsåtgärder i särskilda situationer.....	139
6.5.1	Åtgärder vid överträdelse av tillståndsbestämmelserna	139
6.5.2	Tillståndshavarens konkurs.....	141
6.5.3	Verksamhetsutövarens ersättningskyldighet och statens inlösningskyldighet	141
7	Efterbehandling, återställning och efteranvändning av täkter	142
7.1	Allmänt.....	142
7.2	Efterbehandling.....	145
7.2.1	Städning	145
7.2.2	Utformning	147
7.2.3	Övertäckning med yttjord	149
7.2.3.1	Återförande av avbaningsmassor från täkten	150
7.2.3.2	Inhämtad yttjord.....	151
7.2.4	Återvegetation.....	152
7.2.4.1	Undervegetation	153
7.2.4.2	Beskogning	153
7.2.4.3	Tidpunkt för plantering och sådd	154
7.2.4.4	Växtlighet för naturstensbrott och krosstensbrott.....	154
7.2.5	Förhindrande av olämplig användning av området	154
7.3	Återställning av gamla täkter.....	155
7.4	Biologisk mångfald vid efterbehandling och återställning	157
7.4.1	Solexponerade sluttningar på täktområden.....	157
7.4.2	Sällsynta mossor och lavar på brottväggarna	160
7.4.3	Hänsyn till rödlistade backsvalan	160
7.4.4	Våtmarker kan ha naturvärden.....	161
7.5	Kostnader för efterbehandling och återställning.....	162
7.6	Efteranvändning av täkter	163
	Litteratur om ämnet.....	167
	Bilagor	
	Bilaga 1. Exempel på kartor och ritningar i täktplaner.....	171
	Bilaga 2. Mall för tillståndsbeslut för marktäkt med stenmaterialkrossning.....	181
	Bilaga 3. Handlingar till ansökan om täkttillstånd.....	185
	Bilaga 4. Exempel på täktplan (gemensam behandling).....	187

FÖRORD

För täktverksamhet krävs allt oftare utöver tillstånd för marktäkt även miljötillstånd. Med de ändringar av miljöskyddslagen (527/2014) och marktäktslagen (555/1981) som trädde i kraft 2016 kan tillståndsärenden i projekt som förutsätter tillstånd enligt marktäktslagen och miljöskyddslagen behandlas tillsammans. Detta har påverkat tillståndsprocesserna i anslutning till marktäktsprojekt samt projekteringen och tillsynen av täktverksamheten.

Denna handbok ger såväl bakgrundsinformation om tillståndsförfarandet för marktäkt som anvisningar om projektering och tillsyn av täktverksamheten. Den är tänkt att bidra till en harmonisering och förenkling av ansöknings- och tillsynsförfarandena och av anmälningarna till informationssystem och därmed underlätta tillståndsprocesserna.

Handboken fokuserar på frågor som hänför sig till marktäktslagen. Frågor som omfattas av tillämpningsområdet för miljöskyddslagen är tillsyn och tillståndsförfaranden på allmän nivå samt tillämpning av statsrådets förordning om miljöskydd i samband med stenbrott, annan stenbrytning och stenkrossar (800/2010).

I handboken behandlas den relevanta lagstiftningen om regleringen av marktäkt och hantering av jordmaterial på täktområdet, ansökan om tillstånd för marktäkt och miljötillstånd i anslutning till marktäkt, uppgörande av täktplan och krav på dess innehåll, tillsyn av täktverksamheten samt grunderna och målen för planeringen av den regionala bergmaterialförsörjningen. I handboken redogörs för målen och de praktiska åtgärderna vid täktverksamhet med avseende på både miljön och materialekonomin. Andra viktiga aspekter är hänsyn till naturförhållandena, landskapet och bebyggelsen, betydelsen av regionala utredningar och planer, grundvattenskyddet samt efterbehandling av täkterna. Dessutom beskrivs lämpliga återställningsåtgärder för gamla täkter som etablerats innan marktäktslagen antogs.

Handboken ersätter miljöministeriets handbok Hållbar marktäkt från 2009 (Miljöförvaltningens anvisningar 1/2009). Orsak till uppdateringen är ändringar i lagstiftningen om marktäkt, vilka avspeglas på ordnandet av täktverksamhet.

Handboken har uppdaterats av följande arbetsgrupp som tillsatts av miljöministeriet:

Juhani Gustafsson, konsultativ tjänsteman, miljöministeriet, ordförande
Jari Rintala, äldre forskare, Finlands miljöcentral, sekreterare
Hanne Lohilahti, specialsakkunnig, miljöministeriet, sekreterare
Markus Tarasti, miljøråd, miljöministeriet
Marko Nurmikolu, jurist, Finlands Kommunförbund
Juha Laurila, direktör, INFRA rf (ersättare Taina Piironen, utvecklingschef, NCC Industry)
Terhi Moilanen, ledande expert, NTM-centralen i Tavastland
(ersättare Mona Sundman, inspektör, NTM-centralen i Nyland)
Ritva Britschgi, ledande hydrogeolog, Finlands miljöcentral
(ersättare Outi Pyy, specialplanerare)
Mika Räisänen, specialsakkunnig, Geologiska forskningscentralen
(ersättare Heikki Pirinen, geolog)
Mika Honkanen, konsultativ tjänsteman, arbets- och näringsministeriet
Olavi Selonen, utvecklingsdirektör, Kiviteollisuusliitto ry
Leena Kristeri, jurist, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter MTK
(ersättare Simo Takalammi, jurist)
Laura Valokoski, it-expert, Trafikledsverket
(ersättare Soile Knuuti, miljöspecialist)
Vesa Toivola, direktör, Regionförvaltningsverket i Östra Finland
Tapani Veistola, expert, Finlands naturskyddsförbund (ersättare Pasi Kallio, miljöjurist)

Arbetsgruppen har under projektets gång hört experter och aktörer på området samt studerat marktäktsverksamhet och efterbehandling i praktiken i flera fältlokaler.

Författare och redaktör för handboken är Jari Rintala från Finlands miljöcentral. I arbetet medverkade också Markus Tarasti (MM), Hanne Lohilahti (MM), Anna Hovila (MM) (juni–november 2019), Marko Nurmikolu (Kommunförbundet), Juha Laurila (Infra rf), Mika Räisänen (GTK) och Mona Sundman (NTM-centralen i Nyland). Plankartorna har ritats av Oscar Lindfors på Ramboll Finland Oy.

Handboken är inte juridiskt bindande för myndigheter eller aktörer och den ska tillämpas utifrån omständigheterna och de lokala förhållandena i varje enskilt fall.

Miljöministeriet hoppas att handboken ökar medvetenheten om en hållbar användning av jordmaterial och resurseffektivitet, motverkar negativa miljökonsekvenser från marktäkt och stärker samarbetet mellan de centrala aktörerna inom marktäcksfrågor.

Juhani Damski
kanslichef

BEGREPP I HANDBOKEN

Undervegetation

Undervegetationen i moskogar består av bottenskikt och fältskikt. Vegetationen i botten-skiktet utgörs av lavar och mossor. I fältskiktet utgörs vegetationen av gräs, örter och ris.

Block

Uthuggna stenblock från bygg-/naturstensbrott, efter normalt med standardmått ca 1,5 m * 2 m * 3 m.

Ekosystemhotell

En metod för att minska de negativa effekterna av förändrad markanvändning på den biologiska mångfalden. Syftet är att värna om lokalt eller regionalt betydelsefulla arter och artsamhällen (ekosystem) genom att flytta dem först tillfälligt till säkerhet under ett byggprojekt och sedan tillbaka till den ursprungliga platsen eller nära den. I stora samhällsviktiga byggprojekt (riksvägar, spårvägar) som har en oundviklig påverkan på arterna kan ekosystemhotell också användas för att skydda rödlistade arter. Metoden, som tills vidare är på försöksstadiet, lämpar sig endast för arter som tål att flyttas.

Speciell naturförekomst

Speciella naturförekomster enligt marktäktslagen kan vara såväl geologiska som biologiska. De kännetecknas oftast av att de är sällsynta och avvikande.

Förekomsten betraktas som speciell när den är sällsynt inom ett stort område. Den kan också räknas som speciell om dess uppkomst, beskaffenhet eller form avviker från det normala för orten. Ofta accentuerar de biologiska och geologiska egenskaperna varandras speciella karaktär och betydelse. Speciella naturförekomster har utöver sitt skyddsvärde även naturvetenskaplig, landskapsmässig och pedagogisk betydelse.

Efterbehandling

Åtgärder som vidtas under eller efter täktverksamheten för att minska de negativa konsekvenserna för miljön.

Efteranvändning

Markanvändning på täkten efter att täktverksamheten har avslutats.

Utvinningsavfall

Avfall som uppkommer vid lösgörande av organiska eller oorganiska substanser som förekommer naturligt i berggrunden eller i marken eller vid lagring eller anrikning av dessa.

Deponi för utvinningsavfall

Ett område i anslutning till produktionsplatsen där utvinningsavfall i fast eller flytande form eller i suspension som uppstår på platsen deponeras.

Berggrundvatten

Vatten som fyller hålrummen i berggrunden. I de finländska förhållandena avses vanligen grundvattnet i sprickor och krosszoner.

Skut

Stort stenblock som brutits ur berggrunden och styckas upp i bitar eller måttanpassade block för vidareförädling.

Vacker landskapsbild

Med vacker landskapsbild avses skönheten hos en plats eller det omgivande landskapet. Med landskap avses både naturlandskap och kulturlandskap. Landskapets skönhet kan betraktas såväl från platsen ut mot omgivningen eller vice versa.

Hållbar användning

Inom marktäktsverksamheten innebär principen om hållbar användning att både tillgången till jordmaterial och det grundvatten som finns i jordformationerna kan tryggas såväl när det gäller kvantitet som kvalitet utan att den biologiska mångfalden äventyras. Med hållbar användning avses även kvalitativt byggande samt långtidshållbara och återvinningsbara stenmaterialprodukter.

Kubikmeter fast mått (m³f)

Jordmaterialets eller bergmaterialets volym i naturtillstånd i förekomsten före upptagning eller utbrytning.

Stenkross

Anläggning för krossning av sprängsten, grus eller morän till krossprodukter med hjälp av krossutrustning.

Stenmaterial

Vid stenmaterialproduktionen delas stenmaterialet in i förädlade och oförädlade sorter. Förädlad stenmaterial är bergkross eller krossgrus som siktats till önskad kornstorlek. Oförädlad stenmaterial är ett osiktat stenmaterial som tillvaratagits utan bearbetning.

Husbehovstäkt

Täktverksamhet för sedvanligt bruk för boende eller för jord- och skogsbruk. Användningen ska hänföra sig till byggande eller underhåll av transportförbindelser. Sedvanlig husbehovstäkt omfattar inte till exempel tagning av jordmaterial för anläggning av skogsbilvägar.

Sprängsten

Utsprängt stenmaterial från berg.

Stenbrott

Bergtäkt där annat än gruvmineral lösgörs eller bryts så, att stenen kan utnyttjas som råmaterial för byggnadssten, gravsten eller någon annan motsvarande produkt. Kallas också naturstensbrott och byggnadsstensbrott.

Krosstensbrott

Bergtäkt där den uthuggna stenen kan utnyttjas som sprängsten eller råmaterial för kross.

Naturförhållanden

I marktäktslagen avses med naturförhållanden närmast grund- och ytvattenförhållanden, värme- och fuktförhållanden samt ståndortsfaktorer. Till dem kan även räknas reproduktions- och rastningslokaler för djur.

Naturgrus

Naturligt sorterade sand- och grusförekomster främst i åsar och randbildningar.

Källa

Plats där grundvattnet under naturliga förhållanden tränger fram ur berggrunden och marken till markytan eller botten av en vattensamling.

Jordmaterial

Jordskikt som tillvaratas för användning som bland annat byggnadsmaterial eller råvara för byggnadsmaterial. Marktäktslagen tillämpas på tagande av sten, grus, sand, lera och mull. Denna förteckning är varken geologisk eller geoteknisk, utan allmänspråklig. Därmed ska marktäktslagen tillämpas på allt uttag av substanser i marken och berggrunden samt blandningar av dessa, med undantag av torv.

Podsol

Den vanligaste jordmånen inom barrskogszonen är podsol, som förekommer till exempel i grus- och sandformationer som ett 30–70 cm tjockt jordlager ovanpå det opåverkade modermaterialiet (C-horisonten). I grundvattenområden spelar den en viktig roll för att skydda grundvattnet. Podsolens struktur kan beskrivas på följande sätt:

Undervegetation

- 1) Förna
- 2) Mårskikt
- 3) Urlakningshorisont
- 4) Anrikningshorisont

Modermaterial

Kross

Gemensam beteckning för krossad sten. Olika slags krossat stenmaterial delas in enligt den råvara som använts. Bergkross är stenmaterial som utvinns genom att krossa och sikta sprängsten. Krossgrus är ett stenmaterial som erhålls genom att krossa och sikta rullsten eller grus.

Datasystemet Notto

Informationssystem för uppgifter om de tillstånd som avses i marktäktslagen, inklusive anmälningarna om uttagsmängder (MTL 23 b §).

Täktområde

Område för uttag av jordmaterial samt för därtill hörande arrangemang, såsom hantering av avbaningsmassor och skrotsten samt efterbehandling.

Täktplan

Vid ansökan om marktätstillstånd ska det framläggas en plan över täktverksamheten och vården av miljön samt, om möjligt, den senare användningen av området. Täktplanen ingår i tillståndsansökan och tillståndsbeslutet. Om planens innehåll föreskrivs i marktäktsförordningen.

Solexponerad lokal

Lokal i syd-västläge på berg med tunt mullager eller på dränerande sand där djur- och växtlivet har anpassat sig till torra och solexponerade förhållanden. Dessa organismer härstammar ursprungligen från solexponerade åssluttningar, men solexponerade lägen påträffas också på sandstränder, torra ängar, vägrenar, banvallar, gamla grustag och små flygfält.

Grundvattenströmningsbild

Modell som anger hur grundvattnet strömmar och rinner från tillrinningsområdet ut i omgivningen. Strömningsriktningen kan fastställas utifrån minst tre mätningar av grundvattennivån.

Grundvattentäkt

Avser en brunn eller annan anläggning för tappning, pumpning eller annan tagning av grundvatten för hushåll, industri eller annat ändamål.

Skyddsområde för grundvattentäkt

Den enligt vattenlagen behöriga tillståndsmyndigheten kan i ett beslut om uttag av vatten eller separat förordna att ett område kring en grundvattentäkt ska vara skyddsområde. Ett skyddsområde kan fastställas, om det är nödvändigt att begränsa användningen av området för att trygga vattenkvaliteten eller grundvattenförekomstens avkastningsförmåga.

Skyddszoner för grundvattentäkter; riktgivande

I samband med utarbetandet av en skyddsplan för grundvattenområde kan experterna fastställa riktgivande när- och fjärrskyddszoner för vattentäkter eller undersökta vattenområden. Zonerna ska fastställas utifrån tillräckligt detaljerade jordmåns- och grundvattenundersökningar och tillförlitliga beräkningar av strömningstider, exempelvis med strömningssmodeller.

Grundvatten

Grundvatten är vatten som fyller ut hålrummen i marken och berggrunden. Grundvatten bildas när regn eller ytvatten infiltreras genom jordlagren eller rinner in i sprickor i berggrunden.

Grundvattenområde

Ett geologiskt avgränsat område med markformer eller zoner i berggrunden som möjliggör betydande grundvattenströmning eller vattentäkt. Denna definition används i miljöskyddslagen.

Grundvattenförekomst

Grundvatten som lagrats som en enhetlig vattenmassa i den mättade zonen. Förekomsten kan också finnas utanför ett grundvattenområde. Denna definition används i vatten.

Grundvattentjörn

Tjörn som uppkommit i en marktäkt som når under grundvattennivån.

Grundvattenförekomst

Definieras i lagen om vattenvårds- och havsvårdsförvaltningen som en avgränsad förekomst av vatten i porös och genomsläpplig mark- eller berggrund som medger en betydande ström av grundvatten eller uttag av betydande mängder grundvatten.

Strandzon

Begreppet strandzon ingår i markanvändnings- och bygglagen (MBL 72 §) och används i samma betydelse i marktäktslagen (RP 195/1999). Bredden på strandzonen varierar från fall till fall och är enligt förarbetena till MRL cirka 100 meter från strandlinjen, men inte mer än 200 meter.

Skutknackning

Förminskning av stenblock med oönskat stor volym som uppstått i samband med stembrytning, med hjälp av en hydraulhammare som utgör tilläggsutrustning på grävskopa, en fallhejare eller någon annan motsvarande metod.

Skrotsten

Skrotstensvarp. Huvudsakligen sten som blir restprodukt vid naturstensbrytning.

Skyddsavstånd

Syftet med skyddsavståndet är att reducera negativ påverkan från täktverksamheten på landskapet och miljön. Skyddsavstånd kan fastställas till exempel till bebyggelse, väg, strand och angränsande fastighet.

Skyddslager

Skyddande jordlager som lämnas ovanför den högsta grundvattennivån.

Trädkärm

Trädbestånd runt tåkten som lämnas kvar i rådande tillstånd eller i naturtillstånd för att hindra insyn och spridning av damm och buller i omgivningen. Trädkärmen ska ingå i det område som täktplanen omfattar (täktplaneområde) och vara i den sökandes besittning.

Täktplaneområde

Ett område som är större än täktområdet och omfattar bland annat de i naturtillstånd lämnade skogsområdena och skyddsplanteringarna runt tåkten, förvarings- och serviceplatserna för arbetsmaskiner samt platserna för observationsrör och -brunnar för bevakning av grundvattennivån, vilka placeras utanför täktområdet. Täktplaneområdet är det största område på vilket tillståndsvillkoren i marktäkstillståndet kan gälla.

Område för stödverksamhet

Del av täktplaneområdet där transportmedel förvaras, underhålls och tankas samt där flytande bränslen, oljor och kemikalier behandlas och lagras och avfallshantering bedrivs.

Återfyllnadsmaterial

Jordmaterial som till sina egenskaper lämpar sig för återfyllning av täkten, exempelvis vid återställning av gamla täkter.

Våtsiktninganläggning

Anläggning för behandling av jordmaterial genom vattenspolning för att separera bort lera och andra partiklar och förbättra materialets byggnadstekniska egenskaper.

Tillstånd vid gemensam behandling

Tillstånd avseende ett projekt som kräver tillstånd enligt både marktäktslagen och miljöskyddslagen behandlas gemensamt, genom tillämpning av de materiella bestämmelserna i vardera lagen och enligt miljöskyddslagens bestämmelser om tillståndsförfarandet. För tillståndet behövs endast en gemensam ansökan.

FÖRKORTNINGAR FÖR LAGAR OCH FÖRORDNINGAR SAMT MYNDIGHETSKÄLLOR

RP Regeringens proposition

FBL Fastighetsbildningslag 554/1995

NVL Naturvårdslag 1096/1996

MTF Statsrådets förordning om marktäkt 926/2005

MTL Marktäktslag 555/1981

MBF Statsrådets förordning om återvinning av vissa avfall i markbyggnad 843/2017

FML Lag om fornminnen 295/1963

MBL Markanvändnings- och bygglag 132/1999

ASF Statsrådets förordning om miljöskydd i samband med stenbrott, annan stenbrytning och stenkrossar 800/2010

SRF Statsrådets förordning

SRB Statsrådets beslut

VL Vattenlag 587/2011

SFL Lag om samfälligheter 758/1989

MSF Statsrådets förordning om miljöskydd 713/2014

MSL Miljöskyddslag 527/2014

MKB (Förfarande vid) miljökonsekvensbedömning

MKBL Lag om förfarandet vid miljökonsekvensbedömning 252/2017

1 Hållbar användning av jordmaterial

1.1 Användning av jordmaterial

Substanserna i marken och berggrunden är en icke förnybar resurs. I Finland används årligen uppskattningsvis 130–150 miljoner ton jordmaterial, främst grus sand och bergkross (bild 1). I förhållande till invånarantalet är förbrukningen en av de största i EU. Avseende jordmaterial är Finland självförsörjande. Förbrukningen varierar i hög grad efter konjunkturerna. Av materialet tas cirka 60 procent från täkter som omfattas av marktäktslagen och 40 procent i samband med byggande, till exempel från väg- och husbyggen.

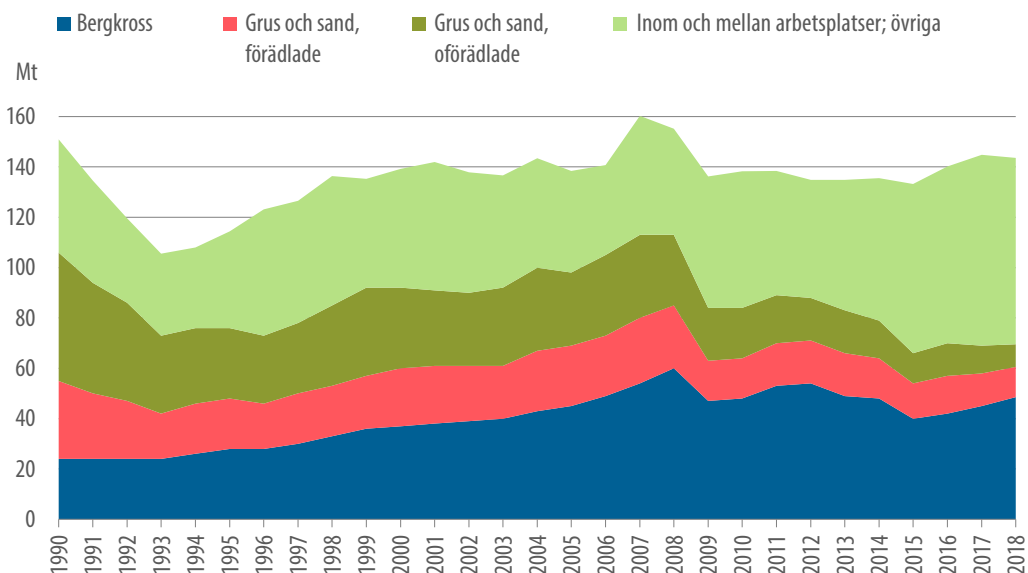

Bild 1. Beräknad totalförbrukning av jordmaterial 1990–2018 (INFRA rf/Nippala, 2019).

År 2018 var antalet gällande tillstånd för marktäkt cirka 3 300 för grus och sand, 2 000 för bergmaterial och 400 för övriga substanser (figur 2). Tillstånden möjliggör ett totalt jordmaterialuttag på cirka 1 000 miljoner kubikmeter fast mått (figur 2). Jordmaterial tas från 2 500–3 000 täkter årligen. År 2018 bestod det uttagna materialet till 54 procent av bergmaterial, 44 procent av sand och grus och 2 procent av annat jordmaterial.

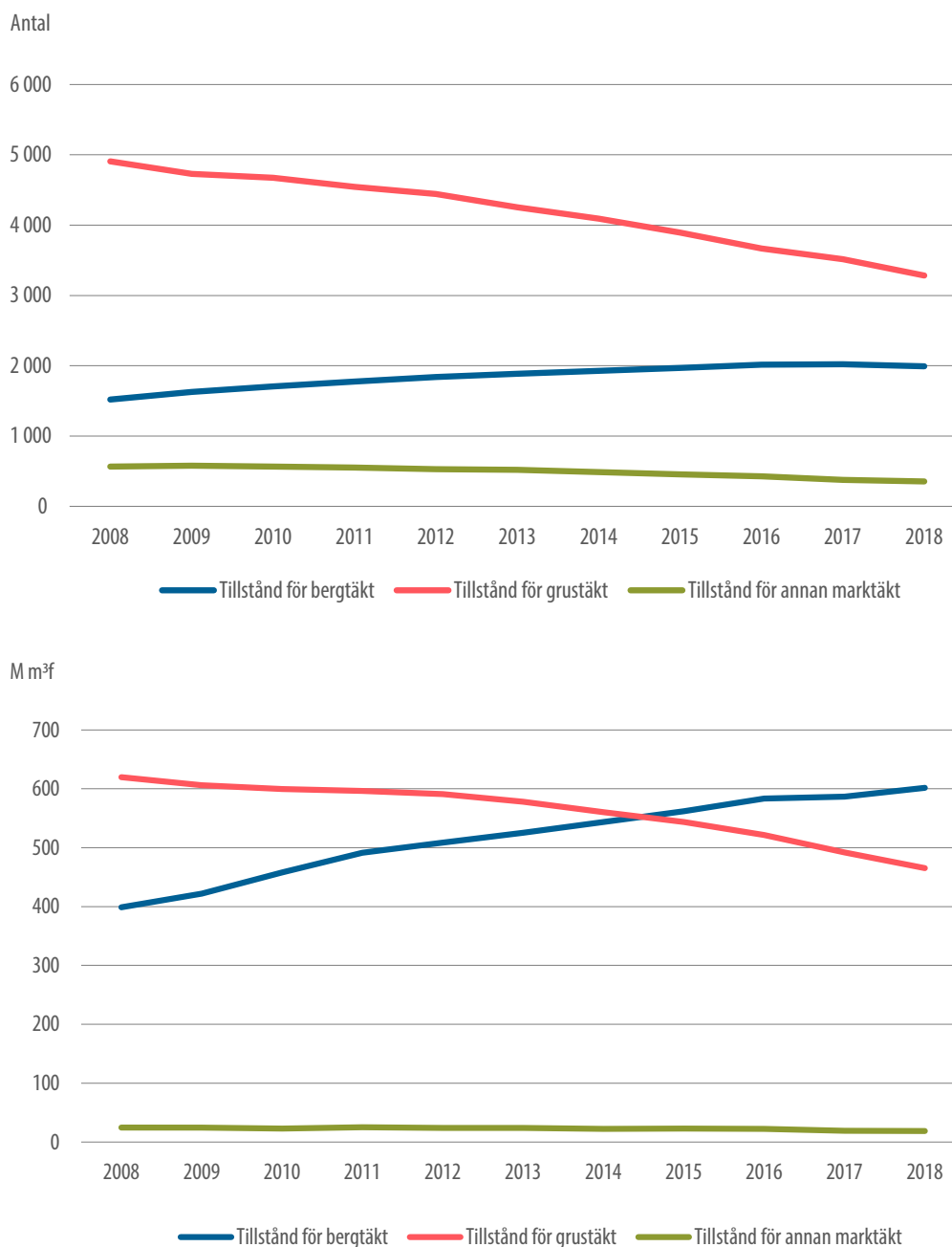

Bild 2. Antal marktäktstillstånd (övre bilden) och uttagsvolym enligt tillstånden (undre bilden) 2008–2018.

På grund av geologiska förhållanden finns det betydande regionala skillnader i bergmaterialtillgångarnas kvantitet och kvalitet. Dessutom har omfattande täktverksamhet lett till att de brukbara grustillgångarna har uttömts i närheten av flera större tätorter. Vid byggande används i stället för naturgrus i allt större utsträckning utbrutet bergmaterial, vars användning har ökat kraftigt de senaste årtiondena. Exempelvis i Nyland utgör bergmaterial cirka 80 procent av det totala uttaget från täkterna.

1.2 Miljöpåverkan från täktverksamhet

Marktäkter har många olika slags miljökonsekvenser. De negativa effekterna är oftast störst under täktverksamheten och de kan lindras genom väl projekterad och utförd verksamhet som till och med kan bidra till mångfalden i miljön.

De negativa miljökonsekvenserna riktas framför allt på landskapet och täktens geologiska och biologiska naturvärden. Därtill påverkar grustäkter grundvattenförhållandena. Omfattande och illa planerad och genomförd grusupptagning har lett till att det lokalt råder brist på både grus och grundvatten av god kvalitet. Bergbrytning, hantering av stenmaterial och transportarrangemang kan orsaka olägenheter i form av buller, damm och vibrationer. Negativa effekter på yt- och grundvatten kan även orsakas av sprängmedel som används i täktverksamheten eller uppkomma i täkter på till exempel arsenik- och svavelförande berg. På naturstensbrott finns ofta stora skrotstensdeponier som syns på långt håll och därmed påverkar landskapsbilden.

Täktverksamheten kan också ha positiva konsekvenser för miljön. När verksamheten har avslutats är det möjligt att förbättra den biologiska mångfalden på täkten och göra området lämpat för rekreation.

1.3 Strategiska mål för tagning och utvinning av jordmaterial

1.3.1 Resurseffektivitet

Resurseffektiv stenmaterialförsörjning innebär att materialet utnyttjas effektivt, ekonomiskt och med minimal miljöpåverkan (bild 3). Sinande tillgångar, som grus och bergmaterial av hög kvalitet, bör inte användas för mindre viktiga ändamål. Bättre resurseffektivitet erhålls genom ökad användning av moräner, skrotstensvarp från stenbrott och återvunnet material, såsom aska och slagg från industrin. Överlopsjord och rivningsavfall från byggen bör också återvinnas bättre. Dessutom kan man genom att förstärka och

återanvända befintliga markstrukturer och tillvarata förorenade jordar och sediment spara på stenmaterialtillgångarna. Till detta bidrar även statsrådets förordning om återvinning av vissa avfall i markbyggnad (MBF, 843/2017), som trädde i kraft 2017.

Bild 3. Vid resurseffektiv stenmaterialförsörjning utvinns stenmaterialet på nära håll.

Att säkerställa materialtillgången är avgörande för en hållbar användning av jordmaterial. Jordmaterial utvinns på ett kostnadseffektivt sätt i områden som lämpar sig för marktäkt. Utvinningen ska vara planmässig och bygga på ett regionalt perspektiv och informationsunderlag över såväl tillgångarnas kvantitet, kvalitet och tillgänglighet som åtgången av jordmaterial samt eventuella ersättande material. I tillväxtcentra bör dessutom planläggas och anläggas områden för bearbetning och återvinning av stenmaterial. Informationssystemen för marktäkter och stenmaterialtillgångar tjänar planeringen och organiseringen av täktverksamheten samt tillsynen och övervakningen.

Syftet med marktäktslagen är att täktverksamhet ordnas på ett sätt som stöder en hållbar utveckling av miljön. Tillgången på jordmaterial ska tryggas både kvantitativt och kvalitativt för kommande generationer utan att äventyra den biologiska mångfalden. Täktverksamheten får inte heller försämr grundvattnets kvantitativa eller kvalitativa status. I följande avsnitt behandlas de centrala principerna för hållbar marktäktverksamhet och användning av jordmaterial.

1.3.2 Skydd av värdefulla geologiska naturformationer, biologiska livsmiljöer och grundvattenområden

Värdefulla geologiska naturtyper som är viktiga för den biologiska mångfalden – som värdefulla åsar och randformationer, bergsområden, moränformationer, vindavlagringar och strandavlagringar, stenbunden mark och undervattensformationer – ska bevaras så nära naturtillstånd som möjligt. Värdefulla lokaler som ska beaktas vid ordnande av täktverksamheten är bland annat sällsynta eller hotade förekomster av ås- och hållmarksvegetation, ravinlundar och biotoper på översilningsmark samt lokaler för rödlistade eller sällsynta växt- och djurarter. Dessutom ska grundvattenförekomsterna bevaras i ett så naturligt tillstånd som möjligt för att skydda grundvattnet. Grundvattenområdena samt de värdefulla geologiska naturtyperna och biologiska lokalerna, inklusive inventeringsuppgifterna, utgör centrala bedömningsgrunder vid prövning av marktäktstillstånd. Detta behandlas närmare i avsnitt 3.3.

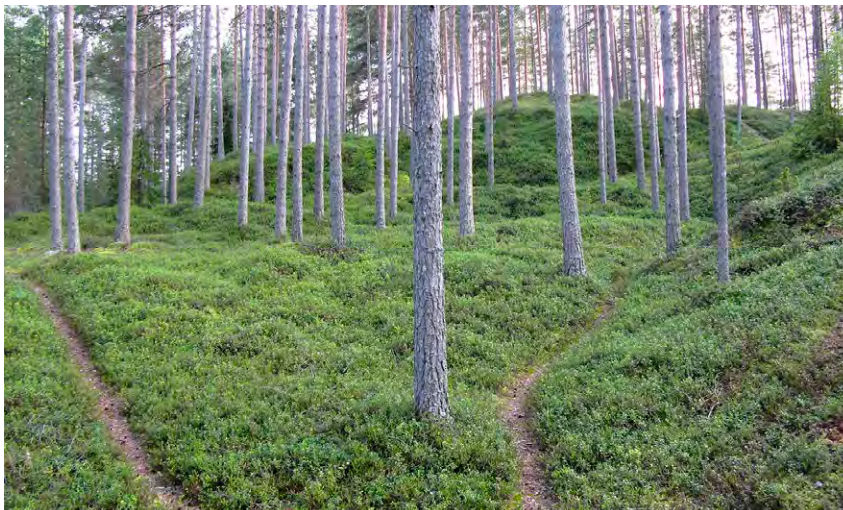

Bild 4. Åsar samt vind- och strandavlagringar som är värdefulla för den biologiska mångfalden bör bevaras i ett så naturligt tillstånd som möjligt.

1.3.3 Metoder i en cirkulär ekonomi för mer hållbar användning av jordmaterial

Hållbar användning av jordmaterial är en del av cirkulär ekonomi, som syftar till att främja en resurseffektiv, konkurrenskraftig och koldioxidsnål ekonomi. Cirkulär ekonomi går ut på att resurser används så länge som möjligt och utnyttjas effektivt. Vid utvinning av jordmaterial innebär detta innovativa lösningar för hållbar och ansvarsfull upphandling och användning av jordmaterial och ersättande material. Användningen av jordmaterial ska betraktas ur ett långtidsperspektiv, i stället för optimering av enskilda projekt.

De jordmaterial som används vid byggande kommer inte att ta slut i Finland inom den närmaste framtiden, men det finns stora regionala skillnader i tillgången. Det råder redan brist på naturgrus i närheten av flera stora tätorter. Det är möjligt att öka återvinningen och återanvändningen av material som ersätter stenmaterial, men de kan inte helt ersätta naturligt stenmaterial.

1.3.4 Samordning av stenmaterialförsörjning och övrig områdesanvändning

De minskande tillgångarna på grus och bergsfyndigheter av god kvalitet gör det mer angeläget att samordna olika former av markanvändning, särskilt i närheten av stora städer och tätorter samt i grundvattenområden. Ett och samma område kan vara föremål för till exempel stenmaterialförsörjning och samhällsbyggande, friluftsliv och rekreation, naturvård och landskapsvård samt skydd och användning av grundvatten. På många håll begränsar till exempel utbredningen av bebyggelse, glesbebyggelse och fritidsbosättning i närheten av betydande stenmaterialtillgångar utvinningen av stenmaterial.

För samordningen behövs regionala utredningar och planer över såväl skydds- och användningsbehovet av jord- och berggrundsformationerna som mängden av, kvaliteten på och konsumtionsbehovet av stenmaterial. Sådana planer är de landskapsvisa projekten för samordning av grundvattenskyddet och stenmaterialförsörjningen (POSKI). De regionala planerna för användningen av stenmaterial och grundvattentillgångar beskrivs närmare i avsnitt 3.3.

Då stenmaterialtillgångarna minskar har transportavstånden till användningsplatserna blivit längre, speciellt i många av de större städerna. Därmed har kostnaderna för stenmaterialförsörjningen ökat och detsamma gäller utsläppen från stenmaterialtransporterna. I tillväxtcentra behöver därför anvisas områden för återvinning, förädling och upplag av stenmaterial och ersättande material. Genom att förlägga dessa områden nära användningsplatserna kan man minska transportutsläppen. Ofta går det att förlägga dem vid bergtäkter eller olika verksamheter med miljöpåverkan.

1.3.5 Enhetlig tillståndsprövning

Tillståndsprövning enligt marktäktslagen är rättsprövning av varje enskilt fall separat. Tillståndsövervakningen fungerar bra såvida prövningsvillkoren enligt lagen är kända och inga tolkningskonflikter uppstår gällande behörighet och ansvar. Detta förutsätter samarbete och informationsutbyte mellan myndigheterna, som de kommunala tillståndsmyndigheterna och experterna på NTM-centralerna. Likabehandling av verksamhetsutövarna tillgodoses genom att tillståndsvillkoren tolkas enligt samma kriterier och motiveras.

Enligt god förvaltningssed ska myndigheterna vara medvetna om de olika förfaranden som eventuellt gäller täktprojektet, såsom miljökonsekvensbedömning och bedömning enligt 65 § i naturvårdslagen. God förvaltningssed kräver också att tillståndsärenden handläggs utan dröjsmål.

1.3.6 Efterbehandling av täkterna

Syftet med efterbehandling av täkter är att lindra täktverksamhetens påverkan på grundvattnet och att få tækten att smälta in i den omgivande naturen och landskapet. Med efterbehandling kan man skapa nya lösningar för efteranvändningen av områden och till exempel etablera ersättande habitat för växter och insekter som behöver solexponerade lokaler. Efterbehandling kräver ofta planering av varje fall separat, utifrån platsens särdrag och naturförhållanden.

Enligt utredningar av grustäckers tillstånd och återställningsbehov finns det tusentals gamla täkter på grundvattenområden. En del av dem har inte efterbehandlats eftersom tillståndsbestämmelserna om efterbehandling har varit otillräckliga eller bestämmelserna har inte iakttagits och övervakningen av efterbehandlingen har varit bristfällig. Återställning av dessa täkter bör främjas för att minska de negativa miljökonsekvenserna. Efterbehandling och återställning av täkter behandlas närmare i kapitel 7.

2 Reglering av täktverksamheten

2.1 Marktäktslagen reglerar marktäkter

Marktäktslagen (MTL, 555/1981) är en speciallag om marktäkter. Lagens centrala syfte är att styra täktverksamheten så att naturen, landskapet och vissa andra miljövärden skyddas i enlighet med principen om hållbar utveckling. Villkoren för täktverksamhet avgörs genom ett förfarande enligt marktäktslagen. Tillståndsprövningen sker enligt de villkor för marktäkt som föreskrivs i MTL 3 §. Marktäktslagen kompletteras av statsrådets förordning om marktäkt (marktäktsförordningen, MTF, 926/2005). Regleringen av marktäkt hör ihop med planeringen av markanvändning, mark- och vattenbyggnad, grundvattenskydd, miljöskydd och naturvård.

2.1.1 Tillämpningsområde

Marktäktslagen tillämpas på tagande av sten, grus, sand, lera och mull för bortforsling eller för lagring eller förädling på platsen (MTL 1 §). Förteckningen i lagen är allmänspråklig, och marktäktslagen tillämpas därmed på alla jord- och bergmaterial, med undantag av torv.

Marktäktslagen gäller inte (MTL 2 §):

- täktverksamhet som baserar sig på gruvlagen
- tagande och nyttjande av substanser som lösgjorts i samband med byggande, då åtgärden grundar sig på ett tillstånd av en myndighet eller en plan som godkänts av en myndighet
- sådant tagande av substanser på vattenområde när vilket det enligt vattenlagen krävs tillstånd av regionförvaltningsverket.

Undantagen från marktäktslagen behandlas mer ingående i avsnitt 2.1.4.

2.1.2 Tillståndstvång

För täktverksamhet enligt marktäktslagen krävs tillstånd av behörig myndighet (MTL 4 § och 7 §). Tillstånd behövs inte, om substanser tas för eget sedvanligt bruk till husbehov för boende eller för jord- och skogsbruk (MTL 4 §). Husbehovstäkt behandlas närmare i avsnitt 2.3.

Behörig myndighet i tillståndsärenden är den kommunala miljövårdsmyndigheten, som kan bevilja tillstånd eller avslå ansökan. Tillståndet beviljas för bestämd tid. Täktverksamheten kan inledas när tillståndsbeslutet har vunnit laga kraft. Även om beslutet överklagas kan tillståndsmyndigheten föreskriva att tagandet av substanser får påbörjas innan tillståndet vunnit laga kraft (MTL 21 §) (se avsnitt 5.9).

2.1.3 Begränsningar

De viktigaste bestämmelserna om reglering av marktäkt finns i MTL 3 § och 6 §. Tillstånd till täktverksamhet ska beviljas, om täktverksamheten inte står i strid med de i 3 § angivna begränsningarna och en sakenlig täktplan har framlagts (MTL 6 §). Dessutom ska ärendet prövas med hänsyn till tillståndsvillkoren. Begränsningarna i 3 § marktäktslagen gäller även annan än tillståndspliktig utvinning.

Substanser får inte tas så att (MTL 3 § 1 mom.):

1. en vacker landskapsbild därigenom fördärvas
2. betydande skönhetsvärden hos naturen eller speciella naturförekomster förstörs
3. naturförhållandena genomgår betydande eller omfattande skadliga förändringar, eller
4. kvaliteten på vattnet eller vattenavgivningskapaciteten i ett viktigt eller annat för vattenförsörjning lämpligt grundvattenområde äventyras, om ett tillstånd enligt vattenlagen inte föreligger.

Tillstånd för marktäkt får inte beviljas, om täktverksamheten medför någon av de ovan nämnda skadliga verkningarna. Den sökande ska utreda de skadliga konsekvenserna innan hen ansöker om marktäkstillstånd. Utredningen ska omfatta naturvärdena och naturförhållandena på täktområdet samt landskapet och täktverksamhetens miljöpåverkan.

Bild 5. Vy mot en ås i insjölandskap är ett exempel på begreppet vacker landskapsbild enligt 3 § i marktäktslagen.

Enligt MTL 3 § 2 mom. ska det, utöver vad som bestäms i 1 mom., på ett område för vilket en detaljplan eller generalplan med rättsverkningar gäller ses till att täktverksamheten inte försvårar att området används för det ändamål för vilket det har reserverats i planen och att den inte fördärvar stads- eller landskapsbilden Detta belyses av HFD:s årsboksavgörande 2013:104.

Enligt MTL 3 § 3 mom. får marksubstanser inte utan särskilda skäl tas i en strandzon vid hav eller annat vatten, om området inte i en detaljplan eller en generalplan med rättsverkningar har anvisats för detta ändamål. Begreppet strandzon härrör från 72 § i markanvändnings- och bygglagen. Bredden på strandzonen varierar från fall till fall och omfattar oftast cirka 100 meter och högst 200 meter från strandlinjen. Strandzonens bredd beror bland annat på terrängens lutning och form, växtligheten samt andra naturförhållanden. I allmänhet är strandzonen betydligt bredare i ett öppet åker- och ängslandskap än på en skogbevuxen strand. Likaså är strandzonerna vid havsstränder ofta bredare än vid insjöar.

HFD 7.6.2013/1891, årsboksavgörande HFD:2013:104

Kommunstyrelsen hade beviljat X Ab marktäkttillstånd för grus och sand. Täcktområdet var cirka sex hektar stort och mängden marksubstans 780 000 kubikmeter. På området gällde ett tidigare, år 2003 beviljat marktäkttillstånd.

I den delgeneralplan som kommunfullmäktige år 2004 antagit för området hade det huvudsakliga användningsändamålet för området varit område för idrotts- och rekreationsanläggningar (VU). På det tilltänkta täktområdet fanns dessutom planbeteckningen eo, som betecknade marktäktsområde. Enligt en bestämmelse i planen fanns det på eo-området ett gällande marktäkttillstånd och området skulle efter avslutad marktäkt iståndsättas i överensstämmelse med områdets huvudsakliga användningsändamål. I delgeneralplanen hade täktområdena märkts ut separat med beteckningen EO.

Förvaltningsdomstolen hade upphävt kommunstyrelsens beslut med hänvisning till bland annat att marktäkten ansågs försvåra användning av området för det ändamål som det anvisats för i planen.

Högsta förvaltningsdomstolen avslag X Ab:s besvär över förvaltningsdomstolens beslut. Högsta förvaltningsdomstolen konstaterade att beteckningen eo hade inneburit att man konstaterat den existerande marktäkten och att man inte med denna beteckning hade anvisat området för framtida täktverksamhet. Med beteckningen VU anvisades bland annat vidsträckt områden för rekreations- och fritidscentra, sportplaner och skidcenter, där verksamheten till stor del ägde rum utomhus. Vidare konstaterade högsta förvaltningsdomstolen att den omständigheten att området anvisades som område för idrotts- och rekreationsanläggningar (VU) inte i sig utgjorde ett hinder för marktäkt. Med beaktande av den omfattning i vilken marktäkt skulle komma att ske om ansökan bifölls samt hur djup täkten skulle bli i förhållande till den närmaste omgivningen, skulle den planerade verksamheten dock försvåra användningen av området för det huvudsakliga ändamål för vilket det anvisats i planen. Kommunstyrelsens beslut skulle därför upphävas och ansökan avslås på den grunden på den grunden att de stod i strid med 3 § 2 mom. i marktäktslagen.

Enligt MTL 3 § 4 mom. ska täktverksamhet ordnas så att:

- dess skadliga inverkan på naturen och landskapsbilden blir så ringa som möjligt
- marksubstansförekomsten utnyttjas på ett skonsamt och ekonomiskt sätt
- verksamheten inte för bosättningen eller miljön medför fara eller sådan olägenhet som till skäligena kostnader kan undvikas.

Bild 6. Jordmaterial får i regel inte utvinnas vid hav eller sjöar inom en strandzon vars bredd vanligen är cirka 100 meter från strandlinjen.

Med vacker landskapsbild och betydande skönhetsvärden i naturen avses skönheten hos en plats eller det omgivande landskapet. Med landskap avses både naturlandskap och kulturlandskap. Landskapets skönhet kan betraktas såväl från platsen ut mot omgivningen eller vice versa. Ett vackert landskap är inte vilket landskap som helst, utan det ska innehålla skönhetsvärden som grundar sig på en objektiv bedömning. Begreppen vacker landskapsbild och betydande skönhetsvärden i naturen är länkade till varandra. Vid prövning av marktäktstillstånd kan vacker landskapsbild och betydande skönhetsvärden i naturen ge upphov till olika tolkningar, eftersom landskapets skönhet kan ses subjektivt.

Skönhetsvärdet hos en geologisk formation beror ofta på hur den framträder och avgränsas i sin omgivning. Exempel på en vacker landskapsbild eller betydande skönhetsvärden i naturen är åsar, sanddyner, moränkullar eller berg som framträder tydligt i en natur- eller kulturmiljö och bjuder på utsikt över omgivningen. Landskapsbilden och skönhetsvärdet kan också bero på små geologiska formationer, som dödisgruppar och svackor på åsar eller blockfält och klippavsatser.

Bild 7. Exempel på betydande skönhetsvärden i naturen är åsar (övre bilden) och klippor (nedre bilden) med utsikt över omgivningen.

Bild 8. Speciella naturförekomster enligt marktäktslagen kan också vara små geologiska formationer som jättegrytor (övre bilden till vänster), raviner (övre bilden till höger) och fornstränder (nedre bilden).

Både *geologiska formationer* och *biologiska lokaler* kan vara **speciella naturförekomster** enligt marktäktslagen. En speciell naturförekomst avviker från det sedvanliga till exempel genom sina visuella, geologiska eller biologiska egenskaper. Det kan också vara fråga om en förekomst som är sällsynt eller hotad. Den kan också räknas som speciell om dess uppkomst, beskaffenhet eller form avviker från det normala för orten. Förekomstens biologiska och geologiska egenskaper accentuerar varandras speciella karaktär och betydelse. Speciella naturförekomster har ofta även naturvetenskaplig, landskapsmässig och pedagogisk betydelse.

Till speciella geologiska naturförekomster hör geologiska nyckelformationer med vilka man vetenskapligt kan förklara viktiga perioder och händelser. Det kan också vara fråga om representativa formationstyper med vilka man kan illustrera formationers uppkomst, form och uppbyggnad. Bland speciella geologiska naturförekomster finns också olika små formationer (figur 8) som fornstränder, branter, platåer, dödisgropar, blockfält, schakt, raviner, grottor, jättegrytor, raukar och stup. Sällsynta bergarter, stora flyttblock samt naturliga vattenfåror och källor kan också vara speciella geologiska naturförekomster. Speciellt biologiska naturförekomster kan exempelvis vara sällsynta eller hotade förekomster av ås- och hållmarksvegetation, ravinlundar och biotoper på översilningsmark samt lokaler för rödlistade eller sällsynta växt- och djurarter.

Med **naturförhållanden** avses främst grundvatten- och ytvattenförhållandena, värme- och fuktförhållandena samt växtplatsfaktorerna i ett område. Till dem räknas också reproduktions- och rastningslokaler för djur. Grundvattenförhållanden behandlas närmare i avsnitt 4.1.2.

2.1.4 Undantag från marktäktslagen

I 2 § i marktäktslagen föreskrivs om undantag beträffande marktäktslagens tillämpningsområde. Marktäktslagen gäller inte:

- täktverksamhet som baserar sig på gruvlagen (621/2011)
- tagande och nyttjande av substanser som lösgjorts i samband med byggande, då åtgärden grundar sig på ett tillstånd av en myndighet eller en plan som godkänts av en myndighet
- sådant tagande av substanser på vattenområde för vilket det enligt vattenlagen (264/1961) krävs tillstånd av regionförvaltningsverket.

I dessa fall krävs för marktäkt inget tillstånd enligt marktäktslagen. Syftet med uteslutningen är att undvika överlappande tillståndsförfaranden.

2.1.4.1 Materialutvinning enligt gruvlagen

Marktäktslagen gäller inte utvinning av gruvmineral som baserar sig på gruvlagen (621/2011) (MTL 2 § 1 punkten). De gruvmineral som avses i gruvlagen räknas upp i 2 § i lagen. Gränsdragningen mellan tillämpningen av gruvlagen och marktäktslagen vid utvinning av stenmaterial klargörs i verket *Miljörätt* (Kuusiniemi-Ekroos-Kumpula-Vihervuori, 2013) på följande sätt:

Marktäktslagen omfattar brytning av exempel byggnads- eller monumentsten (granit, gabbro, diorit, diabas, peridotit), medan gruvlagen omfattar utvinning av täljsten och marmor samt kvarts, fältspat och glimmer (muskovit) och kalcit (kalkspat), vilka räknas som gruvmineral enligt gruvlagen. Gränsdragningen försvåras av att en del av gruvmineralerna är normala beståndsdelar i jordmaterial. Även de torde omfattas av marktäktslagen såvida de inte explicit är föremål för exploatering. Frågan kan vara synnerligen svår gällande bland annat gabbro, som kan användas både som gravsten och inom bergullsindustrin. Den senare användningen skulle därmed höra till gruvlagens tillämpningsområde. Gruvlagens lämplighet aktualiseras också som en preliminärfråga avseende marktäktstillstånd ifall det inte finns något avgörande enligt gruvlagen.

I praktiken har det dock sällan uppstått problem med tillämpningen av gruvlagen och marktäktslagen.

2.1.4.2 Täktverksamhet i samband med byggande

Marktäktslagen gäller inte tagande och nyttjande av substanser som lösgjorts i samband med byggande, då åtgärden grundar sig på ett tillstånd av en myndighet eller en plan som godkänts av en myndighet (MTL 2 § 2 punkten). I lagen specificeras inte vilka tillstånd och planer som avses. Med stöd av 3 § 2 mom. i marktäktslagen kan man härleda att planer enligt markanvändnings- och bygglagen (MBL) inte är en sådan plan som avses i MTL 2 § 2 punkten (se avsnitt 2.4).

I motiveringspromemorian till ändringen av marktäktslagen (RP 110/2004 rd) konstateras att i samband med revideringen av marktäktsförordningen slopas i den nya förordningen (926/2005) 1 §, i vilken föreskrivs om de tillstånd och planer som avses i 2 § 2 punkten i marktäktslagen. Sådant tagande av substanser som grundar sig på dessa tillstånd och planer omfattas inte av marktäktslagen. Det konstateras vidare att det inte heller är nödvändigt att ta med den nämnda förteckningen över tillstånd och planer i lagen, eftersom tillståndens och planernas område redan är tillräckligt avgränsat i lagen och förvaltnings- och rättspraxisen är till denna del mycket etablerad.

Enligt den ursprungliga marktäktsförordningen (91/1982) omfattar marktäktslagen inte följande tillstånd och planer (1 §):

- 1) bygglov eller åtgärdstillstånd enligt markanvändnings- och bygglagen (132/1999) samt gatuplan enligt 41 § och plan för parker och andra allmänna områden enligt 46 § i markanvändnings- och byggförordningen (895/1999),
- 2) ett vägområde i en vägplan som avses i lagen om allmänna vägar (243/1954),
- 3) beslut i samband med vägförrättning som avses i lagen om enskilda vägar (358/1962),
- 4) i lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter (603/1977) avsett inlösningsstillstånd,
- 5) i 42 § i luftfartslagen (281/1995) avsett tillstånd för inrättande och drift av allmän eller enskild flygplats,
- 6) i vattenlagen (264/1961) avsett tillstånd för byggande av vattendrag.

Bild 9. I samband med byggnadsprojekt krävs inte tillstånd enligt marktäktslagen för sådant tagande av jordmaterial som är nödvändigt för att projektet.

Marktäktslagen tillämpas inte på tagande av jordmaterial i samband med byggnadsprojekt, när täktverksamheten är nödvändig för genomförande av ett projekt som beviljats tillstånd eller plan (HFD 11.2.2015/362). Om jordmaterialet utnyttjas omedelbart i samband med byggnadsprojektet krävs inget marktäktsstillstånd.

Ifall det jordmaterial som tas upp i samband med ett byggnadsprojekt borttransporteras eller upplagras på området, ska undantagets förhållande till huvudregeln för tillämpning enligt 1 § i marktäktslagen avgöras och därmed behovet av marktäktstillstånd. Behovet av tillstånd ska avgöras speciellt med hänsyn till byggnadsprojektets omfattning i förhållande till den planerade täktens yta och volym. Vid omfattande upptagning av jordmaterial kan det vara nödvändigt att tillämpa marktäktslagen.

Marktäktstillstånd är självständiga även i förhållande till bygglov och åtgärdsstillstånd. Frågan belyses av avgörandena HFD 19.6.2007/1631 och 1632.

HFD 19.6.2007/1631, årsboksavgörande HFD:2007:38

Bolaget A hade ansökt om miljötillstånd för nyttoutvinning och behandling av avfall. Området där avfallet skulle behandlas hade bolaget planerat att skapa genom att schakta ner berg på lägenheten X. Den planerade schaktningen av berget till ca tio meters djup samt krossningen av den schaktade stenen var ett företag och behandlingen av avfallet ett annat. Det var fråga om två på varandra följande företag, vilka inte utan vidare tillsammans utgjorde en enda sådan i miljöskyddslagen avsedd tillståndspliktig verksamhet som medförde risk för förorening av miljön. Den tillgängliga utredningen om hela företaget gav dock vid handen att avfallsbehandlingsområdet de facto inte kunde anläggas utan en föregående schaktning av berget på området. Den schaktnings- och krossningsverksamhet som A hade planerat att inleda på området hade enligt förvaltningsdomstolens lagakraftvunna beslut ansetts förutsätta miljötillstånd. De villkor som lagstiftningen ställde för beviljande av miljötillstånd för avfallsbehandling samt innehållet i ett eventuellt tillstånd var inte i detta läge avgörande, med hänsyn till vad som föreskrivs i 6, 41, 42 och 43 § i miljöskyddslagen. Det ärende som gällde miljötillstånd för avfallsbehandling hade därför inte kunnat avgöras förrän miljötillstånd funnits för schaktning av berget och krossning av stenen.

Miljöskyddslagen 6 §, 41 § och 42 §

HFD 19.6.2007/1632

Ett projekt för bergbrytning kunde inte godkännas med ett tillstånd enligt markanvändnings- och bygglagen som beviljats för ett område för behandling av byggavfall på samma plats. Tillståndssystemen enligt markanvändnings- och bygglagen respektive marktäktslagen ansågs i förhållande till varandra kräva att marktäktslagen ska tillämpas på upptagningen av jordmaterial. För bergbrytningen krävdes sålunda marktäktstillstånd. Byggnadsinspektörens lagakraftvunna beslut om bygglov upphävdes eftersom det inte behövdes något tillstånd enligt markanvändnings- och bygglagen för verksamheten och ett projekt med omfattande bergbrytning hade godkänts genom beslutet om bygglov.

Markanvändnings- och bygglagen 113 § 1 mom., 125 § 1 mom., 133 § 1 mom.

Marktäktslagen 1 § 1 mom., 2 § 2 punkten

Förvaltningsprocesslagen 63 § 1 och 2 mom.

2.1.4.3 Vattenlagen tillämpas på täktverksamhet på vattenområden

Marktäktslagen gäller inte på tagande av jordmaterial på vattenområde, som sjö-, älv- eller havsbotten, utan tagandet kräver tillstånd enligt vattenlagen (MTL 2 § 3 mom.). För upptagning av marksubstanser från botten av ett vattenområde för annat än sedvanligt bruk till husbehov krävs alltid ett vattentillstånd (VL 3 kap. 3 §) av regionförvaltningsverket. Vid tillståndsprövning enligt vattenlagen ska ske med hänsyn till bestämmelserna i naturvårdslagen och lagen om fornminnen samt de bestämmelser som utfärdats med stöd av dessa. MKB-lagen tillämpas också på upptagning av jordmaterial på vattenområden, ifall kriterierna för uttagningsmängden och täktens areal uppfylls.

På muddring av allmänna farleder tillämpas bestämmelserna i vattenlagen om farleder och andra sjötrafikområden (se VL 10 kap. 3 § 2 mom.). För sådan muddring krävs inte marktäktstillstånd, utan beslutet om att inrätta en farled innehåller också bestämmelser om muddring och placering av muddringsmassa i vattenområdet.

Enligt lagen om rätt till allmänna vattenområden (204/1966) är de allmänna vattenområdena statens egendom och står under Forststyrelsens förvaltning och vård. Det är i huvudsak fråga om havsområden. Allmänna vattenområden finns också bland annat i Ule träsk, Höytiäinen, Pyhäselkä och Päijänne.

Finlands ekonomiska zon omfattar det havsområde som ligger omedelbart utanför Finlands territorialvatten. I enlighet med 5 § 2 mom. i lagen om Finlands ekonomiska zon (1058/2004) tillämpas vattenlagen på tagande av marksubstanser i den ekonomiska zonen. För tagande av marksubstanser krävs statsrådets samtycke till utnyttjande av naturtillgångar (6 §).

2.2 Annan lagstiftning om täktverksamhet

På marktäktprojekt tillämpas utöver marktäktslagen och marktäktsförordningen även beroende på fallet miljöskyddslagen (MSL 527/2014) samt förordningen om miljöskydd i samband med stenbrott, annan stenbrytning och stenkrossar (ASF 800/2010), vattenlagen (VL 587/2011), markanvändnings- och bygglagen (MBL 132/1999), naturvårdslagen (NVL 1096/1996) och lagen om förfarandet vid miljökonsekvensbedömning (MKBL 252/2017). Marktäkter kan även omfattas av bestämmelserna i skogslagen (1093/1996), lagen om vattenvårds- och havsvårdsförvaltningen (1299/2004), lagen om trafiksystem och landsvägar (503/2005), banlagen (110/2007) och lagen om fornminnen (FML 295/1963).

2.2.1 Miljötillstånd för stenbrytning och stenkrossar

Stenbrott och stenkrossar ska ha miljötillstånd enligt miljöskyddslagen i följande fall (MSL bilaga 1 tabell 2 och MSF 713/2014):

- Stenbrott eller sådan stenbrytning som är anknuten till annat än schaktningsarbete där stenmaterial behandlas minst 50 dagar
- Permanenta stenkrossar, eller flyttbara stenkrossar som är förlagda till ett visst område och är i användning sammanlagt minst 50 dagar.

Även för mindre verksamhet än ovan krävs miljötillstånd om verksamheten förläggs till ett viktigt eller annat för vattenförsörjning lämpligt grundvattenområde och verksamheten kan medföra risk för förorening av grundvattnet.

De tidigare separata förfarandena för tillstånd för ett projekt enligt marktäcktlagen och miljöskyddslagen slogs samman genom ändring av marktäcktlagen 424/2015 och ändring av miljöskyddslagen 423/2015.

Bild 10. Krossanläggningar ska oftast ha miljötillstånd.

2.2.2 Vattentillstånd för att trygga grundvattnets mängd och kvalitet

Vattenhushållningsprojekt ska enligt 3 kap. 2 § i vattenlagen ha tillstånd av tillståndsmyndigheten bland annat om projektet kan ändra grundvattnets kvalitet och om förändringen leder till att en viktig eller annan för vattenförsörjningen lämplig grundvattenförekomst blir väsentligt mindre riklig eller att möjligheterna att utnyttja den annars försämras. Tillstånd krävs också om förändringen på något annat sätt orsakar skada eller olägenhet för uttag av vatten eller för användningen av vatten som hushållsvatten.

Enligt 3 § i marktäcktslagen får substanser inte tas så att kvaliteten på vattnet eller vattenavgivningskapaciteten i ett viktigt eller annat för vattenförsörjning lämpligt grundvattenområde äventyras, om ett tillstånd enligt vattenlagen inte föreligger. Tillstånd krävs när marktäckten kan påverka grundvattnet, oavsett om sannolikheten är relativt liten. Tillstånd kan behövas till exempel när den planerade täktverksamheten når under grundvattennivån, riktas på ett skyddsområde vid en grundvattentäkt eller påverkar ett omfattande grundvattenområde.

Bild 11. Vattentillstånd behövs ofta exempelvis på områden intill grundvattentäkter, om marktäktverksamheten kan påverka grundvattnet.

Vid marktäktverksamhet är det också förbjudet att äventyra de typer av vattennatur som räknas upp i 2 kap. 11 § i vattenlagen (se närmare avsnitt 2.2.8). Tillståndsmyndigheten kan i enskilda fall bevilja den sökande undantag från förbudet, om målen för skyddet av dessa typer av vattennatur inte avsevärt äventyras genom täktverksamheten.

2.2.3 Lagen om vattenvårds- och havsvårdsförvaltningen och miljöskyddslagen tillgodoser målen för grundvattenskyddet

Marktäktsverksamhet kräver hänsyn till skyddet av grundvattnet. Dessa skyddsaspekter accentueras i de klassificerade grundvattenområdena.

Syftet med lagen om vattenvårds- och havsvårdsförvaltningen (VHVL 1299/2004) är bland annat att skydda, förbättra och återställa vattnen så att ytvattens och grundvattens status inte försämras samt att deras status är åtminstone god. Grundvattnet klassificeras utifrån förekomstens kemiska och kvantitativa egenskaper, enligt den status som är sämst. Dessutom ska en varaktig och betydande ökning av koncentrationer av ämnen som förorenar grundvattenförekomsterna förhindras.

År 2015 fogades till VHVL genom en lagändring (1263/2014) ett nytt kapitel 2 a om grundvattenområden. I kapitlet föreskrivs bland annat om avgränsning och klassificering av grundvattenområden. Dessa bestämmelser preciseras genom bestämmelserna i det nya kapitlet 2 a som fogades till förordningen om vattenförvaltningen (1040/2006) genom en förordning om ändring av denna (1040/2006). Alla grundvattenområden avgränsas och klassificeras utifrån sin lämplighet för vattenförsörjning och skyddsbehov enligt de kriterier som fastställs i lagstiftningen. Som bakgrundsinformation används data från inventeringar av grundvattenområden som utförts enligt tidigare anvisningar. Miljövårdsinformationen om grundvattenområdena registreras i datasystem. Enligt VHVL 5 § ska NTM-centralerna dessutom ordna övervakningen av vattnen och utarbeta ett övervakningsprogram samt bereda en förvaltningsplan och ett åtgärdsprogram som ska ses över vart sjätte år.

Enligt VHVL 28 § ska statliga och kommunala myndigheter samt andra organ som sköter myndighetsuppgifter i sin verksamhet i tillämpliga delar beakta de förvaltningsplaner som statsrådet godkänner. Det innebär att förvaltningsplanerna också ska beaktas vid förordningen för marktäktstillstånd. I förvaltningsplanerna granskas den risk som uttaget av jordmaterial innebär för att god kvantitativ och kemisk grundvattenstatus kan uppnås och upprätthållas. Dessutom fastställs åtgärder med vilka god grundvattenstatus kan upprätthållas eller uppnås i samband med uttaget av jordmaterial.

I miljöskyddslagen föreskrivs om förbud mot förorening av grundvatten (MSL 17 §). Enligt bestämmelsen får ämnen, energi eller mikroorganismer inte deponeras på, släppas ut på eller ledas till ett sådant ställe eller behandlas på ett sådant sätt att det orsakar eller kan orsaka en risk för grundvattnets kvalitet. Föroreningsförbudet gäller olika åtgärder som påverkar grundvattnets kvalitet både inom och utanför grundvattenområden, men betonar särskilt skyddet av viktiga och andra för vattenförsörjningen lämpliga grundvattenområden. Förbudet omfattar även grundvattnet på någon annans fastighet. Dessutom nämns åtgärder som genom påverkan på grundvattnets kvalitet annars kan kränka allmänt eller någon annans enskilda intresse. Föroreningsförbudet är absolut och därmed beviljas inte heller tillstånd för verksamheter vars konsekvenser strider mot det.

Regionförvaltningsverket kan på ansökan förordna att ett område kring en grundvatten-täkt ska vara skyddsområde (VL 4 kap. 11 §). På skyddsområdet kan meddelas bestämmelser eller begränsningar som gäller marktäkten.

2.2.4 Markanvändnings- och bygglagen främjar hållbar materialanvändning

Syftet med markanvändnings- och bygglagen (MBL 132/1999) är att reglera områdesanvändningen och byggandet för att på det sättet skapa förutsättningar för en bra livsmiljö och främja en ekologiskt, ekonomiskt, socialt och kulturellt hållbar utveckling.

Genom att marktäkter oftast finns på landskaps- eller generalplaneområden är dessa de plannivåer som är mest relevanta för marktäktsverksamhet. Enligt kraven på landskapsplanens innehåll (MBL 28 §) ska när planen utarbetas särskild vikt fästas vid bland annat att vatten- och marksubstansstillgångarna används på ett hållbart sätt samt att landskapet, naturvärdena och kulturarvet värnas. När en generalplan utarbetas ska beaktas (MBL 39 §) bland annat att användningen av naturtillgångarna ordnas på ett hållbart sätt, att det ges möjligheter till en trygg, sund och för olika befolkningsgrupper balanserad livsmiljö, att miljöolägenheterna minskas samt att den byggda miljön, landskapet och naturvärdena värnas. Innehållskraven anger kriterierna för ansökan om planändring.

En detaljplan eller en rättsgiltig generalplan har rättsverkningar för prövningen av marktäktstillstånd. På ett område för vilket en detaljplan eller generalplan med rättsverkningar gäller får täktverksamheten varken försvåra att området används för det ändamål för vilket det har reserverats i planen eller fördärva stads- eller landskapsbilden (MTL 3 § 2 mom.). En planstridig åtgärd är till exempel att marktäktverksamheten förhindrar att området kan tas i industriell användning enligt planen på grund av skyddet och bevarandet av grundvattnet. Vid prövning av marktäktstillstånd kan planstridighet uppstå i förhållande till en plan eller planbestämmelse samt även då täkten är belägen utanför den i planen utredda och i planen angivna områdesreserveringen.

Planbeteckningarna anger grunderna för områdesreserveringen och ger indikationer på skyddsbehovet. Om ett område anvisats som skyddsområde föreligger det sannolikt även begränsningar enligt 3 § i marktäktslagen. Å andra sidan är det sannolikt att ett område som anvisats som lämpligt för marktäkt (EO-beteckning) inte omfattas av begränsningar enligt 3 § i marktäktslagen. De egentliga villkoren för beviljande av marktäktstillstånd föreskrivs dock i marktäktslagen. Vid tillståndsprövningen bedöms från fall till fall om det föreligger sådana hinder för beviljande av tillstånd som avses i 3 § 1 mom. marktäktslagen. Landskapsplanen begränsar marktäktsverksamhet endast om skyddsbestämmelser enligt MBL 30 § 2 mom. har upptagits i planen. Skyddsbestämmelserna styr bevarandet av miljövärden och kan användas om platsen har särskilda miljövärden.

Skyddsbestämmelserna kan gälla bland annat grundvattenområden, landskapet, naturvärden, den byggda miljön och kulturhistoriska värden.

2.2.5 Naturvårdslagen främjar natur- och landskapsvärden

Syftet med naturvårdslagen (NVL) är enligt 1 § bland annat att:

- bevara naturens mångfald
- vårda naturens skönhet och landskapets värde
- stöda hållbart nyttjande av naturtillgångarna och av naturmiljön.

Naturvårdslagen föreskriver om skyddsmetoder och förfaranden med vilka målen ska uppnås. Den innehåller också bestämmelser om förhållandet till tidigare fastställda skyddsområden eller skyddsprogram.

Ett villkor för marktäktstillstånd är att täktverksamheten inte har konsekvenser som strider mot naturvårdslagen. Täktverksamheten kan också begränsas av bestämmelserna om fridlysta arter, arter som kräver särskilt skydd, djur- och växtarter som nämns i bilaga IV till habitatdirektivet samt om skyddade naturtyper.

Täktverksamhet är i princip förbjuden på naturskyddsområden. Därtill kan på täkter i omedelbar närhet av naturskyddsområden ställas strängare begränsningar om verksamheten bedöms påverka naturskyddsområdet. NVL 4 kap. innehåller en förteckning över skyddade naturtyper samt bestämmelser om skyddet av dem.

Tabell 1. Skyddade naturtyper (NVL 29 §).

- 1) naturliga dungar som till betydande del består av ädla lövträd
- 2) hassellundar
- 3) klibbalskärr
- 4) sandstränder i naturtillstånd
- 5) ängar vid havsstranden
- 6) trädlösa eller av naturen trädfattiga sanddyner
- 7) enbevuxen ängsmark
- 8) lövängar, samt
- 9) stora enstaka träd och trädgrupper som dominerar ett öppet landskap.

Naturtyperna ovan kan betraktas höra till speciella naturförekomster enligt 3 § i marktäktslagen. I synnerhet trädfattiga sanddyner samt ädellövbestånd och hassellundar under klippbranter kan förekomma på områden som planerats för marktäkt. Förbudet mot att förändra en naturtyp som avses i naturvårdslagen vinner laga kraft när NTM-centralen har avgränsat området för naturtypen och delgivit områdets ägare och innehavare beslutet. NTM-centralen kan i enskilda fall bevilja undantag från förbudet i 29 § 1 mom., om detta inte allvarligt äventyrar syftet med att naturtypen i fråga skyddats eller om skyddet står i vägen för ett projekt eller en plan av ytterst stort allmänt intresse (NVS 31 §).

Artskydd gäller de fridlysta arter, hotade arter och arter som kräver särskilt skydd, vilka räknas upp i bilaga 4 och 5 i naturvårdsförordningen (NVF 160/1997). Bland dem finns många insekter och växter som förekommer på solexponerade åsslutningar och som även ibland påträffas i gamla grustäkter och stenbrott. Till dem hör fjärilar som *åsbåvinge* och *mindre blåvinge* samt växter som *blåmunkar* och *sandnejlika*. Det är förbjudet att förstöra eller försämra förekomstplatser som är viktiga för att en art som kräver särskilt skydd ska kunna fortleva (NVL 47 §). Särskilt skyddade arter och deras livsmiljöer kan anses vara sådana speciella naturförekomster som avses i 3 § i marktäktslagen. Enligt naturvårdslagen träder ett förbud mot att förstöra och försämra förekomstplatser för arter som kräver särskilt skydd i kraft när NTM-centralen har fattat beslut om gränserna för förekomstplatsen. NTM-centralen kan bevilja undantag från fridlysningsbestämmelserna i 39, 42 och 47 §, så länge en gynnsam skyddsnivå för arten bibehålls. Om ansökan gäller hela landet, beviljas undantaget av miljöministeriet. Till ett beslut om undantag kan behövliga villkor fogas (NVL 48 § 2 mom.).

Täktverksamheten kan också påverkas av skyddet av de arter som nämns i bilagorna II och IV till EU:s habitatdirektiv. Av dessa arter kan exempelvis *nipsippa*, *svartfläckig blåvinge* och *flygekorre* förekomma på områden som är planerade för marktäkt. Enligt NVL 49 § LSL är det förbjudet att förstöra och försämra platser där individer av de djurarter som nämns i bilaga IV (a) till habitatdirektivet förökar sig och rastar. Dessa områden kan betraktas som speciella naturförekomster enligt marktäktslagen. I enstaka fall kan NTM-centralen på de grunder som nämns i artikel 16.1 i habitatdirektivet bevilja undantag från ett förbud mot att förstöra och försämra platser där individer av de djurarter som nämns i bilaga IV (a) till habitatdirektivet förökar sig och rastar.

Ett exempel på iakttagande av artskyddet i ett miljötillstånd för stenbrott och stenkross finns i HFD:s årsboksavgörande 2007:18.

HFD 8.3.2007/, årsboksavgörande HFD:2007:18

Den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten hade beviljat bolaget A miljötillstånd att under 10 års tid bryta sten ur berget och krossa materialet. Enligt tillståndsvillkor 1 i beslutet fick brytning av berg samt sönderdelning och sprängning av stenblock utföras bland annat 1.9–15.4 och krossning av sten 1.9–31.5. Miljötillståndet hade beviljats utan att ha föregåtts av en sådan bedömning av miljökonsekvenser som avses i 65 § 1 mom. i naturvårdslagen. Stenbrottet låg ca 1,2 kilometer från ett SCI- och SPA-område, som hade införlivats med nätverket Natura 2000. Enligt den regionala miljöcentralens utlåtande till tillståndsmyndigheten behövdes en Naturabedömning som avses i 65 § i naturvårdslagen inte om man bland annat begränsade den tillåtna årliga verksamheten till tiden mellan 1.5 och 31.8.

Förvaltningsdomstolen hade förkastat miljöskyddsorganisation B:s besvär över tillståndsmyndighetens beslut.

I sina besvär till högsta förvaltningsdomstolen yrkade B att förvaltningsdomstolens och den kommunala miljöförvaltningsmyndighetens beslut skulle upphävas och bolagets tillståndsansökan förkastas med hänvisning till de olägenheter i form av buller och damm som bolagets verksamhet medförde för områdets användning för rekreations- och fri-luftsändamål och särskilt för naturvärdena i miljön på de områden som hade införlivats med nätverket Natura 2000.

Under besvärprocessen i högsta förvaltningsdomstolen meddelade kommunens miljöförvaltningsmyndighet i den förklaring som den gav med anledning av B:s besvär ytterligare att myndigheten hade underrättats om en förekomst av sötgräs (*Cinna latifolia*) i stenbrottets omedelbara närhet, dock inte på de ovan nämnda områden som hade införlivats med nätverket Natura 2000. I sitt genmäle ansåg B att sötgräset snabbt avtog bland annat till följd av stenbrytning och att miljötillståndet inte fick beviljas utan att man förutsatte åtgärder som tryggade att sötgräset bevarades.

Högsta förvaltningsdomstolen ändrade tillståndsvillkoret 1, som gällde verksamhetstiden, bland annat så att krossning fick utföras på området endast under tiden 1.9–30.4. Enligt en förhandsbedömning var det inte uteslutet att stenkrossning under tiden 1.9–31.5, vilket tillståndsmyndighet i strid med miljöcentralens utlåtande hade tillåtit, avsevärt försvagade naturvärdena på det område som hade införlivats med Natura 2000-området, med verkningar som drabbade smålommen och nattskärran. Tillståndet borde följaktligen inte ha beviljats med detta innehåll, varför den kommunala miljöförvaltningsmyndighetens och förvaltningsdomstolens beslut borde ha upphävts och tillståndsärendet borde ha återförvisats till den förstnämnda, som borde ha förutsatt ett sådant förfarande med bedömning och utlåtanden som föreskrivs i 65 § i naturvårdslagen. Med beaktande av den utredning som erhållits i målet var det dock möjligt att genom begränsningar utforma tillståndet på ett sådant sätt att behovet av ett förfarande med bedömning och utlåtanden inte längre förelåg.

Sötgräset var en i bilaga IV (b) till habitatdirektivet avsedd växtart, som enligt naturvårdsförordningen är fridlyst och hotad. För att skydda sötgräsförekomsten för eventuella konsekvenser till följd av damm och avrinning från stenbrytningen och stenkrossningen, fogade högsta förvaltningsdomstolen till tillståndet ett nytt tillståndsvillkor, enligt vilket bolaget innan verksamheten fick inledas skulle göra upp en plan över hur bolaget skulle utreda de verkningar av ovan nämnt slag som dess verksamhet hade för sötgräsförekomsten. På basis av utredningen kunde den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten vid behov separat komplettera det tillstånd som den hade beviljat. Om utredningen visade att det fanns fara för att sötgräset skulle försvinna till följd av stenbrytningen eller stenkrossningen, skulle verksamheten avbrytas till behövliga delar, om inte miljöcentralen med stöd av 49 § 3 mom. i naturvårdslagen hade beviljat tillstånd till avvikelse.

Rådets direktiv om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter (92/43/EEG, *habitatdirektivet*) artikel 13.1 och artikel 16

Bilaga IV (b) till habitatdirektivet

Miljöskyddslagen 41 § 3 mom., 43 § 1 mom. 5 punkten och 55 § 3 mom.

Naturvårdslagen 3 §, 5 § 1 mom. och 3 mom., 42 § 1 mom., 46 §, 49 § 2, 3 och 4 mom. samt 65 § 1 mom.

Naturvårdsförordningen 20 § 1 mom., bilaga 3 (a) samt i 21 § nämnda bilaga 4

2.2.6 Natura 2000

10 kap. i naturvårdslagen innehåller bestämmelser om nätverket Natura 2000. Natura 2000-nätverket består av särskilda bevarandeområden (SAC) enligt habitatdirektivet och särskilda skyddsområden (SPA) enligt fågeldirektivet (2009/147/EG) som medlemsstaterna har anmält till Europeiska kommissionen. Medlemsstaterna ska vidta åtgärder för att säkerställa att nätverkets mål om att skydda vissa naturtyper och arters livsmiljöer inte försvagas.

Om en marktäkt planeras på ett Natura 2000-område eller dess omedelbara närhet, ska den som ansöker om tillstånd bedöma projektets konsekvenser för naturvärdena på Natura 2000-området på det sätt som föreskrivs i NVL 65 §. Tillståndsmyndigheten avgör om en bedömning behövs då den handlägger ansökan om tillstånd. NTM-centralen kan framföra sin åsikt om behovet av en bedömning i sitt utlåtande om tillståndsansökan.

En myndighet får inte bevilja marktäktstillstånd för en täkt som enligt miljökonsekvensbedömningen och utlåtandena bedöms avsevärt försämra de naturvärden i ett Natura 2000-område till vars skydd området har införlivats eller avses bli införlivat i nätverket Natura 2000. Information om de naturvärden för vars skydd ett Natura 2000-område har inrättats finns på de områdesspecifika datablanketterna och på miljöförvaltningens webbplats (https://www.ymparisto.fi/sv-FI/Natur/Skyddsomraden/Natura_2000_omraden). Närmare information lämnas av NTM-centralerna.

Om myndigheten beslutar att marktäktstillstånd med anledning av bestämmelserna i naturvårdslagen inte kan beviljas, är projektet genomförbart under vissa förutsättningar. I så fall ska statsrådet besluta att anse att projektet ska genomföras av ett skäl som är tvingande på grund av ett ytterst viktigt allmänt intresse och det inte finns någon alternativ lösning. Även i dessa fall får inga hinder för tillståndet föreligga i annan lagstiftning, som marktäktslagen, miljövårdslagen eller vattenlagen.

2.2.7 Förfarandet för miljökonsekvensbedömning (MKB) tillämpas på omfattande täktverksamhet

Lagen om förfarandet vid miljökonsekvensbedömning gäller marktäkter (MKB-lagen bilaga 1, projektförteckning) vid:

- tagande av sten, grus eller sand, om täktområdets areal överstiger 25 hektar, eller den substansmängd som tas ut är minst 200 000 kubikmeter fast mått om året.

Lagen gäller inte schaktning i samband med byggande eller underjordsbyggen.

Tagning av jordmaterial, inklusive utvinning av havssand, ska hänskjutas till miljökonsekvensbedömning, om någotdera gränsvärdet i projektförteckningen uppfylls. Formuleringen i arealkriteriet ändrades från *brytnings- eller täktområde* till *täktområde* i samband med översynen av MKB-projektförteckningen 2019.

Utöver projektförteckningen kan utvinning av jordmaterial omfattas av miljökonsekvensbedömning också genom NTM-centralens beslut om tillämpning av förfarandet i enskilda fall (MKBL 3 § 2 mom.). Tillämpning i enskilda fall kan användas om ett projekt kan antas medföra miljökonsekvenser vilka kan jämföras med konsekvenserna av projekt som upptas i projektförteckningen.

Sammankopplade projekt som ska genomföras samtidigt på området ska bedömas som en helhet, om projekten inte kan genomföras separat. De kan hänskjutas till miljökonsekvensbedömning direkt på grundval av projektförteckningen eller genom ett beslut om enskilt fall. Marktäktstillstånd är tidsbegränsade och ofta ansöks om nya tillstånd för samma täktområden. Om den nya ansökan faller inom det tidigare tillståndet, behövs i regel ingen miljökonsekvensbedömning.

Bild 12. Vid stora täkter eller stora uttagsvolymerna krävs miljökonsekvensbedömning.

Om en ansökan om nytt marktäktstillstånd väsentligt avviker från det tidigare tillståndet, anses det vara fråga om en sådan väsentlig ändring av ett projekt som genomförts i enlighet med MKBL 3 § 2 mom. där miljökonsekvensbedömning kan tillämpas genom enskilt beslut. Om den nya ansökan överskrider ett av gränsvärdena i projektförteckningen i MKB-lagen, tillämpas miljökonsekvensbedömning direkt med stöd av projektförteckningen.

2.2.8 Viktiga livsmiljöer enligt skogslagen och naturtyperna enligt vattenlagen tillvaratas

10 § i skogslagen innehåller en förteckning över livsmiljöer som är viktiga för skogens biologiska mångfald (tabell 2). Dessa livsmiljöer är små, avviker tydligt från den omgivande skogsnaturen och saknar ofta betydelse för skogsbruket. I tillämpliga fall kan de räknas till speciella naturförekomster enligt marktäktslagen. Förutom i undantagsfall är det förbjudet att i särskilt viktiga livsmiljöer utföra till exempel markbehandling som skadar den växtlighet som är kännetecknande för lokalen.

Tabell 2. Livsmiljöer som är särskilt viktiga för mångfalden är områden i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om detta, när de avviker tydligt från den omkringliggande skogsnaturen. De särdrag som områdena kännetecknas av är (10 § i skogslagen)

- 1) omedelbara närmiljöer för källor, bäckar, sådana rännilar som bildar bäddar för fortgående rinnande vatten och tjärnar på högst 0,5 hektar, när de kännetecknas av särskilda vegetationsförhållanden och mikroklimat som beror på närheten till vatten och träd- och buskskiktet
- 2) följande i underpunkterna a–e angivna torvmarksmiljöer när de gemensamt kännetecknas av vattenhushållning i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om detta:
 - a) lund- och örtkärr som kännetecknas av frodig och krävande vegetation, varierande trädbestånd och buskvegetation
 - b) sammanhängande skogsfräken- och hjortronrankärr som kännetecknas av varierande trädbestånd och förhärskande enhetlig skogsfräken- eller hjortronvegetation
 - c) brunmossar som kännetecknas av att de har näringsrik jordmån, är trädfattiga och har krävande vegetation
 - d) trädfattiga myrar på impediment eller tvinmark, och
 - e) madkärr som kännetecknas av varierande lövträdsbestånd eller buskvegetation och av att ytvattnet där har bestående påverkan
- 3) bördiga mindre landområden som kännetecknas av mull, krävande vegetation samt trädbestånd och buskvegetation i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om detta
- 4) skogsholmar med fastmarksskog på odikade torvmarker eller torvmarker där den naturliga vattenhushållningen huvudsakligen finns bevarad i oförändrat skick

- 5) huvudsakligen minst tio meter djupa klyftor och raviner med branta väggar i berggrunden eller mineraljordar, när de kännetecknas av en från omgivningen avvikande vegetation
- 6) huvudsakligen minst tio meter höga stup och skogsbestånd vid stupens nedre del
- 7) sandfält, berg i dagen, stembunden mark och blockfält som i virkesproduktionshänseende avkastar mindre än lavmoar, när de kännetecknas av ett tämligen glest trädbestånd.

Vid tillståndsförfarandet enligt marktäktslagen ska det säkerställas att täktverksamheten inte äventyrar naturtillståndet hos livsmiljöer som avses i 2 kap. 11 § i vattenlagen (naturliga flador eller glon på högst tio hektar eller källor eller, någon annanstans än i landskapet Lappland, tjärnar eller sjöar på högst en hektar eller rännilar).

Tillståndsmyndigheten enligt vattenlagen kan i enskilda fall på ansökan bevilja undantag från förbudet att äventyra vattennaturtyper, om målen för skyddet av de nämnda typerna av vattennatur inte avsevärt äventyras. Om ett projekt för vilket tillstånd enligt denna lag har sökts har sådana följder som avses i 1 mom., ska frågan om beviljande av undantag prövas på tjänstens vägnar i samband med tillståndsärendet. I fråga om undantag gäller i tillämpliga delar det som föreskrivs om tillstånd som tillståndsmyndigheten beviljat (VL 2 kap. 11 § 2 mom.).

2.2.9 Marktäktslagen tillämpas inte på väg- och banområden

Enligt 7 § i **lagen om trafiksystem och landsvägar** (503/2005) hänförs till landsvägar såsom deras biområden områden utanför vägområdena där väghållningsämnen för byggande och underhåll av landsvägar tas. Om det i samband med byggandet av en landsväg är behövligt att för den tid under vilken vägarbetet pågår grunda rätt att ta väghållningsämne, kan detta bestämmas i vägplanen, i vilken det område eller den väg som behövs för ändamålet ska anges. *Vägplanen åsidosätter dock inte marktäktslagen utom inom vägområdet.* För tagning av jordmaterial på biområden och områden med begränsad täkträtt krävs marktäktstillstånd.

Skyddsområdet för en landsväg är i allmänhet större än landsvägens vägområde. På grund av trafiksäkerheten får det inte finnas byggnader i landsvägens omedelbara närhet. En annan orsak är de olägenheter som landsvägen orsakar för boendetrivseln. Upplag, stängsel eller andra anläggningar eller anordningar får inte finnas inom en landsvägs skyddsområde, om de eller användningen av dem kan äventyra trafiksäkerheten eller medföra olägenhet för väghållningen.

Bild 13. För tagande av jordmaterial från ett vägområde krävs inte marktäkttillstånd.

Enligt 3 § i **banlagen** (110/2007) avses med *biområde* ett marktäktsområde eller en placeringsplats för marksubstanser som behövs för banhållningen eller ett område som reserverats för anordningar som behövs för banhållningen. Biområdena och de vägförbindelser som behövs för användningen av dem anges i en järnvägsplan enligt 16 § i banlagen.

Om det är behövt att för den tid under vilken byggandet av en bana pågår grunda rätt att ta marksubstans i begränsad mängd, att permanent eller temporärt placera marksubstanser som lösgörs vid arbetet eller att använda ett område som tillfällig farväg, upplagsområde eller annat dylikt område eller grunda rätt att använda eller anlägga en enskild väg som behövs för arbetet, kan detta anges i järnvägsplanen. *Järnvägsplanen åsidosätter dock inte marktäktslagen utom inom banområdet.* För tagning av jordmaterial på biområden krävs utöver järnvägsplanen även tillstånd enligt marktäktslagen.

2.2.10 Fornlämningar är fredade

Fasta fornlämningar, såsom forntida grav- och boplatser eller forntida befästningar, är fredade enligt lagen om fornminnen (FML 295/1963). Fasta fornlämningar får inte utgrävas, överhöljas, ändras, skadas, borttagas eller på annat sätt rubbas utan tillstånd (1 §). 2 kap. i lagen om fornminnen föreskriver om lösa fornföremål.

Den som ansöker om marktäktstillstånd ska utreda om det eventuellt finns fornlämningar på området. Om det på täktområdet eller i dess närhet finns en fornlämning som är fredad enligt fornminneslagen eller något annat kulturarv, ska museimyndigheten (Museiverket eller landskapsmuseet) lämna utlåtande om tillståndsansökan. Om en fornlämning avtäckts under täktverksamheten är den som utför verksamheten skyldig att avbryta arbetet och underrätta Museiverket (14 §). NTM-centralen kan på ansökan och efter att ha rådfrågat Museiverket ge tillstånd att rubba en fornlämning (11 §). I så fall kan bestämmelser om beaktande av fornlämningar fogas till marktäktstillståndet.

Museiverket ansvarar för skyddet av fornminnen och förvaltar ett register över fornlämningar som är tillgängligt via en kulturmiljöportal (www.kyppi.fi, på finska).

2.2.11 Upptaget jordmaterial kan klassificeras som avfall

Vid bedömningen av huruvida upptaget jordmaterial ska klassificeras som avfall tillämpas den allmänna definitionen av avfall enligt 5 § i avfallslagen. Utgångspunkten för avfallslagen är att icke förorenad jord och annat naturligt förekommande material som grävts ut i samband med byggverksamhet eller annan motsvarande verksamhet, när det med säkerhet och någorlunda omedelbart kommer att användas för byggnation, i sitt naturliga tillstånd eller efter att ha förbehandlats genom sällning eller på något annat motsvarande sätt, på den plats där grävningen utfördes eller någon annanstans, sällan motsvarar de allmänna kännetecknen för avfall (se RP 199/2010 rd, s. 68 och 158).

Icke förorenad lösgjord jord klassificeras enligt avfallslagen (646/2011) som avfall om den inte kan återvinnas. Till exempel kan användningen av skrotstensvarp från naturstensbrott på så vis kräva miljötillstånd enligt miljöskyddslagen för avfallsbehandling eller återvinning (RP 257/2014). Avfall kan upphöra att vara avfall genom det så kallade End-of-waste-förfarandet.

2.2.12 Förordning om utvinningsavfall

Förordningen om utvinningsavfall (190/2013) tillämpas på projekt enligt marktäktslagen. Den som ansöker om marktäktstillstånd ska vid behov utarbeta en plan för hantering av utvinningsavfall som en del av täktplanen. Syftet med planen för hantering av utvinningsavfall är att förebygga uppkomsten av utvinningsavfall och minska avfallsets skadliga effekter samt att främja återvinning och säker behandling av avfallet. I planen för hantering av utvinningsavfall ska det redogöras för områdets miljö, utvinningsavfallet, platsen för återvinning och behandling av utvinningsavfallet, miljöpåverkan, åtgärder för att förebygga förorening av miljön, kontroll av verksamheten och åtgärder när verksamheten läggs ned. Planen för hantering av utvinningsavfall handläggs i samband med det eventuella miljötillståndet för projektet. I övrigt handläggs planen med marktäktstillståndet (MTL 5 a §, MSL 114 §).

2.2.13 Kommunala föreskrifter

Kommunala föreskrifter, såsom kommunernas bestämmelser om miljöskydd och avfallshantering, kan påverka marktäktsverksamheten. De ska beaktas såväl vid utarbetandet av täktplanen och vid tillståndsprövningen som vid den egentliga täktverksamheten.

Kommunala miljöskyddsföreskrifter utfärdas med stöd av MSL 202 § och gäller verksamhet som inte är tillståndspliktig, anmälningspliktig eller registreringspliktig. Vid marktäkter kan bestämmelserna gälla till exempel utsläppsförebyggande åtgärder eller anläggningar, som skydd av oljecisterner samt förvaring och hantering av oljeprodukter. Bestämmelser kan också förbjuda placering av asfaltstationer på grundvattenområden eller utsläpp av avloppsvatten i marken.

Kommunala föreskrifter om avfallshantering som utfärdats med stöd av avfallslagen kan innehålla bestämmelser om behandling av avfall som uppkommer vid täktverksamhet. Dessa bestämmelser ska beaktas när verksamheten planeras.

Enligt MBL 14 § är det inte möjligt att i **byggnadsordningen** meddela föreskrifter om tagande av jordmaterial.

2.3 Reglering av husbehovstäkter

Tillstånd enligt marktäktslagen behövs inte om substanser tas för eget sedvanligt bruk till husbehov för boende eller för jord- och skogsbruk (MTL 4 § 2 mom.). Användningen ska hänföra sig till byggande eller underhåll av vägförbindelser. Husbehovstäkten ska vara belägen på egen mark eller på ett samfällt område som avses i 2 § 2 punkten i fastighetsbildningslagen (FBL 554/1995). Tagning av jordmaterial kan även ske med servitut på annans mark. Däremot omfattar husbehovstäkt inte avtalsbaserad täktverksamhet på annans mark.

Både bruket och mängden av jordmaterialet ska vara sedvanliga. Det är till exempel inte tillåtet att sälja jorden till en granne eller ett väglag. Till husbehov kan räknas tagande av jordmaterial för normal byggverksamhet på fastigheten, täckdikning eller underhåll av ägovägar.

Det går inte att fastställa entydiga mängder för uttaget och bruket av jordmaterial för husbehov. Mängden jordmaterial ska ställas i proportion till tagarens verkliga behov enligt fastighetens storlek och de vägunderhålls- och byggprojekt som planeras. Tagaren ska meddela tillsynsmyndigheten om husbehovstäkt om mängden jordmaterial som tagits eller kommer att tas är över 500 m³f.

Utöver privatpersoner kan husbehovstäkt bedrivas av bland annat skogsbruks- och jordbrukssammanslutningar och bostadsaktiebolag, förutsatt att täktverksamheten annars överensstämmer med definitionen av husbehov. Fysiska och juridiska personer är i det avseende separata att exempelvis jord från en husbehovstäkt på ett bolags fastighet inte får överlåtas till delägarnas personliga bruk eller vice versa.

Även husbehovstäcker ska förläggas och täktverksamheten ordnas så att de negativa konsekvenserna för naturen och landskapsbilden är så små som möjligt. Dessutom ska förekomsten av jordmaterial utnyttjas på ett skonsamt och ekonomiskt sätt, och verksamheten får inte medföra fara för bebyggelsen eller miljön eller olägenhet som kan undvikas till skäliga kostnader (MTL 3 § 4 mom.). På tagande av jordmaterial på ett samfällt område enligt 2 § 2 punkten i fastighetsbildningslagen gäller de villkor som fastställs i 3 § 1, 2 och 4 mom. i marktäktslagen. Husbehovstäcker omfattas av samma tillsyn som tillståndspliktiga marktäkter. Om täktverksamhet för husbehov bryter mot marktäktslagen eller mot bestämmelser som utfärdats med stöd av den, kan tillsynsmyndigheten tillgripa tvångsmedel enligt marktäktslagen. Om tillsynsmyndigheten anser att täktverksamheten inte utgör sådan tagning av jordmaterial för sedvanligt bruk till husbehov som avses i 4 § 2 mom. i marktäktslagen, hänvisas tagaren då till att ansöka om tillstånd för täktverksamheten. Tillsynsmyndighetens avgörande kan överklagas i enlighet med lag.

Bild 14. Husbehovstäcker får inte heller ha betydande negativa konsekvenser för naturen eller landskapsbilden.

Utöver marktäktslagen omfattas husbehovstäkt även av bestämmelser i annan lagstiftning, som naturvårdslagen, lagen om fornminnen, skogslagen, vattenlagen och miljöskyddslagen. Om en husbehovstäkt på grundvattenområde kan äventyra grundvattnets kvalitet (MSL 17 §, Förbud mot förorening av grundvatten) ska den tillsynsmyndighet som avses i MSL ingripa med de medel som fastställs i MSL 18 kap. För husbehovstäkter med eventuella konsekvenser för grundvattnet krävs tillstånd enligt vattenlagen (se avsnitt 5.14).

Husbehovstäkter omfattas också av förbudet att försämra naturvärdena på Natura 2000-områden. Om en husbehovstäkt kan orsaka en sådan försämring av ett Natura 2000-område som avses i naturvårdslagen, ska den som svarar för åtgärden skriftligen underrätta NTM-centralen om detta minst 30 dygn innan täktverksamheten inleds. Om NTM-centralen bedömer att försämringen är av ringa betydelse, fattar den inget separat beslut i ärendet och täktverksamheten kan inledas 30 dygn efter det att anmälan inkommit. Är konsekvenserna inte kan räknas som ringa får täktverksamheten inte inledas.

2.4 Täktverksamhet på detaljplaneområde

2.4.1 Tillstånd för täktverksamhet på byggområden

På detaljplaneområden behövs prövning för marktäktstillstånd utom i de specialfall som avses i MTL 2 § eller för husbehovstäkt. Behovet av tillstånd ska avgöras speciellt med hänsyn till byggnadsprojektets omfattning i förhållande till den planerade täktens yta och volym. Den kommunala miljövårdsmyndigheten gör tillståndsprövningen för varje enskilt fall. Marktäktstillstånd behövs i allmänhet inte på en byggplats på planlagt område för bortskaffande av jord som en förberedande åtgärd för ett byggprojekt som kräver bygglov eller åtgärdstillstånd (MBF 72 §).

Detaljplanerna för byggområden kan innehålla detaljerade bestämmelser om byggnivåer och tomthöjder. Då behövs marktäktstillstånd endast om det för byggnation anvisade området är stort, till exempel flera kvarter, och avsikten är att spränga och schakta för att jämna till marken innan det egentliga byggarbetet inleds. Prövning av marktäktstillstånd behövs speciellt i stora projekt i vilka det uppkommer stora volymer av jordmaterial och massor som ska bortskaffas från platsen. Detta gäller i synnerhet vid annan än kortvarig tagning av jordmaterial där de berörda parterna har möjlighet att delta i beslutsfattandet och eventuellt hänskjuta tillståndet och verksamheten till förvaltningsdomstolsprövning.

Bild 15. På detaljplaneområde kan det behövas marktäktstillstånd, om ett stort område som anvisats för byggnation schaktas och fylls ut innan byggarbetena inleds.

På ett område för vilket en detaljplan eller generalplan med rättsverkningar gäller ska utöver vad som bestäms i 3 § 1 mom. i marktäktslagen ses till att täktverksamheten inte försvårar att området används för det ändamål för vilket det har reserverats i planen och att den inte fördärvar stads- eller landskapsbilden. Eftersom frågorna avseende skyddshänsyn och landskapet vanligtvis har lösts i samband med planläggningen återstår för tillståndsprövningen främst att säkerställa att lösningarna är aktuella och att täktverksamheten inte försvårar den planenliga användningen av området.

På ett område med gällande åtgärdsbegränsning för uppgörande eller ändring av generalplan eller detaljplan kan tillstånd beviljas, om täktverksamheten inte medför betydande olägenheter för uppgörande eller ändring av planen, inte fördärvar stads- eller landskapsbilden och inte heller i övrigt står i strid med begränsningarna enligt 3 §.

2.4.2 Tillstånd för miljöåtgärder tillämpas inte på områden med täktstillstånd

Tillstånd för miljöåtgärder krävs på detaljplaneområde för jordbyggnadsarbete, trädfällning och andra jämförbara åtgärder (MBL 128 § 1 mom.). Bestämmelserna om tillstånd för miljöåtgärder tillämpas inte på sådant tagande av marksubstanser som kräver tillstånd enligt marktäktslagen (MBL 128 § 4 mom.). Det går inte heller att ersätta marktäktstillstånd med tillstånd för miljöåtgärder. Enligt MBL 149 d § kan grävning, sprängning, trädfällning eller andra jämförbara förberedande åtgärder utföras innan byggnadsarbetet påbörjas med iakttagande av vad som föreskrivs om tillstånd för miljöåtgärder. Också sådana förberedande åtgärder ska anmälas till byggnadstillsynsmyndigheten innan de påbörjas. Tillstånd för miljöåtgärder behövs inte för arbeten som är nödvändiga för att genomföra general- eller detaljplanen eller som överensstämmer med ett beviljat bygglov eller åtgärds-tillstånd och inte för åtgärder med ringa verkningar (MBL 128 § 2 mom.).

3 Regional planering av täktverksamhet

3.1 Riksomfattande målen för områdesanvändningen

Uppnåendet av de allmänna målen för markanvändnings- och bygglagen (MBL) främjas genom de riksomfattande målen för områdesanvändningen (RMO). De gällande målen för områdesanvändningen, som trädde i kraft 2018, ersatte RMO från 2000 (reviderade 2008).

De gällande RMO konkretiserar de mål för områdesplaneringen som föreskrivs i MBL 5 §. RMO gäller frågor som är betydelsefulla för hela landet, och styrning som överlappar med annan lagstiftning har strukits. Fokus är på vidsträckt verksamhet som på förhand sammanpassar olika behov av områdesanvändning, med prioritering på ett hållbart utnyttjande av naturtillgångarna.

Landskapsplaneringen, den kommunala planläggningen och de statliga myndigheternas verksamhet ska ta hänsyn till RMO och främja genomförandet av dem (MBL 24 §). NTM-centralen främjar regleringen av kommunens områdesplanering och byggnadsväsende. Den ska också övervaka att ärenden som har verkningar som är riksomfattande och betydande på landskapsnivå beaktas vid planläggningen, byggandet och annan områdesanvändning (MBL 18 §).

Systemet för planering av markanvändningen utgår från en mer preciserad planering där RMO och de översiktliga planerna styr planeringen och justeringen av enskilda generalplaner och detaljplaner. Till exempel tjänar landskapsplanen som ledning när generalplanen och detaljplanen utarbetas och ändras samt när åtgärder annars vidtas för att reglera områdesanvändningen. Landskapsplanen styr markanvändningen i områden som saknar en generalplan eller detaljplan med rättsverkningar. Däremot gäller landskapsplanen inte på området för en generalplan med rättsverkningar eller för en detaljplan.

Målet för områdesplaneringen är att utgående från en interaktiv planering och tillräcklig bedömning av konsekvenserna främja bland annat möjligheterna att bevara naturens mångfald och andra naturvärden, miljövärden och möjligheterna att förhindra

miljöolägenheter samt en sparsam användning av naturresurserna. Målen för områdesplaneringen genomförs och preciseras i landskapsplanerna, generalplanerna och detaljplanerna.

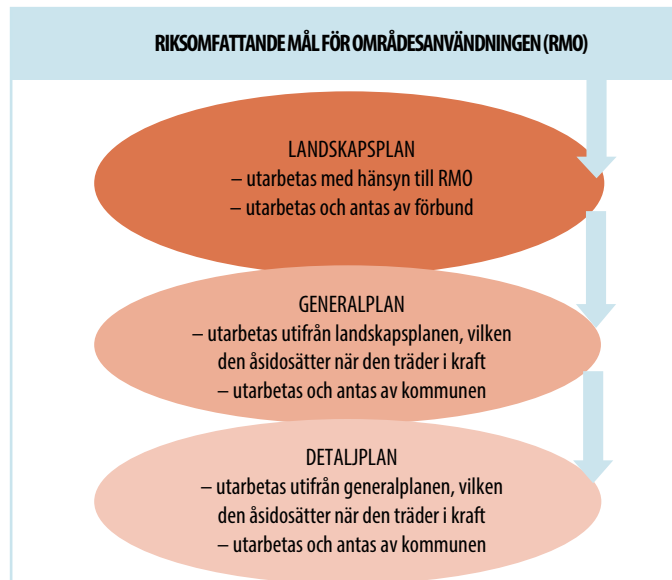

Bild 16. De riksomfattande målen för områdesanvändningen ingår i systemet för planering av markanvändningen.

3.2 Markanvändningsplanering och täktverksamhet

Planeringssystemet enligt MBL stöder och främjar en hållbar användning av jordmaterial samt samordningen av täktområden och annan markanvändning. Planerna utarbetas och antas med hänsyn till de begränsningar som föreskrivs i marktäktslagen (MTL 3 §). Landskapsplanerna och generalplanerna med rättsverkningar samt planläggningsunderlagen, som landskapens planer för användning av stenmaterial- och grundvattentillgångar, är viktiga informationskällor vid bedömningen av en planerad täkts landskapsmässiga och naturvårdsmässiga värden som avses i 3 § i marktäktslagen (se avsnitt 3.3).

I landskapsplanen och generalplanen kan anvisas områden som lämpar sig för marktäkter eller värdefulla ås- och bergområden samt grundvattenområden. I områden som anvisas som lämpliga för marktäkt kan täktverksamhet ofta tillåtas förutsatt att vissa miljövillkor tillgodoses. Reserveringen för täktområde (beteckningen EO) innebär dock inte

automatiskt att marktäckstillstånd beviljas för området. På motsvarande sätt anger planbeteckningarna för värdefulla geologiska formationer att dessa områden har landskaps- och naturvärden som ska beaktas vid tillståndsprövningen. Villkoren för marktäckstillstånd utreds för varje projekt separat enligt det förfarande som föreskrivs i marktäcktslagen. Vid tillståndsprövningen bedöms från fall till fall om det föreligger sådana hinder för beviljande av tillstånd som avses i 3 § 1 mom.. Det är möjligt att ansöka om täktstillstånd även för områden som inte har angivits en reservering för marktäkt.

Landskapsplanen utgör viktigt bakgrundsmaterial och en viktig informationskälla vid prövningen av marktäckstillstånd, trots att marktäcktslagen inte föreskriver om ett förbud mot att försvåra genomförandet av landskapsplanen. Hur användbar landskapsplanen är vid tillståndsprövningen beror hur aktuell planen är och hur uttömmande den är avseende faktorer som hänför sig till marktäkt och geologisk naturvård. Landskapsplanen kan fungera som en utredning för påvisande av geologiska formationer av riksintresse samt vid samordningen av grundvattenskyddet och stenmaterialförsörjningen. I landskapsplanen anges generella avgränsningar för områden som är lämpliga för marktäkt. Jordmaterialets kvantitet och kvalitet uppskattas också på ett allmänt plan. Den som ansöker om marktäckstillstånd ska för varje projekt separat redogöra i detalj för bland annat kvalitetskriterierna för jordmaterialet, projektets ekonomiska förutsättningar samt miljökonsekvenserna för bebyggelsen, naturförhållandena, naturen och landskapsbilden.

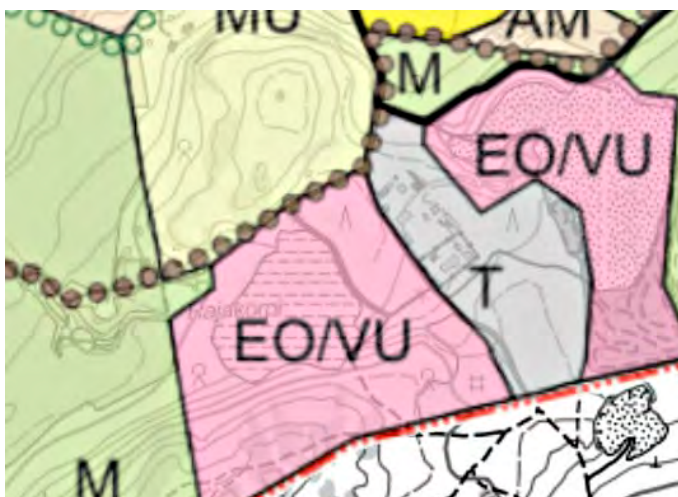

Bild 17. I generalplanerna har områden för marktäkt ofta beteckningen E0. Efteranvändningen av täktområdet kan anges med en preciserande planbeteckning (i bilden VU, som avser rekreation och friluftsliv) och planbestämmelser.

3.3 Underlag för regional planering

Landskapsplaneringen ska utgå från de stenmaterialresurser som kan utnyttjas samt förbrukningen och förbrukningsbehovet av dem på lång sikt samt sammanjämka behoven av stenmaterialförsörjning och skyddsaspekter. De områden som anvisas för stentäkt ska basera sig på en bedömning av dels områdenas natur- och landskapsvärde, dels deras lämplighet med tanke på vatten- och stenmaterialförsörjningen.

Landskapens planer för användning av stenmaterial- och grundvattentillgångar utgör viktigt underlag för planläggningen, om de uppfyller de krav som ställs på utredning av konsekvenserna när planer (MBL 9 § och MBF 1 §). När landskapsplaner utarbetas ska särskild vikt fästas vid att områdesanvändningen är ekologiskt hållbar, att vatten- och marksubstanstillgångarna används på ett hållbart sätt samt att landskapet och naturvärdena värnas (MBL 28 §).

Riksomfattande naturvetenskapliga inventeringar, planer och program används som informations- och beredningsunderlag vid planläggningen. Naturvetenskapliga inventeringar är exempelvis inventeringarna av värdefulla geologiska formationer (bl.a. åsar, berg och morän), inventeringarna vid avgränsning av grundvattenområden samt projekten för samordning av grundvattenskydd och stenmaterialförsörjning (POSKI) (tabell 3). De saknar dock formell rättsverkan vid tillståndsprovningen och är inte heller formellt bindande rättskällor.

3.3.1 Planer för användningen av stenmaterial- och grundvattentillgångar

Tillgången på stenmaterial och de miljörelaterade intressekonflikter som hänför sig till utvinning och användning av stenmaterial sammanjämkas genom planering av områdesanvändningen. Utvinning och användning av stenmaterial, grundvattenskydd och andra markanvändningsbehov har sammanjämkats i landskapsvisa eller regionala planer, som utredningarna i POSKI-projektet. I planerna lämnas uppgifter om bland annat:

- grus- och bergformationernas läge samt mängden och typen av stenmaterial
- grus- och bergformationernas geologiska, biologiska och landskapsmässiga värde
- stenmaterialtäkternas läge och status
- stenmaterialkonsumtionen och konsumtionsutvecklingen
- optimering av återvinningen av schaktmassor vid byggande på biområden för byggande
- ersättande material för natursten (aska, slagg, sidoberg och skrotsten från gruvor och stenbrott samt byggavfall som innehåller stenmaterial)
- grundvattenförekomsternas läge och status
- grundvattentillgångarnas volym samt förbrukning och utveckling av förbrukningen

- grundvattentäkternas läge och skyddsområden samt skyddsplanerna för grundvattenområden
- grus- och bergformationernas lämplighet för vattenförsörjning och stenmaterialförsörjning.

De inventerade stenmaterialområdena har utvärderats enligt de miljökriterier som fastställs i marktäktslagen, miljöskyddslagen, vattenlagen, naturvårdslagen, lagen om fornminnen, markanvändnings- och bygglagen samt skogslagen. Därefter har de delats in i följande kategorier enligt sin lämplighet för täktverksamhet:

1. områden som inte lämpar sig för marktäkt
2. områden som delvis lämpar sig för marktäkt
3. områden som lämpar sig för marktäkt.

Planerna utgör underlag för en översiktlig planläggning och annan planering av områdeanvändningen. De gör det dessutom möjligt att styra ansökningarna om marktäktstillstånd till områden där täktverksamhet inte strider mot begränsningarna enligt marktäktslagen. Även om POSKI-utredningarna saknar rättslig verkan enligt lag kan de utnyttjas till exempel av kommunernas myndigheter för marktäktstillstånd och tillsynsmyndigheter samt av NTM-centralernas experter.

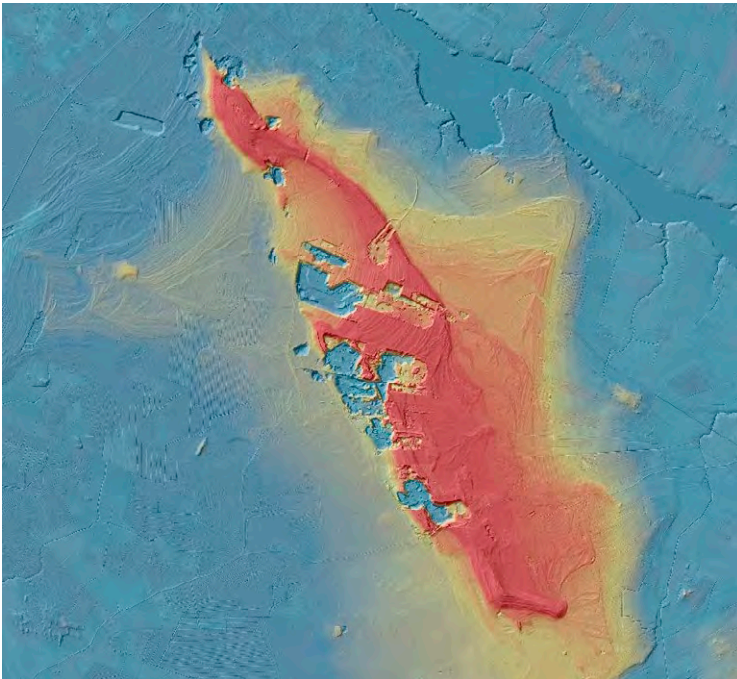

Bild 18. Grustäkt kan orsaka omfattande förstörelse av de geomorfologiska särdragen hos en åsformation. Syftet med områdesplaneringen är att sammanjämka stenmaterialutvinningen med grundvattenskydd och naturvård.

Geologiska forskningscentralen, landskapsförbunden, kommunerna och verksamhetsutövare har i samarbete utrett landskapens naturstenstillgångar för att främja utvinningen av natursten. Utredningarna bygger på regional resursplanering som omfattar kartläggning av de geologiska, biologiska och landskapsmässiga värdena i dessa områden.

För grundvattenskyddet har utarbetats skyddsplaner för grundvattenområden. Att uppgöra eller låta uppgöra en skyddsplan ankommer i första hand på kommunen. I planen granskas också marktäckers miljöstatus och behov av istandsättning.

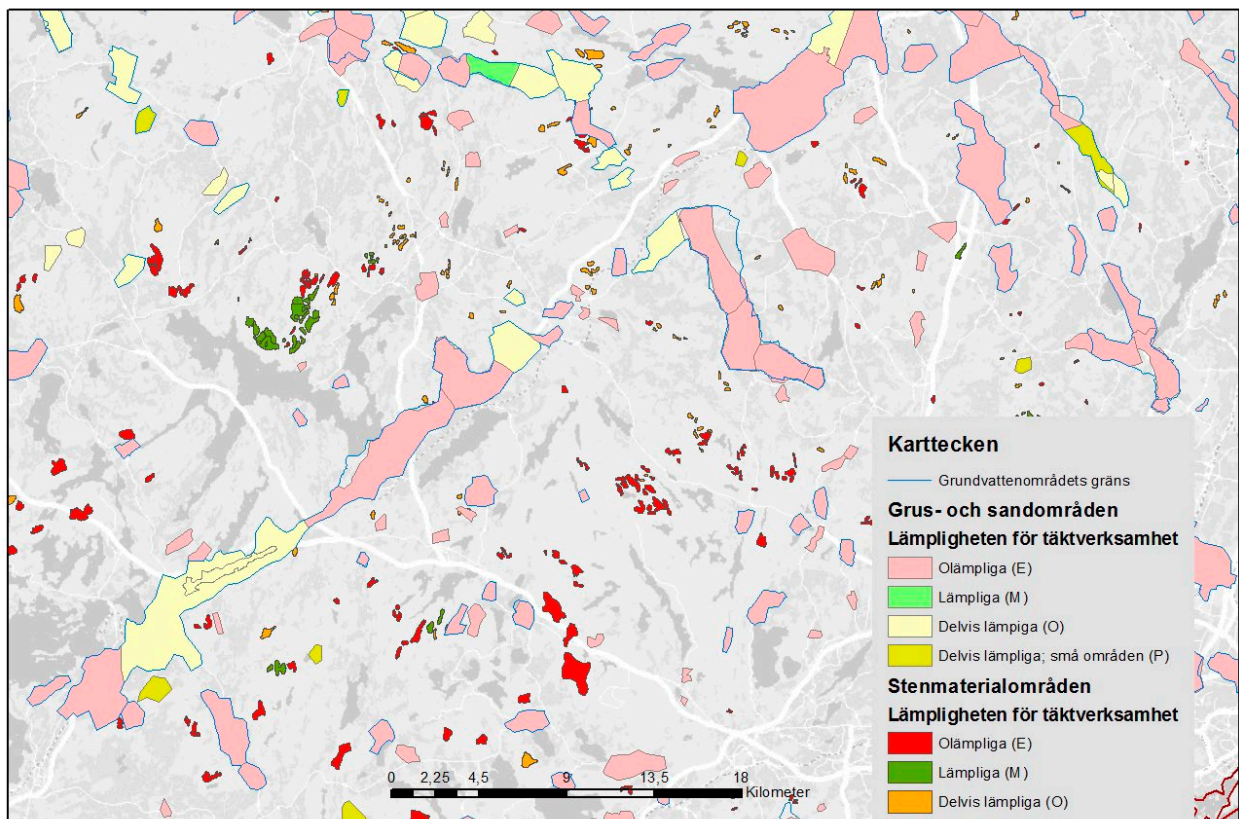

Bild 19. I POSKI-projekten har grus- och bergformationerna klassificerats enligt sin lämplighet för täktverksamhet. Utdrag ur projektets kartmaterial.

3.3.2 Bedömningar av landskaps- och naturvärden samt hotade arter

Sådana områden av riksomfattande betydelse eller annars av väsentlig betydelse med hänsyn till naturskyddet som avses i 7 § i marktäktslagen är områden som omfattas av statsrådets skyddsprogram och skyddsbeslut. Motsvarande status har också sådana naturobjekt av riksintresse som miljöförvaltningen klassificerat som värdefulla för natur- och landskapsvården samt förekomster av hotade arter och naturtyper. Med viktiga områden för grundvattenskyddet avses de områden som statens miljöförvaltning har klassificerat som viktiga grundvattenområden.

De av statsrådet godkända nationella skyddsprogrammen samt besluten om skydd och vård av områden framgår av tabell 3. De nationella skyddsprogrammen genomförs huvudsakligen genom skyddsområden enligt naturvårdslagen. Undantagen är programmet för skydd av åsar, beslutet om skydd och vård av landskapsvårdsområden samt de Natura 2000-områden som inte omfattas av ett skyddsprogram.

I programmet för skydd av åsar (1984) har man på geologiska grunder fastställt de nationellt viktigaste åsområdena. Inga naturskyddsområden har inrättats inom dessa områden och programmet har ingen lagstadgad rättsverk. De områden som omfattas av programmet är avsedda att skyddas mot marktäkter, vilket verkställs främst genom tillståndsförfarandet enligt marktäktslagen.

Vården och förvaltningen av värdefulla landskapsvårdsområden och av Natura 2000-områden som inte omfattas av skyddsprogrammen verkställs genom NVL samt MBL och annan lagstiftning. Även besluten om och vård- och användningsplanerna för riksomfattande och landskapspecifika landskapsvårdsområden som inrättats med stöd av NVL tas vid behov i beaktande vid bedömningen av områdets landskapsvärden för prövningen av marktäkstillstånd.

Information om landskaps- och naturvärden samt grundvattenområden tillhandahålls genom statens miljöförvaltnings informationssystem (systemet Avoin Tieto) och publikationer. Miljöförvaltningens grundvattendatasystem (POVET) innehåller information om grundvattenområden, grundvattenobservationsplatserna, grundvattennivån, grundvattenkvaliteten och grundvattenundersökningarna samt om grundvattenstatus i anslutning till vattenvården. Information som tillhandahålls av Forststyrelsens Naturtjänster, Naturhistoriska centralmuseet och Geologiska forskningscentralen är också användbar vid planeringen och tillståndsprövningen av täktverksamheten. Till exempel Geologiska forskningscentralens tjänst Lähde innehåller beskrivningar av grundvattenområdets beskaffenhet och skogscentralens karttjänst MinSkog tillhandahåller information de särskilt viktiga livsmiljöerna enligt skogslagen. Dessutom har kommunerna, NTM-centralerna, vattentjänstverken och landskapsförbunden ofta till och med mycket detaljerade utredningar.

Tabell 3. De för marktäkter viktigaste skyddsprogrammen och skyddsområdena samt inventeringarna och utredningarna av naturresurser och naturobjekt.

STATSRÅDETS BESLUT OM SKYDDSPROGRAM SAMT OM SKYDD OCH VÅRD AV SKYDD SOMRÅDEN

- Programmet för utvecklande av nationalparks- och naturparksnätet
- Basprogrammet för myrskydd
- Programmet för skydd av fågelrika insjöar och havsvikar
- Programmet för skydd av åsar
- Lundskyddsprogrammet
- Strandskyddsprogrammet
- Skyddsprogrammet för gamla skogar
- Beslut om skydd och vård av nationellt värdefulla landskapsområden
- Finlands förslag till nätverket Natura 2000

SKYDD SOMRÅDEN ENLIGT LAG

- Naturparker
- Nationalparker
- Övriga skyddsområden (t.ex. myrskyddsområden, lundskyddsområden, skyddsområden för fågelvatten, skyddsområden för gamla skogar, skyddsområden för naturtyper enligt NVL 29 §)
- Naturskyddsområden på privat mark
- Ödemarksområden
- Områden som omfattas av forsskyddslagen

INVENTERINGAR AV NATURRESURSER OCH NATUROBJEKT

- Utredningar om samordning av grundvattenskyddet och stenmaterialförsörjningen
- Avgränsning och klassificering av grundvattenområden
- Nationellt värdefulla klippområden
- Nationellt värdefulla moränformationer
- Nationellt värdefulla vind- och strandavlagringar
- Nationellt värdefull stenbunden mark
- Utredningar av grustäckers miljöstatus och istandsättningsbehov
- Inventering av skyddsobjekt och objekt av pedagogiskt värde i berggrunden
- Hotade naturtyper i Finland
- Finlands rödlista 2019
- Nationell kartläggning av småvatten
- Vattenområden som kräver särskilt skydd

4 Projektering och genomförande av täktverksamhet

4.1 Förstudier och övriga förberedelser

4.1.1 Allmänt

Innan ett område förvärfas och tillståndsansökan görs upp ska det utredas, till exempel hos de statliga eller kommunala miljövårds- och planläggningsmyndigheterna eller ur miljöförvaltningens datasystem, om täktplaneområdet har avsatts för markanvändningsformer eller andra faktorer som begränsar eller hindrar utvinningen av jordmaterial.

I inledningsskedet av ansökningsprocessen bör man utnyttja information som finns tillgängligt om markanvändningen, naturförhållandena, jordmånen och grundvattnet i täktplaneområdet. Information finns till exempel i Finlands miljöcentralers tjänst Avoin tieto (på finska) och i Geologiska forskningscentralens databaser. Olika informationskällor behandlas mer ingående i avsnitt 3.3.

Vid upprättande av planen ska de rådande naturförhållandena, materialens mängd och beskaffenhet samt projektets konsekvenser för miljön och naturförhållandena utredas i ändamålsenlig omfattning. Data om jordmånen erhålls genom borrhningar, provgropar, geofysikaliska undersökningar och vid installation av grundvattenrör. Om undersökning och kartläggning av marken och grundvattnet samt om framtagning av topografiska kartor finns separata anvisningar som ska iaktas för att säkerställa planens kvalitet. Det är ofta nödvändigt att uppdatera täktplaneområdets grundkarta utifrån terrängmätningarna.

Information om den preliminära placeringen av anläggningar för behandling av stenmaterial, såsom krossverk och sållningsverk, våtsiktninganläggningar och vågar, bör tillställas redan för tillståndsprövningen. Närmare uppgifter ska lämnas i ansökningarna för gemensam tillståndsbehandling eller för miljötillstånd.

Vägarnas lämplighet för jordtransporter ska utredas hos väghållningsmyndigheten. För en anslutning till landsväg krävs väghållningsmyndighetens anslutningstillstånd för jordtransporter. Befintliga anslutningar kan kräva ändring av det användningsändamål för vilket tillstånd beviljats eller anslutningen måste förbättras eller flyttas innan den kan användas för jordtransporter. På grund av trafiksäkerheten bör landsvägens frisiktsområde hållas fritt från hinder som skymmer sikten synnerhet vid kurvor och vägkorsningar. (Lagen om trafiksystem och landsvägar 37-38 och 45 §).

4.1.2 Utredning av grundvattenförhållandena

4.1.2.1 Allmänt

I täktplanen ska i behövlig omfattning (MTF 2 §) ingå:

- en utredning om grundvattenförhållandena och observationsplatser för grundvatten inom täktområdet och dess omgivning
- uppgifter om hushållsvattenbrunnar i närheten av området
- uppgifter om hushållsvattenbrunnar i närheten av området och om eventuella skyddszoner och skyddsområdesbestämmelser för dessa.

Dessutom ska grundvattenytans högsta nivå uppges (MTF 1 §). I planen görs en bedömning av de risker som täktverksamheten medför för grundvattnet. Bedömningen ska bygga på tillgänglig information om grundvattenförekomsten och dess betydelse för vattenförsörjningen samt om täktverksamhetens inverkan på grundvattnets kvalitet och mängd.

Grundvattenförhållandena ska beskrivas i täktplanen och i lämplig omfattning även på plankartorna. Beskrivningarna är i regel mest ingående för grus- och sandtäktsprojekt och i vissa fall även vid omfattande bergtäkt och tagning av annat jordmaterial.

4.1.2.2 Skydd av grundvattnet accentueras i grundvattenområden

De grundvattenområden som avgränsats av statens miljöförvaltning har med stöd av 1 b § i lagen om vattenvårds- och havsvårdsförvaltningen klassificerats på grundval av områdenas lämplighet för vattenförsörjning och skyddsbehov som

- **klass 1** sådana grundvattenområden som är viktiga för vattenförsörjning, där mer än i genomsnitt 10 kubikmeter vatten per dygn eller vatten för fler än femtio personers behov används eller är avsett att användas för samhällets vattenförsörjning eller som hushållsvatten
- **klass 2** sådana övriga grundvattenområden som lämpar sig för vattenförsörjning, vilka har en så riklig grundvattenförekomst och sådana övriga karakteristika att de lämpar sig för användning som avses i punkt 1
- **klass E** sådana grundvattenområden där ytvattensystem eller terrestra ekosystem är direkt beroende av grundvattnet.

Om ett grundvattenområde av klass 1 eller 2 upprätthåller ytvattensystem eller terrestra ekosystem som är direkt beroende av grundvattnet, ska det ges beteckningen E (**1E** eller **2E**).

Täkterna ska placeras så att täktverksamheten inte påverkar grundvattenkvaliteten eller -kvantiteten. Grundvattenpåverkan är mer påtaglig i grustäkter, som därför inte ska placeras vare sig i närheten av vattentäkter eller, om möjligt, på grundvattenområden. Vid förläggning av bergtäkter i grundvattenområden görs en bedömning från fall till fall. Bergmaterialutvinning kan till exempel påverka grundvattenströmningen eller de sprängämnen som används för att lossa berg kan försämra grundvattnets kvalitet.

Då en marktäkt planeras på ett grundvattenområde ska den som ansöker om tillstånd lägga fram heltäckande uppgifter och utredningar om grundvattenförhållandena i området samt om täktverksamhetens inverkan på dessa. I tillståndsvillkoren ska fastställas tillräckliga åtgärder för att trygga grundvattenkvaliteten och -kvantiteten. Villkoren kan gälla exempelvis skyddslagrets tjocklek, täktens omfattning, grundvattenkontrollerna samt efterbehandlingen och efteranvändningen av takten. Riskerna för grundvattenkvaliteten om det på täktområdet lagras bränsle för anläggningarna och maskinerna som används vid utvinning och behandling av stenmaterialet eller deponeras slam från våtsiktning. Riskerna ska reduceras med tillräckliga skyddsåtgärder.

Utanför grundvattenområdena står marktäktverksamheten inte i strid med det allmänna behovet av vattenförsörjning. Inte heller inom dessa områden får marktäkten medföra olägenheter för enskilda hushålls vattenförsörjning eller för källor eller andra typer av vattennatur som avses i 2 kap. 11 § i vattenlagen.

4.1.2.3 Uttagets omfattning på grundvattenområde

Ju större del av ett grundvattenområde en grustäkt omfattar, desto större är i allmänhet också dess grundvattenpåverkan. Studier visar att täkter vars totala yta är mer än 30 procent av grundvattenområdet kan utgöra en potentiell risk för grundvattenkvaliteten.

Grustäktens påverkan ska dock bedömas skilt för varje grundvattenområde och täkt, eftersom utöver täktens areal påverkas koncentrationerna av olika ämnen i grundvattnet av bland annat skyddslagrets tjocklek samt mark- och grundvattenförhållandena i området.

Den behöriga myndigheten enligt vattenlagen kan inrätta ett skyddsområde kring en grundvattentäkt för att trygga vattenförsörjningen. Detta förutsätter att det är nödvändigt att begränsa användningen av området för att trygga vattenkvaliteten eller grundvattenförekomstens avkastningsförmåga. Att vattenkvaliteten tryggas innebär att en råvattenförekomst som har tagits i bruk för vattenförsörjning fortsätter att vara säker hälsomässigt sett och lämpa sig för vattenförsörjning. En vattenförekomsts avkastningsförmåga syftar på åtgärder som kan försvaga en vattenförekomsts kvantitativa avkastningsförmåga.

Skyddsområdet för en vattentäkt omfattar i allmänhet dess närmaste omgivning och det kan omfatta vattentäktens område samt vattentäktens när- och fjärrskyddszoner. Skyddsområdets storlek kan variera avsevärt från fall till fall. I allmänhet omfattar närskyddszonen 300–500 meter (ibland över en kilometer) uppströms och 200–300 meter nedströms från vattentäkten i grundvattnets huvudsakliga strömningsriktning. Fjärrskyddszonen omfattar hela det huvudsakliga avrinningsområdet till en vattentäkt eller en tilltäkt vattentäkt. I synnerhet på sistone har skyddsområdet avgränsats så att fjärrskyddszonen omfattar hela grundvattenområdet och ofta har området inte delats in i när- och fjärrskyddszoner.

I ett beslut om inrättande av ett skyddsområde meddelas sådana bestämmelser om skyddsåtgärder och andra inskränkningar i användningen av skyddsområdet och övervakningen av bestämmelserna iaktas som är nödvändiga för att trygga tillgången till vatten. Skyddsområdesbestämmelserna kan vara inskränkande, informerande eller styrande för markanvändningen. Bestämmelserna kan till exempel förbjuda planeringen av specifika riskobjekt i området eller fastställa gränser för placeringen. Dessutom kan det anges förbud eller begränsningar för utvidgning av befintliga riskverksamheter i området.

För vattentäkter och potentiella vattentäkter som inte har något skyddsområde enligt vattenlagen kan det inrättas ett riktgivande skyddsområde till exempel i samband med utarbetandet av en skyddsplan för grundvattenområdet. Även dessa skyddsområden ska fastställas utifrån omfattande jordmåns- och grundvattenundersökningar och tillförlitliga beräkningar av strömningstider, exempelvis med strömningsmodeller. Betydelsen av vattentäktens skyddsområde och grundvattenskyddet vid beviljande av tillstånd för grustag behandlas i HFD:s årsboksavgränsning 2020:62.

I skyddsområdet runt en vattentäkt kan man efter genomförda undersökningar och med iakttagande av försiktighetsprincipen ställa upp följande mål när det gäller placering av grustäkter:

- a) **i närskydds-zoner** får ingen täktverksamhet pågå och inga täktområden lämnas utan efterbehandling
- b) **i fjärrskydds-zoner** får sammanlagt högst 10–20 procent av skyddsområdet, med iakttagande av jordmånen och grundvattenförhållandena, bestå av täktområden som lämnas utan efterbehandling
- c) **i områden som inte är skyddsområden** får sammanlagt högst **20–30 procent** av grundvattenområdet, med iakttagande av jordmånen och grundvattenförhållandena, bestå av täktområden som lämnas utan efterbehandling.

Om de ovan nämnda arealerna överskrids ska det i tillståndsvillkoren krävas effektiviserad övervakning av påverkan på grundvattnet. Vid skadliga förändringar i grundvattnets kvalitet eller kvantitet ska tillsynsmyndigheten avbryta täktverksamheten. I sådana fall ska täkt-tillståndet omprövas och tillståndsmyndigheten kan återkalla tillståndet, ändra tillståndsvillkoren eller kräva att det ansöks om vattenhushållningstillstånd (VL 3 kap. 2 §).

HFD 4.6.2020/2440, årsboksavgörande HFD:2020:62

Regionförvaltningsverket hade avslagit en ansökan enligt vattenlagen om utvidgning av ett område för upptagning av marksubstanser. Utvidgningen gällde ett fyra hektar stort oöppnat område inom delområde III. Regionförvaltningsverket hade begränsat upptagningen av marksubstanser inom delområde II genom att definiera den tillåtna upptagningsmängden på ett från ansökan avvikande sätt. Delområdena befann sig inom ett viktigt grundvattenområde. Grundvattnets strömriktning från grustaget gick mot en grundvattentäkt som var i bruk. Grundvattentäkten saknade ett enligt vattenlagen fastställt skyddsområde. Regionförvaltningsverket ansåg i sitt beslut att delområde II som låg cirka 0,3–0,9 kilometer från grundvattentäkten och det oöppnade området inom delområde III som låg på cirka 0,4–1,0 kilometers avstånd, låg inom den uppskattade närskydds-zonen för grundvattentäkten, och hänvisade i sina skäl för avslaget till bland annat områdets belägenhet inom ett tillrinningsområde för grundvattenbildning och i närheten av en grundvattentäkt.

Tillståndssökandena hänvisade i sina besvär till miljöministeriets år 2009 publicerade handbok "Hållbar marktäkt – Handbok för reglering och ordnande av täktverksamhet" (Miljöförvaltningens anvisningar 1/2009) och den i handboken angivna definitionen på närskydds-zon för vattentäkt och den ifrågakommande vattentäktens enligt beräkningar uppskattade närskydds-zonens omfattning. En närskydds-zon är enligt handboken ett område som omger vattentäkten, och från vars yttre gräns grundvattnets strömningstid till vattentäkten eller platsen för uttag av vatten är cirka 50–60 dygn. Till ansökan om tillstånd för vattenhushållningsprojektet hade bifogats en uträkning som sökanden låtit göra, och enligt en uppskattning som gjorts utgående från den sträckte sig vattentäktens närskydds-zon inte till grustaget eller det i ansökan uppgivna området.

Förvaltningsdomstolen avlog besvären. Enligt domskälen var det relevant om projektet kunde ha negativ inverkan på en grundvattenförekomst som är viktig eller lämplig för annan vattentäkt. Med beaktande av utredningen i sin helhet ansåg förvaltningsdomstolen att om ett skyddsområde enligt vattenlagen hade funnits på projektområdet, hade det planerade vattentäktsområdet i sin helhet legat inom närskyddszonen – skyddsområdet för vattentäkten.

Frågan i högsta förvaltningsdomstolen gällde särskilt hur närskyddszonen för en vattentäkt definieras i en situation där inget skyddsområde har fastställts för grundvattentäkten.

Högsta förvaltningsdomstolen konstaterade att ett skyddsområde för grundvattentäkt kunde fastställas i ett förfarande enligt vattenlagen. Om inget skyddsområde fastställts för grundvattentäkten och inte heller dess när- eller fjärrskyddszoner hade definierats så att uppskattningen skulle ha baserat sig på detaljerade jordmåns- och grundvattenundersökningar samt tillförlitliga beräkningar för strömningstiden, som en modellering av grundvattenströmningen, kunde upptagning av marksubstanser inte tillåtas endast utgående från de allmänna dimensionerna för skyddszoner och en på dem baserad uppskattad definiering av närskyddszonen enligt den juridiskt icke-bindande handboken som sökandena avsåg. I dylika fall skulle förutsättningarna för upptagande av marksubstanser avgöras från fall till fall med beaktande i sin helhet av de riskfaktorer som orsakades av upptagandet av marksubstanser på ett sådant sätt att bedömningen grundade sig på den information om grundvattenförekomsten som fanns till handa och dess betydelse för vattentäkten och den inverkan verksamheten eventuellt hade på grundvattnets kvalitet och mängd. Besvären avlogs och slutresultatet i förvaltningsdomstolens beslut ändrades inte.

Vattenlagen (587/2011) 3 kap. 4 § 1 mom. 2 punkten, 6 § och 7 §

4.1.2.4 Skyddslagrets tjocklek

I grustäktsområden ökar grundvattenbildningen eftersom avrinningen av vatten minskar. I stora täkter kan grundvattennivån variera till och med vara en meter mer än i grusområden i naturtillstånd. Då grundvattennivån stiger innebär det att det skyddande marklagret ovanför blir tunnare och risken för förorening av grundvattnet ökar.

Den ökade variationen i grundvattennivån ska beaktas vid bestämning av skyddslagrets tjocklek. Hur tjockt skyddslagret ska vara beror på grustäktens läge på grundvattenområdet och grundvattentäktens influensområde. För skyddslagrets tjocklek kan med beaktande av försiktighetsprincipen ställas följande mål:

- **Inga nya täktområden i närskyddszoner.** I befintliga täktområden ska skyddslagret vara minst 6 meter tjockt. Grustag är möjlig främst vid istandsättning av gamla täkter.
- **I fjärrskyddszoner** ska skyddslagret vara minst **4 meter** tjockt.

- I grundvattenområden **utanför skyddsområden** ska skyddslagret vara minst **3–4 meter** tjockt.
- I täktområden **utanför grundvattenområden** ska skyddslagret vara minst **1–2 meter** tjockt. Täktverksamhet som når under grundvattennivån är möjlig förutsatt att den utgår från tillräckliga undersökningar och det inte finns några andra begränsningar för verksamheten.

I grundvattenområden där det naturligt finns mindre än 5 meter grus och sand ovanför den naturliga grundvattennivån är täktverksamhet i regel inte möjlig på grund av grundvattenskyddet. Med tanke på hållbart utnyttjande av tillgångarna bör befintliga täkter utnyttjas på ett effektivt, och för dem bör i regel inte föreskrivas tjockare skyddslager än vad som nämns ovan, såvida inte det är nödvändigt för att skydda grundvattnet.

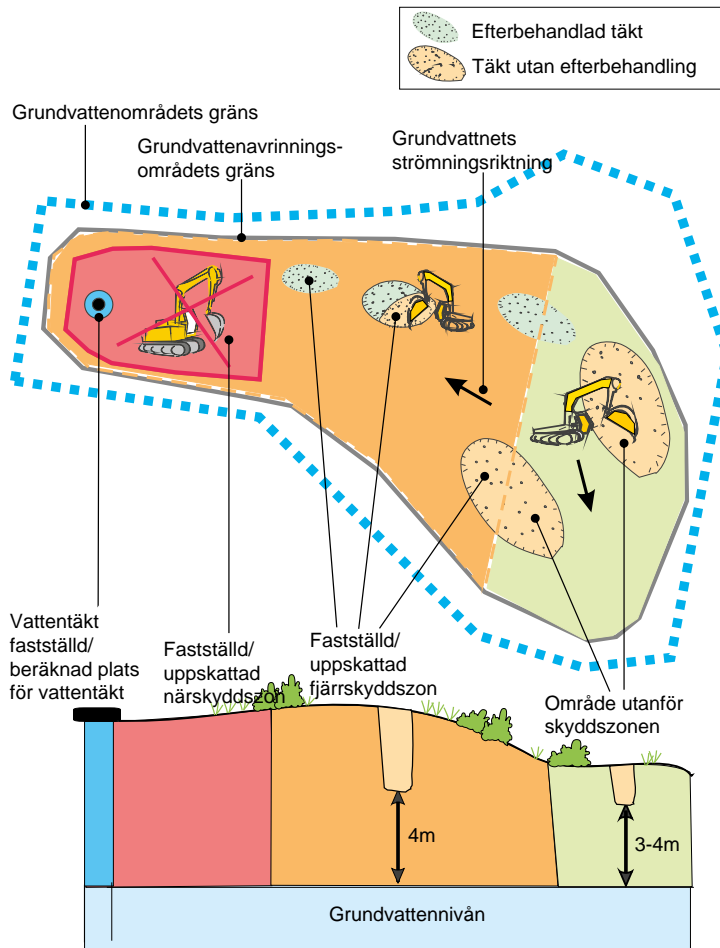

Bild 20. Grustäkter bör främst förläggas utanför grundvattenområdena. Om täkttillstånd beviljas för ett grundvattenområde, ska det i tillståndsvillkoren ingå bestämmelser om efterbehandling av täkten under täktverksamheten eller omedelbart efter verksamhetens slut samt om ett tillräckligt skyddslager ovanpå grundvattnet.

4.1.2.5 Uttag under grundvattennivån

För marktäkter som når under grundvattennivån krävs i allmänhet grundliga undersökningar och tillstånd enligt vattenlagen (se avsnitt 5.15). I regel kan täktverksamhet tillåtas i områden som inte är grundvattenområden, som i bergområden. I grundvattenområdet sker upptagning av jordmaterial oftast i samband med iståndsättning av gamla täkter, för att fylla igen eller fördjupa befintliga grundvattentjänar.

Då marktäktverksamheten når under grundvattennivån bildas grundvattentjänar. Vattenkvaliteten i tjärnarna varierar kraftigt, vilket ofta också ökar kvalitetsvariationen i det omgivande grundvattnet. Tjärnarna påverkar till exempel grundvattnets temperatur, halten av upplöst syre i vattnet, vattnets pH samt halterna av koldioxid, bikarbonat, kalcium, sulfat och kiselsyra. Då grundvattentjärnarna görs minst 3 meter djupa håller vattnet i dem i regel av relativt god kvalitet.

Grundvattentjärnarna ökar risken för förorening av grundvattnet. Bidragande faktorer är dammarnas antal och storlek, djup och läge i grundvattenområdet.

Bild 21. Grustagning under grundvattennivån tillåts i regel endast utanför grundvattenområden.

4.1.2.6 Podsolen och växtligheten vid grundvattenskyddet

Det översta jordlagret spelar en viktig roll för grundvattnets kvalitet, eftersom regn- och smältvattnets sammansättning förändras avsevärt i när det silas igenom jordmån i naturtillstånd. De största förändringarna sker i det översta jordmånsskiktet, podsolen (jordmånshorisonten). Den innehåller både organiskt och mineraliskt material och skiljer sig från det underliggande modermaterialen genom sina fysikaliska, kemiska och biologiska egenskaper. Podsolen tar effektivt upp skadliga ämnen från atmosfären, exempelvis tungmetaller. Under jordmånshorisonten blir sjunkvattnets sammansättning enhetligare och det börjar likna grundvatten. Borttagning av det naturliga ytskiktet och växtligheten vid grustagning påverkar grundvattnet genom att öka risken för förorening, förekomsten av ämnen i vattnet och nivåvariationer samt orsakar jorderosion. Genom att breda ut podsolen på täktområdet efter att verksamheten avslutats kan man minska täktens negativa inverkan på grundvattnet. Därför bör den avskalade podsolen sparas vid sidan av täkten och sedan bredas ut tillbaka omedelbart efter täktverksamhetens slut.

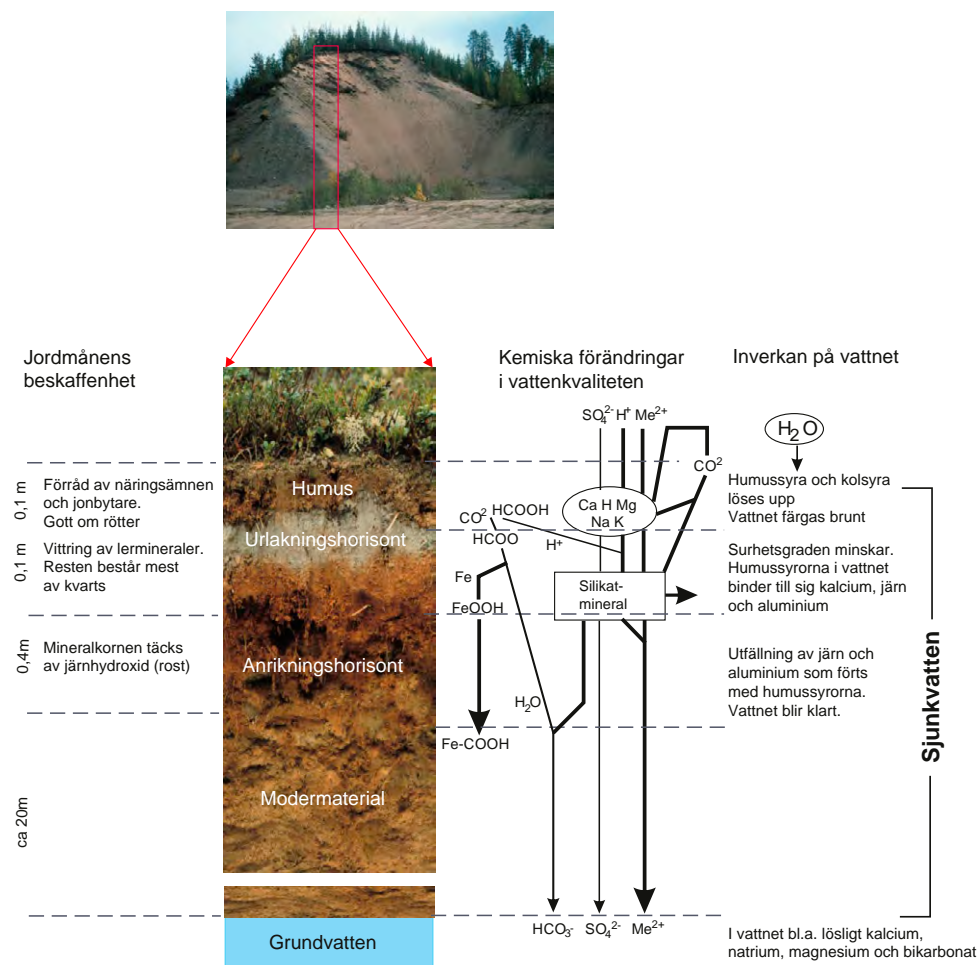

Bild 22. Kemiska förändringar hos regn- och smältvattnet i jordmånen samt påverkan på sjunkvattnets och grundvattnets kvalitet.

4.1.3 Naturutredning

Naturutredningen är en nulägeskartläggning av naturtillståndet som används som underlag för bedömningen av projektets naturkonsekvenser. I den granskas de naturelement som är relevanta med tanke på projektets konsekvenser på influensområdet. I kartläggningarna av växt- och djurarter och av naturtyper klarläggs de arter och naturtyper som är av intresse i det aktuella fallet utifrån bestämmelserna i naturvårdslagen, skogslagen och vattenlagen samt görs en bedömning av verksamhetens inverkan på dem.

I täktplanen ska i lämplig omfattning redogöras för naturförhållandena i området och projektets inverkan på dem. Särskilt hänsyn ska tas till eventuella skyddsområden eller andra områden med ett värdefullt växt- och djurliv inom täktens influensområde. Utredningarna av områden som är i naturtillstånd behöver i allmänhet vara mera ingående än om området redan påverkats av avverkningar eller marktäktsverksamhet.

Naturutredningen utgår från uppgifter som redan finns om området, exempelvis växtinventeringar och andra naturutredningar samt terrängkartläggningar som utförs av experter. Uppgifterna kan hämtas ur bland annat myndigheternas databaser och tidigare utredningar utifrån vilka man kan bedöma behovet av ytterligare inventeringar i terrängen.

Då terrängarbetet planeras ska det säkerställas att de metoder som används i naturutredningen är korrekta, framförallt att utredningen görs vid rätt tid. Utredningen utförs när det är möjligt att upptäcka artens om en art förekommer på området. Dessutom ska utredaren ha den utbildning och de kunskaper som behövs för att identifiera växt- och djurarterna samt livsmiljöerna. Hen ska också kunna rapportera resultaten på ett tydligt sätt.

4.1.4 Utredningar om materialets kvalitet, kvantitet och ändamål

Enligt marktäktsförordningen ska det lämnas en utredning om arten och den totala mängden av den marks substans som ska tas samt användningsändamålet (MTF 1 §). I täktplanen ska anges behövliga uppgifter om jordmaterialet och fyndigheten på tillståndsområdet. Uppgifterna kan basera sig på följande undersökningar samt geologiska data och utredningar:

- jordmåns- och berggrundskartor
- grundundersökningar (av bl.a. jordlagrets tjocklek, berggrundens djup)
- kartläggningar av jordmaterial och stenmaterial
- bakgrundskoncentrationer av skadliga ämnen.

Kartorna i täktplanen presenterar de viktigaste kvalitets- och kvantitetsuppgifterna om materialen. Om skadliga eller farliga ämnen, såsom sulfidmineral och asbestmineral, har påträffats eller antas förekomma i jord- eller stenmaterialet på täktområdet, ska

verksamhetsutövaren kontrollera att halterna av dessa ämnen inte överstiger de gränsvärden som tillämpas på materialets användningsområde och att de inte skadar miljön.

Det finns flera studier om skadliga ämnens inverkan på och kring täktområden. I projektet Asrocks studerades till exempel riskerna med naturligt förekommande arsenik i stenmaterialtäkter. Inledande tester som är väsentliga med tanke på den slutliga användningen av jord- och stenmaterialet ska utföras innan en ny täkt tas i bruk eller när täktverksamheten inleds.

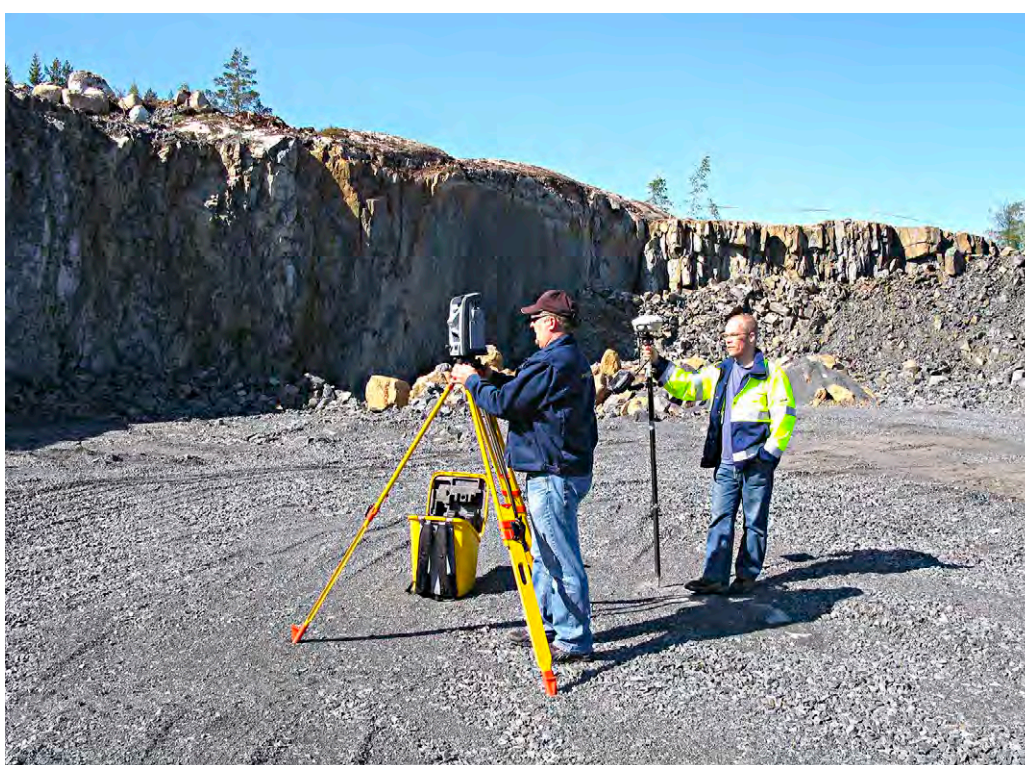

Bild 23. Det ska finnas information om kvaliteten och den totala mängden av jordmaterial i täkten. Vid behov görs geologiska utredningar och undersökningar.

4.1.5 Buller-, damm- och vibrationsutredningar

Buller-, damm- och vibrationsutredningarna läggs i regel fram i den täktplan som hör till ett gemensamt tillstånd eller i samband med en ansökan om miljötillstånd. I dem redogörs för hur verksamhet som tillståndet avser, till exempel stenkrossning eller stembrytning, påverkar störningsutsatta lägen. Utredningarna utgör ett viktigt underlag för planeringen av verksamheten samt som stöd för tillståndsbeslutet. De kan dessutom användas som underlag för en plan för kontroll av miljöpåverkan utarbetas och bedömning av behovet av ytterligare studier. Om inget miljötillstånd krävs för projektet ska dessa frågor upptas till behövliga delar i en täktplan enligt marktäktslagen.

I **bullerutredningen** redogörs för de störningsutsatta lägena inom täktens influensområde, täktens storlek, verksamhetens art (berg-/grusområde, uttagningsintensitet), övriga aktörer i området samt områdets geologiska beskaffenhet. Bullerspridningen och bullerefekterna i omgivningen kan vid behov åskådliggöras med modeller. Bullermodellerna kan verifieras genom fältmätningar under driften. För bullermodellering krävs uppgifter om bullerkällornas placering, de störningsutsatta lägena och terrängförhållandena. Startvärdena vid modelleringen väljs för varje täktområde separat. Resultaten av bullermodelleringen kan bearbetas till en **bullerkarta** som visar ljudeffektnivåerna i de utsatta lägena.

Dammutsläpp kan modelleras med spridningsmodeller. Dessvärre begränsas användningen av dem ofta av bristfällig information om utsläppen från täktverksamheten och förhållandena i täktområdet. Av denna orsak ger spridningsmodellerna ofta inte tillförlitlig information om spridningen av partikelutsläppen från exempelvis stenkrossning. Under verksamheten kan dammspridningen och inverkan på partikelkoncentrationerna i miljön övervakas med partikelkoncentrationsmätningar. Genom att verksamheten i täktområdena ofta är periodisk och väderförhållandena under observationsperioden påverkar mätresultaten har mätningarna inte fullgod tillförlitlighet.

Vibrationsutredningarna fokuserar oftast på magnituden hos och hanteringen av vibrationerna vid bergsprängning, eftersom sprängningarna är den viktigaste orsaken till vibrationer från täktverksamheten. Vibrationernas konsekvenser kan bedömas med en riskanalys i vilken redogörs för vibrationskällorna, geologin, terrängformerna och markanvändningen i omgivningen, områdena för fastighetsbesiktning och vibrationsreducering samt en plan för vibrationsmätning.

4.1.6 Skyddsavstånd till störningsutsatta lägen

Runt täkten ska inrättas lämpliga skyddsavstånd till störningsutsatta lägen. Skyddsavståndet bestäms utgående från täktområdet och omgivningens topografi, hur känslig omgivningen är samt täktens typ och omfattning. Skyddsavstånden från stembrytning och stenkross regleras genom förordningen om miljöskydd i samband med stembrott, annan stembrytning och stenkrossar (ASF 800/2010). Till exempel vid stembrytning är skyddsavstånden till bostadsbyggnader absoluta (se HFD:s årsboksavgörande 2015:51). Dessutom kan man utifrån forskningsrön och vedertagen praxis lägga fram rekommendationer om skyddsavstånd för annan täktverksamhet, även om man i praktiken bedömer skyddsavståndet för varje fall separat (tabell 4).

Tabell 4. Bestämmelser och rekommendationer om skyddsavstånd från täktverksamheten.

<p>Till byggnad som används som bostad eller semesterbostad eller annat objekt som exponeras för störningar</p>	<p>Stenbrott, annan stenbrytning och stenkrossar <i>Enligt ASF 3 §</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Verksamheten får inte placeras på mindre än 400 meters avstånd från sjukhus, daghem, vårdinrättningar, läroanstalter eller andra objekt som är särskilt exponerade för buller eller damm. 2. Verksamheten får inte ligga på mindre än 300 meters avstånd från en byggnad som används som bostad eller semesterbostad eller från ett gårdsområde i byggnadens omedelbara närhet som är avsett för människor att vistas på eller från någon annan plats som exponeras för störningar. 3. Ett stenbrott som har haft miljötillstånd den 16 september 2010 och en stenkross kan dock placeras på mindre än 300 meters avstånd från en plats som exponeras för störningar, om verksamhetsutövaren genom att placera stenkrossens verksamhet inomhus eller genom att i stenkrossen eller stenbrottet utnyttja andra tekniska metoder kan säkerställa att verksamheten på den närmaste plats som exponeras för störningar inte orsakar buller som överskrider de riktvärden för bullernivån som avses i 7 § och att de gränsvärden för luftkvaliteten som avses i 5 § inte riskerar att överskridas. En avvikelse förutsätter att verksamhetsutövaren till tillståndsmyndigheten för godkännande har lämnat en tillräckligt tillförlitlig utredning om att förutsättningarna för avvikelse uppfylls. 4. Ett område för stödverksamhet kan placeras på mindre än 300 meters avstånd från de platser som exponeras för störningar. <p>Grustäkter <i>Rekommendation</i> Det rekommenderade skyddsavståndet är minst 100 meter, men i vissa fall kan täkten utvidgas närmare en byggnad.</p>
<p>Till grannfastighet</p>	<p><i>Rekommendation</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Grustäkter minst 10 m • Bergtäkter minst 30 m <p>Skyddsavståndet kan vara mindre, om ägaren till grannfastigheten har gett sitt skriftliga samtycke till det.</p>
<p>Strand vid insjö, älv eller hav</p>	<p>Det är i regel förbjudet att ta jordmaterial i en strandzon (MTL 3 § 3 mom.). Strandzonens bredd beror på topografin, landskapet och vegetationen i området. Stranden är vanligen cirka 100 meter, men kan i undantagsfall variera mellan 50 meter och 200 meter. Huvudregeln är att täkten inte ska synas i strandlandskapet.</p>
<p>Till landsväg</p>	<p>Inom en landsvägs skydds- eller frisksiktsområde får inte markytans form ändras eller dikning eller andra schaktningsarbeten utföras på ett sådant sätt att ändringen kan äventyra trafiksäkerheten eller medföra olägenhet för väghållningen (lagen om trafiksystem och landsvägar 46 §). Syftet med frisksiktsområden är att säkerställa trafiksäkerheten genom att bibehålla en god sikt i kurvor och korsningar. Om den fastighet på vilken täktverksamheten planeras är belägen på landsvägens skydds- eller frisksiktsområde, ska markägaren känna till begränsningarna och skyldigheterna i anslutning till byggandet på området. För tagning av jordmaterial i en landsvägs skydds- och frisksiktsområde ska begäras ett utlåtande av väghållaren. Ett utlåtande ska också begäras, om projektet angränsar till landsvägens skydds- eller frisksiktsområde och tagandet kan påverka väghållarens rätt eller fördel. Skyddsområdet sträcker sig i allmänhet 20 m från mittlinjen på en landsväg. I vägplanen har skyddsavståndet för riksvägar och stamvägar i allmänhet fastställts som 30 m från mittlinjen och för motorvägar och motortrafikleder som 50 m från mittlinjen på närmaste körbana.</p>
<p>Till kulturhistoriskt värdefulla museivägar</p>	<p>Skyddsavståndet för att trygga värdefulla arkeologiska och kulturhistoriska lägen samt kulturlandskap har i allmänhet ansetts vara 50 m från vägens mittlinje.</p>
<p>Till järnväg</p>	<p>Inom järnvägens skydds- och frisksiktsområde får inte markytans form ändras eller dikning eller andra schaktningsarbeten utföras på ett sådant sätt att ändringen kan äventyra väg- eller järnvägstrafikens säkerhet eller medföra olägenhet för banhållningen (banlagen 39 §).</p> <p>För tagning av jordmaterial i en järnvägs skydds- och frisksiktsområde ska begäras ett utlåtande av banhållaren. Vid bergbrytning i närheten av en järnväg gäller Trafikverkets anvisning <i>Louhintatyöt rautatien läheisyydessä</i> (https://julkaisut.liikennevirasto.fi/pdf3/lo_2013-23_louhintatyot_rautatien_web.pdf).</p>
<p>Till skyddsområde</p>	<p>Skyddsavståndet mellan ett täktområde och ett naturskyddsområde, Natura 2000-område eller andra skyddsområden avgörs från fall till fall. I fråga om naturskyddsområden enligt NVL gäller de begränsningar och behov som följer av fridlysningsbestämmelserna och/eller besluten om inrättande av skyddsområde. Skyddsavståndet till ett Natura 2000-områden ska säkerställa att täktverksamheten inte försämrar områdets skyddsvärden.</p>

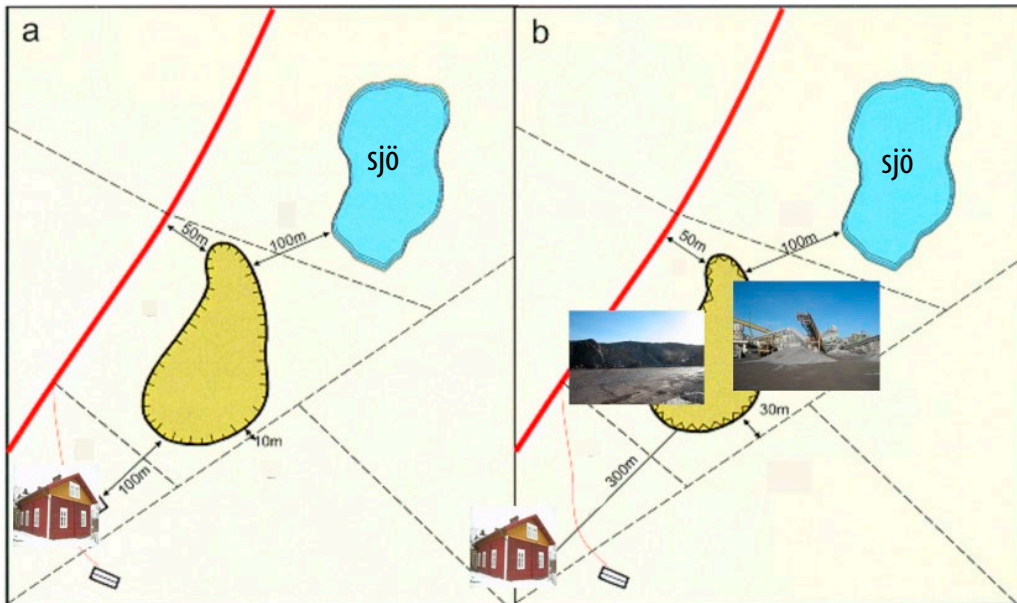

Bild 24. Rekommenderade skyddsavstånd runt a) grustäkt och b) bergtäkt.

HFD 8.4.2015/910, årsboksavgörande HFD:2015:51

Ett miljötillstånd till brytning och krossning av sten skulle inte beviljas, eftersom det område där sten skulle brytas i sin helhet eller nästan i sin helhet låg på kortare än 300 meters avstånd från de objekt som exponerades för störning. Enligt 3 § i den med stöd av 12 § i miljöskyddslagen (86/2000) givna förordningen av statsrådet om miljöskydd i samband med stenbrott, annan stenbrytning och stenkrossar var kravet på ett 300 meters avstånd till byggnader som används som bostäder absolut i fråga om stenbrytning. Den omständigheten att grannfastigheternas ägare inte hade motsatt sig projektet eller att de gränsvärden för buller som enligt nämnda förordning skulle iaktas enligt sökandens utredning inte överskreds på de närmaste fastigheterna som användes som bostäder, saknade enligt 41 § 1 mom. i miljöskyddslagen betydelse för bedömningen.

För verksamheten, för vilken inget tidigare miljötillstånd funnits, hade sökts miljötillstånd efter att ovan nämnda förordning av statsrådet hade trätt i kraft. Det var således inte fråga om en situation som avses i 14 § 2 mom. i ovan nämnda förordning. Miljöskyddslagen (86/2000) 12 § och 41 § 1 mom. Statsrådets förordning om miljöskydd i samband med stenbrott, annan stenbrytning och stenkrossar (800/2010) 3 § och 14 § 2 mom.

4.1.7 Detaljerade bestämmelser om skyddsavstånd i ASF

I förordningen om miljöskydd i samband med stenbrott, annan stenbrytning och stenkrossar (ASF) föreskrivs närmare om skyddsavstånden till stenkrossar och stenbrytning samt om de faktorer som påverkar dem. I ASF 4 § 3 mom. föreskrivs att om en stenkross placeras på mindre än 500 meters avstånd från en byggnad som används som bostad eller semesterbostad, från byggnadens gårdsområde som är avsett för människor att vistas på eller från ett rekreationsområde eller från annan verksamhet som exponeras för störningar, ska dammets spridning i miljön hindras genom vattenbegjutning eller genom att utsläppskällorna kapslas in heltäckande och tät eller genom att bästa tillgängliga teknik för dammbekämpning i övrigt utnyttjas. Upplagshögarna och lasten på fordonen ska vid behov begjutas med vatten och dammspridning från fordon ska förhindras utanför verksamhetsområdet. I ASF 6 § 3 mom. föreskrivs att om en stenkross placeras på mindre än 500 meters avstånd från en byggnad som används som bostad eller semesterbostad, från byggnadens gårdsområde i byggnadens omedelbara närhet som är avsett för människor att vistas på eller från ett rekreationsområde eller från andra objekt som exponeras för störningar, ska buller förhindras genom inkapsling, gummering eller andra motsvarande bullerbekämpningsåtgärder som ljudtekniskt sett är de bästa. Bullerskydd ska byggas i omedelbar närhet av bullerkällan.

Enligt ASF 7 § får det buller som verksamheten orsakar på de platser som kan störas inte överskrida de riktvärden för bullernivån utomhus som anges i statsrådets beslut om riktvärden för bullernivå (993/1992). Enligt 2 § i det beslutet bör bullernivån utomhus i bostadsområden, rekreationsområden i tätorter eller i deras omedelbara närhet och i områden avsedda för vårdinrättningar eller läroanstalter under dagen (kl. 7–22) inte överstiga riktvärdet 55 dB för den A-vägda ekvivalentnivån (LAeq), nattetid (kl. 22–7) inte riktvärdet 50 dB. I nya bostadsområden tillämpas emellertid riktvärdet 45 dB nattetid. Nattriktvärdena tillämpas ändå inte i områden avsedda för läroanstalter. I områden med fritidshus, campingområden, rekreationsområden utanför tätorterna och i naturskyddsområden bör bullernivån dagtid inte överstiga riktvärdet 45 dB, nattetid 40 dB. I områden med fritidshus inom tätorterna kan dock de i 1 mom. avsedda riktvärdena tillämpas. Riktvärdet för nattetid tillämpas inte i sådana naturskyddsområden som under natten inte allmänt används för vistelse eller naturobservationer.

I ASF 8 § föreskrivs att om verksamheten befinner sig på mindre än 500 meter från den plats som exponeras för buller får krossning, borning, skutknackning, sprängning, lastning eller transport inte utföras under veckoslut eller söckenhelger, utan:

1. krossning ska utföras vardagar mellan klockan 7–22
2. borning ska utföras vardagar mellan klockan 7–21
3. skutknackning ska utföras vardagar mellan klockan 8–18
4. sprängning ska utföras vardagar mellan klockan 8–18 och
5. lastning och transport ska utföras vardagar mellan klockan 6–22.

Om terrängförhållandena ger ett särskilt gott skydd och verksamhetsutövaren, genom att förlägga stenkrossen inomhus eller genom att utnyttja andra tekniska metoder som effektivt minskar buller på ett tillförlitligt sätt, som miljötillståndsmyndigheten godkänner, visar att verksamheten på platser som exponeras för buller uppfyller de i 7 § angivna kraven på värden för bullernivå, kan man i miljötillståndet tillåta krossning på lördagar mellan klockan 7.00–18.00. Av särskilda skäl kan man enligt miljötillståndet dessutom tillåta lastning och transport på lördagar mellan klockan 7.00–18.00.

I syfte att förhindra förorening av miljön kan man i miljötillståndet av särskilda skäl utfärda strängare bestämmelser än i 1 och 2 mom. om verksamhetstiderna.

4.2 Tåktplan

4.2.1 Allmänt

Då tillstånd söks ska över tåktverksamheten och värden av miljön samt, om möjligt, områdets senare användning framläggas en tåktplan (MTL 5 §). I planen ska enligt MTL 5 § 2 mom. i behövlig omfattning redogöras för rådande naturförhållanden, mängden och arten av substanser samt projektets inverkan på miljön och naturförhållandena. Prövningen av tillstånden och tillståndsvillkoren enligt marktåktslagen sker i huvudsak utifrån tåktplanen. Planen utarbetas i allmänhet av den som ansöker om tillstånd eller av en konsult som sökanden anlitar och ska fogas till ansökan i fyra exemplar.

Tåktplanen bör bygga på regionala markanvändningsutredningar och -planer med större omfattning än tåktområdet och den ska innehålla de uppgifter som avses i 11 § 2 och 3 mom., 5 § 2 mom., 5 a § och 16 b § i marktåktslagen. Dessutom ska planen uppfylla de krav som fastställs i 2 § 1 och 2 mom. i marktåktsförordningen. Innehållskraven beror på tåktens läge, omfattning, naturvärden, kvaliteten och kvantiteten av det material samt om det eventuellt uppstår utvinningsavfall.

Vid ansökan om ett gemensamt tillstånd ska utöver den tåktplan som krävs enligt marktåktslagen och marktåktsförordningen lämnas de uppgifter som föreskrivs i 2 kap. 3 § i miljöskyddsförordningen samt i ASF (800/2010). Enligt ASF ska i ansökan lämnas uppgifter om:

- plats för verksamheten i förhållande till exponerade objekt
- begränsning av utsläpp till luft och spridning av utsläpp
- luftkvalitet
- bullerbekämpning
- bullernivå

- tidsgränser för bulleralstrande arbetsmoment
- skydd av mark och grundvatten
- avfalls- och dagvatten
- avfallshantering
- beredskap inför olyckor och störningar
- kontroll.

Om det för marktäkten utöver marktäktstillstånd även krävs ett vattentillstånd, ska i täktplanen även beaktas de krav som föreskrivs i vattenlagen och vattenförordningen. Då kan samma plan användas i båda tillståndsansökningarna. Om projektet omfattas av kravet på miljökonsekvensbedömning, ska i täktplanen redogöras för hur miljökonsekvensbedömningen har beaktats i planen. Miljökonsekvensbeskrivningen och den motiverade slutsatsen ska fogas till ansökan, varigenom de frågor som tas upp i beskrivningen inte behöver utredas separat i täktplanen.

4.2.2 Täktplanens omfattning

4.2.2.1 Allmänt

I täktplanen beskrivs utgångsläget för täktverksamheten, nuläget i täktområdet och redogörs för hur täktverksamheten ska genomföras. Dessutom redogörs för verksamhetens miljökonsekvenser, hur konsekvenserna har bedömts och med vilka åtgärder de skadliga konsekvenserna ska reduceras. Kartor och sektionsritningar utgör väsentliga element i planen. Om det är fråga om ett projekt som kräver gemensamt tillstånd, är planen mer omfattande än om projektet endast ska ha marktäktstillstånd. I detta fall ska även kraven i miljöskyddslagen och ASF beaktas, speciellt avseende buller- och dammolägenheterna från verksamheten. De frågor som i allmänhet ska ingå i planerna presenteras i följande avsnitt.

4.2.2.2 Beskrivning av täktplaneområdet

I beskrivningen av täktplaneområdet anges i korthet de fastigheter som hör till området, områdets rågrannar och den sökandes besittningsrätt till området. Beskrivningen ska även omfatta naturförhållandena i området och klarlägga om det har en vacker landskapsbild, betydande skönhetsvärden i naturen eller speciella naturförekomster. Vid behov utarbetas en särskild natur- och landskapsutredning, vars viktigaste resultat tas upp i beskrivningen av täktplaneområdet.

Grundvattenförhållandena ska beskrivas både i beskrivningen av täktplanen och på plankartorna. Planerade grus- och sandtäkter ska alltid ha en beskrivning av grundvattenförhållandena. En grundvattenbeskrivning ska dessutom i tillämpliga fall utarbetas för

bergtäkter och andra marktäkter. Beskrivningen ska innehålla följande uppgifter i lämplig omfattning:

- grundvattenområdets namn och klass samt akvifertyp och strömningsriktningar, särskilt i förhållande till närliggande grundvattentäkter och hushållsbrunnar
- närliggande hushållsvattenbrunnar, källor och grundvattentäkter med skyddsområden och skyddsbestämmelser
- observationsplatser för grundvatten och grundvattennivåns höjd, särskilt den högsta nivån, på dessa platser.

Dessutom lämnas uppgifter om bebyggelsen i täktplaneområdet och dess omgivning, den nuvarande markanvändningen, planläggningsituationen samt planbestämmelserna och hur de påverkar den planerade täktverksamheten. Om det är fråga om ett gammalt täktområde ska det redogöras för tidigare marktäkstillstånd, de uttagna mängderna jordmaterial samt de viktigaste resultaten av kontrollerna av täktverksamheten.

Om den planerade täkten är belägen i en strandzon, ska motiveringen och de särskilda skälen för detta läggas fram i täktplanen. Även eventuella fornlämningar ska beaktas i planen.

4.2.2.3 Täktverksamhet och organisering av den

I täktplanen redogörs för förberedelserna för, genomförandet av och arbetsmomenten under täktverksamheten. Dessutom ges information om de tider då verksamheten kommer att pågå, till exempel per dag, per vecka eller per år.

Planen ska innehålla uppgifter om täktens areal samt om typen och den totala uttagsvolymen av det jordmaterial som ska tas. Volymen anges i kubikmeter fast mått (m³f). Typen av jordmaterial (marksustans) anges enligt samma indelning som i de årliga anmälningarna till den kommunala övervakningsmyndigheten. Indelningen är följande:

- grus och sand
- bergmaterial (krossat berg, sprängsten)
- byggnadssten och annan nyttosten
- morän
- silt och lera
- organiska jordarter (mull, gyttja).

I planen anges de huvudsakliga användningarna av det upptagna jordmaterialet, antingen som procentandelar eller i ord. Exempel på användningsområden är:

- asfaltproduktion
- betongproduktion
- produktion av byggnadssten
- makadamballast för räls
- vägbyggnad och vägunderhåll
- återfyllning
- annat.

Av täktplanen ska framgå de undersökningar eller utredningar som använts som underlag för kvalitets- och kvantitetsbedömningarna samt vid behov var material av olika slag finns i täkten och i hur tjocka lager. Planen ska också innehålla uppskattningar av mängden och kvaliteten av utvinningsavfall samt hur det kommer att användas vid efterbehandlingen eller deponeras.

Uppgifter om de arbetsmaskiner och anordningar som används, var bränslepåfyllning och service ordnas, bränslemängderna och bränsleupplagen ska lämnas i planbeskrivningen. Beskrivningen kompletteras med plankartor.

Täktplanen ska ange de planerade platserna och funktionerna för förädlingsverk (bl.a. krossverk, sållningsverk, våtsiktninganläggning, våg) samt upplagen för avbaningsmassor, överskottsmassor och färdiga produkter. Deras placering ska också anges på plankartorna.

Om transport- och trafikarrangemangen anges de huvudsakliga trafikriktningarna och trafikvolymerna, vilka vägar som ska användas (enskilda/allmänna vägar), vilka nya vägar eller anslutningar som ska byggas (vid behov inklusive avtal/tillstånd med markägaren eller, om det är fråga om en anslutning, NTM-centralen) och om det finns användningsrätt på enskilda vägar. Dessutom ges en allmän beskrivning av hur trafiken på täktområdet kommer att ordnas.

I täktplanen ska också anges hur täktområdet ska märkas ut i terrängen och med vilka åtgärder övervakningen av täktverksamheten ska ske, såsom installation och placering av höjdfixpunkter, nivåmarkeringar, släntflukter, observationsrör för grundvatten. Dessutom redogörs för säkerhetsåtgärder och åtgärder för att kontrollera obehöriga personers vistelse på området.

4.2.2.4 Konsekvenser för miljö och naturförhållanden

Ett täktprojekt har både direkta och indirekta konsekvenser för miljön. Planen ska beskriva hur täktens omgivning samt landskapet längre bort kommer att påverkas under och efter täktverksamheten, från vilka väderstreck förändringarna kommer att vara mest synliga och med vilka åtgärder de ska reduceras.

Åtgärderna för att reducera buller- och dammolägenheterna samt de viktigaste resultaten av en eventuell bullerspridningsmodell ska anges i planen. Frågor som gäller buller, damm och vibrationer från krossverk och stenbrytning behandlas i samband med prövningen för gemensamt tillstånd eller miljötillstånd.

Inverkan på grundvattennivån och grundvattenkvaliteten ska utvärderas både under och efter verksamheten. Bedömningen kan exempelvis utgå från tidigare mätningar av grundvattennivån och -kvaliteten eller från förhållandet mellan täktens areal och tillrinningsområdet.

Vid bedömningen av ytvattenpåverkan granskas täktens inverkan på de vattenområden till vilka vatten från täktområdet leds eller rinner naturligt. I strandzoner ska dessutom bedömas täktverksamhetens eventuella konsekvenser för strandnaturen och strandlandskapet.

4.2.2.5 Miljöriskbedömning och övervakning av miljökonsekvenser

Efter att täktverksamhetens påverkan på miljön och naturförhållandena har utretts i planen, presenteras utifrån dem en bedömning av miljöriskerna och uppgörs en plan för övervakning av verksamhetens miljökonsekvenser. I täktplanen anges verksamhetsutövarens övervakning och uppföljning av verksamheten och dess effekter samt rapporteringen av detta till tillsynsmyndigheten. Särskilt i grustäkter övervakas grundvattennivån och grundvattenkvaliteten och i berg- och grustäkter mäts bullerutsläppen. I bergtäkter övervakas ibland också dammutsläpp och vibrationer samt ytvattnets kvalitet, om vatten från stenbrottet leds ut i vattendrag.

I grundvattenövervakningsplanen anges platserna och de tekniska uppgifterna om de observationsrör och -brunnar samt andra observationsplatser är som kommer att användas för övervakning av grundvattennivån och grundvattenkvaliteten (se avsnitt 6.1.2.).

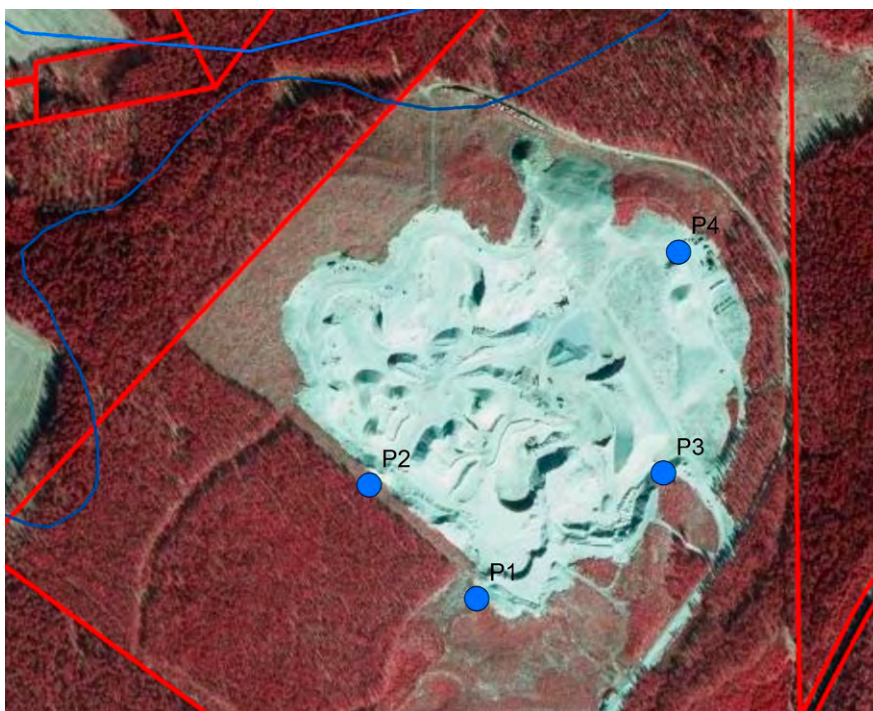

Bild 25. I grundvattenövervakningsplanen anges bland annat placeringen av observationsrören för övervakning av grundvattennivån och grundvattenkvaliteten (de blå cirkelarna).

4.2.2.6 Minskning av negativa miljökonsekvenser samt efterbehandling och efteranvändning av täktområdet

I täktplanen anges de åtgärder som planeras för att minska de skadliga miljökonsekvenserna, såsom buller, damm och vibrationer. Sådana åtgärder är bland annat inkapsling av transportörerna på krossverk, bevattning av jordmaterialet och anläggande av skyddsvallar. I planen kan man också granska möjligheterna för att bedriva bulleralstrande verksamheter endast under vissa tider, till exempel om täktverksamheten, inklusive därtill hörande verksamhet, bör begränsas under veckosluten och kvällarna eller under fåglarnas häckningstid på sommaren. För att minska buller- och dammolägenheterna från trafiken kan det föreslås åtgärder som transportvägar som orsakar mindre störningar eller bevattning av transportvägarna och anläggning av skyddsvallar.

Planen bör dessutom omfatta de tekniska lösningarna och underhållet av området för stödverksamhet samt placeringen och ändamålsenliga användningen av arbetsmaskiner och anläggningar för att minska risken för förorening av marken och grundvattnet. Därtill anges hur växtligheten på området omhändertas och i mån av möjlighet bevaras i samband med täktverksamheten för att på detta sätt minska de negativa konsekvenserna för landskapet och förbättra växtförhållandena.

Skyddskonstruktionerna och skyddsutrustningen för att förhindra olyckor presenteras i planen. Möjliga olyckor i samband med täktverksamheten är till exempel bränsleläckage, fall och ras, trafikolyckor, vandalism, elolyckor och sprängningsolyckor.

I fråga om efterbehandlingen av täkten beskrivs åtgärder för att utforma och snygga till området och återställa växtligheten samt även möjligheter för senare användning av området. Hur omfattande efterbehandling och hurdan efteranvändning som är lämpliga beror på miljön och naturförhållandena på täktområdet samt grundvattenförhållandena. Efterbehandling av täkter beskrivs närmare i kapitel 7. I täktplanen ska också ingå en uppskattning av kostnaderna för eftervårdsbehandlingen. De beräknade kostnaderna används som underlag vid fastställandet av beloppet på säkerheten.

4.2.2.7 Plan för hantering av utvinningsavfall

En plan för hantering av utvinningsavfall ska utarbetas för det avfall som uppkommer vid täktverksamhet. För planen finns ett elektroniskt blankettunderlag för ifyllande av uppgifterna enligt förordningen om utvinningsavfall (190/2013). Blanketten eller motsvarande uppgifter ska fogas till marktäktplanen.

Utvinningsavfall från marktäkter kan bestå av exempelvis avbaningsmassor, skrotsten, slam från sedimenterings- och våtsiktningssystem, stenaska och liknande material. Däremot räknas kommunalt avfall från underhåll av maskiner eller annan verksamhet på täkten inte till utvinningsavfall. Utvinningsavfallet från marktäkter är i allmänhet icke-förorenad jord och inert jord. Sådan jord kan ofta användas vid efterbehandling av täkter eller återvinnas och bearbetas inom annan stenmaterialtillverkning och i byggprojekt. Om klassificering av utvinningsavfall som inert avfall föreskrivs i bilaga 1 till förordningen om utvinningsavfall. Icke-förorenad jord definieras i 2 § i förordningen.

Om utvinningsavfall från täktverksamheten inte kan återvinnas och de måste lagras och deponeras på täktområdet, ska avfallshanteringsplanen innehålla uppgifter om denna deponi för utvinningsavfall. Bestämmelserna om avstjälningsplatser tillämpas inte på *deponier för utvinningsavfall* (2 § i statsrådets förordning om avstjälningsplatser, 331/2013). För deponier för icke förorenad jord eller inert utvinningsavfall från marktäkt krävs inte heller ett separat miljötillstånd.

Om målen för planen för hantering av utvinningsavfall föreskrivs i 3 § i förordningen om utvinningsavfall. Syftet är bland annat att förebygga uppkomsten av avfall, förbättra återanvändningen av avfall, se till att avfallet hanteras på ett säkert sätt och hindra att miljön förorenas. Om innehållet i planen för hantering av utvinningsavfall föreskrivs i 4 § i förordningen.

4.2.2.8 Kartor och sektionsritningar i täktplanen

Till täktplanen ska fogas plankartor och sektionsritningar som visar täktområdets nuläge och den planerade slutsituation samt täktverksamhetens framskridande och eventuella indelning i etapper. Vid behov kan planen kompletteras med flygbilder, höjdmodeller och fotografier.

På plankartorna illustreras täktverksamheten och den tilltänkta slutsituationen på området. Kartorna ska vara tydliga och uppgifterna i dem ska anges enligt det nationella höjdsystemet (N2000) och koordinaterna ska anges enligt EUREF-FIN. Om det finns mycket information ska den delas upp på flera tematiska kartor. I täktplanen ingår i allmänhet följande kartor:

- **översiktskarta**
 - vägkarta eller motsvarande som visar täktplaneområdets läge. Kartan är avsedd som en allmän guide.
- **grundkartor**
 - visar avgränsningen av täktplaneområdet, fastighetsgränserna och registernumren samt områdets rågrannar. På kartorna visas dessutom gällande planbestämmelser, avgränsningar av skyddsobjekt, avgränsningar av grundvattenområden, grundvattenförhållanden samt inventerade naturobjekt samt anordningar, trafikarrangemang och områden för stödverksamhet. Dessutom anges platserna för jordmåns- och grundvattenundersökningar, såsom borrhningar och sonderingar.
- **detaljerade plankartor**
 - detaljerad beskrivning av nuläget i täktområdet och den slutliga situationen efter täktverksamheten. Nuläget och slutsituationen ska presenteras på olika kartor (rekommenderad skala 1:500–1:5000). Kartorna ska också visa i största möjliga detalj i vilka riktningar verksamheten kommer att framskrida. Om verksamheten är indelad i etapper ska för alla delområden anges en riktgivande tidsplan och den slutliga bottennivån. Antalet etapper och deras omfattning varierar enligt täktområde och beror bland annat på miljöförhållandena och täktområdets storlek. Plankartan ska även visa observationsplatserna för övervakning av miljöpåverkan, de planerade platserna för upplag och avbaningsmassor samt information om angränsande fastigheter.

Kartorna ska omfatta ett område som sträcker sig minst 50 meter utanför täktområdet. Dessutom ska kartan visa alla störningsutsatta lägen inom täktens influensområde samt deras avstånd till täkten.

Sektionsritningar

- ska uppgöras i lämplig och åskådlig skala, till exempel med längdskalan 1:500–1:5000 och höjdskalet 1:200–1:500. Ritningarna ska innehålla en detaljerad beskrivning av nuläget och den tilltänkta slutsituationen på marknivån i täktområdet samt beskriva utformningen och den övriga efterbehandlingen. Ritningarna ska dessutom visa borrhningarna, jordlagrens tjocklek och beskaffenhet samt grundvattennivån och berggrundens nivå. Man kan även visa andra sektioner för vägar, etappgränser, upplag och högar med avbaningsmassor. Sektionsritningarna ska omfatta ett område som sträcker sig minst 20 meter utanför det planerade täktområdet.

4.3 Tägtverksamheten

Täktområdet ska markeras i terrängen med hållbara och rätt placerade märken. Lämpliga säkerhetsåtgärder ska också vidtas, exempelvis varningar om branta sluttningar och hinder som håller utomstående borta från området.

Eventuella träd avverkas på täktområdet och jordmånen skalas av. I grustäkter skalas humuslagret och anrikningshorizonten av separat och avbaningsmassorna lagras vid täktens utkanter. I grustäkter bör av jorden om möjligt skalas av i etapper allteftersom uttaget framskrider. Annan lagring och uppläggning av tillvaratagna avbaningsmassor är inte tillåten på täktområdet utan särskilt tillstånd. Avverkningarna ska utföras så att den eventuella trädkärmen runt tåkten förblir livskraftig.

För att underlätta övervakningen av täktverksamheten ska på täktområdet märkas ut höjdfixpunkter eller nivåmarkeringar, och vid behov installeras grundvattenobservationsrör. Dessutom utförs vid behov mätningar och kontroller på störningsutsatta lägen i den närmaste omgivningen. Till exempel vibrationer kan till exempel mätas med vibrationsmätare. Miljörisker som hänför sig till täktverksamheten kan reduceras genom att identifiera riskmomenten, ge anvisningar om hanteringen av dem samt förbereda sig för störningar och olyckor. Kontroll och övervakning behandlas närmare i kapitel 6.

Bild 26. Före den egentliga täktverksamheten avverkas det eventuella trädbeståndet och de avskalade avbaningsmassorna lagras vid täktområdets utkanter.

Bild 27. Höjdfixpunkter och nivåmarkeringar underlättar övervakningen av täktverksamheten.

Verksamheten på täktområdet och anslutningsvägarna till täktområdet samt transporterna ska ordnas så damm, buller och vibrationer från dem minimeras. In- och utfarten för transporter ska ordnas på ett säkert sätt. Avfallshanteringen ska ordnas i enlighet med MSL eller kommunens avfallshanteringsbestämmelser. Farligt avfall ska hållas separat och läggas i lämpliga kärl som ska tömmas på ändamålsenligt sätt minst två gånger om året eller en gång om året om avfallsmängderna är små. Avlopp från hushåll hanteras enligt bestämmelserna i förordningen om behandling av hushållsavloppsvatten i områden utanför vattenverkens avloppsnät (542/2003).

Täktverksamheten ska ordnas så att inga föroreningar hamnar i omgivningen med ytvatten som rinner från täkten. Verksamheten får inte heller väsentligt påverka vattennivån i tjärnar eller små insjöar inom influensområdet. I grundvattenområden är det dessutom förbjudet att bryta sönder täta markskikt runt täkten så att ytvatten kan tränga in i grundvattenförekomsten eller att utströmningen av grundvatten ökar.

Bild 28. Skadliga ämnen från täkten får inte hamna i omgivningen med ytvatten. Vid behov ska vattnet ledas via en sedimenteringsbassäng innan det leds ut från täktområdet.

Bild 29. Placeringen och skyddsstruktionerna för bränslecisterner kräver hänsyn med tanke på skyddet av jordmånen och grundvattnet.

Olägenheter kan reduceras bland annat genom att placera krossverk och in- och utfarter så att de orsakar så lite störningar som möjligt samt med skyddsstruktioner för anordningar som orsakar störningar, som inkapsling av krossverk. Man kan också bygga olika skydds- och bullervallar mellan störningsalstrande anordningar och störningsutsatta lägen. Arbetsätten spelar en betydande roll vid vibrationsreducering. Genom att förlägga täktverksamheten till lämpliga tider, såväl av dygnet som av året, kan man i vissa fall minska störningarna. Det går också att minska damolägenheterna genom att fukta in- och utfartsvägarna och täktområdet. Medel för dammbindning och halkbekämpning samt sprängämnen får inte användas så, att de kan medföra risk för förorening av marken eller grundvattnet (ASF 9 § 5 mom.). I grundvattenområden bör till exempel inte salt användas för dammbindning.

Bränslen och andra miljöskadliga ämnen får inte komma ut i marken och grundvattnet. De bör inte lagras på grundvattenområden och ska hanteras med särskild omsorg. Om de lagras och hanteras på ett grundvattenområde, krävs särskilda åtgärder för att skydda marken och grundvattnet. Marken på områdena för stödverksamhet ska isoleras så, att bränslen och andra ämnen som medför risk för förorening av miljön inte kommer ut i marken och grundvattnet.

De områden där bränslen, smörjämnen och kemikalier lagras och hanteras ska vara ogenomträngliga för vätska och invallade. Bränslecisterner ska vara dubbelmantlade eller vara försedda med fast skyddsbase och tåla mekanisk och kemisk påfrestning. Cisternerna ska utrustas med överfyllningsskydd och tankningsanläggningarna med låsbara avstängningsventiler. Transportmedel för lastning ska tankas och underhållas så, att bränslen och andra ämnen som medför risk för förorening inte kan komma ut i marken och grundvattnet. För upptagning av eventuella olje- eller bränsleläckage ska det reserveras absorptionsämnen till handa. För att förhindra läckage bör maskinerna vara utrustade med slangsbrottsventil och absorptionsmattor. Maskiner och servicebilar bör utrustas med släckutrustning mot bränder.

Arbetarskyddet ska också tillgodoses i verksamheten. Man ska till exempel se till att det på tåkten inte bildas branta slänter med risk för ras eller frosthalka på vintern. Olyckor på tåkten kan förebyggas med rätta arbetsmetoder, särskilt i närheten av slänter och sluttningar. Den allmänna säkerheten kan förbättras med skyddsstaket, informationstavlor, varningsskyltar och bevakning samt genom att förhindra obehöriga personer och fordon tillträde med låsbara bommar eller andra hinder som placeras på vägarna till tåktområdet. Åtgärder för att reducera damm och buller är också motiverade med tanke på arbetarskyddet.

Bild 30. Branta sluttningar kan utgöra en rasrisk i gruståkten.

Eventuella olyckor och störningar med miljöpåverkan ska anmälas till räddningsverket och miljöförvaltningsmyndigheten. Miljöpåverkan och andra skador till följd av en olycka och störning ska förhindras eller begränsas så effektivt som möjligt. Vid störningar ska verksamhetsutövaren avbryta verksamheten och avhjälpa störningen innan produktionen återupptas. Om avfall eller något miljöfarligt ämne har hamnat i marken eller grundvattnet, ska den som orsakat detta omedelbart underrätta tillsynsmyndigheten. Bestämmelser om beredskap för olyckor och störningar finns i ASF 12 §.

Täkten ska efterbehandlas efter att täktverksamheten har upphört eller allteftersom verksamheten framskrider. Efterbehandling och miljökonsekvenserna av täktverksamheten beskrivs närmare i kapitel 7.

4.4 Utmärkande för bergtäkter

4.4.1 Skillnader mellan krosstensbrott och naturstensbrott

Bergmaterial tas från krosstensbrott där man bryter stenkross och naturstensbrott där man bryter natursten för vidare förädling till byggnadssten och nyttosten. Stora mängder bergkross framställs också i samband med byggnadsarbeten. Av ekonomiska skäl och med hänsyn till miljön placeras krosstensbrotten helst i närheten av de områden där stenen ska användas.

Brytningsprocessen och brottytorna påverkas av många geologiska faktorer. Den viktigaste faktorn är bergets struktur som återspeglar bergartens uppkomst och utveckling. Andra faktorer är bland annat mineralsammansättningen, kornstorleken och sprickbildningen. Sprickbildningen inverkar i hög grad på hur användbar stenen är. När man bryter natursten är sprickbildningen en nackdel, i motsats till när stenmaterialet ska krossas. Bergkross kan tillverkas från mycket spruckna bergväggar.

Brytnings- och behandlingsmetoderna för att bryta loss natursten och bergkross är mycket olika. När man bryter natursten tar man ut stora och så sprickfria stenar som möjligt för att sedan dela dem i mindre block av bestämda mått. Stenen måste alltså brytas och delas mycket försiktigt. På krosstensbrott bryter man berg för att utvinna sprängsten av lämplig storlek för att krossas.

Bergkross används bland annat som underlagsmaterial under vägar och järnvägsbanor, för sandning, i husgrunder och i hamnbyggnad och miljöbyggnad. Bergkross används också i tilltagande omfattning i stället för sand och grus. Inom betongindustrin kan emellertid vissa specialhårda betongtyper inte tillverkas helt och hållet med bergkross.

Bergkrossets kvalitet beror främst på stenens geologiska egenskaper men även på många andra tekniska faktorer vid krossningen och sprängningen. Bergkrossets lämplighet för olika användningar utreds med standardiserade tekniska tester av bland annat stenens form, beständighet mot stötar och slitage samt mineralogiska egenskaper.

I Finland finns det få naturstensbrott jämfört med antalet krossstensbrott. De största naturstensbrotten finns i sydöstra och sydvästra Finland. På naturstensbrotten bryts stenblock av bestämda mått. Vid vidare bearbetning sågas blocken till olika tjocka plattor och ytbehandlas på olika sätt beroende på användningsändamålet. Sågningen och vidareförädlingen av blocken till olika stenprodukter ställer höga krav på stenen som ska vara jämn och hel. De viktigaste råmaterialen för naturstensblock är jämna djupbergarter som granit, gabbro, diorit och diabas, bergarter med varierande sammansättning och textur som gnejs och migmatit, lättsågade bergarter som täljsten och marmor samt skiffer som går lätt att klyva i plattor.

På naturstensbrotten uppkommer stora mängder av skrotsten, eftersom endast 5–40 procent av den utbrutna stenen vidareförädlas till block. Till exempel block med färgfel blir skrotsten. Skrotsten kan vara av betydelse för stenmaterialförsörjningen i regionen om stenbrottet ligger tillräckligt nära de platser där bergmaterial används. Sådana stenar kan användas exempelvis vid vatten- och hamnbyggnad för vågbrytare, hamnkonstruktioner, kajer, älvbankar, bottendammar, stenläggningar kring översvämningsområden och som ankarstenar för sjömärken. Stenarna kan också krossas och användas för miljöbyggnad och efterbehandling av täkter.

Bestämmelser om minimikrav i fråga om miljöskyddet gällande stenbrott och stenkrossar finns ASF (80/2010). I förordningen föreskrivs om bland annat utsläpp av damm, buller- och bullerbekämpning, tidsgränserna för bulleralstrande arbetsmoment samt skydd av mark och grundvatten.

4.4.2 Grundvattenförhållanden i bergsområden

Grundvatten kan också förekomma i berggrunden. Mängden berggrundvatten beror i hög grad på sprickbildningen i berget. I områden där berggrunden är sprucken och ojämn kan det uppstå betydande grundvattenreservoarer. Ofta är reservoarerna av berggrundvatten dock små och de når inte särskilt djupt. Därtill är de hydrologiska cyklerna korta. Grundvattennivån i berg varierar mellan i genomsnitt 0,5 och 0,9 m under ett år. I små grundvattenreservoarer kan växlingen vara betydligt större. Särskilt i spruckna och ojämna berggrunder kan grundvattennivån sjunka lokalt också i täktens omgivning till följd av täktverksamhet, särskilt om bergmaterial tas under grundvattennivån. Om täktverksamheten har nått under grundvattennivån fylls området vanligtvis av vatten när täktverksamheten och skyddspumpningen upphör. Då brukar även grundvattennivån så gott som återställas.

Bild 31. Naturstensbrottens huvudprodukt, block av bestämda mått, utgör 5–40 procent av den sten som huggs ut.

4.4.3 Krosstenstäkt

På krosstensbrott bryts stenen först loss, varefter den krossas och sorteras i olika kornstorlekar genom siktning och lagras i täktområdet. Oftast bryts stenen loss genom borring och sprängning. Krossningen sker med fasta eller flyttbara krossverk, antingen på täktområdet eller utanför det. Pallhöjden är i regel 5–15 meter. Bergväggarna i stenbrottet är mer eller mindre lodräta och måste av säkerhetsskäl alltid avskämmas med staket.

Oftast utförs bergbrytning och krossning endast under en del av året och vissa tider på dygnet. Olika fraktioner av bergkross lagras ofta på täktområdet och används efter efterfrågan. Bergmaterialets kvalitet varierar ofta inom samma täktområde. Genom att bryta selektivt kan sämre stenmaterial lagras i skilda högar och användas för mindre krävande ändamål. Sprängsten kan också användas utan att krossas.

Krosstenstäkter orsakar i allmänhet mer buller, damm och vibrationer i miljön än grustäkter. Dessa olägenheter kan till exempel uppstå vid borring, sprängning och skutknackning samt lastning och transport av stenmaterial. Krosstenstäkterna kan också påverka ytvattnet och via sprickor i berget även berggrundvattnet.

En bergtäkt kan fyllas med regn- och smältvatten som måste pumpas ut under täktverksamheten. Vattnet ska vid behov ledas via sedimenteringsbassänger för separering av fasta partiklar och vidare till diken i täktområdets omgivning. Små vattenmängder kan absorberas i marken utanför stenbrottet. Det vatten som används för tvätt och underhåll av arbetsmaskiner ska alltid hållas separat från det vatten som pumpas ut i naturen. Stenbrott har i allmänhet mindre grundvattenpåverkan än grustäkter.

Omfattningen av krosstensbrottens miljökonsekvenser beror framför allt på stenbrottets läge och storlek. De skadliga miljökonsekvenserna kan reduceras genom god placering av verksamheterna samt med bra arbetsmetoder och tillräckliga skyddsåtgärder.

Bullret och vibrationerna från stenbrottet kan minskas genom korrekt utförd borrning och laddning och val av sprängämne. Bullret från arbetsmaskinerna och stenhanteringen kan minskas genom att använda brottyorna och lagerhögarna som bullerskärmar.

Dammolägenheterna från stenbrott kan reduceras genom noggrann planering av brytningsverksamheterna, som val av brytningsriktningen, placering av upplag, bevattning av området samt inkapsling av krossverken. Stenbrottets väggar kan också utnyttjas för att hindra dammspridningen. Om placeringen av dammkällor och om begränsning av dammspridningen föreskrivs i ASF 4 §.

Bild 32. Dammolägenheterna från krosstensbrott kan reduceras genom till exempel valet av brytningsriktning och placeringen av upplagshögarna.

På stora och långvariga stenbrott är i allmänhet möjligt att minska buller, damm och vibrationer på ett mer kostnadseffektivt sätt än på små och kortvariga stenbrott, eftersom investeringarna i lämplig teknik är mer ekonomiska. Genom att koncentrera täktverksamheten blir stenbrottens sammantagna negativa påverkan på landskapet ofta mindre då det finns färre separata täktområden.

Miljöutsläppen från stenmaterialproduktionen och hanteringen av dem behandlas närmare i publikationen om bästa miljöpraxis i produktionen av natursten, *”Ympäristöasioi-den hallinta kiviainestuotannossa”* (Miljön i Finland 25/2010).

4.4.4 Naturstenstäkt

Naturstensbrott är ofta verksamma i tiotals år och de mängder som tas årligen varierar avsevärt beroende på efterfrågan. Normalt är brotten verksamma vardagar under dagtid året runt.

När man bryter natursten börjar man med att bryta ett stort block ur berget, ett så kallat skut. Skutet bryts loss mekaniskt genom borring, sprängning, kilning eller sågning. Oftast används en kombination av dessa metoder. Skutet delas i mindre block av bestämda mått som sorteras enligt kvalitet och storlek. Blocken förädlas till slutprodukter som plattor, gravstenar, eldstäder och olika typer av byggnadssten. Stenen ska vara jämn och hel för att duga för vidare bearbetning. Av denna orsak bryts natursten ur berg med så lite sprickor och skrevor som möjligt. De tekniska kvalitetskraven för natursten fastställs i CEN-standarder samt i byggnadsdirektiv och -rekommendationer.

Skrotsten som uppkommer på stort avstånd från användningsplatserna lagras oftast på täktområdet i upplag, permanent eller i väntan på lämplig användning. Skrotstensupplagen kan vara tiotals meter höga och synas på långt håll. Naturstensbrotten har i allmänhet en större inverkan på landskapet än krosstensbrotten. Skrotsten från stenbrott omfattas av efterbehandlingsskyldigheten. Det ska vara möjligt att vid behov utnyttja skrotstensupplagen. Skrotstenen får inte blandas med finkornigare fraktioner eller annat material som försvårar återvinningen. Om det finns avtalade eller planerade användningar för skrotstenen, kan den med fördel sorteras i olika högar enligt storlek, så att exempelvis stora stenblock som lämpar sig för vallar och dammkonstruktioner läggs separat. Finkornigare fraktioner kan användas till exempel vid efterbehandling av täktens botten.

Bild 33. Naturstensbrotten finns oftast i områden med intakt berg, varför täktverksamheten sällan har betydande grundvattenpåverkan.

Ett naturstenbrott påverkar i huvudsak miljön i täktområdet och dess omgivning med buller, damm och vibrationer. De skadliga effekterna orsakas främst av sprängning, borrhning, sågning, lastning och transport. Spridningen av buller och damm beror på formerna i terrängen, vädret under verksamheten samt årstiden och tiden på dygnet. Fortplantningen av vibrationer påverkas av jordmånen och berggrunden runt täkten. Omfattningen av miljöpåverkan beror på brottets geografiska läge och storlek samt de metoder som används för brytning och styckning. Olika arbetsmomenten ger upphov till olika olägenheter. Till exempel då man bryter djupare minskar spridningen av buller och damm, men däremot växer skrotstensupplagen.

På naturstensbrott uppstår vibrationer i huvudsak då man lossar skut och bryter gråberg. Vibrationsstyrkan och spridningen av vibrationer beror främst på sprängladdningens storlek. Det går att minska vibrations-skadorna genom att planera sprängladdningarna och borrhningen noga. Bullerstörningar kan lindras genom att bygga bullervallar och utnyttja brottets väggar som bullerskärmar. Dessutom kan det användas tystare metoder för att bryta och spräcka sten, exempelvis kilning och vadersågning.

På naturstensbrott alstras damm främst vid borring och sågning av stenen samt vid transporterna. Dammbildningen kan minskas genom att montera utsug på borrarna och fukta tillträdesvägarna. Trädiskärm, bullervallar, skrotstensupplag och brottväggar minskar också dammspridningen.

Naturstensbrotten har vanligtvis endast liten grundvattenpåverkan eftersom natursten bryts i områden där berggrunden är hel och grundvattenförekomsterna få. Vid borring eller sågning av natursten uppkommer stenmjöl, varigenom dräneringsvattnet tidvis kan innehålla stora mängder fast substans. Därför bör dräneringsvattnet från naturstensbrott i regel ledas via sedimenteringsbassänger innan det släpps ut i naturen, på samma sätt som på krosstensbrott. Berggrunden vid naturstensbrott innehåller i allmänhet inga betydande mängder metaller eller andra miljöskadliga mineraler, varför de inte medför någon kemisk belastning på miljön.

Bedömning och mätning av naturstensbrottens buller, damm, vibrationer samt yt- och grundvattenpåverkan behandlas närmare i publikationen om bästa miljöpraxis i produktionen av natursten, "[Parhaat ympäristökäytännöt \(BEP\) luonnonkivituotannossa](#)" (Miljön i Finland 5/2014).

5 Tillståndsförfarande och tillståndsprövning

5.1 Gemensam behandling av tillstånd samt samservice

Med gemensam behandling av tillstånd avses sammanslagning av de separata tillståndsförfarandena enligt marktäktslagen och miljöskyddslagen för samma projekt, så att behandlingen följer procedurbestämmelserna i miljöskyddslagen. Med samma projekt avses sådan verksamhet som sker inom samma verksamhetsområde och som samtidigt kräver både marktäkttillstånd och miljötillstånd. Genom en sammanslagning av tillståndsförfarandena eftersträvas en resursanvändning som är effektivare för såväl förvaltningen som de tillståndssökande utan att de skadelidandes ställning och nivån på miljöskyddet äventyras. Sammanslagningen av tillståndsförfarandena trädde i kraft den 1 juli 2016.

Lagen om samordning av vissa miljörelaterade tillståndsförfaranden (764/2019) tillämpas från och med den 1 september 2020. Syftet med lagen är att samordna och påskynda tillståndsförfarandena för projekt som påverkar miljön. Samordning tillämpas på ansökan som gäller tillstånd enligt miljöskyddslagen, vattenlagen (587/2011) eller marktäktslagen (555/1981) samt därtill undantagslov enligt naturvårdslagen (1096/1996) eller tillstånd enligt markanvändnings- och bygglagen (132/1999), gruvlagen (612/2011) eller lagen om säkerhet vid hantering av farliga kemikalier och explosiva varor (390/2005). Den samordnande myndigheten fungerar som kontaktpunkt mellan verksamhetsutövaren och tillståndsmyndigheterna. Kontaktkanalerna för samordningen avtalas för varje projekt separat och bör företrädesvis vara elektroniska. De behöriga tillståndsmyndigheterna (kommunens miljöförvaltningsmyndighet och byggnadstillsynsmyndighet) meddelar sina beslut samtidigt med de övriga tillståndsmyndigheter (RP 269/2018 rd).

I följande avsnitt beskrivs tillståndsförfarandena och tillståndsprövningen både i fråga om marktäkttillstånd samt gemensam behandling av tillstånd enligt marktäktslagen och miljöskyddslagen. Dessutom redogörs separat för de väsentligaste punkterna om förfaranden enligt vattenlagen och MKB-lagen vid marktäktsprojekt.

5.2 Ansöka om tillstånd samt tillståndsansökan

Marktäktstillstånd

Närmare bestämmelser om att ansöka om marktäktstillstånd samt om tillståndsansökan finns i 1 § i marktäktsförordningen. Tillstånd för marktäkt ska sökas skriftligen hos kommunens behöriga miljövårdsmyndighet. Tillstånd kan sökas av enskilda personer, privaträttsliga sammanslutningar eller offentligrättsliga sammanslutningar, som kommuner eller staten. Den som ansöker om tillstånd ska äga området eller förfoga över det med privaträttslig rätt att utnyttja jordmaterialet på området.

Tillståndsansökan ska innehålla väsentlig information om den tillståndssökande och om den planerade täktverksamheten. Ansökan om marktäktstillstånd kan lämnas via e-tjänster eller på papper. Ansökan jämte bilagor ska upprättas i två exemplar och den tillhörande täktplanen i fyra exemplar. Andra bilagor som behövs är bevis på förfogningsrätt över täktområdet eller samtycke av markägaren för täktverksamhet, ett fastighetsregisterutdrag och en registerkarta. Myndighetsutlåtanden samt eventuella uppgifter om samråd med grannarna fogas också till ansökan. Detsamma gäller en eventuell miljökonsekvensbeskrivning och en bedömning enligt NVL 65 §.

Om en täktverksamhet förutsätter tillstånd enligt vattenlagen kan tillståndet skaffas i förväg av den sökande eller så kan den kommunala tillståndsmyndigheten, eller NTM-centralen när den avger sitt utlåtande, anse att ärendet till den del det gäller grundvatten ska avgöras av regionförvaltningsverket innan täktstillståndet prövas. I så fall skjuts tillståndsprövningen upp tills tillståndet enligt vattenlagen har prövats (MTF 5 §).

Tillstånd vid gemensam behandling

Vid marktäktprojekt som kräver både marktäkts- och miljöstillstånd tillämpas i regel gemensam behandling av tillstånden. Projektet ska omfatta samma verksamhetsområde och verksamheten ska vara samtidig. I sådana fall kan ansökningarna behandlas gemensamt och avgöras genom samma beslut. För tillståndet behövs endast en gemensam ansökan.

Marktäktstillstånd och miljöstillstånd kan också sökas skilt om särskilda skäl föreligger. Som särskilda skäl kan man betrakta till exempel det att ett tillstånd enligt marktäktlagen och ett tillstånd enligt miljöskyddslagen inte har någon tidsmässig eller funktionell koppling, även om de gäller projekt som genomförs på samma verksamhetsområde (RP 257/2014 rd). En tidsmässig koppling saknas till exempel i situationer där behovet av att krossa det material som tas upp kommer först under täktverksamheten eller då det marktäktstillstånd som söks avser ett täktområde som redan har ett tills vidare gällande miljöstillstånd för krossning.

Innehållet i en ansökan med gemensam behandling bestäms enligt de materiella bestämmelserna i både marktäktslagen och miljöskyddslagen.

Om innehållet i tillståndsansökan enligt miljöskyddslagen föreskrivs i MSL 39 § och MSF 3–7 §. Enligt MSL 39 § ska tillståndsansökan lämnas in elektroniskt till den behöriga tillståndsmyndigheten. Om verksamhetsutövaren är en fysisk person, kan tillståndsansökan och dess bilagor lämnas in på papper. Det utarbetas ett e-formulär för ansökan med gemensam behandling.

Den behöriga tillståndsmyndigheten avseende tillstånd med gemensam behandling är i regel den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten (MSL 34–37 §). I MSL 35 § föreskrivs om tillståndsmyndighet vid ändringar i verksamheten och i 36 § om överföring av tillståndsärenden. I 1 § i miljöskyddsförordningen (713/2014) föreskrivs om de verksamheter som avses i tabell 2 i bilaga 1 till miljöskyddslagen och i vilka tillståndsärendet avgörs av den statliga miljöförvaltningsmyndigheten.

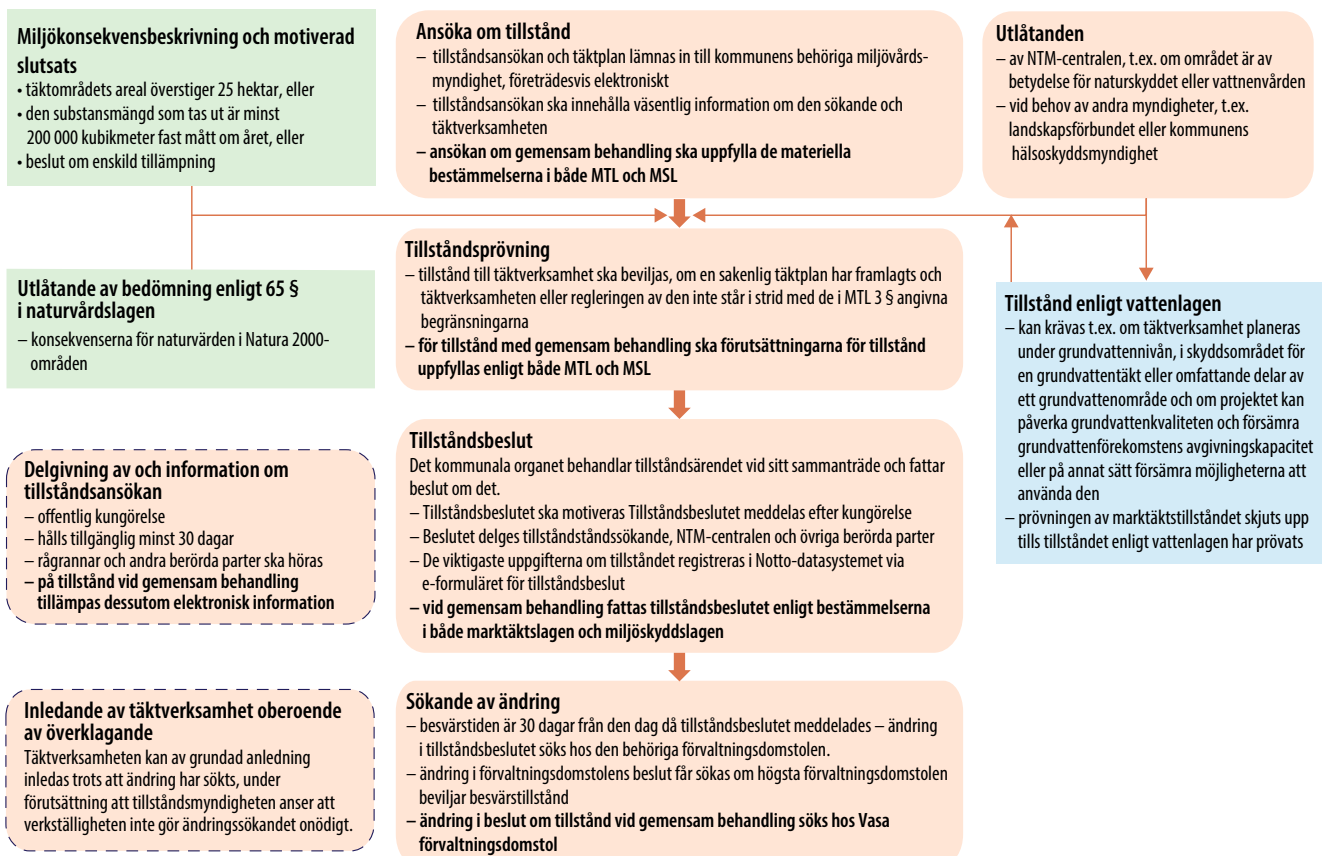

Bild 34. Tillståndsförfarande vid taktprojekt enligt marktäktslagen och tillstånd vid gemensam behandling. Bilden åskådliggör de viktigaste aspekterna av de olika momenten och faktorerna i tillståndprocessen.

5.3 Delgivning av och information om tillståndsansökan

Marktäktstillstånd

Enligt MTK 13 § ska den behöriga tillståndsmyndigheten delge ansökan om marktäktstillstånd genom offentlig kungörelse. Bestämmelser om offentlig kungörelse finns 62 § i förvaltningslagen (434/2003). Kungörelsen och ansökningshandlingarna ska med avvikelse från 62 a § i den lagen dock hållas tillgängliga i minst 30 dagar. De uppgifter om verksamhetsutövarens namn och om platsen där täktområdet är beläget och de fastighetsuppgifter som betraktas som personuppgifter och som har publicerats i kungörelsen och i de kungjorda handlingarna på myndighetens webbplats ska med avvikelse från 62 b § i den lagen tas bort från webbplatsen när beslutet har vunnit laga kraft. Information om kungörelsen ska offentliggöras i kommunerna inom det område som påverkas av verksamheten. Bestämmelser om kommunala tillkännagivanden finns i 108 § i kommunallagen (410/2015).

Dessutom ska kommunen ge dem som äger eller besitter de fastigheter och andra områden som gränsar till den fastighet på vilken täktområdet är beläget tillfälle att bli hörda, utom när detta är uppenbart onödigt. Detta gäller även personer som äger eller förfogar över närliggande fastigheter som åtskiljs från täktområdet av en väg eller ett smalt vattendrag. Dessutom ska man höra andra parter vars rättigheter eller intressen kan påverkas av projektet. Grannar som avses i lagen är angränsande fastigheter och väghållaren, när fastigheten gränsar till en landsväg (eller dess skydds- eller frisiktsområde), banhållaren, när fastigheten angränsar till en järnväg (eller dess skydds- eller frisiktsområde) samt ägarna till fastigheten mittemot. Om täktområdet angränsar till en landsväg ska NTM-centralen höras som granne, såvida inget utlåtande om tillståndsansökan begärs av NTM-centralen.

Kostnaderna för delgivning av och information om tillståndsansökan ska betalas av den som ansöker om tillstånd i samband med behandlingsavgiften.

Den som ansöker om tillstånd kan till ansökan foga en utredning om att grannarna har hörts. Av utredningen ska framgå att grannarna eller en del av grannarna är medvetna om handlingar och uppgifter med relevans för projektet och en redogörelse för deras eventuella ställningstaganden till projektet. Det ska framgå vem som har tillfrågats och när och var detta har skett samt vilka handlingar och uppgifter som använts. Med viktiga handlingar som rör projektet avses exempelvis tillståndsansökan och huvudinnehållet i täktplanen samt information i dessa som är viktig för grannarna och miljön. Som bevis på att en granne har blivit hörd kan hen genom sin underskrift intyga att hen har blivit underrättad om projektet.

Den kommunala tillståndsmyndigheten är skyldig att granska den ifyllda utredningsblanketten och de underlag som har delgivits grannarna. Om alla väsentliga handlingar inte har delgivits grannarna ska tillståndsmyndigheten göra en ny utfrågning. Om den

sökande har gått korrekt till väga och grannarnas rättsskydd kan garanteras är detta inte nödvändigt. Kommunen ger vid behov upplysningar om vilka handlingar och utredningar som behövs för samråd med grannarna.

Samrådsparterna ska ges tillräckligt med tid att bekanta sig med handlingarna och projektet. En underskrift på utfrågningshandlingarna innebär inte att den tillfrågade personen ger sitt samtycke till projektet eller avsäger sig rätten att överklaga eller på annat sätt ta ställning till projektet under den tid tillståndet prövas.

Om tillståndsansökan ändras väsentligt, ska samrådsprocessen upprepas. En väsentlig förändring påverkar andras rättigheter, intressen eller skyldigheter. Exempel på en väsentlig förändring är om täkten utvidgas med tiotal meter eller görs djupare. Väsentliga förändringar och ändringarnas omfattning ska motiveras, prövas och avgöras enskilt.

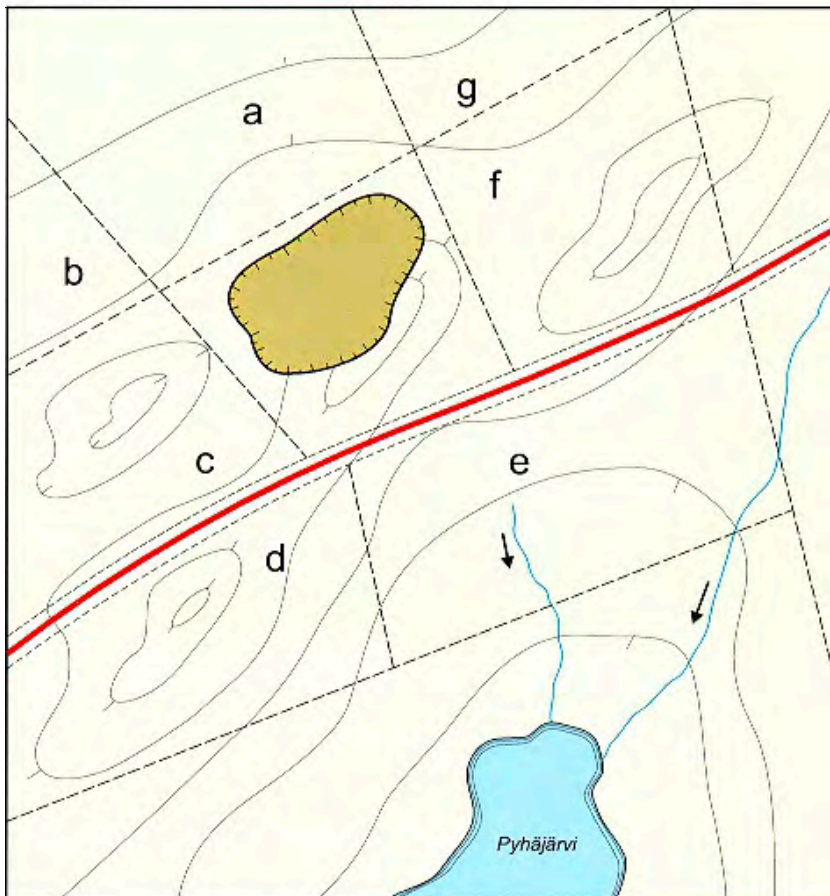

Bild 35. Exempel på omfattningen av samråd för marktåktstillstånd. I detta fall gäller det grannarna (a–g) och väghållaren.

Tillstånd vid gemensam behandling

Tillstånd vid gemensam behandling delges enligt procedurbestämmelserna i miljöskyddslagen. Särskilt enligt MSL 44 § ska tillståndsansökan delges genom offentlig kungörelse med iakttagande av 62 a § i förvaltningslagen. Kungörelsen och ansökningshandlingarna ska med avvikelse från 62 a § i den lagen dock hållas tillgängliga i minst 30 dagar på myndighetens webbplats. Information om kungörelsen ska med iakttagande av 108 § i kommunallagen också publiceras i kommunerna inom det område som påverkas av verksamheten. Dessutom ska information om offentliggörande av kungörelsen publiceras i minst en tidning med allmän spridning inom det område som påverkas av verksamheten, om inte ärendet är av ringa betydelse eller publicering annars är onödig. Kungörelsen ska delges separat de parter som saken särskilt berör.

5.4 Nödvändiga utlåtanden

Myndighetsutlåtandena har stor betydelse vid prövningen av marktäktstillstånd. Utlåtandena är främst avsedda för att ge tillståndsmyndigheten information för bedömning av om verksamheten är tillåten. Med hjälp av utlåtandena kan ansökan om marktäktstillstånd också granskas i förhållande till annan lagstiftning.

Tillståndsmyndigheten inhämtar de utlåtanden behövs på tjänster vägnar i egenskap av tillståndsberedare. Innan myndigheten fattar beslut om tillståndsansökan den begära **utlåtande av NTM-centralen**, när:

1. området har riksomfattande eller annars väsentlig betydelse med hänsyn till naturskyddet
2. området är av betydelse med hänsyn till vattenvården eller
3. täktverksamheten omedelbart påverkar ett område inom en annan kommun.

Utlåtande ska också begäras av:

1. en annan kommun, om täktverksamheten kan ha sådana följder som anges i 3 § i marktäktslagen i en annan kommun eller om det av någon annan orsak anses nödvändigt
2. av landskapsförbundet, om det område som tillståndsansökan gäller har avsevärd betydelse med hänsyn till landskapsplanläggningen
3. andra än i 1 och 2 punkten avsedda myndigheter, om det behövs för handläggning av ärendet, exempelvis vägghållaren eller Museiverket, om det kan finnas fornlämningar på täktområdet.

När ett tillståndsärende bereds bör tillstånds myndigheten vara i kontakt med den kommunala planläggaren och det kommunala idrottsväsendet samt det lokala vattentjänstverket.

Att inhämta utlåtanden hör till tillståndsprocessen. Enligt 4 § i marktäktsförordningen ska utlåtande ges inom två månader från det att begäran om utlåtande har mottagits. Om utlåtande inte avgetts inom utsatt tid, kan ärendet avgöras utan utlåtande. Om alla nödvändiga utlåtanden inte har inhämtats, är det möjligt att överklaga tillståndsbeslutet.

Den som ansöker om tillstånd ska ges möjlighet att bemöta givna utlåtanden och eventuella anmärkningar. Den sökande till exempel lägga fram ytterligare motiveringar för att den planerade verksamheten inte ger upphov till sådana konsekvenser som nämns i anmärkningen, eller föreslå ändringar med vilka konsekvenserna kan undanröjas eller reduceras.

Tillstånd vid gemensam behandling

Vid gemensam tillståndshanläggning ska den kommunala tillståndsmyndigheten begära utlåtanden i enlighet med 7 § 3 mom. i marktäktslagen samt 42 § i miljöskyddslagen och 12 § i miljöskyddförordningen. Enligt MSF 12 § ska den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten begära utlåtande av NTM-centralen, om miljötillståndsärendet gäller förläggning av verksamhet till ett viktigt eller annat för vattenförsörjning lämpligt grundvattenområde.

5.5 Tillståndsprövning

Marktäckstillstånd

Beviljande av marktäckstillstånd utgör rättslig prövning. Tillstånd till täktverksamhet ska beviljas, om en sakenlig täktplan har framlagts och täktverksamheten eller regleringen av den inte står i strid med de i MTL 3 § angivna begränsningarna (MTL 6 §). Tillståndsprövningen får inte påverkas av den tillståndssökandes identitet, projektets nödvändighet eller eventuell inlösningsskyldighet av området.

Dessutom ska förutsättningarna för beviljande av tillståndet prövas med hänsyn till tillståndsvillkoren. Tillståndsmyndigheten ska fastställa tillståndsbestämmelserna enligt 11 § i marktäktslagen med vilka tillståndskraven uppfylls. Bestämmelserna får inte medföra tillståndshavaren sådan skada och olägenhet som ska anses vara oskälig med hänsyn till täktverksamhetens omfattning och den fördel som hen får av verksamheten. Om villkoren gör att projektet inte bringar skälig nytta kan de anses orimliga och tillstånd bör då inte beviljas.

Tillstånd vid gemensam behandling

Vid gemensam behandling tillämpas de materiella bestämmelserna i marktäktslagen och miljöskyddslagen separat på förutsättningarna för beviljande av tillstånd och på tillståndsbestämmelserna. Om förutsättningarna för beviljande av miljötillstånd föreskrivs i 49 § i miljöskyddslagen. För att tillstånd ska kunna beviljas krävs det att verksamheten har ordnats i enlighet med miljöskyddslagen och de bestämmelser som utfärdats med stöd av den. Verksamheten får inte medföra olägenhet för hälsan, någon annan betydande förorening av miljön eller risk för sådan, eller ha konsekvenser som är absolut förbjudna enligt 16–18 § i den lagen. Verksamheten får inte heller leda till försämring av speciella naturförhållanden eller äventyra vattenförsörjningen eller någon annan ur allmän synpunkt viktig användningsmöjlighet inom det område som påverkas av verksamheten, eller medföra oskäligt besvär som avses i 17 § 1 mom. i lagen angående vissa grannelagsförhållanden (26/1920). Prövningen av miljötillstånd omfattar alla miljöförorenande aspekter av verksamheten. Exempelvis beaktas vid prövningen av miljötillstånd för en stenkross även de olägenheter som uppkommer då jordmaterialet lossas och transporteras (se liggare 2755).

Vid miljötillståndsprovningen görs också en bedömning av verksamhetens placering. Verksamheten får inte placeras i strid med detaljplanen. Enligt bestämmelserna i 12 § i miljöskyddslagen ska även generalplanen och landskapsplanen beaktas. För tillstånd vid gemensam behandling ska tillståndskraven enligt bägge lagarna uppfyllas. Om tillstånd inte kan beviljas med stöd av endera lagen, avslås tillståndsansökan. Vid gemensam behandling av tillståndsansökan tillämpas dessutom bestämmelserna i marktäktslagen och miljöskyddslagen separat på ändring av tillståndet, avslutande av verksamheten eller tillsynsmyndighetens uppgift.

Om det vid behandlingen av ett tillståndsärende framgår att det för projektet behövs tillstånd också enligt miljöskyddslagen, ska sökanden inom en av tillståndsmyndigheten utsatt skälig tid lämna in en miljötillståndsansökan (47 a §). Myndigheten fastställer för uppgörandet av ansökan en frist vars längd beror bland annat på ärendets art samt omfattningen och innehållet i den tillståndsansökan som behövs (33 § i förvaltningslagen (434/2003)). Om inte fristen iakttas kan den tillståndsansökan som är anhängig lämnas utan prövning.

HFD 12.6.019/2755, årsboksavgörande HFD:2019:75

Kommunens miljöskyddsmyndighet hade beviljat A miljötillstånd att bedriva stenbrytning- och -krossning. Transporten av det färdiga stenmaterialet från det egentliga verksamhetsområdet hängde nära ihop med verksamheten. Transporterna var ämnade att dirigeras längs två alternativa leder avsedda för allmän trafik. Längs med vardera leden låg på som närmast 800 meters avstånd från verksamhetsstället tät "byaktig" bebyggelse mycket nära vägen. Frågan gällde om de av verksamheten orsakade trafikutsläppen i tillräckligt hög grad hade beaktats i det miljötillstånd som beviljats för stenbrytningen och -krossningen så att tillståndet hade kunnat beviljas med beaktande av tillståndsbestämmelserna i tillståndet.

Som utgångspunkt i tillståndsprövningen är i allmänhet att sådana trafikutsläpp, som sker på allmän trafikled långt ifrån den egentliga verksamhetsplatsen för den tillståndskrävande verksamheten, inte ingår i tillståndsprövningen. Högsta förvaltningsdomstolen ansåg det motiverat att sådana utsläpp orsakade av trafik, som oundvikligen ingår i den tillståndskrävande verksamheten, granskas i samband med tillståndsprövningen också över ett vidare område än det egentliga verksamhetsområdet i sådana fall, där trafiken i fråga helt eller till största delen definierar de utsläpp som orsakas på trafikområdet, och dessa utsläpp bedöms orsaka betydande miljöförstöring eller risk för miljöförstöring. På motsvarande sätt ska oskäligheten av ett besvär enligt 17 § i lagen om vissa grannelagsförhållanden bedömas som en del av tillståndsprövningen. Ett betydande besvär på grund av ökat buller, orsakat av trafik som utgör en väsentlig del av verksamheten på den egentliga verksamhetsplatsen, kan då inom närområdet anses utgöra ett i 17 § i lagen om vissa grannelagsförhållanden avsett oskäligt besvär som orsakas av verksamhetsområdets användning.

Då ökningen av den tunga trafik som berodde på den tillståndskrävande verksamheten hade bedömts uppgå till 120 lastbilskörslor i dygnet på de i övrigt lite trafikerade vägarna, kunde den tunga trafiken i detta fall i sin helhet anses definiera vägarnas bullerområde. Det besvär på grund av buller, som orsakades av en bullernivå som eventuellt översteg de givna riktlinjerna, måste anses ha varit oförutsett med beaktande av områdets planering och att området bildades av småhusbebyggelse som kantade de smala vägarna. Med ytterligare beaktande av ökningen av den tunga trafiken och att den pågick året om, måste det på grund av besväret orsakat av trafikbuller, bedömas om verksamheten redan på endast denna grund orsakade i 17 § i lagen om vissa grannelagsförhållanden avsett oskäligt besvär. I bedömningen av det totala besväret skulle också det nattliga bullret, skakningarna och dammet som orsakades av transporttrafiken, beaktas.

Eftersom det utgående från den utredning som erhållits i ärendet inte gick att försäkra sig om att inte verksamheten till den del det gällde transporterna orsakade ett i 17 § i lagen om vissa grannelagsförhållanden avsett oskäligt besvär, kunde inte de tillståndsbestämmelser som ingick i tillståndet till dessa delar anses tillräckliga. Tillståndsprövningen hade därför varit bristfällig till den del den gällde trafiken. Förvaltningsdomstolens och miljöavdelningens beslut skulle därför upphävas och ärendet återsändas till avdelningen för ny prövning.

Miljöskyddslagen (86/2000) 6 §, 42 § 1 och 2 mom, 43 § 1 och 3 mom.

5.6 Tillståndsbestämmelser

Marktäktstillstånd

Enligt 11 § i marktäktslagen ska i tillstånd till täktverksamhet ingå bestämmelser om vad sökanden ska iakttaga för undvikande eller begränsande av de olägenheter som projektet medför, såvida dessa omständigheter inte framgår av täktplanen. Exempel på tillståndsbestämmelser finns i bilaga 3.

Tillståndsbestämmelser ska utfärdas (MTL 11 § 2 mom.) om:

- avgränsning av täktområdet, djupet och formen hos grävningar och skärningar samt täktverksamhetens utvidningsriktningar
- skyddande och uppsnyggande av området under den tid täktverksamheten pågår och därefter
- bevarande och förnyande av trädbestånd och annan växtlighet samt nyplanteringar under den tid täktverksamheten pågår och därefter.

Bild 36. Tillståndsbestämmelserna gäller bland annat bevarande av trädbestånd och annan växtlighet.

Tillståndsbestämmelser kan dessutom utfärdas (MTL 11 § 3 mom.) om:

- anordningar som ansluter sig till täktverksamheten samt om reglering av trafik särskilt för skyddande av grundvattnet
- den tid inom vilken åtgärderna ska vidtagas
- andra åtgärder som behövs för undvikande eller begränsande av de olägenheter som projektet medför.

Bestämmelserna om **reglering av trafiken** ska skydda grundvattnet. De gäller regleringen av trafiken inom täktområdet samt hur trafiken dirigeras ut från området. Bestämmelser om trafiken på vägområden omfattas av lagen om trafiksystem och landsvägar eller lagen om enskilda vägar utfärdas av vägghållaren.

Bestämmelserna om **verksamhetstiderna** ska fastställas med beaktande av avståndet till störningsutsatta lägen samt av de föreslagna skyddsåtgärderna.

Tillstånd vid gemensam behandling

Ett tillstånd som utfärdas genom gemensam behandling ska tillgodose tillståndsbestämmelserna enligt både marktäktslagen och miljöskyddslagen. Tillståndsbestämmelserna för hantering av jordmaterial, till exempel krossning, utfärdas i tillstånd vid gemensam behandling eller i miljötillstånd. Med tanke på tillsynen ska det i tillståndet vid gemensam behandling specificeras vilken lag som de enskilda tillståndsvillkoren hänför sig till.

Enligt 52 § i miljöskyddslagen kan ett miljötillstånd innehålla villkor om utsläpp och begränsning av utsläpp, avfall samt om minskning av avfallets mängd och skadlighet, åtgärder vid störningar och i andra exceptionella situationer, iståndsättning av områden och hindrande av utsläpp efter avslutade verksamhet samt andra åtgärder för att förebygga eller minska förorening av miljön och risken för sådan. Bestämmelserna ska också omfatta olycksberedskapen. När tillståndsvillkoren meddelas ska hänsyn tas till bland annat verksamhetens natur, egenskaperna hos det område där verksamhetens konsekvenser uppträder, verksamhetens sammantagna miljöpåverkan. Tillståndsvillkor som gäller hindrande och begränsning av utsläpp ska vara baserade på bästa tillgängliga teknik. Miljötillståndet ska också innehålla bestämmelser om åtgärder vid avslutande av verksamheten. Enligt 94 § svarar den som bedrivit verksamheten fortfarande i enlighet med tillståndsvillkoren eller bestämmelserna i en förordning för de åtgärder som behövs för att hindra förorening samt för utredning och kontroll av verksamhetens konsekvenser.

5.7 Tillståndsbeslut

Marktäktstillstånd

Det kommunala organet behandlar ärendet gällande marktäktstillstånd vid sitt sammanträde och fattar beslut om det. Av tillståndsbeslutet ska i behövlig omfattning framgå (MTF 6 §):

- sökanden, sökandens adress samt platsen där täktområdet är beläget och fastighetsuppgifter
- behandlingen av ansökan och avgivna utlåtanden, anmärkningar, åsikter, bemötanden samt innehållet i dessa
- uppgifter om verkställda inspektioner
- tillståndsbestämmelser enligt 11 § i marktäktslagen, om nämnda omständigheter inte framgår av täktplanen
- behövliga bestämmelser om kontrollen av täktverksamheten och dess konsekvenser samt om andra med tanke på övervakningen behövliga åtgärder, om nämnda omständigheter inte framgår av täktplanen
- tillståndets giltighetstid
- säkerhet som ställts med stöd av 12 § i marktäktslagen samt beloppet av tillsynsavgift som förelagts med stöd av 23 § i marktäktslagen.

Tillståndsbeslutet ska motiveras. I motiveringen ska anges de omständigheter och utredningar som har inverkat på avgörandet samt de bestämmelser som tillämpats. Tillståndsbestämmelserna ska dessutom motiveras i detalj i den utsträckning de avviker från åtgärderna i täktplanen. Motiveringen ska basera sig på de fakta och rättsregler som utgör grunden för avgörandet. Bestämmelser om motivering av beslut och om överklagande finns i 7 kap. i förvaltningslagen. Innan tillståndsbeslutet meddelas ska täktplanen preciseras till nödvändiga delar (t.ex. med tätkartor och sektionsritningar) så att den motsvarar beslutet. Ett exempel på tillståndsbeslut finns i bilaga 2.

Om projekt har beviljats tillstånd enligt vattenlagen, ska det väsentliga innehållet i det tillståndet anges i tillståndsbeslutet.

Om det för marktäktstillståndet har krävts en bedömning enligt MKB-lagen, ska en motiverad slutsats enligt den lagen fogas till beslutet som ska rätta sig efter resultaten av samråd om miljökonsekvensbeskrivningen. Av beslutet ska framgå på vilket sätt miljökonsekvensbeskrivningen och den motiverade slutsatsen har beaktats i tillståndet. Också gällande en bedömning av Natura 2000-områden enligt NVL 65 § ska det av tillståndsbeslutet framgå hur bedömningen har beaktats.

Tillstånd vid gemensam behandling

Vid gemensam behandling av tillståndsbeslutet tillämpas bestämmelserna i både marktäktslagen och miljöskyddslagen på kriterierna för beviljande av tillstånd.

5.8 Delgivning av och information om tillståndsbeslut

Marktäckstillstånd

Tillståndsmyndigheten ska delge tillståndsbeslutet genom offentlig kungörelse. (MTL 19 §). Om offentlig kungörelse föreskrivs i 62 a § i förvaltningslagen, enligt vilken delgivningen verkställs genom att kungörelsen och den handling som kungörs publiceras på myndighetens webbplats i det allmänna datanätet. Vid behov ska kungörelsen också publiceras i en tidning som utkommer i det område som påverkas av ärendet eller på något annat sätt som myndigheten beslutar.

Kungörelsen och den handling som kungörs ska hållas offentligt tillgängliga på myndighetens webbplats i det allmänna datanätet i 30 dygn (frist för omprövning) från den kalkylerade tidpunkten för delfäendet (7 dagar efter att informationen lagts ut på webbplatsen), det vill säga sammanlagt 37 dygn. Av kungörelsen ska det framgå vad saken gäller samt var och till vilken tidpunkt handlingen finns tillgänglig. I kungörelsen ska dessutom nämnas den tidpunkt då kungörelsen har publicerats på myndighetens webbplats och anges att delfäendet anses ha skett den sjunde dagen efter publiceringstidpunkten i fråga.

Utöver det som i 62 a § i förvaltningslagen föreskrivs om kungörelsens innehåll ska i kungörelsen om tillståndsbeslutet också nämnas besvärstiden. De uppgifter om verksamhetsutövarens namn och om platsen där täktområdet är beläget och de fastighetsuppgifter som betraktas som personuppgifter ska med avvikelse från 62 b § i nämnda lag raderas från webbplatsen när den tillståndspliktiga verksamheten har upphört och de skyldigheter som ålagts i tillståndsvillkoren med stöd av 11 § har uppfyllts. Information om kungörelsen ska offentliggöras i kommunerna inom det område som påverkas av verksamheten. Bestämmelser om kommunala tillkännagivanden finns i 108 § i kommunallagen.

Offentlig delgivning enligt 62 § i förvaltningslagen ska användas i situationer där handlingen ska delges över trettio personer eller då antalet personer inte är känt.

Tillståndsbeslutet tillställs den som ansökt om tillstånd. Dessutom ska beslutet omgående delges dem som i samband med behandlingen av ärendet har begärt det och uppgivit sin adress.

Tillståndsmyndigheten ska omgående underrätta NTM-centralen om täkttillståndet samt sända tillståndshandlingarna till NTM-centralen. Myndigheten ska dessutom lämna de väsentligaste uppgifterna om tillståndsbeslutet till datasystemet Notto (på e-blanketten https://anon.ahtp.fi/_layouts/Lomake.ashx?LomakeID=10045). Uppgifterna ska lämnas in för både beslut om marktäktstillstånd och beslut vid gemensam behandling (se avsnitt 6.2.4.).

Till marktäktslagen fogades 2015 en bestämmelse om information angående av besvär över ett beslut om marktäktstillstånd (20 b §), om samråd med parter och myndigheter samt om samrådsförfarandet. Bestämmelsen är likalydande med den nya paragrafen i MSL 196 §, med den skillnaden att samråd gällande besvär över tillstånd enligt MSL hantearas av Vasa förvaltningsdomstol.

Tillstånd vid gemensam behandling

Beslut om tillstånd vid gemensam behandling delges enligt MSL 85 § 1 mom. genom offentlig kungörelse med iakttagande av 62 a § i förvaltningslagen. Information om tillståndsbeslutet publiceras på det sätt som föreskrivs i 85 § 2 och 3 mom. i miljöskyddslagen. Beslutet ska sändas bland annat till de myndigheter som bevakar allmänt intresse i ärendet samt till NTM-centralen. Enligt motsvarande 19 § 2 och 3 mom. i marktäktslagen ska beslutet sändas till den som ansökt om tillstånd. Andra parter informeras om att tillstånd har beviljats.

Gemensam behandling omfattas av MSL 86 § om främjande av elektronisk information. Var och en har rätt att på begäran få information om beslut om miljötillstånd inom ett visst område genom elektroniska meddelanden, i den mån det är möjligt att i myndighetens informationssystem ta emot sådana förfrågningar och skicka automatiska meddelanden.

5.9 Sökande av ändring

Marktäktstillstånd

Beslut om marktäktstillstånd får överklagas hos den regionalt behöriga förvaltningsdomstolen med iakttagande av lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019) (MTL 20 §). Ändring i förvaltningsdomstolens beslut får sökas om högsta förvaltningsdomstolen beviljar besvärstillstånd. Besvär ska anföras skriftligen inom 30 dagar från att beslutet har delgivits. Beslut om täkttillstånd är beslut som hänför sig till tillstånd (4 §), säkerhet (12 §) samt ändring av tillståndsbestämmelser, avvikelser från tillståndsbeslut och återtagande av tillstånd (16 §).

Besvär rätt över tillståndsbeslut enligt marktäktslagen har (MTL 20 a §):

1. parterna
2. kommunmedlemmar
3. registrerade föreningar eller stiftelser vars syfte är att främja miljöskydd, hälsoskydd eller naturvård eller trivselen i boendemiljön och inom vars verksamhetsområde miljökonsekvenserna uppträder
4. den kommun där verksamheten är placerad och kommuner inom vars område verksamhetens miljökonsekvenser uppträder
5. NTM-centralen och den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten i kommunerna inom det område som påverkas av verksamheten
6. andra myndigheter som bevakar allmänt intresse i ärendet.

NTM-centralen har dessutom rätt att besvara sig över sådana beslut där förvaltningsdomstolen har ändrat eller upphävt ett tillståndsbeslut som den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten har fattat, om besvären anförs för att ta tillvara ett allmänt miljö- eller naturskyddsintresse eller av någon annan grundad anledning.

Fullmäktigebeslut om godkännande av de allmänna grunderna för marktäktstaxan kan överklagas hos den regionala förvaltningsdomstolen genom kommunalt besvär. Övriga beslut som fattas med stöd av denna lag och beslut som rör avbrytning av täktverksamhet, tillsyn, hot om tvångsutförande och vite (MTL 14 och 15 §) kan överklagas hos förvaltningsdomstolen enligt det som föreskrivs i lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019).

Förvaltningsdomstolen ska genom offentlig kungörelse delge besvär över ett beslut om marktäktstillstånd som anförts av den som ansöker om tillstånd, om det inte är uppenbart onödigt (MTL 20 b §). Bestämmelser om offentlig kungörelse finns i förvaltningslagen. Information om kungörelsen ska offentliggöras i kommunerna inom det område som påverkas av verksamheten. Bestämmelser om kommunala tillkännagivanden finns i 108 § i kommunallagen. Förvaltningsdomstolen ska med anledning av besvär som har anförts av sökanden ge de parter som saken speciellt berör och de myndigheter som bevakar allmänt intresse tillfälle att avge bemötande med anledning av besvären, om detta inte är uppenbart onödigt. I övrigt finns bestämmelser om hörandet i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. Information om att besvär har anförts ska för avgivande av bemötande ges på det sätt som anges i förvaltningslagen. Samtidigt ska det meddelas var besvärshandlingarna är framlagda samt vart bemötandena kan lämnas inom den tid som satts ut för avgivande av bemötande.

Förvaltningsdomstolen ska delge sitt beslut om marktäktstillstånd genom offentlig kungörelse (MTL 20 c §). Bestämmelser om offentlig kungörelse finns i förvaltningslagen.

Information om kungörelsen ska offentliggöras i kommunerna inom det område som påverkas av verksamheten. Bestämmelser om kommunala tillkännagivanden finns i 108 § i kommunallagen. Förvaltningsdomstolens beslut ska skickas till ändringssökanden och en kopia av beslutet till de parter som har begärt det, samt i ärenden som gäller tillstånd till verksamhetsutövaren, om det inte är verksamhetsutövaren som sökt ändring. En kopia av beslutet ska dessutom skickas till den kommunala tillsynsmyndigheten samt till närings-, trafik- och miljöcentralen.

Marktäktslagens bestämmelser om sökande av ändring har förenhetligats så att de stämmer överens med motsvarande bestämmelser om övriga miljöfrågor. Förvaltningsbesvär har ersatt kommunalbesvär till vid ändringssökande som gäller marktäktstillstånd. Vid förvaltningsbesvär har besvärsmyndigheten mer omfattande beslutanderätt än vid kommunalbesvär. I förvaltningsbesvär kan besvärsmyndigheten godkänna besvär även på omständigheter som ändringssökanden inte har åberopat. Om besvärsmyndigheten upptäcker en felaktighet kan den ersätta ett felaktigt beslut eller en del av det med ett nytt beslut.

Tillstånd vid gemensam behandling

Ändring i ett tillståndsbeslut som getts en gemensam behandling kan sökas med ett besvär. På tillstånd som beviljats genom gemensam behandling tillämpas bestämmelserna om ändringssökande i MSL 190, 191, 196 och 197 §. På den berörda parten tillämpas då det som föreskrivs i MSL 43 § 1 mom. Besvärsmätt avseende tillstånd vid gemensam behandling har utöver parterna även:

- registrerade föreningar och stiftelser vars syfte är att främja miljöskydd, hälsoskydd eller naturvård eller trivseln i boendemiljön och inom vars verksamhetsområde miljökonsekvenserna uppträder
- den kommun där verksamheten är placerad och andra kommuner inom vars område verksamhetens miljökonsekvenser uppträder
- den statliga tillsynsmyndigheten samt den kommunala miljövårdsmyndigheten i den kommun där verksamheten är placerad och i kommunerna inom det område som påverkas av verksamheten
- myndigheter som bevakar allmänt intresse i ärendet
- på vissa villkor sametinget och skoltarnas byastämma.

Den statliga tillsynsmyndigheten och den kommunala miljövårdsmyndigheten har dessutom rätt att i syfte att bevaka det allmänna miljöskyddsintresset eller av annan grundad anledning anföra besvär över ett beslut genom vilket Vasa förvaltningsdomstol har ändrat eller upphävt dess beslut.

I förfarandet för tillstånd vid gemensam behandling anförs besvär hos Vasa förvaltningsdomstol och vidare hos högsta förvaltningsdomstolen i enlighet med lagen om rättegång i förvaltningsärenden (808/2019). Dessutom skickas besvärsskriften som gäller beslutet till den myndighet som fattat beslutet.

5.10 Iakttagande av beslut som inte vunnit laga kraft

Marktäktstillstånd

Täktverksamheten kan regel påbörjas först när tillståndsbeslutet har vunnit laga kraft. Tillståndsmyndigheten kan dock, av grundad anledning och under förutsättning att verkställigheten inte gör ändringssökandet onödigt, på begäran av den som ansöker om tillstånd i tillståndsbeslutet föreskriva att tagandet av substanser får påbörjas enligt tillståndsbeslutet trots att ändring söks (MTL 21 §). Som villkor ställs att den som ansöker om tillstånd ställer godtagbar säkerhet för ersättande av de olägenheter, skador och kostnader som kan orsakas av att beslutet upphävs eller tillståndet ändras. Föreskriften kan vid behov gälla endast en del av det anhållna området och tidpunkten då täktverksamhet eller andra anknytande åtgärder får påbörjas. Fullföljdsdomstolen kan med anledning av besvär upphäva föreskriften eller ändra den eller även i övrigt förbjuda verkställigheten av tillståndsbeslutet. Över ett beslut av förvaltningsdomstolen i ett ärende som avses i detta moment får besvär anföras hos högsta förvaltningsdomstolen (HFD) endast i samband med att besvär anförs över avgörandet i ett ärende som gäller tillstånd för täktverksamhet (MTL 21 2 mom.).

En ovan nämnd föreskrift kan under samma förutsättningar meddelas också på separat ansökan som görs under besvärstidens gång eller inom 14 dagar efter besvärstidens utgång. Tillsynsmyndigheterna och de som har sökt ändring i tillståndsbeslutet ska höras om ansökan. Beslutet ska fattas utan onödigt dröjsmål. På meddelande av beslut tillämpas 19 § i marktäktlagen. Förvaltningsdomstolen och de som sökt ändring ska också omedelbart underrättas om att en sådan rätt beviljats. Den som anfört besvär över ett beslut om tillstånd för täktverksamhet kan hos förvaltningsdomstolen yrka på upphävande eller ändring av ett avgörande som avses i detta moment utan att särskilt anföra besvär över det. Angående ändringssökandet gäller i övrigt vad som bestäms i MTL 21 § 2 mom.

I beslut som tillsynsmyndigheten har fattat med stöd av MTL 14 § kan det föreskrivas att beslutet ska följas innan det har vunnit laga kraft. Besvärmyndigheten kan dock förbjuda verkställigheten av beslutet. Över ett sådant beslut av förvaltningsdomstolen som enbart gäller verkställighet och genom vilket verkställigheten av det överklagade beslutet förbjuds eller avbryts får besvär anföras hos högsta förvaltningsdomstolen endast i samband med huvudsaken.

Tillstånd vid gemensam behandling

Enligt 21 § 5 mom. i marktäktslagen tillämpas på verkställigheten av gemensamma tillstånd de procedurbestämmelser som föreskrivs i miljöskyddslagen (MSL 198 § 1 mom. och 199–201 §). Föreskriften om inledande av täktverksamheten kan begränsas till endast en del av täktområdet eller en viss tidpunkt. En sådan föreskrift kan endast ges av grundad anledning och samtidigt ska man säkerställa att verkställandet enligt föreskriften inte gör det meningslöst att söka ändring.

Vid bedömningen av om säkerheten för ett tillstånd som ska beviljas genom gemensam behandling är godtagbar ska de materiella bestämmelserna i bägge lagarna tillämpas skilt för sig. Enligt marktäktslagen ska säkerhet ställas för ersättande av de olägenheter, skador och kostnader som kan orsakas av att beslutet upphävs eller tillståndet ändras. Enligt miljöskyddslagen ska säkerheten ställas att miljön återställs i ursprungligt skick om tillståndsbeslutet upphävs eller tillståndsvillkoren ändras. Gällande tillstånd som beviljas genom gemensam behandling ska den godtagbara säkerheten uppfylla kriterierna enligt såväl marktäktslagen som miljöskyddslagen.

5.11 Giltighetstid för tillstånd

Marktächtstillstånd

Tillstånd till täktverksamhet beviljas för bestämd tid, i regel för högst tio år. Av särskilda skäl kan tillstånd beviljas för en längre tid, dock för högst femton år, och i fråga om brytning av berg för högst 20 år, om detta anses lämpligt med beaktande av projektets omfattning, den framlagda planens art och andra faktorer som skall beaktas vid täktverksamhet. Som särskilt skäl kan även betraktas att täktverksamhet sker i ett område som har reserverats för marktäkt i gällande landskapsplan eller generalplan med rättsverkningar (MTL 10 § 2 mom.).

Om tillstånd har beviljats för en kortare tid än tio år och om en del av de marksubstanser som det beviljade tillståndet avser ännu inte har tagits när tillståndstiden går ut, kan tillståndstiden förlängas så att den totala tiden blir högst tio år. Regleringen gäller inte ibrukatagande av nya områden, till exempel sådana som angränsar till ett tidigare täktområde, utan för detta krävs ett nytt tillstånd. När tiden förlängs kan tillståndsbestämmelserna ändras eller nya tillståndsbestämmelser meddelas. Tillståndet får dock inte förlängas, om en i markanvändnings- och bygglagen avsedd detaljplan eller generalplan med rättsverkningar eller en åtgärdsbegränsning är i kraft på området i fråga. Tillståndstiden kan förlängas utan utlåtanden enligt 7 § och marktäktsförordningen. I övrigt behandlas ärendet som en ny tillståndsansökan.

Bild 37. En täkt kan vara i drift i tiotals år. Tillstånd för grustäktsverksamhet beviljas i regel för högst tio år i sänder.

Tillstånd vid gemensam behandling

Tillstånd som behandlas gemensamt beviljas för bestämd tid och giltighetstiden fastställs enligt 10 § i marktäktslagen. Gemensamma tillstånd kan på de föreskrivna villkoren beviljas för högst 10, 15 eller 20 år.

5.12 Byte av tillståndshavare

Marktätstillstånd

Tillståndsmyndigheten ska omgående underrättas om överföring av marktätstillstånd till någon annan. Den tidigare tillståndshavaren svarar likväl för alla förpliktelser som är förenade med tillståndet, tills tillståndsmyndigheten på ansökan har godkänt den nya tillståndshavaren. Tillståndsmyndigheten kan bestämma att den nya tillståndshavaren får tas jordmaterial först efter att hen ställt en godtagbar säkerhet för de åtgärder som anges i tillståndet. Denna säkerhet skall vara godkänd innan tillståndsmyndigheten kan godkänna överföringen och frigöra den säkerhet som den tidigare tillståndsinnehavaren ställt.

Vid överföring av tillstånd behövs inga separata samråd eller utlåtanden. Beslutet om överföring av tillstånd delges genom offentlig kungörelse i enlighet med MTL 19 §.

Tillstånd vid gemensam behandling

Den nya tillståndshavaren ska omgående underrätta den behöriga tillsynsmyndigheten om överföring av tillståndet.

5.13 Tillstånds- och tillsynsavgifter

Marktäktstillstånd

Den som ansöker om eller har ett tillstånd är skyldig att betala en avgift till kommunen för granskning av täktplanen och tillsyn av täktverksamheten (MTL 23 § och MBL 145 §). Avgifterna fastställs enligt en taxa som godkänts av kommunen. Den som driver täkten kan dessutom ha kostnader för grundvattenövervakning, placering av höjdfixmärken, flukt-käppar och åtgärder för arbetarskyddet.

Tillstånd vid gemensam behandling

På tillsynsavgifter för tillstånd som behandlas gemensamt tillämpas vad som föreskrivs i MBL 145 § om avgifter som uppbärs av kommunen för tillsyn av byggnadsarbete, när den kommunala miljövårdsmyndigheten är tillstånds- och tillsynsmyndighet. När regionförvaltningsverket är tillståndsmyndighet bestäms tillstånds- och tillsynsavgifterna i enlighet med lagen om grunderna för avgifter till staten (150/1992) (MTL 23 §). Statsrådets förordning om avgifter till regionförvaltningsverken ses över varje år.

Dessutom kan den statliga tillsynsmyndigheten även uppbära en avgift av verksamhetsutövaren för ändring av tillstånd som avses i 89 § och som har inletts på initiativ av en myndighet (MSL 205 §)

En avgift fastställs för tillstånd som behandlas gemensamt. Avgiften består av tillståndsavgiften för miljötillståndspliktig verksamhet samt en avgift som uppbärs för granskning av tillståndsansökan och täktplan i enlighet med marktäktslagen. Avgiften är lägre än för separata marktäkts- och miljötillstånd eftersom förvaltningskostnaderna är lägre. Avgiften för tillstånd med gemensam behandling bestäms enligt gällande taxa vid den tidpunkt då tillståndet beviljas. Om ett statligt regionförvaltningsverk är myndighet för gemensamma tillstånd, fastställs avgifterna i statsrådets förordning om avgifter till regionförvaltningsverken som ses över varje år.

5.14 Säkerhet

Marktäktstillstånd

Tillståndsmyndigheten kräver i allmänhet att verksamhetsutövaren ställer en godtagbar säkerhet innan täktverksamheten inleds för att garantera att de åtgärder som fastställts i tillståndsbestämmelserna genomförs. Om den givna säkerheten inte är tillräcklig i förhållande till de fastställda åtgärderna kan tillstånds- eller tillsynsmyndigheten kräva en kompletterande säkerhet. Ett särskilt skäl för kravet på säkerhet kan vara att uppgifterna i tillståndsansökan är bristfälliga eller felaktiga, eller att omständigheterna har förändrats.

Med godtagbar säkerhet avses till exempel en proprieborgen av ett kreditinstitut eller försäkringsbolag, en borgensförsäkring eller pantinsättning. Behovet av säkerhet avgörs av tillståndsmyndigheten. Om säkerhet krävs ska beslutet motiveras. Säkerhet krävs i allmänhet inte av statliga verk eller kommuner då man antar att de inte kommer att gå i konkurs så att de blir oförmögna att fullfölja sina skyldigheter.

Vid en **proprieborgen** åtar sig garantigivaren (i allmänhet en bank eller koncern) att med ett visst belopp svara för de förpliktelser som ålagts verksamhetsutövaren i beslutet om marktäktstillstånd ifall verksamhetsutövaren inte själv gör det. Den övervakande myndigheten får på basis av proprieborgen kräva betalning direkt av borgensmannen när huvudförpliktelsen (en åtgärd som bestämts i tillståndsbeslutet) har förfallit till betalning. Borgensmannen ansvarar för fastställda förpliktelser på samma sätt som den personligen ansvariga verksamhetsutövaren.

Med **borgensförsäkring** avses en borgen som ett försäkringsbolag har ställt enligt lagen om borgen och tredjemanspant (361/1999) på samma sätt som en bank ställer en proprieborgen.

En **pantinsättning** är en säkerhet där verksamhetsutövaren gör en bankinsättning som genom ett borgensavtal eller en borgensförbindelse ställs som pant för de förpliktelser som anges i tillståndet till tillsynsmyndigheten. Insättningen ska göras på ett spärrat konto så att kontoinnehavaren inte kan ta ut medel från kontot utan panthavarens samtycke. Banken ska dessutom ge ett intyg över att den avstår från sin kvittningsrätt, för att den kontoförande banken inte ska kunna kvitta sin fordran mot medlen på säkerhetskontot.

Som förmånstagare för säkerheten anges tillsynsmyndigheten enligt marktäktslagen, med andra ord kommunens miljöförvaldning. Om tillsynsmyndigheten byts ut på grund av en ändring av lagstiftningen eller ett beslut av kommunen under säkerhetens giltighetstid, ska tillsynsmyndigheten se till att tillståndshavaren skriver in den nya förmånstagaren i handlingarna.

Säkerhetens storlek ska inte enbart bindas till mängden jordmaterial som tas utan den ska också utgå från kostnaderna för efterbehandling och övriga åtgärder enligt MTL 11 §. Kostnaderna beror på områdets areal, nivåskillnaderna, terrängformerna, hur stor areal som ska beskogas och hur mycket humus som behöver tillföras. För bergtäkter fastställs ofta en större säkerhet än för grustäkter. Särskilt i gamla tillstånd har det visat sig att säkerheterna har varit otillräckliga. I gällande tillstånd 2019 var beloppet på säkerheten i genomsnitt 3 500–4 500 €/ha, med maximala belopp på tiotusentals euro per hektar.

Övervakningsmyndigheten bör gärna ompröva säkerheterna regelbundet, till exempel vartannat eller vart tredje år, och justera dem enligt täktverksamheten. Det är också möjligt att successivt minska säkerheterna i takt med efterbehandlingen. Säkerheten ska vara i kraft tills alla de åtgärder som fastställts i tillståndet eller tillståndsbestämmelserna har godkänts vid slutgranskningen. Säkerheten frigörs genom beslut av tillsynsmyndigheten, varvid den ursprungliga borgenshandling som tillställts myndigheten återsänds.

Tillstånd vid gemensam behandling

I tillstånd som utfärdas genom gemensam behandling iakttas föreskrifterna om säkerhet enligt marktäktslagen. Om ansökan om tillstånd även gäller behandling av avfall (t.ex. mottagning av betongavfall) gäller även bestämmelserna i MSL 61 § vid bedömningen. För avfallshanteringen ska ställas säkerhet som täcker de nödvändiga åtgärderna för avfallshanteringen, övervakningen, kontrollen och nedläggningen av verksamheten samt därefter.

5.15 Tillstånd enligt vattenlagen för upptagning av jordmaterial

Bestämmelser om tillståndspliktiga vattenhushållningsprojekt finns i 3 kap. i vattenlagen, i vars 2 § föreskrivs om allmän tillståndsplikt och i 3 § om alltid tillståndspliktiga projekt. Vid marktäktsprojekt kan behov av vattenhushållningstillstånd uppkomma till exempel i NTM-centralens utlåtande till ansökan om marktäkstillstånd eller på åtgärd av tillståndsmyndigheten. Den som ansöker om tillstånd för marktäkt kan också ansöka om vattenhushållningstillstånd på eget initiativ. Regionförvaltningsverket, som är tillståndsmyndighet i vattenhushållningsärenden, prövar och fattar beslut om ansökan om vattentillstånd.

Enligt 11 kap. 3 § i vattenlagen ska tillståndsansökan innehålla en sådan redogörelse för projektets syfte och projektets inverkan på allmänna intressen, enskilda intressen och miljö som är tillräckligt utförlig för att ärendet ska kunna avgöras, en plan över de åtgärder som behövs för att projektet ska kunna genomföras, en beräkning av den nytta och de

förluster av förmåner som projektet medför för registerenheterna för mark- och vattenområden och deras ägare och för andra parter, samt en redogörelse för hur verksamhetens verkningar kontrolleras. Lagen innehåller inga särskilda bestämmelser om ansökningshandlingar eller utredningar som behövs vid marktäktsprojekt. Sådana handlingar kan vara till exempel tillståndsansökan och täktplan enligt marktäktslagen.

Tillståndsmyndigheten ska delge ansökan genom offentlig kungörelse med iakttagande av 62 a § i förvaltningslagen. Information om kungörelsen ska med iakttagande av 108 § i kommunallagen publiceras i kommunerna inom projektets influensområde. Av kungörelsen ska det framgå vad som ska iakttas när anmärkningar görs och åsikter läggs fram. Kungörelsen och ansökningshandlingarna ska hållas tillgängliga i 30 dagar på tillståndsmyndighetens webbplats. Tillståndsmyndigheten kan dock med hänsyn till ärendets art besluta att kungörelsen och ansökningshandlingarna ska hållas tillgängliga längre än 30 dagar, dock högst 45 dagar. Information om att kungörelsen offentliggörs ska publiceras i åtminstone en tidning med allmän spridning inom projektets influensområde, om inte ärendet är av ringa betydelse eller det annars är onödigt att publicera informationen i en tidning. Om ansökan gäller ett projekt som genomförs i Finlands ekonomiska zon, ska information om den kungörelse som avses i 1 mom. publiceras i enlighet med 108 § i kommunallagen på webbplatserna för de kommuner vid vars område projektet genomförs. I ansökningsärenden av mindre betydelse och i ansökningsärenden där delgivning enligt 1 mom. eller 11 § inte behövs med hänsyn till ärendets art kan information om ansökan lämnas på annat sätt. Om ärendet inte påverkar något annat än sökandens rätt eller fördel, krävs ingen delgivning.

Utlåtande om ansökan om vattentillstånd ska begäras av den statliga tillsynsmyndighet inom vars verksamhetsområde projektets verkningar kan framträda och av behöriga myndigheter som bevakar allmänintresset. Tillståndsmyndigheten ska dessutom begära utlåtande av den kommunala miljövårdsmyndigheten i de kommuner där det i ansökan avsedda projektets verkningar kan framträda, av den kommun där projektet ska placeras och vid behov av kommunerna inom projektets influensområde. Om ett projekt genomförs inom samernas hembygdsområde och detta kan påverka samernas rättigheter som urfolk, ska tillståndsmyndigheten ge sametinget tillfälle att yttra sig. Innan tillståndsmyndigheten avgör ett ärende ska den ge parterna tillfälle att framställa anmärkningar. Andra än parterna ska ges tillfälle att framföra sin åsikt innan ärendet avgörs.

Enligt 3 kap. 4 § i vattenlagen kan ett projekt beviljas tillstånd antingen på grund av att projektet är ringa eller på grundval av en intressejämförelse. Tillstånd får dock inte beviljas, om vattenhushållningsprojektet äventyrar det allmänna hälsotillståndet eller den allmänna säkerheten, orsakar avsevärda skadliga förändringar i omgivningens naturförhållanden eller i vattennaturen och dess funktion eller i hög grad försämrar bosättnings- eller

näringsförhållandena på orten. Dessutom ska sökanden ha rätt till de områden som krävs för projektet.

Regionförvaltningsverket beviljar vattentillståndet. Enligt 3 kap. 8 § i vattenlagen beviljas tillståndet tills vidare eller av särskilda skäl för viss tid. Ett särskilt skäl kan till exempel vara att projektet är tidsbestämt, och i fråga om marktäktsverksamhet beviljas vattentillstånd i regel för viss tid. För ett tidsbestämt tillstånd behöver inte anges en tidpunkt då verksamheten ska inledas. I tillståndsbeslutet ska fastställas behövliga villkor om undvikande av olägenheter som orsakas av projektet eller av dess genomförande, iståndsättande av landskapet och avlägsnande av spåren av arbetet i övrigt, och sådana åtgärder och anordningar som behövs för att bevara förhållandena i vattendraget och grundvattenförekomsten. Tillståndsbeslutet ska också innehålla bestämmelser om kontrollskyldighet. Dessutom ska i beslutet svara på de yrkanden som ställts i utlåtandena och anmärkningarna.

Vattentillståndet och marktäktstillståndet har ett ömsesidigt villkorsförhållande. Om det behövs vattentillstånd för tagande av jordmaterial, ska behandlingen av en ansökan om marktäktstillstånd skjutas upp tills avgörandet i vattenärendet har vunnit laga kraft (MTF 5 §). På motsvarande sätt kan behandlingen av ett vattentillståndsärende i ett område som också omfattas av en ansökan om marktäktstillstånd skjutas upp. Vattentillståndet ska beaktas vid prövningen av marktäktstillstånd och tillståndsbestämmelserna i marktäktstillståndet får inte vara lindrigare än i tillståndet enligt vattenlagen. Om det ändå finns skillnader i tillståndsbestämmelserna ska den strängaste kravnivån gälla. Då vattentillstånd har beviljats innebär det att bestämmelsen i 3 § 1 mom. 4 punkten i marktäktslagen om äventyrande av grundvattnet inte längre kan anses utgöra hinder för marktäkt.

5.16 Miljökonsekvensbeskrivning vid förfarandet för marktäktstillstånd

Om lagen om förfarandet vid miljökonsekvensbedömning ska tillämpas på ett marktäktsprojekt, ska miljökonsekvensbeskrivningen fogas till ansökan om marktäktstillstånd.

Den som ansöker om marktäktstillstånd kan innan tillståndsärendet blir anhängigt begära att kontaktmyndigheten för miljökonsekvensförfarandet uttalar sig om huruvida den motiverade slutsatsen om projektet är aktuell. Den motiverade slutsatsens aktualitet kan påverkas av till exempel av ändringar i det planerade projektet, miljöförhållandena och de aktörer som deltagit i och omfattats av miljökonsekvensbedömningen.

Den motiverade slutsatsen enligt MKB-lagen ska fogas till beslutet om marktäktstillstånd som ska rätta sig efter resultatet av samråd om miljökonsekvensbeskrivningen.

Av beslutet ska framgå på vilket sätt miljökonsekvensbeskrivningen och den motiverade slutsatsen har beaktats i tillståndet. En myndighet får inte bevilja tillstånd för marktäkt förrän den har fått miljökonsekvensbeskrivningen och den motiverade slutsatsen. Tillståndsmyndigheten ska innan den meddelar tillståndsbeslutet försäkra sig om att den motiverade slutsatsen är aktuell när tillståndsärendet avgörs. Kontaktmyndigheten ska på tillståndsmyndighetens begäran framföra sin åsikt om huruvida den motiverade slutsatsen är aktuell och vid behov specificera till vilka delar den inte längre är det och till vilka delar den måste kompletteras. Tillståndet får inte beviljas om bedömningen saknas. Detsamma gäller bedömningen av Natura 2000-områden enligt NVL 65 §.

Vid sökande av ändring i miljökonsekvensbedömning för marktäkt tillämpas följande förfaranden. NTM-centralen och andra instanser med besvärsmått kan anföra besvär över tillståndsbeslutet med motiveringen att ingen miljökonsekvensbedömning har genomförts eller att den innehåller väsentliga brister. Den projektansvarige får söka ändring i ett enskilt beslut om tillämpning av MKB-förfarandet genom att anföra besvär hos förvaltningsdomstol på det sätt som föreskrivs i lagen om rättegång i förvaltningsärenden. Om besvären gäller ett beslut av en NTM-centraler, är den behöriga förvaltningsdomstolen den förvaltningsdomstol inom vars domkrets huvuddelen av projektet i fråga är belägen. I beslut som avser tillämpning av bedömningsförfarandet får ändring annars inte sökas genom separata besvär. Då ändring söks i ett beslut om marktäktstillstånd, är det möjligt att samtidigt söka ändring i beslutet om miljökonsekvensbedömningen, varvid besvärärendet behandlas i anknytning till huvudmålet.

6 Tillsyn och kontroll av täktverksamhet

6.1 Verksamhetsutövarens kontroll och rapportering

6.1.1 Allmänt

Verksamhetsutövaren i enlighet med tillståndsbestämmelserna för täktverksamheten övervaka verksamhetens konsekvenser, hur verksamheten framskrider, täktområdets omfattning och grävdjupet. Verksamhetsutövaren ska dessutom följa med mängden och arten av det jordmaterial som tagits och i enlighet med 23 a § i marktäktslagen årligen meddela uppgifterna till miljöförvaltningens informationssystem Notto. I projekt som kräver miljötillstånd ska verksamhetsutövaren känna till verksamhetens konsekvenser för miljön, verksamhetens risker för miljön och hanteringen av dem samt möjligheterna att minska verksamhetens negativa miljöpåverkan (*skyldighet att vara konsekvensmedveten*) (MSL 6 §).

Speciellt i grustäkter fokuserar övervakningen av miljökonsekvenserna på grundvattenövervakning. Om täktverksamheten inbegriper bergbrytning eller krossning krävs ofta även övervakning av buller, damm och vibrationer. Framför allt i bergtäkter kan också krävas dag- och ytvattenövervakning.

Verksamhetsutövaren ska också regelbundet övervaka driften. Skydds konstruktionerna i områdena för stödverksamhet ska kontrolleras regelbundet för eventuella utsläpp av bränsle, olja och andra kemikalier. De anordningar och maskiner som används vid täktverksamheten ska också hållas i skick. Täkten ska hållas snygg och obehöriga personer ska hindras från att komma in på området, främst av säkerhetsskäl och för att förebygga vandalism.

6.1.2 Grundvattenövervakning

Syftet med grundvattenövervakningen är att utreda hur täktverksamheten med tillhörande stödfunktioner inverkar på grundvattnets kvalitet och mängd. Övervakningen utförs i allmänhet enligt ett separat övervakningsprogram som fogats till täktplanen. Det är främst verksamhetsutövaren som ansvarar för övervakningen, men tillsynsmyndigheten kan utföra kontroller.

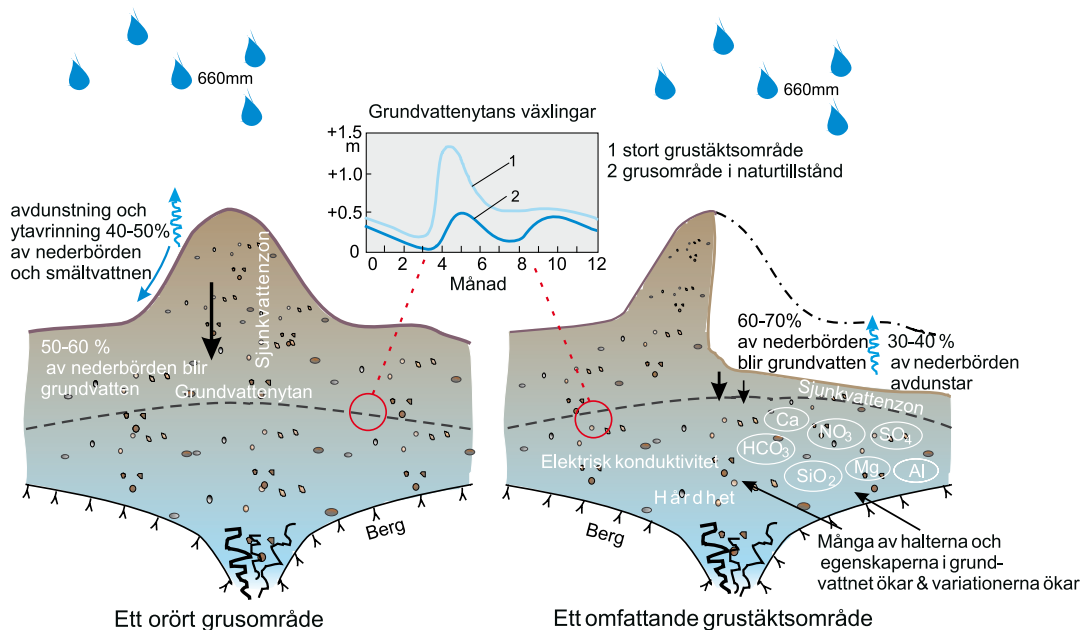

Bild 38. Omfattande grustäkt kan påverka grundvattnets mängd och kvalitet.

6.1.2.1 Observationslokaler

Marktäktverksamhetens inverkan på grundvattnet övervakas oftast via observationsrör som anläggs på täktområdet och i dess omgivning. Grundvattennivån övervakas ofta även i brunnar i närheten av täktområdet samt ibland också i grundvattentjänar och källor.

Med tanke på övervakningen ska det på täktområdet och i dess omgivning finnas tillräckligt med rätt placerade och installerade observationsrör eller andra lokaler för grundvattenobservationer. På bergtäkter ska det tas hänsyn till att grundvattnet huvudsakligen förekommer i krosszoner och sprickor i berggrunden. I bergtäktsområden fokuserar grundvattenövervakningen främst på borrhunnar som används för hushållsvatten.

6.1.2.2 Installation och underhåll av observationsrör

Tillståndshavaren svarar för att observationsrören installeras i enlighet med tillståndsvillkoren. Rören bör installeras i god tid innan täktverksamheten inleds. Rören ska placeras så att det går att ta jämförbara prov under hela övervakningsperioden och om möjligt även efter täktverksamhetens slut. Vid behov ska rören skyddas till exempel med brunnsringar av betong. Om jordlagren i området är tjocka kan en del av observationsrören med tillståndsmyndighetens samtycke installeras efterhand.

I dessa fall ska grundvattennivån bedömas av en expert så att täkt djupet inte kommer för nära grundvattnet.

Observationsrör av plast med en inre diameter på minst 50 mm är bäst lämpade för grundvattenövervakning. Observationsrörens skick ska kontrolleras varje år genom att mäta rörets totala djup och jämföra det med informationen på rörkortet. Blockerade rör rensas genom att pumpa eller spola dem med vatten.

6.1.2.3 Fastställande av grundvattennivån

Grundvattennivån ska fastställas för att man i täktillståndet ska kunna ge bestämmelser om ett tillräckligt tjockt skyddslager ovanpå grundvattenytan. Å andra sidan kan man övervaka täktens inverkan på grundvattennivån under verksamheten.

Bild 39. Övervakning av grundvattennivån omfattas ofta av tillståndsbestämmelserna för grustillstånd.

I **grustäkter** ska det största gräv djupet ofta fastställas enligt den högsta grundvattennivån. För att den högsta grundvattennivån ska kunna fastställas relativt tillförlitligt sätt ska det finnas tillräckliga mätdata om grundvattennivån under olika årtider från mer än fem

år. Så långa observationsserier finns inte alltid tillgängliga och ganska ofta bestäms den högsta grundvattennivån utifrån tillgängliga observationer.

I **bergtäkter** förekommer grundvattnet huvudsakligen i krosszoner och sprickor i berget. Den största uttagsdjupet bestäms ofta utifrån vattennivåerna i brunnar i täktområdets omgivning.

Grundvattennivån övervakas i regel via observationsrör eller brunnar i enlighet med tillståndsvillkoren. I **grundvattenområden** ska mätningar i allmänhet göras fyra gånger om året och vid olika årstider för att kunna bedöma de årliga nivåväxlingarna. **Utanför grundvattenområden** ska grundvattennivån i allmänhet mätas 2–4 gånger om året. Nivåmätningarna bör inledas ungefär ett år innan täktverksamheten inleds start och pågå ett år efter att verksamheten upphört. Observationerna under täktverksamheten kan ge sådan ny information om grundvattennivån som kan ge orsak att justera bestämmelserna om grävdjupet i marktäktstillståndet. Tillståndsinnehavaren kan också åläggas att mäta vattennivån eller vattenutloppet vid källor om det är fråga om källor i naturligt tillstånd eller källor med exempelvis sällsynta mossor eller insekter.

6.1.2.4 Kontroll av grundvattenkvalitet

Grundvattenkvaliteten övervakas i huvudsak i täktområden som ligger i grundvattenområden eller i närheten av hushållsbrunnar. Kvalitetskontrollerna görs på vattenprover från de observationsställen som bestäms i tillståndsbeslutet och som normalt tas en gång om året under samma årstid.

Innan täktverksamheten inleds eller i början av verksamheten görs i allmänhet ingående analyser av grundvattenkvaliteten. Motsvarande omfattande analyser görs därefter vart tredje år så länge täktverksamheten pågår. Däremellan görs begränsade analys som endast omfattar de viktigaste parametrarna. De vanligaste grundvattenparametrarna för grustäkter är lukt, grumlighet, färg, pH, syre, permanganattal/TOC, konduktivitet, järn, mangan, sulfat, nitrat, klorid, total hårdhet, alkalinitet, bränslekolväten, mineraloljor samt koliforma och E.coli-bakterier. Om det i närheten finns malmförekomster eller om provet har ett lågt pH-värde ska man även ta reda på halten av tungmetaller. Det kan vara nödvändigt att fastställa aluminiumhalten om pH är under 6. Kromhalten ska fastställas om pH-värdet är över 8. Grundvattentemperaturen ska alltid mätas i samband med provtagningen. Om grundvattenkvaliteten har förändrats kan tillsynsmyndigheten ålägga tillståndshavaren att ta ytterligare prov eller precisera analyserna.

Grundvattenproverna ska tas av certifierade provtagare. Vattenproverna tas vanligtvis från observationsrören med en sugpump eller sänkpump enligt provtagningsanvisningarna. Proven ska konserveras och förvaras enligt anvisningarna.

Mer information om tagning av grundvattenprover:

Rintala, J. & Suokko, T. 2008. Pohjavesinäytteenotto – Nykytila ja kehitystarpeet SY 48/2008. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/38376>

Kinnunen, T. (red.). 2005. Pohjavesitutkimusopas: käytännön ohjeita. Vattenföreningen i Finland. <http://www.vesiyhdistys.fi/pdf/Pohjavesiopus.pdf> sekä Suomen ympäristökeskusten ylläpitämästä Pohjavesinäytteenoton toimintamallista. http://www.syke.fi/fi-FI/Tutkimus_kehittaminen/Vesi/Mallit_ja_tyokalut/Pohjaveden_naytteenotto

6.1.2.5 Resultat och redovisning av grundvattenkontrollerna

Uppgifterna om grundvattennivån och grundvattenkvaliteten sändas till tillsynsmyndigheten i enlighet med tillståndsbestämmelserna. Myndigheten kan kräva att uppgifterna lämnas in elektronisk överföring, exempelvis via Notto-systemet. Gällande stora täkter samt projekt som är belägna inom områden som är viktiga med tanke på vattenförsörjningen eller skyddet av naturobjekten ska täktens grundvattenpåverkan fastställas i regel utifrån resultaten av de årliga kontrollerna. Om täktverksamheten har haft en betydande inverkan på grundvattenförhållandena, ska det dessutom läggas fram åtgärder för att minska olägenheterna. Om ändringarna är betydande ska tillsynsmyndigheten avbryta täktverksamheten. Täktillståndet ska då omprövas och tillståndsmyndigheten kan ändra tillståndsbestämmelserna, kräva att verksamhetsutövaren ansöker om ett tillstånd enligt vattenlagen eller återkalla tillståndet.

Resultaten av kvalitets- och nivåövervakningen av grundvattnet i ett täktområde som ligger på grundvattenområdet bör också skickas på uppladdningsfiler till grundvattendata-systemet POVET. Största delen av övervakningsuppgifterna i POVET är tillgängliga för såväl tillståndshavarna, tillsynsmyndigheterna och tillståndsmyndigheterna som medborgarna.

6.1.3 Kontroll av yt- och dagvatten

Övervakning av yt- och dagvatten krävs främst i bergtäkter. Ytvattenprov kan krävas från vattendragen inom täktens influensområden och ibland även från sedimenteringsbassängen eller annat vatten som leds bort från området. Dessutom kan det krävas att ett referensprov tas utanför täktens influensområde. Ytvattnet analyseras i regel 1–2 gånger om året på pH, grumlighet, fasta partiklar, konduktivitet, COD(Mn), nitrat (NO₃), nitrit (NO₂), ammoniumkväve (NH₄-N), totalkväve, totalfosfor och oljekolväten (C10-C40).

Bild 40. Ytvattenkvaliteten kan övervakas till exempel i diken inom täktområdets influensområde.

6.1.4 Kontroll av buller, damm och vibrationer

Om täktverksamheten omfattar bergbrytning och stenkrossning eller gruskrossning ingår i tillståndsbestämmelserna ofta kontroll av buller- och dammpåverkan. Kontroll av vibrationer krävs främst i samband med bergbrytning. Syftet är att utreda de eventuella konsekvenserna av täktverksamheten och därtill hörande hanteringen av stenmaterial för störningsutsatta lägen. I ASF 13 § föreskrivs om kontroll av buller och damm vid stembrytning och stenkross.

Buller- och dammkontrollerna utförs i de exponerade lägen som ligger närmast verksamheten, på platser som är representativa i förhållande till verksamhetens verkningar. Om verksamheten ligger på mer än 500 meters avstånd från de platser som exponeras för buller och damm, om terrängförhållandena ger ett särskilt gott skydd och om verksamhetsutövaren på ett tillförlitligt sätt, som miljötillståndsmyndigheten godkänner, visar att de fastställda värdena för luftkvaliteten och bullernivån inte överskrids, behövs i regel inga kontroller av buller och koncentrationer av andningsbara partiklar.

Bestämmelserna om kontroller utgår i regel från på slutsatserna av de utredningar som gjorts i samband med tillståndsansökan och kontrollerna genomförs enligt ett separat kontrollprogram som ingår i ansökan. Det är främst verksamhetsutövaren som ansvarar för övervakningen, men tillsynsmyndigheten kan utföra kontroller. Om resultaten av bullerutredningen ligger nära riktvärdena görs i allmänhet en bullermätning under full drift. Utifrån resultaten kan tillsynsmyndigheten föreslå ändringar i kontrollen och vid behov kräva åtgärder för bullerbekämpning.

Halterna av andningsbara partiklar ska mätas när alla funktioner är i drift. Utifrån kontrollresultaten beslutar tillsynsmyndigheten om fortsatta kontroller och åtgärder för dammbekämpning.

Om det inom täktens influensområde finns fastigheter, görs vid behov en inspektion av byggnadsgrunderna för kontroll av vibrationspåverkan. För särskilt känsliga fastigheter (med t.ex. känsliga instrument) fastställs vibrationsgränsvärden och vibrationerna i dem övervakas med vibrationsmätare.

6.1.5 Anmälan om täktverksamhet

Innehavaren av marktäktstillstånd ska varje år underrätta den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten om mängden och arten av det jordmaterial som tagits. Uppgifterna ska lämnas elektroniskt till Notto-systemet före utgången av januari. Om tillståndshavaren lämnar uppgifterna på något annat sätt, ska den kommunala myndigheten föra in uppgifterna Notto före utgången av mars (se närmare 6.4).

Avseende husbehovstäkt ska verksamhetsutövaren meddela tillsynsmyndigheten var tåkten är belägen och verksamhetens uppskattade omfattning, om det verkliga eller planerade uttaget är mer än 500 m³f. En ny anmälan ska lämnas när föregående anmälan överskrids med 500 m³f.

Om täktverksamhet för husbehov utförs av ett organiserat delägarlag i ett samfällt område (FBL 2 § 2 punkten) ska anmälan göras av delägarlagets förvaltningsnämnd eller syssloman (SFL 758/1989, 4 § och 22 §). Om delägarlaget inte är organiserat ska anmälan göras av den som genomför täktverksamheten.

6.1.6 Bedömning och översyn av plan för hantering av utvinningsavfall

Tillståndshavaren ska utvärdera och vid behov justera planen för hantering av utvinningsavfall minst vart femte år och underrätta tillsynsmyndigheten om detta (MTL 16 b §). Planen för hantering av utvinningsavfall ska ändras, om utvinningsavfallets mängd eller beskaffenhet eller arrangemangen för behandling eller återvinning av avfallet ändras avsevärt. I detta fall ska tillståndet eller täktplanen ändras så som föreskrivs i MTL 16 § eller MSL 114 §.

6.1.7 Övrig kontroll och rapportering

Verksamhetsutövaren ska i enlighet med tillståndsbestämmelserna tillställa den kommunala miljöförvaltningsmyndigheten kontrollresultaten och andra uppgifter som behövs för tillsynen. Uppgifterna ska i regel redovisas på en årsrapport som lämnas in elektroniskt eller på papper. En del av kontrollresultaten kan lämnas in omedelbart efter att mätningarna eller analyserna är klara. Hur omfattande sammanfattningsrapporten ska vara beror på täktområdets läge och täktverksamhetens omfattning. Den omfattande årsrapporten kan till exempel innehålla följande uppgifter:

- mängd, kvalitet och användning för det material som tagits
- resultaten av kontrollerna av grundvattennivån och -kvaliteten inkl. jämförelser med tidigare kontrollresultat och kvalitetskraven på hushållsvatten
- resultaten gällande de naturobjekt som övervakas
- eventuella avvikelser från tillståndsbestämmelser, som överskridning av täktområdets gräns eller största grävdjup
- ändringar i täktområdets omfattning och höjdnivåer
- medel för dammbindning och åtgärder för begränsning av dammspridningen
- genomförd efterbehandling samt mängd och ursprung av de jordar som förts in på täktområdet
- mängderna av lagrade och använda bränslen, oljor och andra kemikalier
- utredning av olycksituationer, t.ex. oljeläckage

- typen och mängden av avfall uppkommit på täkten samt lagring och transport av avfallet till lämpliga avfallshanteringsplatser
- lagrade jordmaterialprodukter och mängderna av dessa per årets slut
- antal och datum av krossdagar samt mängden krossat material
- resultaten av buller-, damm- och vibrationsmätningarna
- kontakter och klagomål från grannar och invånare.

6.2 Myndighetstillsyn

6.2.1 Tillsynsmyndigheter

Marktäktstillstånd

Kommunen reglerar och övervakar marktäktverksamheten i kommunen. Enligt 14 § i marktäktslagen övervakas iakttagandet av lagen av den kommunala miljövårdsmyndighet som avses i lagen om kommunernas miljövårdsförvaltning.

Närings-, trafik- och miljöcentralen reglerar och övervakar täktverksamheten inom sitt område. Den har emellertid inte bindande beslutsmyndighet i ärenden som omfattas av kommunal behörighet.

Miljöministeriet handhar den allmänna styrningen, övervakningen och utvecklingen av täktverksamheten enligt marktäktslagen.

Tillstånd vid gemensam behandling

Den behöriga tillsynsmyndigheten avseende tillstånd för marktäktsverksamhet som utfärdas genom gemensam behandling är i regel den kommunala miljövårdsmyndigheten och i vissa fall NTM-centralen. Den kommunala miljövårdsmyndigheten fungerar som tillsynsmyndighet för tillstånd som ska avgöras av kommunen och NTM-centralen i de tillstånd som utfärdas av regionförvaltningsverket.

Eftersom bestämmelserna i både marktäktslagen och miljöskyddslagen tillämpas på tillsynsmyndighetens uppgifter i fråga om gemensamt tillstånd, ska den kommunala miljövårdsmyndigheten och NTM-centralen i egenskap av tillsynsmyndigheter iaktta vad som föreskrivs i dessa lagar. Bestämmelserna om åtgärder vid överträdelser eller försummelser i MSL 175 § 1–2 mom. ska tillämpas när det är fråga om ett förvaltningstvångsärende som gäller verksamhet enligt ett gemensamt tillstånd. Indirekta förvaltningsvångsmetoder, det vill säga vite, hot om tvångsutförande och hot om avbrytande, regleras i viteslagen (1113/1990). Om förvaltningstvångsärendet endast gäller fullgörandet av en skyldighet som föreskrivs i marktäktslagen eller med stöd av den, ska 14 § i marktäktslagen tillämpas på ärendet.

I miljöministeriets anvisningar om miljötillsyn (Miljöförvaltningens anvisningar 2/2016) redogörs för övervakningsförfarandet enligt miljöskyddslagen och ges anvisningar om hur tillsynsorganen ska agera i olika situationer. Anvisningarna kan också tillämpas på övervakningen av gemensamma tillstånd.

Kommunförbundet publicerade 2016 en anvisning för utarbetande av kommunens plan och program för miljötillsyn (*Ohje kunnan ympäristönsuojelun valvontasuunnitelman ja valvontaohjelman laatimiseen*) som är avsedd att fungera som en checklista för utarbetandet av tillsynsplanen och tillsynsprogrammet. Den kommunala miljövårdsmyndigheten beslutar om planens omfattning och innehåll. Anvisningen revideras utifrån den systematiska övervakningen och erfarenheterna av den.

6.2.2 Tillsynsinspektioner

Innan täktverksamheten börjar ska en **första inspektion** göras i området för att kontrollera att alla nödvändiga förberedelser enligt tillståndsbestämmelserna har gjorts. Sådana åtgärder är exempelvis följande:

- markering av täktområdet i terrängen
- installation av observationsrör och tagning av vattenprover
- montering av varningsskyltar och skyddskonstruktioner, såsom skyddsstängsel
- trafikarrangemangen
- ändamålsenlig lagring av bränslen och smörjoljor
- beredskap för oljeolyckor.

I samband med inspektionen bör det även säkerställas att avgiften för granskning av tillståndet har betalats och att godtagbara säkerheter har ställts.

Tillsynsinspektioner av verksamheten ska utföras tillräckligt ofta, i regel en gång om året. Utöver det som nämns ovan kan inspektionen också omfatta följande:

- grävdjupet och mätresultaten
- nivåmärken och fluktkäppar
- täktverksamhetens miljöpåverkan och renlighet
- Framgången och framgången med eftervården.

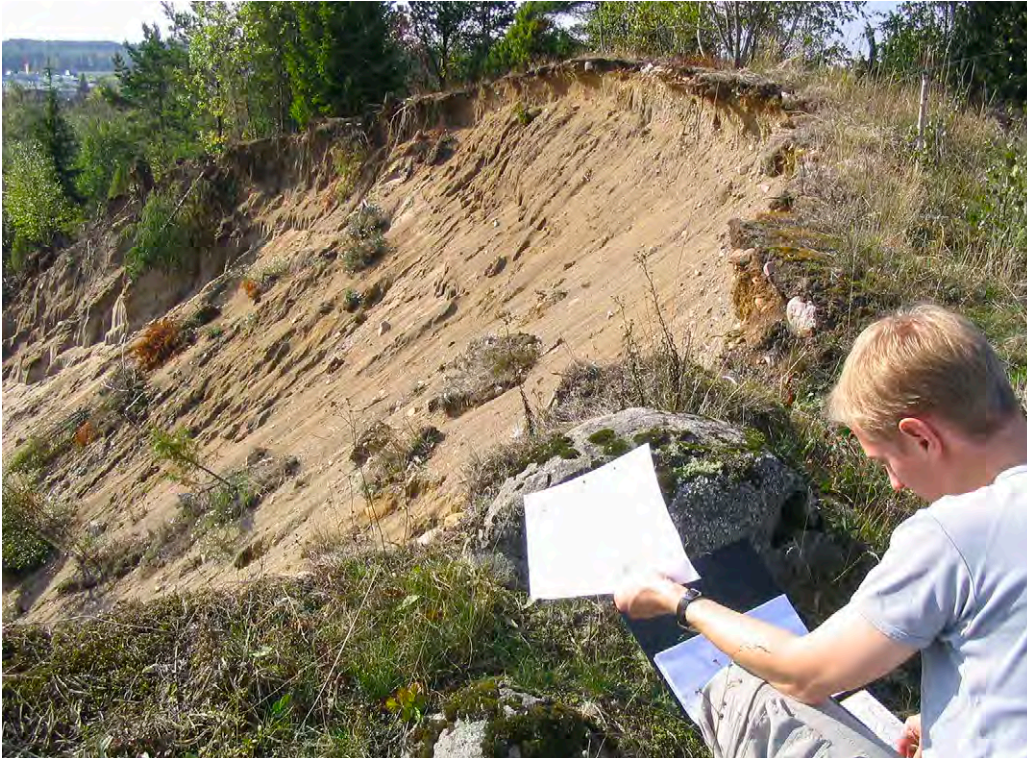

Bild 41. Övervakningen av täkten omfattar bland annat kontroller av täktens omfattning, gräv djupet och sluttningarnas stabilitet.

Övervakningen av täktverksamheten omfattar kontroller av gräv djupet och utvidgningen av täktområdet. Vid behov kan tillsynsmyndigheten göra detta genom regelbundna mätningar. Verksamhetsutövaren ska utföra de kontroller som fastställs i tillståndsbestämmelserna. Data från mätningarna ger används för att kontrollera tjockleken hos skyddslagret ovanpå grundvattnet och övervaka att tidsschemat enligt tillståndsbestämmelserna följs. För att underlätta tillsynen ska verksamhetsutövaren sätta ut tillräckligt med nivåmärken.

När täktverksamheten har avslutats eller tillståndet har löpt ut ska det i allmänhet göras en **slutinspektion** på det sätt som tillsynsmyndigheten bestämmer. Tillståndshavaren ska underrätta tillsynsmyndigheten om att täktverksamheten har upphört så att en slutinspektion kan ordnas. Vid slutgranskningen kontrolleras noggrant att tillståndsbestämmelserna har iakttagits. I synnerhet kontrolleras hur efterbehandlingen har genomförts. Observationerna antecknas i inspektionsprotokollet och det fastställs en tidsfrist för åtgärdandet av eventuella brister. Tillståndshavaren ansvarar för de skyldigheter som bestäms i tillståndet (t.ex. efterbehandling), oavsett tillståndets giltighetstid och säkerheten, tills skyldigheterna har fullföljts på ett acceptabelt sätt.

Vid övervakningen av marktäktverksamhet är det viktigt att säkerställa att tillståndsbestämmelserna följs och att de missförhållanden som upptäckts vid kontrollinspektionerna åtgärdas. Tillsynsmyndigheten ska övervaka att verksamhetsutövaren lämnar de kontrolluppgifter och rapporter som anges i tillståndsbeslutet. Myndigheten ska kontrollera uppgifterna och rapporterna och begära ytterligare utredningar.

Tillsynsmyndigheterna har för skötseln av sitt tillsynsuppdrag enligt marktäktslagen rätt att utföra inspektioner och mätningar samt att ta prover på täktområdet. Dessa kan gälla hänsyn som regleras genom 3 § i marktäktslagen, åtgärder som fastställts för täktverksamheten i tillståndsbeslutet samt andra motsvarande omständigheter avseende täktverksamhetens art och verkningar.

Enligt MSL 172 § har tillsyns- och tillståndsmyndigheter rätt att för utförandet av sina uppgifter:

1. trots sekretess få nödvändiga upplysningar av myndigheter och verksamhetsutövare
2. röra sig på annans område
3. av den som tillverkar eller importerar produkter eller av någon annan som släpper ut produkter på marknaden få behövliga uppgifter om tillverkningen av produkterna och om de ämnen som används vid tillverkningen samt om de produkter som tillverkas, importeras eller annars släpps ut på marknaden
4. utföra mätningar samt ta prover och ta upp ljud eller bild
5. få tillträde till platser där verksamhet bedrivs
6. kontrollera verksamheten samt dess utsläpp och miljöpåverkan
7. göra inspektioner med hjälp av de förfaranden som avses i 1–6 punkten.

Åtgärder som avses i 1 mom. får vidtas i utrymmen som används för boende av permanent natur endast om det är nödvändigt för att skydda liv, hälsa, egendom eller miljön.

Den som utövar den verksamhet som inspekteras eller den som tillverkar, på marknaden släpper ut eller innehar den produkt som inspekteras ska på begäran ge den myndighet, tjänsteman eller tjänsteinnehavare som utför inspektionen tillgång, i skriftlig eller elektronisk form, till de handlingar som kan ha betydelse vid tillsynen över att denna lag och de bestämmelser som utfärdats med stöd av den följs.

Det kan hända att en tillsynsmyndighet får ta emot klagomål och anmälningar gällande marktäktsverksamhet. Myndigheten ska reagera snabbt på dessa och utreda saken samt vid behov vidta åtgärder för att korrigera situationen.

6.3 Potentiell användning av fjärranalys vid tillsyn och kontroll av takning av jordmaterial

Fjärranalysmetoder, som laseravläsare och drönare, används i allt större utsträckning vid övervakning och kontroll av marktäckter. Med modern positioneringsteknik, laseravläsning och högupplösta bilder går det göra mätningar utan tidskrävande och dyra terrängmätningar. Laseravläsning, drönare och digitala flygbilder är snabba och effektiva metoder för framtagning av höjdmodeller för övervakning och kontroll av täktverksamhet. Fjärranalysmetoderna lämpar sig väl för att övervaka marktäckers tillstånd, eftersom förändringarna i marktäckningen och höjdförhållandena på området är lätt observerbara. Tolknigen av förändringar görs genom att jämföra både data från olika tidsperioder och höjdmodellerna som bygger på dessa data.

Stenmaterialförsörjning som bygger på fjärranalysmetoder ger en bra utgångspunkt för övergripande planering av en hållbar användning av jordmaterial och för utveckling av logistiken inom stenmaterialförsörjningen. Exakta och aktuella uppgifter om tillgångarna och uttaget av stenmaterial möjliggör effektivare och miljövänligare planering och genomförande av täktverksamheten. Med tillräckligt exakta och aktuella inventeringsdata för planeringen av marktäckter kan kontrollen och övervakningen i fortsättningen åtminstone till en del utgå från planerna, vilket ger kostnadsbesparingar. Täckningen och tillgången av fjärranalysmaterial blir hela tiden bättre samtidigt som priserna sjunker. I framtiden kommer fjärranalysmetoder sannolikt att vara en viktig informationskälla för övervakningen av förändringar på täktområden.

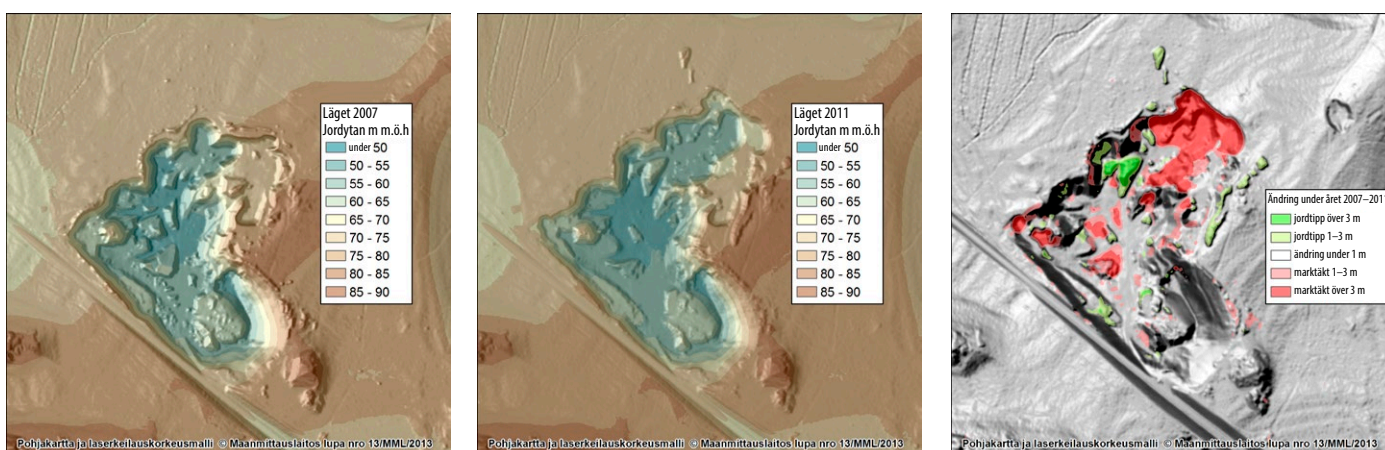

Bild 42. Förändringarna av marknivån kan beräknas med hjälp av en höjdmodell. Exempelbilden visar marknivån i täktområdet åren 2007 och 2011 samt förändringen i markhöjden under denna period.

6.4 Tillståndsuppgifter samt kvantitets- och kvalitetsuppgifter för jordmaterial i datasystemet Notto

6.4.1 Notto

För ordnandet av uppföljningen av marktäkt och dess verkningar finns ett datasystem (Notto) enligt 23 b § i marktäktslagen, som innehåller behövliga uppgifter om:

- de tillstånd och anmälningar som avses i marktäktslagen
- övervakningen av täktområdenas tillstånd.

Datasystemet Notto innehåller de väsentliga uppgifterna om marktäktstillstånden inklusive uppgifter om mängden och kvaliteten på det tagna materialet. Systemet möjliggör uppföljning av användningen av icke-förnybara stenmaterial och främjar en hållbar användning av stenmaterial.

Datasystemet upprätthålls av NTM-centralerna och Finlands miljöcentral (MTL 23 b §). I praktiken administreras systemet av NTM-centralerna och arbets- och näringsbyråernas utvecklings- och förvaltningscenter (UF-centret). Miljöcentralen och UF-centret ansvarar för att utveckla systemet. I Notto ingår också en öppen karttjänst över marktäktstillstånd och stenmaterialtillgångar som administreras av Finlands miljöcentral ("Maa-ainesten otoluvat ja kiviainesvarannot", http://www.syke.fi/fi-FI/Avoim_tieto/Karttapalvelut).

Notto har setts över och nu kan de kommunala marktäktstillståndsmyndigheterna granska och rätta uppgifterna om marktäktstillstånden på sina respektive verksamhetsområden. Användning av systemet kräver separat användarnamn.

6.4.2 Tillståndsmyndigheten lämnar uppgifterna om täktstillstånd

I enlighet med 19 § i marktäktslagen ska tillståndsmyndigheten sända beslutet om täktstillstånd till den som ansökt om tillstånd och utan dröjsmål underrätta NTM-centralen om täktstillståndet. Myndigheten ska dessutom lämna de väsentligaste uppgifterna om tillståndsbeslutet till Notto (på e-blankett, https://anon.ahp.fi/_layouts/Lomake.ashx?LomakeID=10045). Uppgifterna ska lämnas in för både beslut om marktäktstillstånd och beslut vid gemensam behandling. En tillstånds- och tillsynsmyndighet enligt marktäktslagen ska utan hinder av sekretessbestämmelserna i lagen om offentlighet i myndigheternas verksamhet (621/1999) till datasystemet sända sådana i MTL 23 b § 1 mom. 1 punkten avsedda uppgifter som den förfogar över

6.4.3 Tillståndshavaren redovisar årligen mängden och arten av material som tagits

I enlighet med 23 a § i marktäktslagen ska innehavaren av ett marktäkstillstånd årligen meddela tillståndsmyndigheten mängden och arten av substans som tagits. Anmälan ska lämnas före utgången av januari. Uppgifterna ska i första hand lämnas på en e-blankett, från vilken de överförs till det riksomfattande datasystemet Notto. För anmälan av uppgifter om det tagna materialet behövs en ID som är tillståndsspecifik.

Tillståndshavare som inte lämnar uppgifterna elektroniskt, ska lämna uppgifterna till den kommunala miljövårdsmyndigheten på en förhandsfylld blankett. Anmälan om mängden och arten av material som tagits ska göras för alla giltiga tillstånd under året. Verksamhetsutövaren ska kontakta den kommunala miljövårdsmyndigheten om eventuella brister och fel i tillståndsuppgifterna.

Uppgifter om grundvattenövervakningen i anslutning till marktäkstillstånd kan också lämnas på en e-blankett. Dessa uppgifter överförs också automatiskt till Notto.

6.5 Myndighetsåtgärder i särskilda situationer

6.5.1 Åtgärder vid överträdelse av tillståndsbestämmelserna

Om substanser tas i strid med marktäktslagen eller stadganden som utfärdats med stöd av den, eller försummas på något annat sätt fullgörandet av i dem avsedda skyldigheter, ska tillsynsmyndigheten förplikta personen i fråga att följa stadgandena, att **avlägsna eller ändra verkningarna av utfört arbete** eller att **återställa tidigare rådande förhållanden**. Personen i fråga ska fullgöra sin skyldighet vid vite eller vid äventyr av att det försummade utförs på den försumliges bekostnad. Om felet är ringa, kan tillsynsmyndigheten avstå från åtgärder. Åtgärder i samband med tvångsutförande får vidtas, även om den som brutit mot stadgandena eller bestämmelserna eller försummat sina skyldigheter inte äger eller besitter täktområdet (MTL 14 §). I beslut som tillsynsmyndigheten har fattat om åtgärder för tvångsutförande kan det föreskrivas att beslutet ska följas innan det har vunnit laga kraft. Besvärmyndigheten kan dock förbjuda verkställigheten av beslutet (MTL 21 §).

Om substanser tas i strid med stadgandena i marktäktslagen eller stadganden som utfärdats med stöd av den eller försummas iakttagandet av dessa, kan tillsynsmyndigheten eller en tjänsteinnehavare som den förordnar **avbryta tagandet** på ett sätt som befinns lämpligt. NTM-centralen kan också avbryta tagandet, om tagandet sker i ett område som är av riksomfattande eller annars av väsentlig betydelse med hänsyn till naturskyddet eller

i ett område som är av betydelse med hänsyn till skyddet av ett viktigt eller annat för vattenförsörjning lämpligt grundvattenområde. Polismyndigheten är skyldig att ge handräckning i samband med åtgärder som hänför sig till avbrytande av täktverksamhet (MTL 15 §). Kriterierna och reaktionströsklarna i myndighetsövervakningen bör vara lika för alla verksamhetsutövare.

Tillståndsmyndighet kan **ändra tillståndsbestämmelser** som den utfärdat med stöd av denna lag eller **återtaga tillstånd** (MTL 16 §) då:

1. tillståndsbestämmelserna fortgående eller eljest på grovt sätt har överträtts
2. täktverksamheten på ett sätt som inte kunnat förutses inverkat skadligt på miljön, bosättningen eller naturförhållandena eller
3. falska eller oriktiga uppgifter eller utredningar lämnats i ansökan om tillstånd.

Tillståndsmyndigheten kan under tillståndets giltighetstid genom beslut samtycka till smärre avvikelser från den täktplan som godkänts i tillståndsbeslutet eller från tillståndsbestämmelserna. En förutsättning för samtycket är att avvikelsen och dess art med hänsyn till bestämmelserna och föreskrifterna om tillståndsprovning inte innebär en betydande ändring av tillståndet eller påverkar en parts ställning eller naturförhållandena. Det kan till exempel gälla små förändringar i grävriktningen eller i placeringen av stödfunktioner.

Om **straffpåföljder** föreskrivs i 17 § i marktäktslagen. Om straff för miljöförstöring som har begåtts i strid med marktäktslagen eller med stadganden eller bestämmelser som har utfärdats med stöd av den stadgas i 48 kap. 1–4 § i strafflagen. Den som på något annat sätt uppsåtligen eller av oaktsamhet utan ett marktäkstillstånd eller i strid med tillståndet börjar ta substanser, försummar sina skyldigheter enligt tillståndet eller annars tar substanser i strid med denna lag, ska för marktäktsförseelse dömas till böter.

Anmälan för väckande av åtal regleras i 18 § i marktäktslagen. Tillsynsmyndigheten ska efter att ha konstaterat en i 17 § i marktäktslagen avsedd gärning eller försummelse anmäla saken till åklagarmyndigheten för väckande av åtal. Anmälan behöver dock inte göras, om gärningen med beaktande av omständigheterna bör anses ringa och om allmän fördel inte bör anses kräva att myndighet vidtar åtgärder. Beslut om att väcka åtal fattas på basis av förundersökning.

6.5.2 Tillståndshavarens konkurs

Om en tillståndshavare har försatts i konkurs förfaller den på marktäktstillståndet grundade rätten att ta substanser och de förpliktelser som är förenade med tillståndet ska fullgöras för den substansmängd som redan har tagits (MTL 16 a §). Denna rätt förfaller dock inte, om tillståndet inom sex månader överförs på någon annan eller om konkursboet meddelar att det fortsätter den tillståndspliktiga verksamheten. Om verksamheten överförs eller fortsätts enligt ovan tillämpas det som bestäms om byte av verksamhetsutövare (avsnitt 5.12).

I en konkurssituation ska kommunen bevaka sina fordringar på konkursboet (t.ex. säkerheter och avgifter), så att de förpliktelser som bestämts i tillståndet kan fullgöras även om konkursboet inte fortsätter med verksamheten eller tillståndet inte överförs på någon annan.

6.5.3 Verksamhetsutövarens ersättningsskyldighet och statens inlösningskyldighet

Den som utövar marktäktverksamhet ska ersätta ägare av fastigheter i närliggande områden för skador och olägenheter som är större än ringa (MTL 9 §). Om täktverksamhet sänker värdet för en bredvid eller i närheten belägen fastighet eller medför annan sådan skada eller olägenhet för utnyttjandet av fastigheten som inte kan anses vara ringa, har fastighetens ägare eller innehavare rätt att av få full ersättning av verksamhetsutövaren. Nås inte överenskommelse om ersättningen, avgörs frågan om rätt till ersättning och bestäms ersättningen med iakttagande av lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter vid en förrättning som ansöks hos Lantmäteriverket. Om det är fråga om en miljöskada tillämpas även bestämmelserna i lagen om ersättning för miljöskador. På skador enligt vattenlagen tillämpas de förfaranden och ersättningar som fastställs i vattenlagen.

Om täktstillstånd förvägras genom ett beslut som vunnit laga kraft kan det i vissa fall leda till att **staten blir skyldig att lösa in området**. Detta är fallet om markägaren inte kan använda sin mark för jord- och skogsbruk, byggande eller något annat motsvarande ändamål som ger skäligen nytta, varvid kommunen eller, om området är av riksomfattande betydelse med tanke på naturskyddet, staten är skyldig att lösa in området om ägaren så kräver (MTL 8 §).

7 Efterbehandling, återställning och efteranvändning av täkter

7.1 Allmänt

Målet med **efterbehandling** efter täktverksamhet är att lindra skadorna på miljön och grundvattnet, anpassa täktområdet till den omgivande naturen och landskapet och göra området tryggt och lämpligt för senare användning. Efterbehandlingen utförs antingen successivt medan täktverksamheten pågår eller senast efter att den har upphört. Åtgärderna för efterbehandlingen ska beskrivas tillräckligt detaljerat i täktplanen. Åtgärderna kan med motiverade skäl och med tillståndsmyndighetens samtycke justeras under täktverksamheten.

Bild 43. Efterbehandling ska bland annat få den tidigare täkten att smälta in i den omgivande naturen och landskapet.

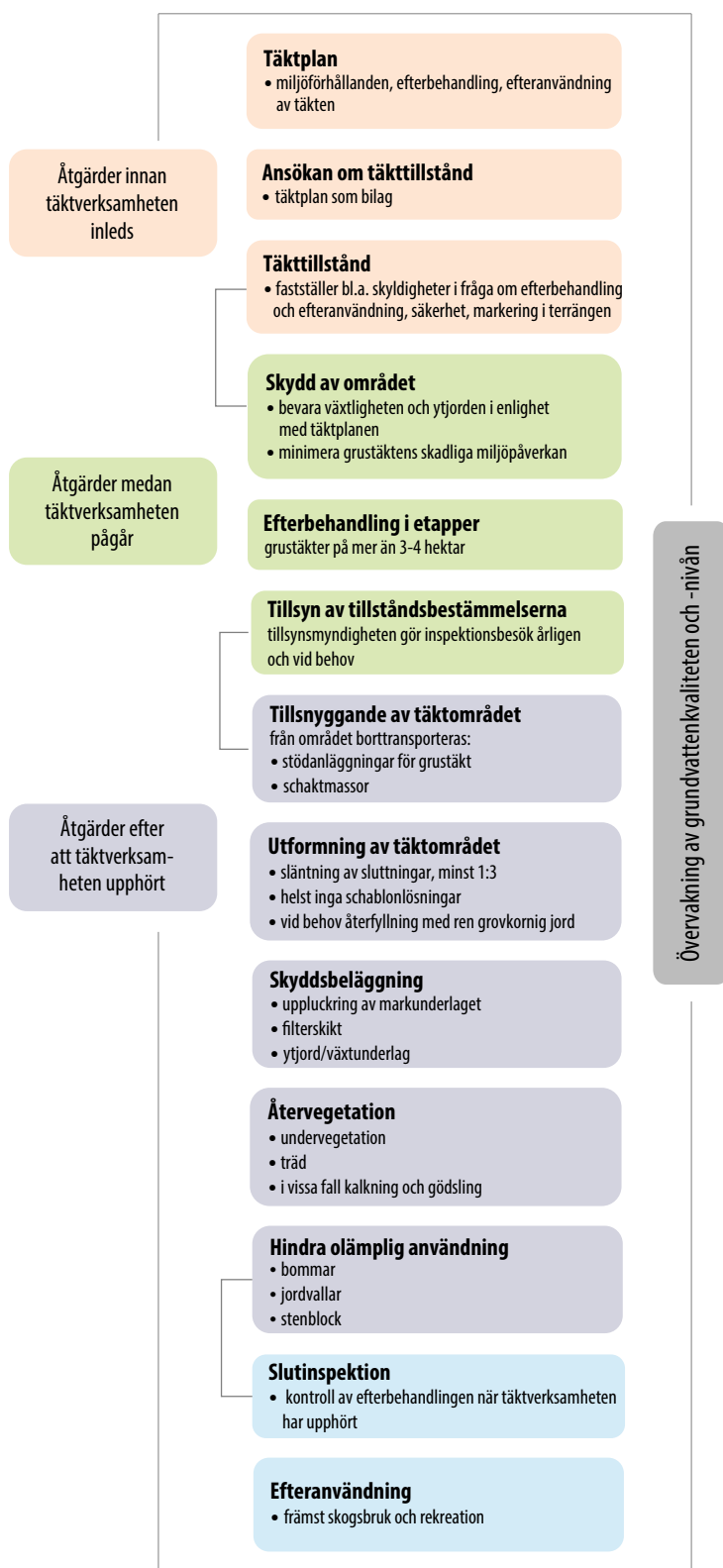

Bild 44. Hänsyn till efterbehandling under de olika stadierna av grustäktsverksamheten. Kan även tillämpas på tagning av andra jordmaterial.

Många täktområden, där täktverksamheten upphört för tiotals år sedan, har lämnats utan efterbehandling eller efterbehandlingen motsvarar inte de nuvarande kraven. Det beror bland annat på att tillståndsbestämmelserna om efterbehandling har varit otillräckliga eller bestämmelserna har inte iakttagits och övervakningen av efterbehandlingen har varit bristfällig. **Återställning** av dessa täkter bör främjas för att minska de skadliga miljöeffekterna, även om det ofta är svårt och dyrt att återställa dem.

Efteranvändningen av täktområdet inverkar på planeringen och genomförandet av täktverksamheten samt på efterbehandlingen av området. Hurdan efteranvändning som väljs beror bland annat på områdets miljö och landskap och de hänsyn som anknyter till dem, status för markanvändningsplanering samt täktområdets geotekniska egenskaper.

Bild 45. Alla gamla tidigare grustäkter har inte efterbehandlats.

7.2 Efterbehandling

Efterbehandling omfattar normalt följande åtgärder som vidtas efter att täktverksamheten avslutats eller successivt medan verksamheten pågår:

- städa täktområdet
- forma området och breda ut ytjord
- återställa växtligheten
- förhindra olämplig användning av området.

I **grustäkter** påverkas efterbehandlingen förutom av miljöskyddshänsyn avseende naturen och landskapet även av grundvattenförhållandena och områdets lämplighet för vattenförsörjning. Täkter som är belägna i grundvattenområden, i natur- och kulturmiljöer med stort landskapsvärde eller i närheten av bebyggelse kräver särskilt omsorgsfull efterbehandling. Det är också viktigt att ta hänsyn till naturvärden som eventuellt uppkommit till följd av täktverksamheten. Sådana är till exempel sluttningar där backsvalor häckar eller solexponerade lokaler.

Efterbehandlingen av **krosstensbrott och naturstensbrott** fokuserar på säkerhetsfaktorer. Brottväggarna och slänterna får inte orsaka fara, som till exempel risk för okontrollerat fallande stenblock, vare sig under täktverksamheten eller efter den. För att undvika fallrisk ska dessutom obehöriga förhindras tillträde till de branta slänterna på täktområdet. Jämfört med grustäkter spelar grundvattenskyddet i allmänhet en mindre roll i efterbehandlingen av krosstensbrott, och i synnerhet av naturstensbrott, eftersom dessa sällan ligger i områden som är viktiga för vattenförsörjningen. Det är också viktigt att ta hänsyn till naturvärden som eventuellt uppkommit till följd av täktverksamheten.

7.2.1 Städning

Täktområdet ska städas omedelbart efter att täktverksamheten avslutats. Likaså ska anläggningarna för hantering av stenmaterialet (t.ex. sållningsverk) flyttas bort från området. Eventuellt skrot och avfall ska föras bort för återvinning eller deponering. Överskottsmassor används i lämplig utsträckning för efterbehandling enligt planen för utvinningsavfall.

Ett städat område ger ett bättre intryck och lockar mer sällan till dumpning av otillåtet avfall än täkter som inte snyggats till.

Bild 46. När täktverksamheten har avslutats ska området städas på skrot och anläggningarna för behandling av stenmaterial ska transporteras bort.

7.2.2 Utformning

Efter städningen ska täktområdet utformas. Det förbättrar landskapsbilden, förhållandena för grundvattenbildning, växtförhållandena, tillgängligheten och säkerheten. Syftet är att berika området och få det att smälta in i omgivningen och landskapet. Området utformas också med tanke på efteranvändningen.

I **grustäkter** planas slänterna av så att lutningen är 1:3 eller mindre, och både släntkrönen och släntfooten avrundas. För att berika landskapet bör släntlutningen variera i olika delar av området. Hur slänternas utformas beror på täktens omgivning, släntens höjd och lutningsriktning samt efteranvändningen och arten av jordmaterial.

Genom att skapa olika slags kullar och upphöjningar på grustäktsbotten kan man erhålla mer höjdvariation. Stora stenar och sprängblock kan med fördel användas för detta, men däremot inte i det skyddslager som ska lämnas ovanpå grundvattnet, eftersom de inte skyddar grundvattnet mot skadliga ämnen. Tung arbetsmaskiner och tunga upplagshögar leder ofta till att marken blir packad. Därför återetablerar sig växtligheten långsamt på tidigare vägunderlag och ståplatser för tung utrustning samt upplagsplatser. Dessutom släpper den packade marken inte igenom vatten, vilket försämrar grundvattenbildningen. Sådana hårdområden behöver därför luckras upp innan ny jordmån bredds ut.

Utformningen av **krosstensbrott och naturstensbrott** fokuserar på säkerhetsaspekterna. I synnerhet i täkter som ligger i närheten av bebyggelse eller friluft- och rekreationsområden ställs stränga krav på säkerheten. Väggarna i **krosstensbrott** är ofta spruckna och ojämna dels med naturliga sprickor och krosszoner, dels till följd av stenbrytningen. Dessutom påverkas väggarnas stabilitet av att vattnet ömsom fryser och smälter i sprickorna. Av säkerhetsskäl bör spruckna täktväggar terrasseras eller släntas. Släntlutningen kan med fördel anpassas till klipporna i omgivningen, med varierande lutning och riktning på sluttningarna. Schaktmassor kan också användas vid utformningen av slänter, förutsatt att de inte medför risk för förorening av grundvattnet. Intakta bergväggar behöver inte släntas om man ser till säkerheten i området.

Genom att anlägga olika slaggs kullar och upphöjningar på täktbotten erhålls en mer varierande topografi. Överskottsmassor kan användas för utformning av täktbotten i enlighet med planen för utvinningsavfall. Om området ska hållas torrt ska täktbotten utformas med lutningar på 2-3 promille så att regn- och smältvatten dräneras från området.

Väggarna i **naturstensbrott** är vanligtvis intakta på grund av berggrundens egenskaper och eftersom brytningen sker med försiktiga metoder. De behöver i regel inte släntas för att förebygga ras. På grund av fallrisken ska tillträde till branta stup förhindras, exempelvis genom att anlägga skyddskonstruktioner av skrotsten från stenbrottet. Skyddskonstruktionerna ska vara massiva och permanenta, eftersom stenbrotten ofta är i drift i årtionden.

Bild 47. Branta klippväggar som eventuellt lämnas kvar i ett stenbrott ska göras säkra till exempel med skyddskonstruktioner.

7.2.3 Övertäckning med ytjord

Att täkten täcks över med lämplig ytjord i samband med efterbehandlingen är av avgörande betydelse för grundvattenskyddet. Ytlagrets betydelse är speciellt stor i grustäcker. Ytlagret ska:

Ytlagret ska:

- påskynda jordmånsbildningen
- skapa ett nytt, biologiskt aktivt växtunderlag som skyddar grundvattnet
- minska risken för grundvattenförorening
- minska variationerna i grundvattenkvaliteten och grundvattennivån
- förlänga sjunktiden för sjunkvatten
- minska erosionen till följd av avrinningen.

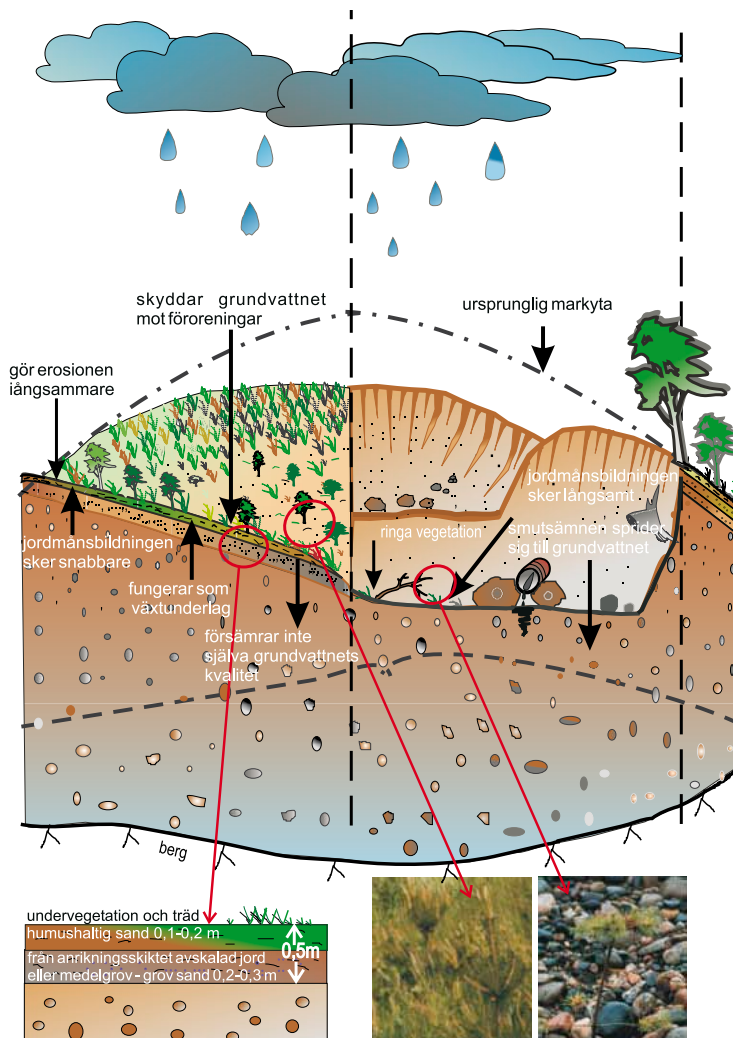

Bild 48. Det är mycket viktigt att välja lämpliga ytmassor vid efterbehandlingen av grustäcker. Ett rätt anlagt ytlager bildar ett biologiskt aktivt växtunderlag, påskyndar humusbildningen och skyddar därmed grundvattnet. Mellan den grovkorniga marken på täktbotten och de egentliga ytmassorna breds ut ett lager sand som filter.

7.2.3.1 Återförande av avbaningsmassor från tälten

Det tar ofta hundratals år för återetablering av naturlig jordmån i grustälten. För att påskynda jordmånsbildningen bör det därför anläggas ett organiskt markskikt på tälten efter att tälktverksamheten har avslutats. Helst bör man använda de befintliga avbaningsmassorna, vilket bidrar till att återställa grundvattenkvaliteten till så nära naturtillståndet som möjligt och ursprungliga växtarter återetablerar sig från frön som bevarats i massorna.

Vid avbaning av tälten bör råhumus (normalt 10–30 cm) och anrikningshorisonten (30–50 cm) i skalas av och placeras i upplag runt tälten innan verksamheten inleds. I samband med efterbehandlingen ska dessa avbaningsmassor återföras i samma ordning. Det bästa resultatet med tanke på växtförhållanden och grundvattenskyddet erhålls genom att skala av mårn (råhumusskiktet) i stora sjok som sedan kan läggas tillbaka. Avbaningsmassorna bör lagras i så kort tid som möjligt, eftersom det organiska materialet i bryts ned snabbt. Lagringstiden bör inte överskrida 2–3 år. Genom att utföra avbaningen och efterbehandlingen successivt kan nya avbaningsmassor bredas ut vid efterbehandlingen av föregående fas.

Bild 49. De massor som breds ut vid efterbehandlingen av tälter ska bestå av rent material som inte skadar grundvattnet.

7.2.3.2 Inhämtad ytjord

Om det inte finns tillräckligt med lämpliga avbaningsmassor kan man med tillstånd av tillståndsmyndigheten hämta in jordmassor för att övertäcka täkten. Jordmaterialet ska vara rent och det får inte innehålla skadliga ämnen som kan förorena grundvattnet. Sådana ämnen är bland annat järn, aluminium, kväveföreningar, klorid och sulfat samt metaller som bildar anjoniska komplex, såsom arsenik och krom. Yt- och återfyllningsmassornas ursprung ska alltid utredas och dokumenteras. Vid behov ska det tas prover som analyseras på skadliga ämnen, exempelvis i områden som är viktiga för vattenförsörjningen. Dessutom är det viktigt att se till att inga invasiva främmande arter, som lupin eller jättebjörnlöka, sprids till området med jordmassorna.

I **grustäcker** ska det grusiga kärnområdet först täckas med ett lager (20–50 cm) ren sand med god vattengenomtränglighet. Därefter kan ytjorden till exempel harvas ner i filterskiktet eller på sandmark direkt i sanden till ett växtunderlag på cirka 20 cm. Om ytmassorna hämtas till platsen som mattor eller sjok ska de läggas direkt på underlaget och inte röras ner i det. Ytmassorna kan bestå av en eller flera organiska jordarter. Organiskt material hjälper vegetationen att etableras. Den rekommenderade humushalten i växtunderlag för barrträd och växter på karga marker är 3–12 viktprocent. Finkorniga material får inte bredas ut i grundvattenområden, eftersom de kan försämma grundvattnets kvantitativa och kvalitativa status och ofta även utgör dåligt växtunderlag. Det avråds från användning av endast finkorniga mineraljordar (med över 50 % fraktioner < 0,06 mm), såsom lera och silt samt finfördelat slam från grustvätt.

En skyddszon på minst 5 meter ska lämnas runt eventuella grundvattentjärna för att förhindra att humushaltig mark sköljs ut i dammen. Jordmassor som påförs på grundvattenområden bör i regel varken gödslas eller kalkas.

I **krosstensbrott och naturstensbrott** är det lämpligast att återföra avbaningsmassor på täktytan. Ofta finns det inte mycket av sådana massor att tillgå. Hur mycket och av vilket slag det behöver bredas ut jordmassor på täkten beror på den tilltänkta efteranvändningen av området. På täktområden kommer att användas för skogsbruk blir man tvungen att hämta in jord annanstans ifrån. Skog kan också etableras på fint stenmaterial som uppkommit vid bergkrossning, med inblandning av 3–5 vikt-% av till exempel torv eller förna. Detta stenmaterial får också innehålla spår av kvävegödsling från sprängämnen.

Tabell 5. Huvudprinciper för olika ytjordsmassors lämplighet för efterbehandling av täktområden, särskilt med tanke på grundvattenskyddet. Lämpligheten ska vid behov kontrolleras genom provtagning.

Lämplighet	Motivering/Anmärkningar
<p>Mycket lämpliga Avbaningsmassor Förmultnad torv Ytskikt från moskog som återförs som fläckar eller mattor (råhumus och undervegetation)</p>	<p>Lagras högst 3 år. Förbättrar växtförhållandena. Försämrar inte grundvattnets kvantitet och kvalitet. Breds ut omgående. Tillvaratas främst i samband med schaktning och markförbättring. Omedelbar etablering av flora.</p>
<p>Lämpliga Mellanförmultnad torv F Örmultnad bark Mull</p>	<p>Förbättrar växtförhållandena. Ingen betydande försämring av grundvattnets kvalitet och kvantitet.</p>
<p>Måttligt lämpliga Lera Silt Slam från grustvättning</p>	<p>Obetydlig förbättring av växtförhållandena. Försämrar vattenabsorptionen till grundvatten. Okornat material kan hamna i grundvattnet. Kan höja halterna av ämnen som sulfat i grundvattnet.</p>
<p>Ej lämpliga Reningsslam Flytgödsel</p>	<p>Förbättrar växtförhållandena. Kan leda till en betydande försämring av grundvattenkvaliteten.</p>

7.2.4 Återvegetation

Täktverksamheten medför att den ursprungliga växtligheten på täktområdet förstörs. Dessutom påverkas växtunderlaget, kolupptaget, vattenförhållandena och mikroklimatet. Efter att upptagningen upphört återställs den naturliga växtligheten till grus- och bergtäkter långsamt utan aktiva åtgärder, som plantering. Vid etablering av växtlighet på området ska man beakta:

- den framtida användningen av området
- växternas lämplighet för den nya jordmånen
- växternas tillväxthastighet
- växternas vintertålighet
- växternas förökning
- tillgång
- kostnader.

Växtligheten spelar en viktig roll i efterbehandlingen av grustäkter, särskilt i grundvattenområden. Växtligheten:

- binder skadliga ämnen och urlakade näringsämnen
- binder ytskiktet och minskar jorderosionen

- främjar humusbildning
- fungerar som kolsänka
- minskar avrinningen
- förbättrar landskapsbilden
- bidrar till estetiska värden och trivseln.

Etableringen av de sådda och planterade växterna på det efterbehandlade området bör följas upp och vid behov kompletteras med sådd eller plantering.

7.2.4.1 Undervegetation

Som undervegetation väljs tåliga örter, gräs och ris som är typiska för området. Tåliga gräsarter är till exempel *fårsvingel*, *ängssvingel* och *rödsvingel*. Växter som föredrar solexponerade lokaler, förökar sig snabbt på öppen sandmark och också lockar många hotade fjärilar är exempelvis *käringtand*, *ryssvedel* och *fjällvedel*. Vanliga ris på grusiga marker är *ljung*, *mjölon*, *backtimjan* och *kråkbär*. *Vide* har också använts för snabb etablering av växtlighet i grustäkter. Gräs gror och sprider sig lätt från frön, medan ris och träd bör planteras som plantor.

7.2.4.2 Beskogning

Täktområdet eller en del av det kan beskogas genom plantering, sådd eller naturlig förnyelse. Träslagen ska väljas enligt ståndorten. Vid beskogning av grustäkter i grundvattenområden används lämpliga inhemska träslag enligt jordmånen och den framtida användningen av området. Områden som ska användas för skogsbruk bör planeras i samarbete med skogsexperter. I rekreationsområden planteras gärna bestånd med fler träslag och parkliknande karaktär.

Det rekommenderas att man på täktområden har en något större planttäthet vid normal skogsvård eftersom växtbetingelserna i täktområdet ofta är sämre.

Tabell 6. Rekommenderade planeringstätheter för trädbestånd i olika täktmiljöer.

Grusig och sandig mark
tall (2 500 st/ha) samt björk, asp och rönn (totalt 500 st/ha)
Moränmark
tall (2 500 st/ha), björk (500 st/ha) samt – som solitärer eller i grupper – gran, rönn, gråal och asp
Krosstensbrott och naturstensbrott
tall, gran och björk (totalt 3 000 st/ha) samt – som solitärer eller i grupper – rönn, asp och gråal
Mull och lera
björk och gran (totalt 3 000 st/ha) samt – som solitärer eller grupper – gråal, asp och rönn.

Soliga lokaler på torr mark kan också vara lämpliga för sälg, lönn och lärk. För andra trädslag bör deras lämplighet och särskilda krav utredas.

Lövträd kan planteras antingen som inslag bland barrträd eller som grupper vid utkanten av barrträdsbestånd. För snabb beskogning rekommenderas 2-åriga täckrotsplantor. Den planterade skogen berikar landskapet om placeringen av plantorna är friare och inte i raka rader. Naturlig förnyelse av skog bör tillämpas främst utanför grundvattenområden. Efter beskogningen kan täktområdet betraktas som normal skogsbruksmark som omfattas av förnyelseskyldigheterna enligt skogslagen.

7.2.4.3 Tidpunkt för plantering och sådd

Den bästa tiden för sådd och plantering av gräs och annan undervegetation är våren eller sensommaren. Barrträd och lövträd ska helst planteras på våren efter tjälmältningen men före knoppsprickningen. Barrträd kan också planteras på hösten och lövträd från slutet av juni till mitten av augusti.

7.2.4.4 Växtlighet för naturstensbrott och krosstensbrott

Efter att stenbrytningen har upphört är täktbotten ofta ett fält, som eventuellt omges av stenavsatser. Om stenbrottet ska användas för skogsbruk efter att täktverksamheten har upphört, behövs det för beskogningen ett tillräckligt tjockt lager av modermaterial och dessutom näringsrik jordmån ovanpå det. På detta sätt kan området till och med ha ett tätare bestånd än det ursprungliga bergbundna området, med eventuellt bara martallar. Som modermaterial kan i stenbrott användas överskottsmassor som eventuellt finns kvar i området. Ytskiktet och bottenskiktet ska sammanlagt vara minst en halv meter. På antalet plantor, planteringstidpunkten och kompletterande planteringar tillämpas i huvudsak samma principer som på beskogning av grustäkter. Det finns vissa skillnader avseende de lämpliga trädslagen (se tabell 6).

7.2.5 Förhindrande av olämplig användning av området

Täktområden som lämnas oskötta uppfattas ibland som impediment, där det dumpas avfall och skrot. Täkter har också använts för motorsport, vilket medför en risk för att ovarsam hantering av oljeprodukter och tvättvätskor kan äventyra grundvattnet. Missbruk av gamla täkter kan minskas genom att förhindra motorfordon att köra in på området, med till exempel bommar, schakt eller vallar, flyttblock eller andra hinder.

7.3 Återställning av gamla täkter

Många gamla täktområden, som saknat täkttillstånd eller vars täkttillstånd har gått ut för tiotals år sedan, har lämnats utan efterbehandling och behöver återställas. Detta gäller speciellt gamla grustäkter. Av vilka många har använts som inofficiella soptippar. De gamla täkterna har ofta övertagits av markägaren eller den nya användaren av området och efterbehandlingen av dem omfattas inte av skyldigheter enligt marktäktslagen.

Behovet av återställning av gamla täktområden har utretts de senaste åren. Bland annat har miljöförvaltningen utrett tillståndet och behovet av att återställa grustäkter som finns i grundvattenområden. Bedömningen omfattar skyddsåtgärderna avseende grundvattnet och biologiska och geologiska lokaler, städning av landskapsbilden och säkerhetsaspekter. Återställning av gamla täkter ska planeras med hänsyn till eventuella livsmiljöer för rödlisade eller sällsynta djur och växter till eller geologiska lokaler med pedagogiskt värde vilka inte får förstöras.

Åtgärderna vid återställning av gamla **grustäkter** är i princip desamma som vid efterbehandling av täkter som är aktiva i dag. Om gräv djupet har varit mindre än två meter från grundvattennivån eller under den, kan det vara nödvändigt att återfylla tækten. Om det till följd av täktverksamheten har bildats grunda och eutrofierade grundvattentjärnar i området, ska dessa rensas före återfyllning av tækten, varefter tjärnarna fylls med ren sand med god dräneringsförmåga. Återfyllnad utförs främst i täkter som ligger i grundvattenområdet som är viktiga för vattenförsörjningen. Om återfyllning inte är möjlig, tjärnar i stället fördjupas och förenas. Den växtlighet som naturligt uppkommit i området ska helst lämnas i naturtillstånd. Gamla grustäkter har ofta branta kanter som inte alltid kan släntas.

I sådana fall kan man tillgripa rasförebyggande lösningar, som nät, mattor och galler. Slänterna kan också utformas som terrasserade sluttningar. Rasförebyggande strukturer bidrar också till växtetableringen och gör det lättare för människor att röra sig i området.

Bild 50. Det är viktigt att se till vattenkvaliteten i tjärnar som uppkommit till följd av grustäktsverksamhet.

Gamla **stenbrott** behöver i allmänhet återställas för att städa upp landskapsbilden och förbättra säkerheten. Allra först ska täktområdet städas, med andra ord borttransporteras skrot och avfall från området, liksom också anläggningarna och konstruktionerna som använts för hantering av stenmaterial. Farliga slänter planas och lösa stenblock fälls ner. Upptill på stup placeras stängsel eller stora stenblock. För beskogning av täkten övertäcks täktbotten med minst en halv meter jord.

Den befintliga växtligheten bevaras och återställningen utförs i behövlig omfattning. En del gamla bergtäkter är fyllda med vatten. Förutsatt att bergväggarna är sprickfria och omgivningen är täckt av växtlighet, behöver de inte nödvändigtvis åtgärdas. I många gamla stenbrott finns det fortfarande kvar högar av skrotsten som syns på långt håll. Vid återställning av dessa upplagshögar är det viktigt att inte försämra möjligheterna till eventuell framtida användning av stenen.

7.4 Biologisk mångfald vid efterbehandling och återställning

I grus- och bergtäkter kan uppkomma lämpliga livsmiljöer för rödlistade eller sällsynta djur och växter som är viktiga för den biologiska mångfalden. Den hotade backswalan kan till exempel gräva bohål och bilda kolonier i de branta slänterna i grustäkter. Även trädlärka och stenskvätta, som bägge räknas till nära hotade arter, kan häcka i gamla täkter. Grundvattenträsk kan locka till exempel mindre strandpipare samt grodor och trolsländor.

Dessutom kan man i samband med efterbehandling och återställning av täkter medvetet skapa naturvärden och på så sätt förbättra betingelserna för många sällsynta och hotade arter. I allmänhet medför beaktandet av naturvärden vid täktverksamheten inga extra kostnader för verksamhetsutövaren, snarare tvärtom.

På vissa ställen avslöjar täktslänten *geologiskt betydelsefulla genomskärningar* som åskådliggör jordmånens och berggrundens utveckling och kan därför ha ett naturvetenskapligt och pedagogiskt värde. Eventuella värdefulla naturlokaler eller geologiska objekt på täktområdet ska bevaras då området återställs.

För att trygga den biologiska mångfalden kan tillståndshavaren och tillsynsmyndigheten vid behov enas om att precisera den plan för efterbehandling som ingår i täktplanen. Preciseringarna kan göras med hjälp av experter på till exempel NTM-centralerna, Finlands miljöcentral, Geologiska forskningscentralen och Naturhistoriska centralmuseet. Många naturvetenskapliga klubbar och naturintresserade privatpersoner besitter också sakkunskap. Tillståndsbestämmelserna kan sedan ändras utifrån den justerade planen (MTL 16 §) så att viktiga livsmiljöer lämnas utanför efterbehandling eller återställs till natur- och undervisningsobjekt. Om det i täktområdet finns hotade arter eller arter i behov av särskilt skydd enligt naturvårdslagen eller arter som upptas i bilaga IVa till habitatdirektivet, ska dessa skyddas enligt bestämmelserna i naturvårdslagen.

7.4.1 Solexponerade sluttningar på täktområden

De solexponerade åssluttningarna är sandiga sluttningar i söderläge, med en växter och djur – inklusive många insekter – som behöver bar mineraljord samt mycket ljus och värme för att trivas. Där växer också gott om livsviktiga födoväxter för många insektsarter. De senaste åren har dessa arter gått tillbaka, bland annat till följd av grustagning och byggande, och flera arter klassificeras numera som hotade. Effektiv bekämpning av skogsbränder, nedläggning av skogsbeten och nedfall av luftburet kväve har orsakat igenväxning av de soliga och glesa åsskogarna.

Vanliga fjärilar i solexponerade lokaler är åsblåvinge och mindre blåvinge, vars naturliga livsmiljöer har försvunnit nästan helt. Andra hotade insekter som är beroende av sandiga

och solexponerade habitat är många steklar, tvåvingar och skalbaggar. Idag påträffas dessa arter till exempel längs vägar och järnvägsbanor, på små flygplatser och i gamla grusstäcker.

Betingelserna för sällsynta och hotade arter kan förbättras genom att anlägga solexponerade sluttningar på täktområden, vilket bör beaktas vid planeringen av efterbehandlingen eller istandsättningen av tälten. Planeringen och anläggningen av sluttningen bör utgå från den framtida markanvändningen. Solexponerade sluttningar lämpar sig både för rekreatiönsändamål och som skogsbruksmark. Trots att efterbehandlingen av tälter i grundvattenområden fokuserar på grundvattenskyddet, kan solexponerade sluttningar anläggas även i dem förutsatt att de inte inverkar negativt på grundvattnet.

Syd-sydvästorienterade slänter är vanligtvis bäst lämpade för anläggning av solexponerade sluttningar. Det är enkelt att anlägga en solexponerad sluttning. Slänten görs flackare och formas med kullar av sand, varefter den får utvecklas naturligt. Lindrig erosion av vind och regn är naturlig på solexponerade sluttningar och behöver inte åtgärdas. Om det är nödvändigt att etablera växtlighet som binder sanden på sluttningen, kan man till exempel så fårsvingel i glesa fläckar. Man kan också breda ut avbaningsmassor från tälten på sluttningen.

Om växter som är typiska för åsar och solexponerade sluttningar (tabell 7) växer i närheten av tälten, till exempel på vägrenar, bör dessa om möjligt flyttas till sluttningen som efterbehandlas. Vid flyttning av hotade och fridlysta växter genom sådd ska man rådfråga experter, till exempel lokala amatörbotanister eller amatörentomologer eller NTM-centralen. För insamling av frön från fridlysta arter krävs dessutom tillstånd från NTM-centralen.

Växtligheten bör etableras på ett naturenligt sätt. Utländska fröblandningar får inte användas och inhemska växter ska flyttas från närliggande områden där de förekommer naturligt. Kartor över växterna i Finland finns bland annat i Naturhistoriska centralmuseets växtatlas på <http://www.luomus.fi/kasviatlas/>.

Det räcker med några lämpliga växtarter för en sluttning. De växter som räknas upp i tabell 7 har stor betydelse för de hotade insektsarter som trivs på solexponerade sluttningar, antingen som födoväxter för larverna eller som dragväxter för de fullvuxna insekterna.

Tabell 7. Lämpliga växter för solexponerade sluttningar.

Backtimjan	<i>(Thymus serpyllum)</i>
Kattfot	<i>(Antennaria dioica)</i>
Gullris	<i>(Solidago virgaurea)</i>
Gråbinka	<i>(Erigeron acris)</i>
Mjölon	<i>(Arctostaphylos uva-ursi)</i>
Backglim	<i>(Silene nutans)</i>
Sandnejlika – hotad, fridlyst	<i>(Dianthus arenarius)</i>
Såpört – hotad, fridlyst	<i>(Gypsophila fastigiata)</i>
Ryssvedel	<i>(Oxytropis campestris ssp. sordida)</i>
Getväppling	<i>(Anthyllis vulneraria)</i>
Fjällvedel	<i>(Astragalus alpinus)</i>
Käringtand	<i>(Lotus corniculatus)</i>
Fårsvingel	<i>(Festuca ovina)</i>
Backstarr	<i>(Carex ericetorum)</i>

Bild 51. Betingelserna för sällsynta och hotade arter kan förbättras genom att anlägga solexponerade slänter på täktområden.

Bild 52. Bland annat getväppling (vänster) och kattfot (höger) trivs i solexponerade lokaler.

7.4.2 Sällsynta mossor och lavar på brottväggarna

Gamla bergtäkter är viktiga livsmiljöer för många hotade organismer. Ett flertal hotade eller sällsynta mossor och lavar växer på klippväggarna i gamla bergbrott. Ibland är viktiga och intressanta geologiska strukturer synliga i väggarna. Klippväggarna behöver inte släntas om de inte utgör en säkerhetsrisk.

7.4.3 Hänsyn till rödlistade backsvalan

Backsvalan, som klassificeras som en hotad art, kan ha etablerat kolonier i slänterna i grustäkter eller i stenmjölshögarna i bergtäkter. Det är förbjudet att förstöra kolonierna under häckningstiden. Kolonierna ska om möjligt sparas och även istandsättas genom att skapa en ny brant slänt om den tidigare försvagats av erosionen och växtligheten.

I planerna för efterbehandling kan godkännas anläggning av nya slänter som lämpar sig för backsvalans bohål, förutsatt att slutningen kan skyddas så att den inte medför risk för ras eller fall för dem som rör sig i naturen. Markägaren eller någon annan instans kan frivilligt åta sig att se till de nödvändiga skyddsåtgärderna. Däremot går det inte att ålägga verksamhetsutövaren, markägaren eller kommunen att upprätthålla skyddsåtgärderna.

Det spelar ingen roll mot vilket väderstreck branten vetter, medan brantens höjd och längd inverkar på uppkomsten av en livskraftig häckningskoloni. Det ska finnas tillräckligt med jord under och ovanför bohålen så att rovdjur inte kan gräva sig fram till hålen. I praktiken bör branten vara minst 5 meter (gärna upp till 10 meter) hög och helst minst 30 meter bred. Brantfoten bör lämnas bar. Där kan också gärna finnas en grundvattentjärn som livsmiljö för insekter som svalorna livnär sig på.

7.4.4 Våtmarker kan ha naturvärden

Öppna grundvattengölar och -tjärnar, med eventuellt en mångsidig rik strand- och våtmarksvegetation, är viktiga små miljöer med hänsyn till den biologiska mångfalden. Våtmarker kan vara öppna eller delvis bevuxna gölar och tjärnar, försumpade pölar eller periodiskt blöta svackor.

I grundvattengölar och -tjärnar i grustäkter kan växa bland annat strandlumner samt rödlistade arter som rödlånke och kransslamkrypa. Den övriga strand- och våtmarksvegetationen vid gölarna och tjärnarna kan ge skydd och näring åt olika vatteninsekter, som trollsländor, skräddare och dykarbaggar. I den våta sanden vid stränderna kan det finnas kortvingar, som är en skalbaggsart. Sandstränder är också viktiga habitat för den rödlistade mindre strandpiparen. Gölar och tjärnar är habitat och reproduktionsmiljöer för olika groddjur, som mindre vattensalamandrar och grodor, samt för åkergrödan och den stora vattenödlan som båda är upptagna i habitatdirektivet. Vissa fladdermusarter, som exempelvis vattenfladdermusen, kan också livnära sig på insekter som lever gölarna.

Grundvattengölar och -träsk kan sparas vid efterbehandling och istandsättning för att bli naturligt bevuxna våtmarker, om de inte är belägna i ett grundvattenområde och inte försämrar grundvattenkvaliteten. Bildningen av grundvattengölar och -träsk vid efterbehandlingen kan beaktas redan då täktverksamheten planeras.

Bild 53. På täkter som ligger utanför grundvattenområden kan grundvattenträsk eller -gölar lämnas kvar för att berika den biologiska mångfalden.

7.5 Kostnader för efterbehandling och återställning

De uppskattade kostnaderna för efterbehandling inverkar på hur stora säkerheter som ska ställas för täktverksamheten. Kostnaderna för efterbehandling utgörs främst av:

- planen för efterbehandling
- utformning av täktområdet
- ytjord
- transport och utbredning av ytjord
- frön och plantor
- sådd och plantering
- i gamla täkter dessutom ofta påfyllningsmaterial samt transport och utbredning av det.

Kostnaderna för efterbehandlingsarbetena varierar beroende på typen av täktområde. Täktområdets storlek och de topografiska skillnaderna med omgivningen påverkar kostnaderna. Efterbehandling är i proportion förmånligare på större täktområden än på mindre. Det beror delvis på att det är dyrare att utforma täktslänterna än botten. Istandsättningen av ett täktområde som till sin topografi tydligt avviker från omgivningen blir därför dyrare än i ett område där höjdskillnaderna med omgivningen är små. Ofta kan man minska kostnaderna om efterbehandlingsarbetena har beaktats i täktplanen och efterbehandling kan utföras successivt under täktverksamheten. Kostnaderna kan sänkas exempelvis genom att ta tillvara lämpliga massor som uppkommer under täktverksamheten. Kostnaderna för efterbehandling beror också på vilket slags användning som har planerats för området och vilka krav detta ställer på efterbehandlingen.

I **grustäkter** är kostnaderna för efterbehandling i regel högst i gamla täkter där täktverksamheten har nått nära grundvattennivån eller under den och man inte släntat kanterna. Den största kostnaden hänförs till anskaffningen och transporten av lämplig fyllnadsjord, särskilt om den måste transporteras över långa avstånd. I nya grustäkter medför anskaffning av ytjord de största kostnaderna vid efterbehandling. Den genomsnittliga totala kostnaden för efterbehandling av grustäkter är 5 000–15 000 €/ha.

I **bergtäkter** beror kostnaderna för efterbehandling i hög grad på behovet av utformning av området, vilket i sin tur beror på täktens läge och hur intakta brottväggarna är. Exempelvis i vattenfyllda bergtäkter med intakta väggar och långt avstånd till den närmaste bosättningen räcker det med att man sätter upp lämpliga skyddskonstruktioner runt området och någon separat utformning behövs inte. Utformningen av spruckna väggar är med tanke på säkerheten i allmänhet viktigare i krosstensbrott än i naturstensbrott där väggar är intakta och stabila.

Kostnaderna för efterbehandling i bergtäkter kan minskas avsevärt genom att slänta ut pallarna mot slutet av brytningsverksamheten. För att utforma ett stenbrott spränger man loss sten från berget. Hur mycket sprängsten behövs beror på brottets form och täktväggarnas höjd. När det gäller ytmaterial och vegetation är kostnaderna för efterbehandling på samma nivå som för grustäkter. Kostnaderna för efterbehandling stenbrott är uppskattningsvis 5 000–20 000 €/ha.

Tabell 8. Exempel på kostnader för efterbehandling av täktområden.

Åtgärd	Kostnader (€/ha)
Städning och utformning	2 000-7 000
Ytjord anskaffning, hantering och utbredning	2 000-6 000
Sådd och plantering anskaffning, sådd och/eller plantering av frön och plantor	0-3 000
Övriga kostnader Planering, analys av markprover, övervakning av grundvattenkvaliteten och grundvattennivån, anskaffning och installation av bommar osv.	1 000-4 000
Totalt	5 000-20 000

7.6 Efteranvändning av täkter

Täktplanen ska om möjligt innehålla uppgifter om den framtida användningen av täktområdet (MTF 2 §). Hurdan efteranvändning som väljs beror bland annat på områdets miljö och landskap och de hänsyn som anknyter till dem, status för markanvändningsplanering samt täktområdets geotekniska egenskaper. Efteranvändning som är lämplig för en bergtäkt är nödvändigtvis inte lämplig för en grustäkt. Å andra sidan kan man för täktområden som ligger nära tätorter ange användning som tjänar samhällsstrukturen och planeringen av markanvändningen. Efteranvändningen av täktområdet inverkar på planeringen och genomförandet av täktverksamheten samt på efterbehandlingen av området.

Skogsbruk är det vanligaste och med hänsyn till grundvattnet också ofta det bästa alternativet för efterbehandling. Sand-, grus- och moränområden lämpar sig naturligt för skogsbruk. Det är lätt att plantera trädplantor i mjuk mineraljord. Med tiden beskogas områdena dessutom i allmänhet också naturligt. Lertäkter och mulltäkter kan beskogas enligt samma principer som gamla åkrar. Områdena dräneras vid behov genom öppna diken eller täckdiken. Botten av krosstensbrott och naturstensbrott som lämnas torra kan beskogas ifall det går att breda ut ett minst halv meter tjockt lager av lös jord (krossgrus, sand och annan lämplig jord) som växtunderlag.

Botten av stenbrott som lämpar sig för skogsbruk ska utformas så att ytvattnen inte medför olägenheter för skogsodlingen. Väggarna i brottväggarna kan släntas eller terrasseras och täckas med lös jord på vilket det går att etablera trädbestånd.

Bild 54. Skogsbruk är det vanligaste och med hänsyn till grundvattnet ofta det bästa alternativet för efterbehandling av en grustäkt.

Friluftsliv, rekreation och idrott är lämpliga alternativ för efteranvändning av såväl marktäckter som bergtäckter. Speciellt grustäckter och bergtäckter är i regel torra och tjäl-fria och lämpar sig därför bra för friluftsliv- och idrottsanläggningar. Om det inte äventyrar grundvattnet kan man också anlägga badplatser. I grustäckter som återanvänds som idrottsområden ska man spara ett tillräckligt tjockt skyddslager ovanpå grundvattennivån för anläggning av vattenledningsnät, avlopp och täckdiken. I stenbrott behöver berget oftast sprängas på ca två meters djup för att det ska vara möjligt att bygga avlopp. I gamla grustäckter har man ibland byggt banor för motorsport, exempelvis motocross- och rally-crossbanor, samt halkövningsbanor eller skjutbanor. Sådana verksamheter lämpar sig inte för grustäktssområden som ligger inom grundvattenområden.

Bild 55. Täkter kan också iståndsättas som badplatser, förutsatt att det inte äventyrar grundvattnet.

Värdefulla livsmiljöer. Täktområden kan omvandlas till livsmiljöer för rödlistade och hotade arter. Gamla täkter kan också utnyttjas som ekosystemhotell för solexponerade miljöers arter som hotas exempelvis av ett byggprojekt i närheten.

Gamla bergtäkter utgör ofta en utmärkt, tjälffritt underlag för **bebyggelse och industri**. I täkter som ligger nära bebyggelse kan man exempelvis anlägga parker med utomhuskonstverk. Lämpligheten för bebyggelse ska undersökas separat i varje enskilt fall.

En **avstjälpningsplats eller deponi** kan förläggas i ett stenbrott om berget är sprickfritt eller lätt kan tätas. Fördelen med berggrund som underlag för en avstjälpningsplats är att den är stabil och tjälfri.

Framför allt lertäkter och muldtäkter lämpar sig som **viltvårdsområden**, exempelvis som viltåkrar, fågelvatten eller fiskodlingsdammar med naturligt foder. En viltåker kan vara ett alternativ till beskogning i ler- eller muldtäktsområden där det avbanade markskiktet är tunt. Fiskodlingsdammar eller fågelvatten ska göras minst 3 meter djupa för att de inte ska växa igen. Vattenutbytet ska säkerställas med ett inloppsdike och ett utloppsdike med dammanordning.

Grustäkter, krosstensbrott och naturstensbrott har redan länge använts för **naturvetenskaplig undervisning**. Vid täktverksamhet blottas ibland förekomster som illustrerar jordmånens och berggrundens uppkomst. Dessa nyckelobjekt har ett stort vetenskapligt och pedagogiskt värde. I planering för efterbehandlingen kan det godkännas att branta slänter eller motsvarande objekt av pedagogisk relevans lämnas kvar på området, förutsatt att de inte medför fara för bebyggelsen eller miljön. Det innebär i praktiken att till exempel ska stup skyddas så att de inte medför någon ras- eller fallrisk för dem som rör sig i området. Eftersom verksamhetsutövaren, markägaren eller kommunen inte kan åläggas att se till skyddskonstruktionerna, bör man avtala med markägaren eller någon annan instans om underhållet av dem.

LITTERATUR OM ÄMNET

- Aatos, S. (red.). 2003: Luonnonkivituotannon elinkaaren aikaiset ympäristövaikutukset. (Naturstensproduktionens miljöpåverkan under dess livscykel.) Miljön i Finland 656. 188 s. ISBN 951-731-234-2.
- Alapassi, M., Rintala, J. & Sipilä, P. 2001. Maa-ainesten ottaminen ja ottamisalueiden jälkihoito. (Tagande av marksubstans och eftervård av täktområden.) Miljöhandledning 85. 101 s. ISBN 951-37-3473-0.
- Alapassi, M., Rintala, J., Kinnunen, T., Valpasvuo, V., Britschgi, R., Savola, A., Rytteri, T., Tiainen, M. & Lavia, M. 2009. Hållbar marktäkt – Handbok för reglering och ordnande av täktverksamhet. Miljöförvaltningens anvisningar 1sv/2009. 134 s. ISBN 978-952-11-3436-4.
- Britschgi, R., Rintala, J. & Puharinen, S-T. 2018. Pohjavesialueet – opas määrittämiseen, luokitteluun ja suojeleusuunnitelmien laadintaan. (Grundvattenområden – handbok för definiering, klassificering och utarbetande av skyddsplaner.) Miljöförvaltningens anvisningar 3/2018. 142 s. ISBN:978-952-11-4818-7.
- Ekroos, A. & Warsta, M. 2014. Selvitys maa-aineslain muutoksenhakusäännöksiä kehittämismahdollisuuksista. (Utredning om möjligheterna att utveckla bestämmelserna om ändringssökande i marktäktlagen.) 82 s.
- Eränkö, L. 2013. Rekisteröintimenettely ja ympäristönsuojeluväntimusetusten toimivuus. (Registreringsförfarandet och förordningarna med miljöskyddskrav och deras funktionalitet.) Miljöministeriets rapporter 4/2013. 59 s. ISBN 978-952-11-4145-4.
- From, S. (red.). 2005. Paahdeympäristöjen ekologia ja uhanalaiset lajit. (Ekologi och hotade arter i solexponerade miljöer.) Miljön i Finland 774/2005. 86 s. ISBN 952-11-2011-8.
- Hatva, T., Hyyppä, J., Ikäheimo, J., Penttinen, H. & Sandborg, M. 1993. Soranoton vaikutus pohjaveteen, raportit I–VI. (Inverkan av grustäkt på grundvattnet, rapporterna I–VI.) Vatten- och miljöstyrelsen.
- Hietämäki, M., Siili-Hakkarainen, L., Lahtela, J., Järvinen, K., Vanala, T., Serenius, K., & Leinonen, K. 2016. Ympäristövalvonnan ohje. (Anvisningar för miljötillsyn.) Miljöförvaltningens anvisningar 2/2016. 141 s. ISBN 978-952-11-4609-1.
- Hollo, E. 2004. Ympäristönsuojelu- ja luonnonsuojeluoikeus. 499 s. ISBN 952-14-0684-4.
- Hollo, E. 2010. Selvitys maa-aineslupajärjestelmän yhdistämisestä ympäristölupamenettelyyn. (Utredning av sammanslagning av systemet för marktäktstillstånd med miljötillståndsförfarandet.) Miljöministeriets rapporter 15/2010. 62 s. ISBN 978-952-11-3768-6.

- Huhtinen T., Palolahti, A. Räisänen, M. & Torppa A. 2018. Kiviaineshuollon kehittäminen. (Utveckling av hanteringen av stenmaterial.) Miljöministeriets rapporter 13/2018. 180 s. ISBN:978-952-11-4791-3.
- Husa, J., Teeriaho, J., Kontula, T., Heikkinen, R & Fagersten, R. Värdefulla bergsområden med hänsyn till natur- och landskapskydd. Regionala rapporter. Vatten- och miljöstyrelsen, Finlands miljöcentral.
- Inkeröinen, J. & Alasaarela, E. (red.). 2010. YMra13/2010 Uusiomateriaalien käyttö maarakentamisessa. Tuloksia UUMA-ohjelmasta 2006–2010. (Användning av återvunnet material vid markbyggnad – Resultat från UUMA-programmet 2006–2010.) Miljöministeriets rapporter 13/2010. 98 s. ISBN 978-952-11-3761-7.
- Jantunen, J. 2012. Kiviaineshankkeiden ympäristövaikutusten arviointi. (Miljökonsekvensbedömning av stenmaterialprojekt.) Miljön i Finland 27/2012. 58 s. ISBN 978-952-11-4051-8.
- Kinnunen, T. (red.) Pohjavesitutkimusopas: käytännön ohjeita. 2005. Vattenföreningen i Finland rf:s publikationer, 194 s. ISBN 952-9606-73-7.
- Kuusiniemi, K. 2009. Maa-ainesten kotitarveotto: Mietteitä sääntelyn johdonmukaisuudesta. Ympäristöjuridiikka – Miljöjuridik 4/1997 s. 47–63.
- Kuusiniemi, K., Ekroos, A., Kumpula, A. & Vihervuori, P. 2013. Ympäristöoikeus. Sanoma Pro Oy Juridiikka Ympäristöoikeus Perus. 1872 s.
- Laurila, J. & Hakala I. 2010. Paras käyttökelpoinen tekniikka (BAT). Ympäristöasioiden hallinta kiviainestuotannossa. (Bästa tillgängliga teknik (BAT) – Hantering av miljöfrågor i produktionen av stenmaterial.) Miljön i Finland 25/2010. 87 s. ISBN 978-952-11-3810-2.
- Lehtinen, H. (red.), Härmä, P., Tarvainen, T., Backman, B., Hatakka, T., Ketola, T., Kuula, P., Luoma, S., Pyy, O., Sorvari, J. & Loukola-Ruskeeniemi, K. 2014. Kiviainesten otto arseenialueilla – opas kiviainesten tuottajille, maarakentajille ja viranomaisille. (Stenmaterialtäkt i arsenikbärande berg – handledning för stenproducenter, schaktare och myndigheter.) 71 s. ISBN 978-952-217-289-1.
- Linnove, E. 2015. Ympäristönsuojelulainsäädännön laillisuusvalvontaopas 2014. (Handledning om övervakning av miljöskyddslagstiftningen.) Miljöförvaltningens anvisningar 9/2014. 237 s. ISBN 978-952-11-4338-0.
- Lonka, H. (red.), Loukola-Ruskeeniemi, K. (red.), Ehrukainen, E., Gustafsson, J., Honkanen, M., Härmä, P., Jauhiainen, P., Kuula, P., Nenonen, K., Pellinen, T., Rintala, J., Selonen, O., Martikainen, M. & Aalto, M. 2015. Kiviaines- ja luonnonkiviteollisuuden kehitysnäkymät. (Utvecklingsutsikter för stenmaterials- och naturstensindustrin.) Arbets- och näringsministeriets publikationer. Konkernen 54/2015. 75 s. ISBN 978-952-327-047-3.

Luodes, H., Kauppila, P.M., Karlsson, T., Nikkarinen, M., Aatos, S., Tornivaara, A., Wahlström, M. & Kaartinen, T. 2011. Kaivannaisjätteen luokittelu pysyväksi – Louhinnassa muodostuvat sivukivet. (Klassificering av utvinningsavfall som inert avfall – Gråberg som uppstår vid utvinning.) Miljön i Finland 21/2011. 35 s. ISBN 978-952-11-3919-2.

Mattsson, L. 2016. Ohje kunnan ympäristönsuojelun valvontasuunnitelman ja valvontaohjelman laatimiseen. (Anvisning för utarbetande av kommunens plan och program för miljötillsyn.) Kommunförbundet. 29 s.

Miljöministeriet. 1984. Programmet för skydd av åsar Miljöministeriet. Publikation av naturmiljöavdelningen. D nr 6. 69 s.

Mäkinen, K., Palmu, J-P., Teeriaho, J., Rönty, H., Rauhaniemi, T. & Jarva, J. 2007. Valtakunnallisesti arvokkaat moreenimuodostumat. (Nationellt värdefulla moränformationer.) Miljön i Finland 14/2007. 120 s. ISBN 978-952-11-2661-1.

Mäkinen, K., Teeriaho, J., Rönty, H., Rauhaniemi, T. & Sahala, L. 2011. Valtakunnallisesti arvokkaat tuuli- ja rantakerrostumat. (Nationellt värdefulla vind- och strandavlagringar.) Miljön i Finland 32/2011. 185 s. ISBN 978-952-11-3955-0.

Nippala, E. 2019. Inframarkkina ja kiviaineskäyttö Suomessa 2019-2020. (Inframarknaden och användningen av stenmaterial i Finland 2019–2020.) INFRA rf. Rapport nr 5. Opublicerad. 12 s.

Pekkonen, M., Rytteri, T., Pöyry, J. & Ahlroth, P. 2019. Ekosysteemihotelli – lajiston turvapaikka maankäytön muutoksissa. (Ekosystemhotell – en tillflykt för arter vid ändringar i markanvändningen.) Finlands miljöcentrals rapporter 24/2019. 53 s. ISBN 978-952-11-5044-9.

Projektgrupp som tillsatts av miljöministeriet. 2012. Uudistunut vesilaki 2011 – Keskeinen sisältö ja tärkeimmät muutokset. (Den reviderade vattenlagen 2011. Det centrala innehållet och de viktigaste ändringarna.) Miljöministeriets rapporter 1/2012. 107 s. ISBN 978-952-11-3967-3.

Rintala, J. & Britschgi, R. 2015. Geologiset inventointiaineistot, pohjavesialueet ja kiviaineshuolto maankäytön suunnittelussa. (Geologiska inventeringsmaterial, grundvattenområden och stenmaterialhantering vid planering av markanvändning.) Finlands miljöcentrals rapporter 19/2015. 141 s. ISBN 978-952-11-4497-4.

Rintala, J. & Haavanlammi, E. 2011. Muutoksenhaun vaikutus maa-ainesluvan voimassaoloon. (Ändringssökandets inverkan på marktäktstillståndets giltighet.) Finlands miljöcentrals rapporter 19/2011. 56 s. ISBN 978-952-11-3936-9.

Rintala, J. & Lonka, H. 2013. Maa-aineslain toimivuuden arviointi. (Evaluering av marktäktslagen.) Miljön i Finland 12/2013. 91 s. ISBN 987-952-11-4236-9.

- Rintala, J. 1997. Soranottoalueiden jälkihoito – pintamateriaalit suojaverhouksessa. (Grustäktsområdets eftervård – skyddande ytkonstruktionsmaterial.) Miljön i Finland 54. 119 s. ISBN 952-11-0080-X.
- Rintala, J. 2006. Soranoton ja suojelun tila harjijensuojelualueilla – aluekohtainen tarkastelu. (Grustäkt och skyddet inom åsskyddsområden – områdesspecifik utredning av nuläget.) Finlands miljöcentralers rapporter 1/2006. 168 s. ISBN 952-11-2198-X.
- Rintala, J. 2014. Pohjaveden laadun muutokset soranottoalueilla 1985–2013. (Förändringar i grundvattenkvaliteten i grustäktsområden 1985–2013.) Finlands miljöcentralers rapporter 20/2014. 155 s. ISBN 978-952-11-4348-9.
- Romu, I. (red.). 2014. Parhaat ympäristökäytännöt (BEP) luonnonkivituotannossa. (Bästa miljöpraxis (BEP) i produktionen av natursten.) Miljön i Finland 5/2014. 133 s. ISBN 978-952-11-4373-1.
- Räisänen, J., Teeriaho, J., Kananoja, T. & Rönty, H. 2018. Valtakunnallisesti arvokkaat kivikot – osa 1. (Nationellt värdefull stenbunden mark – del 1.) Miljön i Finland 2/2018. Miljöministeriet, Geologiska forskningscentralen, Finlands miljöcentral.
- Räisänen, M. & Härmä, P. 2019. Yhteenvedo rakennuskivilouhimoiden sivukivi- ja jälkikäyttöselvityksistä. (Sammanfattning av utredningar om skrotsten och efteranvändning av byggstensbrott.) Geologiska forskningscentralen, GTK:s arbetsrapporter 96/2019. 21 s.
- Räisänen, M., Venäläinen, P., Lehto, H., Härmä, P., Vuori, S., Ojalainen, J., Kuula-Väisänen, P., Komulainen, H., Kauppinen-Räisänen, H. & Vallius, P. 2007. Rakennuskivitoiminnassa syntyvän sivukiven hyötykäyttö Kaakkois-Suomessa. (Nyttoanvändning av skrotstensvarp från byggstensbrytning i sydöstra Finland.) Geologiska forskningscentralen, forskningsrapport 169. 64 s. ISBN 978-952-217-029-3.
- Vihervuori, P. 1989. Maa-ainesten ottaminen ja suojele. 649 s.

Bilagor

Bilaga 1. Exempel på kartor och ritningar i täktplaner

Syftet med exemplen är att ge en allmän uppfattning om vad som bör anges på kartorna och ritningarna i täktplanerna i olika täktprojekt. Planerna har valts ut så att de så mångsidigt som möjligt representerar de mest vanligaste täktprojekten och de situationer som uppstår i samband med de vanligaste marktäktprojekten. Plankartorna har bearbetats för denna handbok och uppgifterna i dem motsvarar inte längre helt de ursprungliga planerna.

Kartorna och ritningarna redogör för nuläget i täktområdena, organiseringen av täktverksamheten och efteranvändningen av områdena.

Exempelkartorna åskådliggör följande planeringssituationer:

Bergtäkt

Nuläge och planritning

Slutläge

Sektionsritningar 1-1, 2-2, 3-3, 4-4

Naturstensbrott

Nuläge och planritning

Slutläge

Sektionsritningar 1-1, 2-2, 3-3

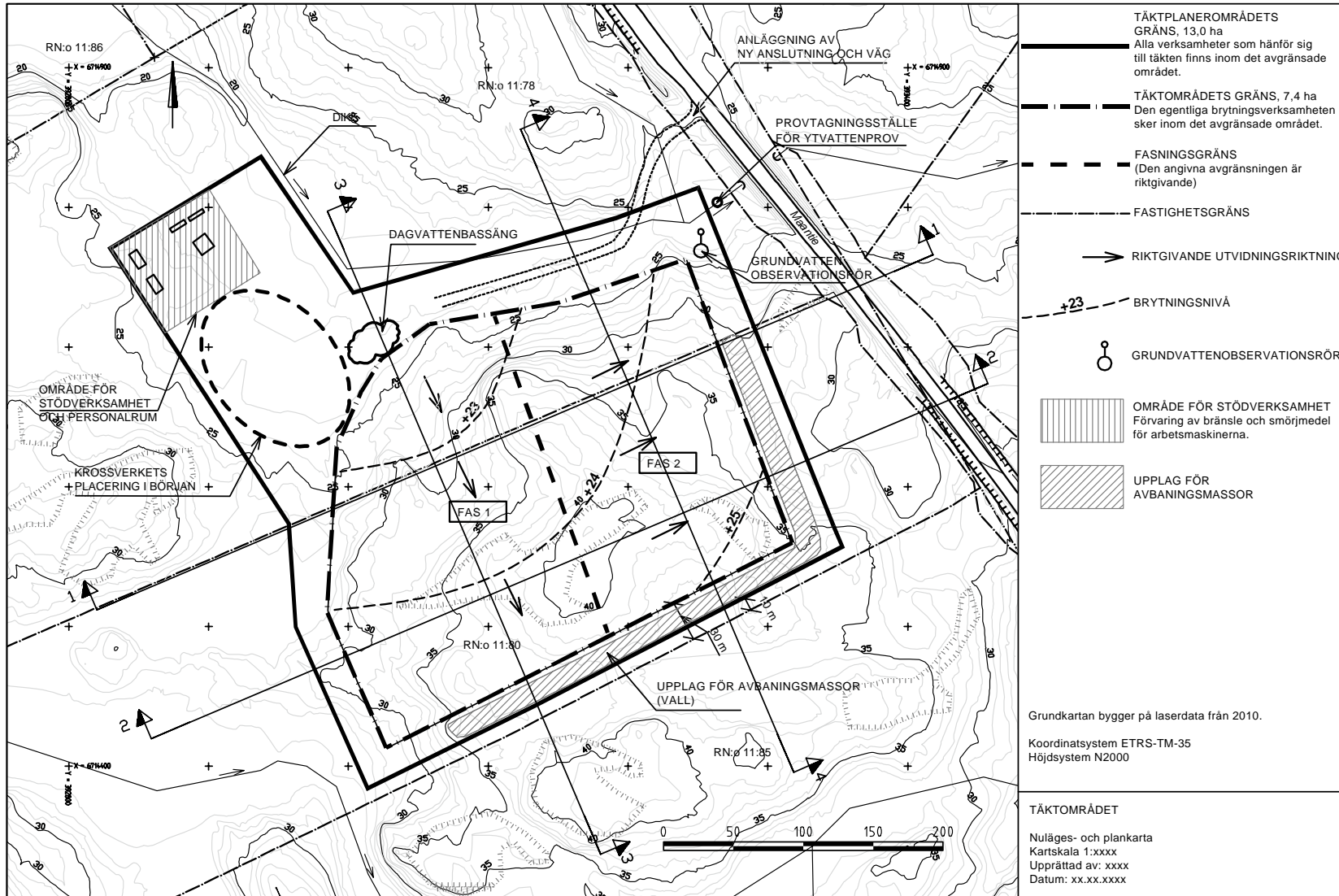
Grustäkt

Nuläge och planritning

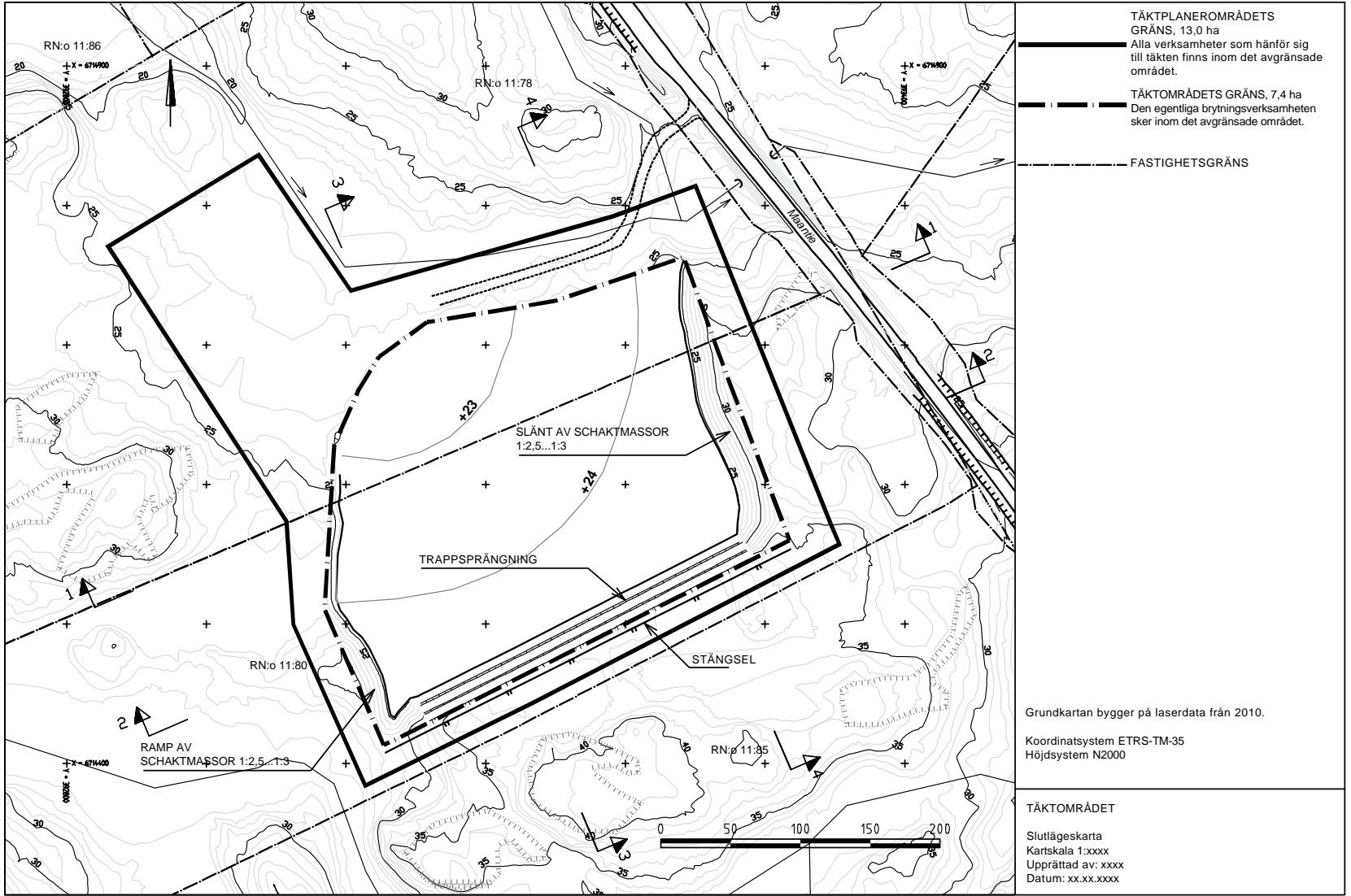
Slutläge

Sektionsritningar 1-1, 2-2, 3-3

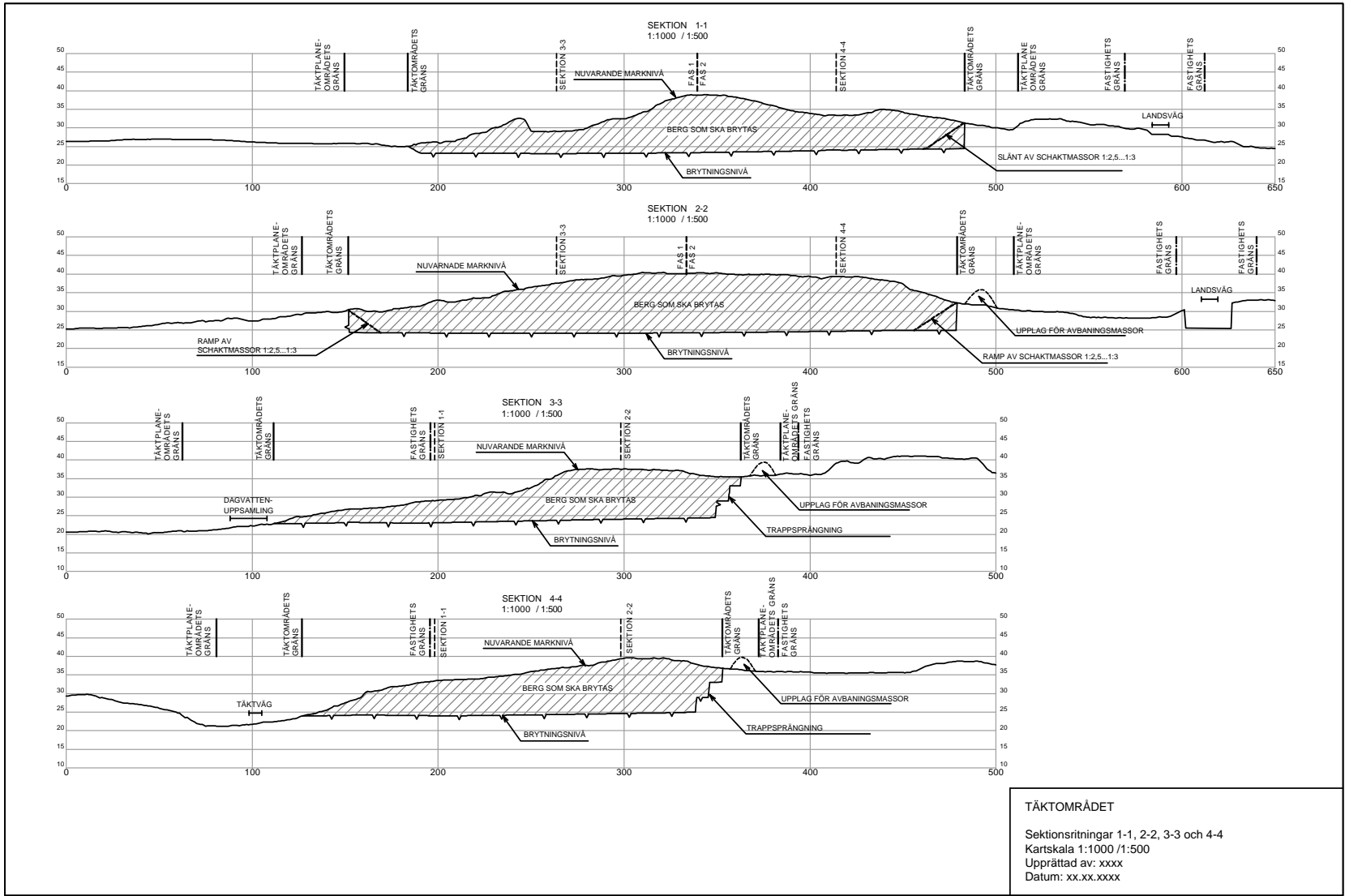
Bilaga 1(1) Bergtäkt. Nuläge och planritning.

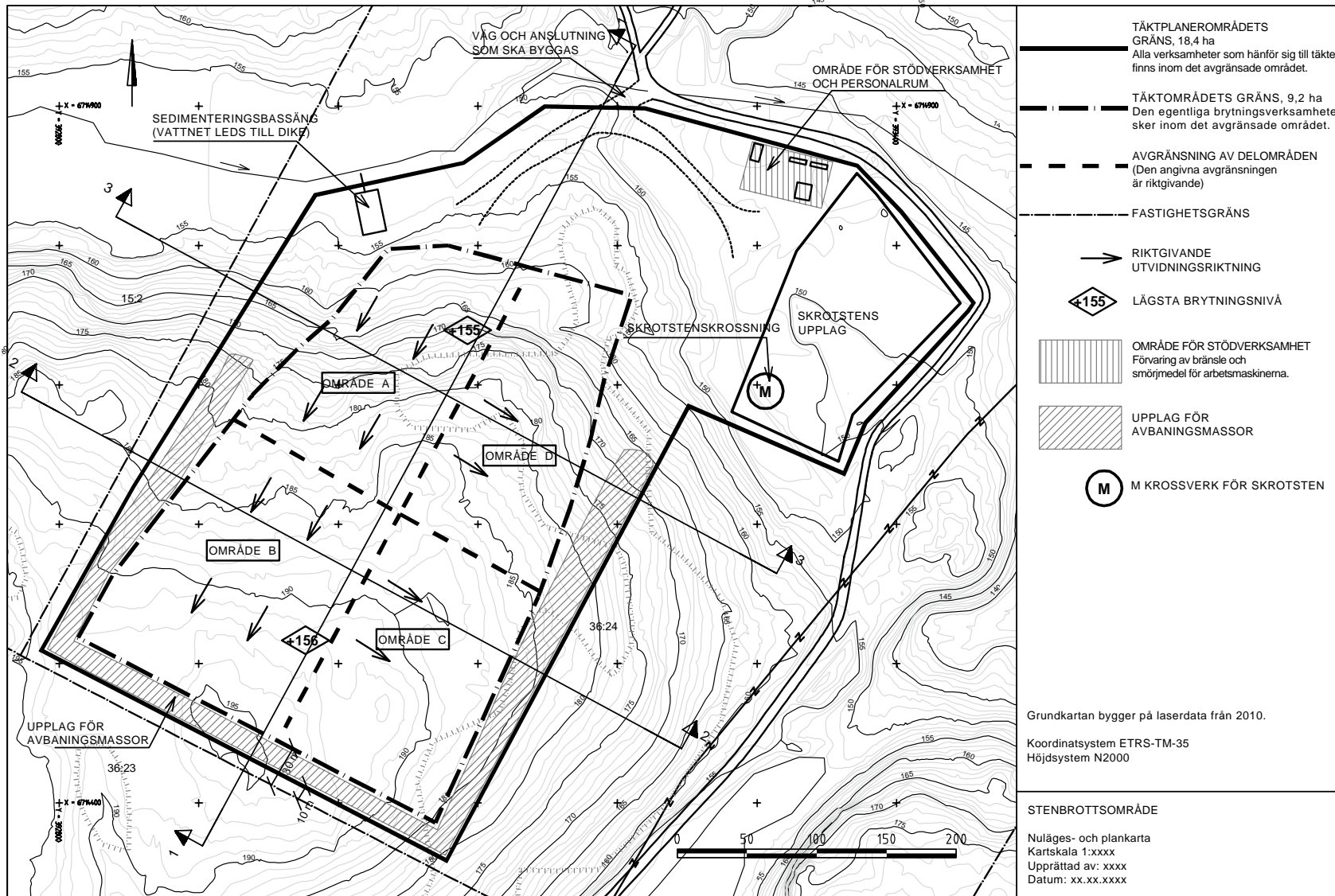
BILAGA 1(2) Bergtäkt. Slutläge.

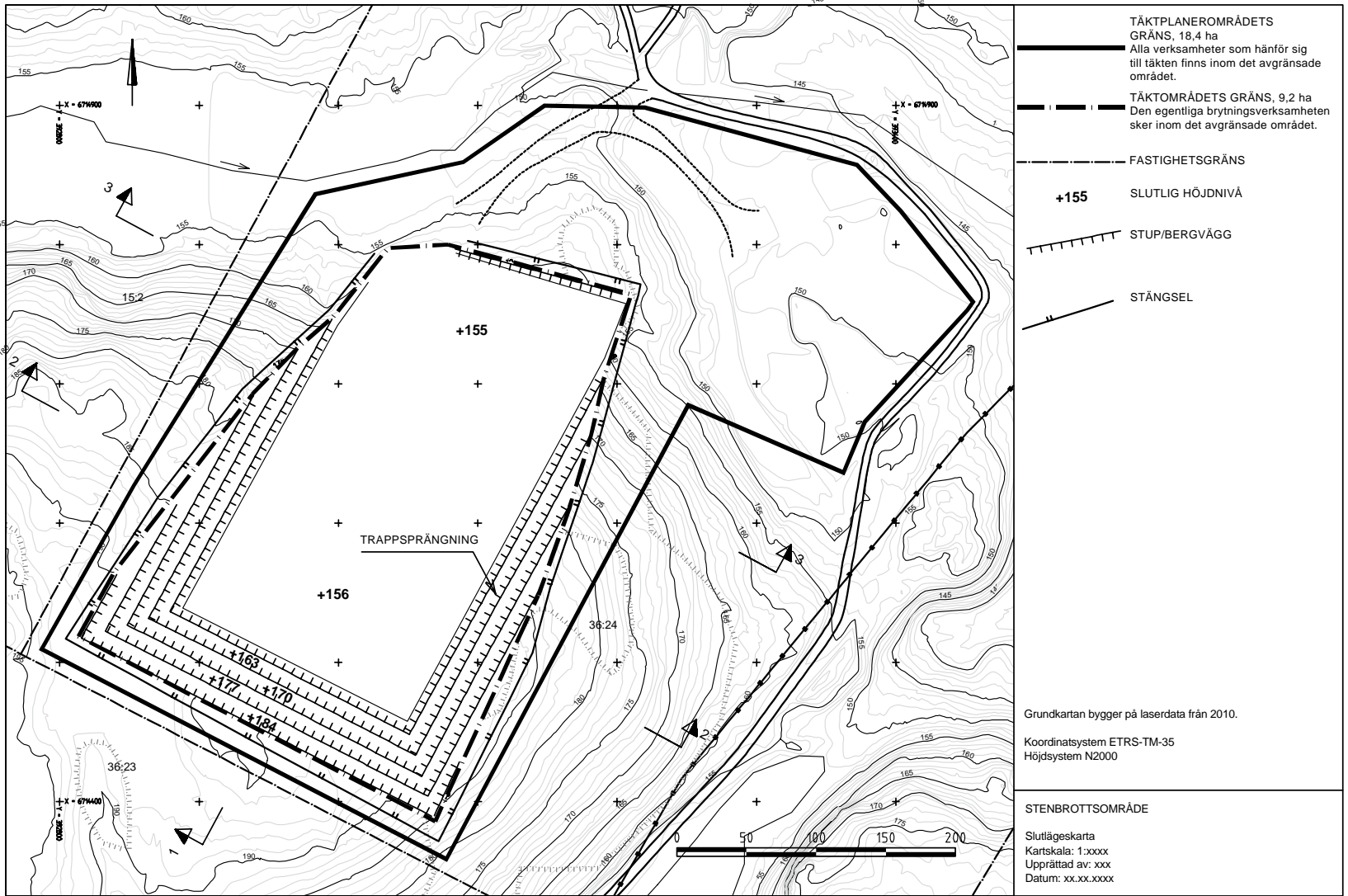
BILAGA 1(3) Bergtäkt. Sektionsritningar.

BILAGA 1(4) Naturstensbrott. Nuläge och planritning.

BILAGA 1(5) Naturstensbrott. Slutläge.

TÄKTPLANEROMRÅDETS GRÄNS, 18,4 ha
 Alla verksamheter som hänför sig till täkten finns inom det avgränsade området.

TÄKTOMRÅDETS GRÄNS, 9,2 ha
 Den egentliga brytningsverksamheten sker inom det avgränsade området.

FASTIGHETSGRÄNS

+155 SLUTLIG HÖJDNIVÅ

STUP/BERGVÄGG

STÄNGSEL

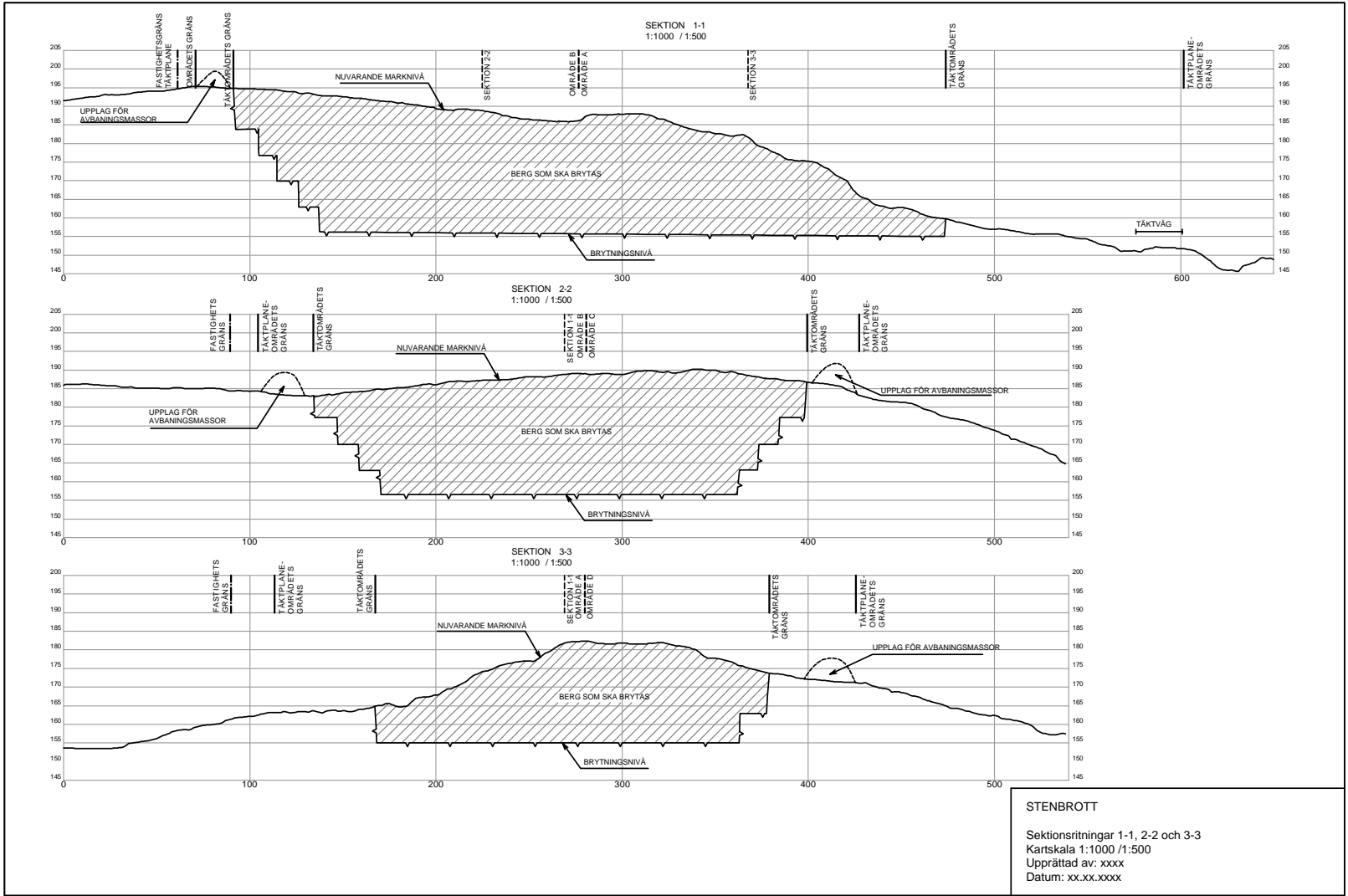
Grundkartan bygger på laserdata från 2010.

Koordinatsystem ETRS-TM-35
 Höjdsystem N2000

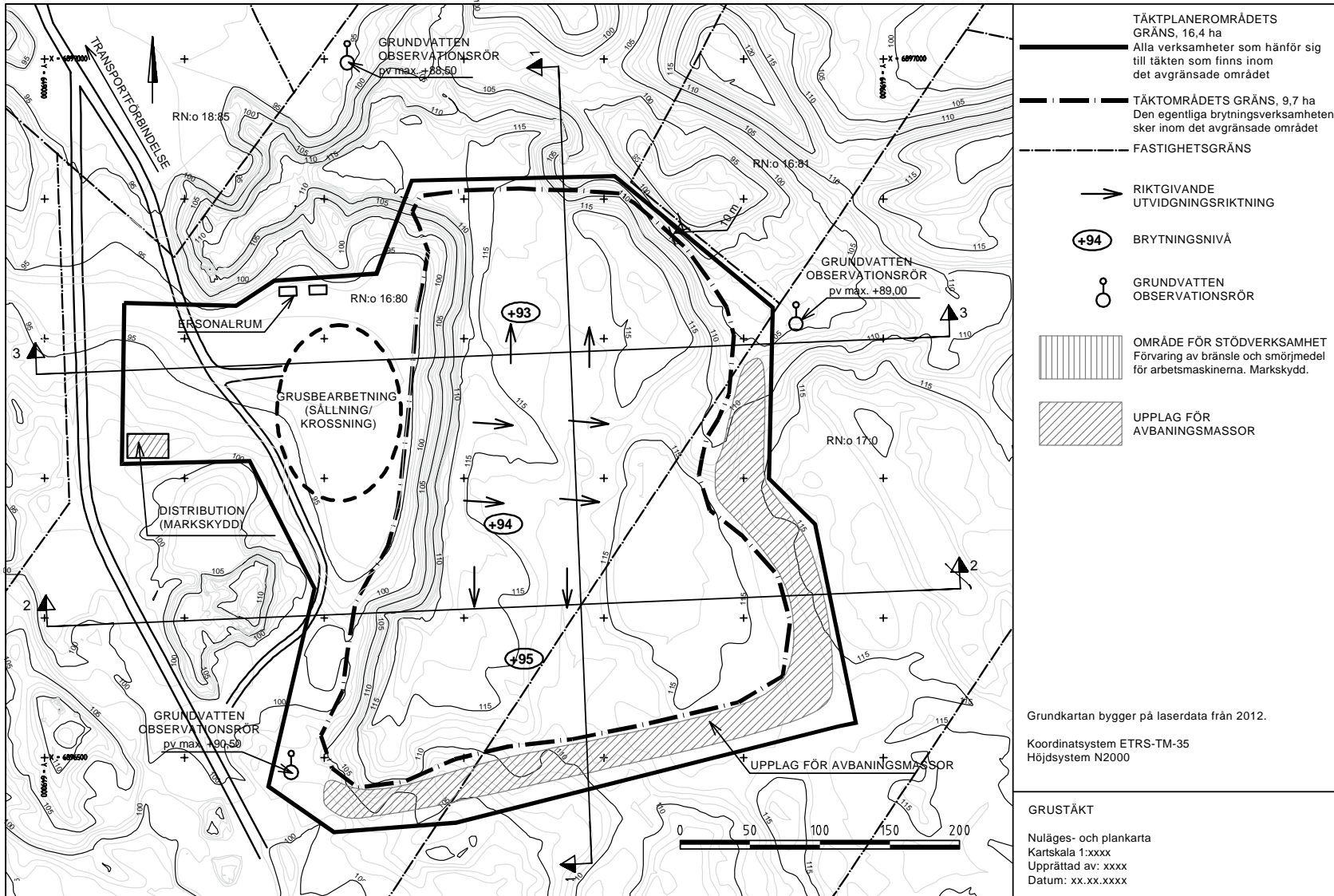
STENBROTTSOMRÅDE

Slutlägeskarta
 Kartskala: 1:xxxx
 Upprättad av: xxx
 Datum: xx.xx.xxxx

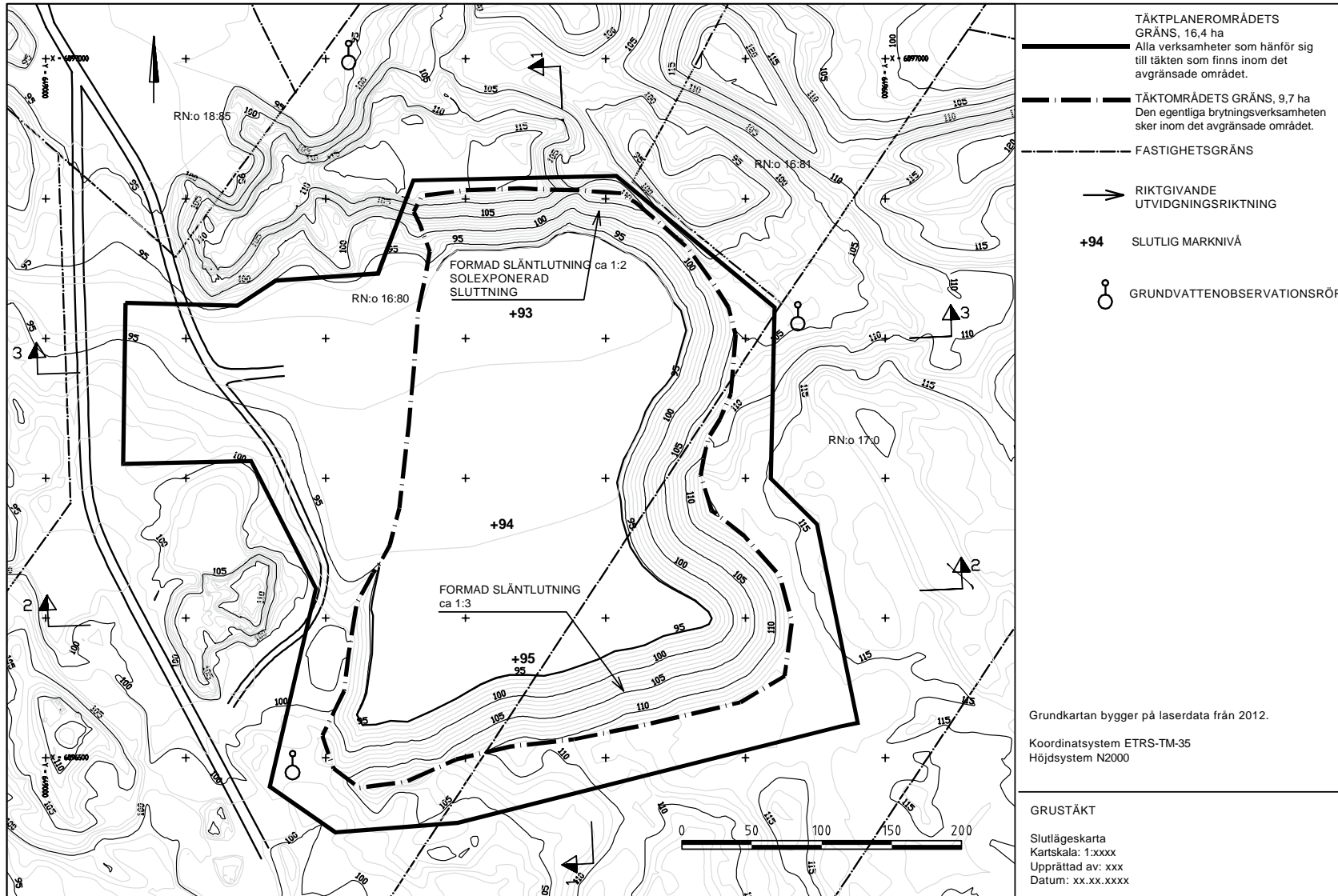
BILAGA 1(6) Naturstensbrott. Sektionsritningar.

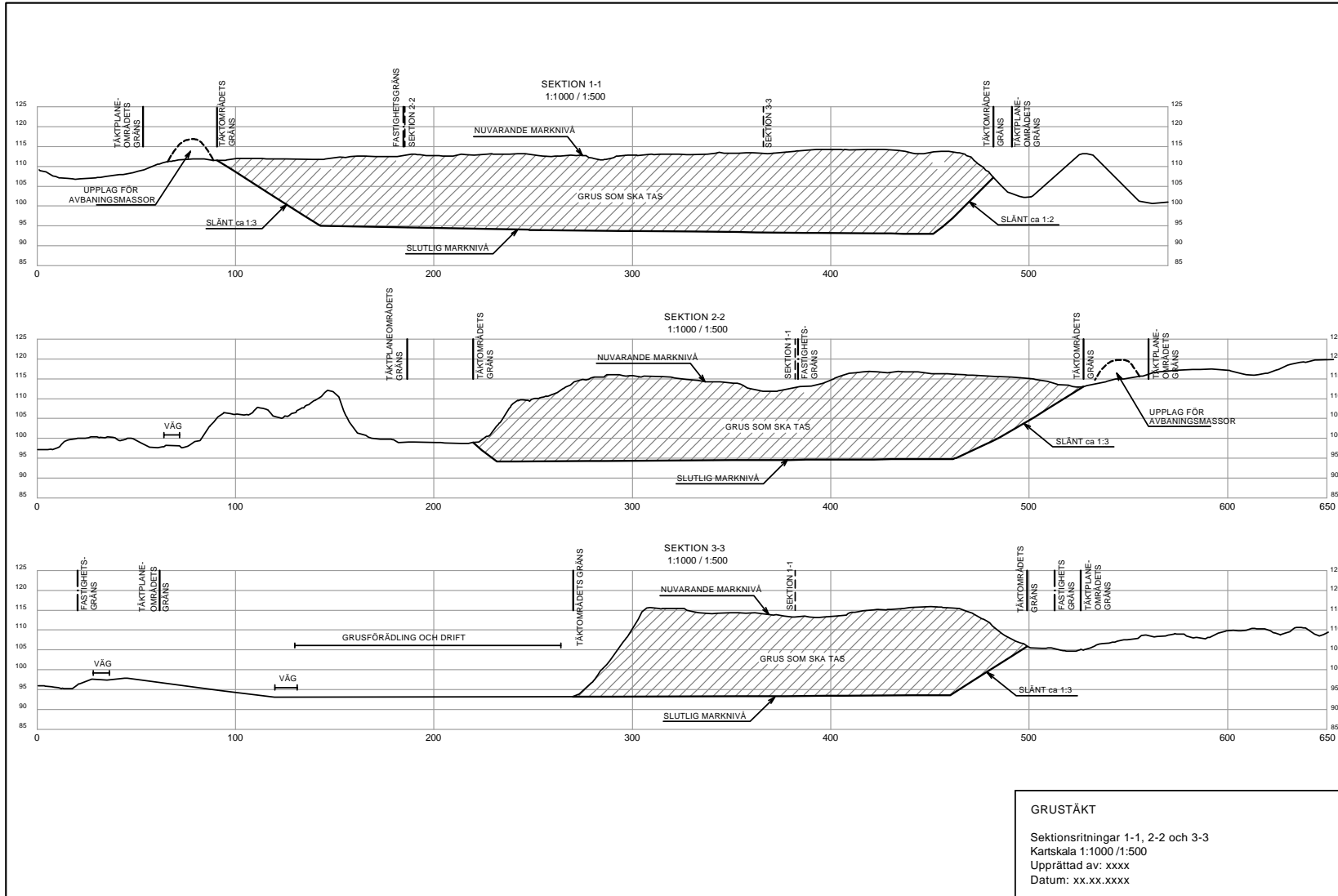
BILAGA 1(7) Grustäkt. Nuläge och planritning.

BILAGA 1(8) Grustäkt. Slutläge.

BILAGA 1(9) Grustäkt. Sektionsritningar.

Bilaga 2. Mall för tillståndsbeslut för marktäkt med stenmaterialkrossning

I denna mall för tillståndsbeslut för marktäkt och stenmaterialkrossning presenteras det väsentligaste innehållet i tillståndsbeslutet. Mallen kan användas som underlag för tillståndsbeslutet. I beslutet anges först besluts-id, som tillståndsmyndighet, beslutsdatum och diarienummer.

Ärende

Beslut om ansökan om marktäktstillstånd enligt 4 § i marktäktslagen samt om ansökan enligt miljöskyddslagen (527/2014) för gruskrossning.

(I beslutet ingår ett avgörande om en ansökan enligt 199 § i miljöskyddslagen om inledande av verksamheten innan tillståndsbeslutet träder i kraft.)

Tillståndssökande

Sökandens namn och kontaktperson
Besöksadress och postadress
Kontaktpersonens telefonnummer
Företags- och organisationsnummer

Täktens läge och fastighetsuppgifter

Kommun/stad, kommundel/stadsdel
Besöksadress
Fastighetsregisteruppgifter och registerbeteckning

Anhängiggörande av ärende

Datum

Komplettering av ansökan

Planläggningsstatus och andra planer som hänför sig till markanvändningen

Tillstånd och avtal som gäller verksamheten

Områdets nuläge

Ansökan och täktplan

- Beskrivning av verksamheten
 - Tagning av jordmaterial
 - Krossning och lagring av stenmaterial
 - Driftstider
 - Bränslen och lagring av dem
 - Utrustning som används
 - Trafikarrangemang
- Miljökonsekvenser och reducering av dem
 - Grundvatten och jordmån
 - Landskap, miljö och naturförhållanden
 - Luft
 - Buller
 - Damm
- Störningar och störningsberedskap
- Plan för hantering av utvinningsavfall
- Kontroll av verksamheten
- Efterbehandling och efteranvändning

Behandling av ärendet

- Information om ansökan
- Inspektioner
- Anmärkningar och åsikter
- Utlåtanden
- Sökandens genmäle

Avgörande av ärendet

I egenskap i 7 § i marktäktslagen avsedd tillståndsmyndighet har XX kommunen/stads miljöskyddsmyndighet prövat ärendet och beslutat att bevilja det tillstånd som ansökan gäller till xxx för verksamhet inom ett outbrutet område på lägenheten yyyy RNr x:xx i yyy kommun/stad i yyy by enligt den täktplan som den sökande tillställt samt med följande tillståndsbestämmelser.

- Tillståndets giltighetstid och omfattning
- Tillsyn
- Försiktighetsåtgärder
- Skyddsåtgärder avseende grundvatten
- Övervakning av grundvattenkvaliteten och grundvattennivån
- Grävdjup

Avgränsning av täktområdet
Driftstider
Servitut
Trafikarrangemang
Efterbehandling
Årlig redovisning av mängderna och arterna av det tagna materialet samt övervakningsresultaten

Avgifter för granskning av täktplanen, partsamråd och övervakning av täktverksamheten samt säkerhet för säkerställande av efterbehandling

Granskningsavgift
Samrådskostnader
Tillsynsavgift
Säkerhet

Motivering

Villkor för beviljande av tillstånd
Allmän motivering av beslutet om tillstånd
Svar på yttranden och påminnelser
Detaljmotivering av tillståndsbestämmelserna

Inledande av verksamhet

Enligt 21 § i marktäktslagen och 199 § i miljöskyddslagen kan verksamheten inledas när tillståndsbeslutet har vunnit laga kraft.

(Tillståndsmyndigheten anser att det trots att ändring har sökts finns grundad anledning att inleda verksamheten enligt 21 § i marktäktslagen och 199 § i miljöskyddslagen. Genomförandet av detta tillståndsbeslut gör inte överklagandet meningslöst då verksamheten ordnas i enlighet med bestämmelserna i tillståndsbeslutet (och följande tilläggsbestämmelser).

Inledandet av verksamheten innan detta beslut vunnit laga kraft förutsätter att tillståndshavaren ställer en säkerhet på xxx euro för att eventuella olägenheter, skador och kostnader ska kunna ersättas i det fall att tillståndsbeslutet upphävs eller ändras.

Fullföljdsdomstolen kan förbjuda verkställigheten av beslutet.)

Tillämpade lagrum

kommunens/stadens förvaltnings- och verksamhetsstadga x §

kommunens/stadens marktäktstaxa

instruktion för beräkning av säkerhet, antagen av kommunens/stadsstyrelsen
(xx.yy.20xx § yyyy)

Marktäktslag (555/1981) 1, 1a, 3–7, 10–16, 19–21, 23 a och 23 b §

Miljöskyddslag (MSL 527/2014 jämte ändring 423/2015) 2, 5, 8–12, 14–17, 19–20,
22–23, 27–29, 34, 39–46, 48–49, 52–54, 58, 59, 62, 65–66, 70, 83–87, 89, 92–96, 134,
140–142, 158, 170, 172, 190–191, 198–199, 205, 209, 217, 235 §, bilaga 1

Avfallslag (646/2011) 1, 6, 8, 12, 13, 16–7, 28, 29, 72, 91, 118–123, 126, 129 och 141 §

Lag angående vissa grannelagsförhållanden (26/1920) 17–18 § SRF om marktäkt
(926/2005) 1–4, 6 9 §

SRF om miljöskydd i samband med stenbrott, annan stenbrytning och stenkrossar
(800/2010)

SRF om miljöskydd (713/2014) 2–4, 6, 8, 11–15 och 18–20 § SRB om riktvärden för
bullernivå (993/1992)

SRF om bullerutredningar och handlingsplaner för bullerbekämpning (823/2018)

SRF om utvinningsavfall (379/2008) 1–4 §

SRF om avfall (179/2012) 7–10 och 20 §

Sökande av ändring

Den som är missnöjd med detta beslut kan överklaga det genom besvär hos Vasa förvaltningsdomstol. Besvärsanvisning bifogas.

Delgivning av beslut

Tillståndsbeslutet delges genom offentlig kungörelse xx.yy.20xx

Bilaga 3. Handlingar till ansökan om täktillstånd

1. Ansökan, 2 ex.

Ansökningsblanketten ska ifyllas till alla delar på behörigt sätt och till ansökan ska fogas de tilläggsutredningar och bilagor som nämns på blanketten och blankettanvisningarna. Se även bestämmelserna i 1 § marktäktsförordningen.

2. Handlingar till täktplanen, 4 ex.

Till täktplanen hör en redogörelse och kompletterande kartor och ritningar. Av täktplanen ska framgå de uppgifter som avses i 11 § 2 mom. i marktäktslagen och vid behov även i 3 mom. samt de utredningar av naturförhållandena och projektets miljökonsekvenser som avses i 5 § 2 mom.:

- Beskrivning i täktplanen, se 2 § 3 mom. i marktäktsförordningen
- Plankartor och sektionsritningar över nuläget och den slutliga situationen presenteras i regel i kartskala 1:200–1:5 000. I planerna anges också täktverksamhetens framskridande och eventuella indelning i etapper.

I täktplanen ingår också en redogörelse för utvinningsavfallet, dvs. en plan för hantering av utvinningsavfall. Planen tillställs bäst som en separat bilaga, på en blankett som finns i tjänsten Miljo.fi på www.miljo.fi > Ärendehantering > Blanketter

3. Plan- och kartdokument, 4 ex.

- uppdaterad översiktskarta (vanligtvis 1:20 000–1:50 000) som visar täktområdets läge
- utdrag ur grundkarta (vanligtvis 1:5 000–1:10 000) som visar täktområdets läge och gränser samt dess angränsande fastigheter, inkl. fastighetsbeteckningar.

På kartan ska också anges gränserna för täktplaneområdet och täktområdet.

- Om täktområdet omfattas av en gällande lagakraftvunnen plan, ska till ansökan fogas ett planutdrag och de planbestämmelser som gäller området.

4. Utredning av sökandens besittningsrätt till täktområdet, 1 ex.

Utredningen kan vara till exempel:

- utredning av sökandens äganderätt:
- lagfart
- köpebrev
- arrendeavtal som gäller täktområdet och ger rätt att ansöka om tillstånd
- markägarens skriftliga samtycke till ansökan om tillstånd, varvid även samtyckesgivarens besittningsrätt ska utredas.

5. Grannsamtal, 1 ex.

Den som ansöker om tillstånd kan samråda med grannarna (MTL 13 § och MTF 3 §) i samband med ansökan eller på separata samrådsblanketter. Om samråden inte är tillräckliga eller annars bristfälliga, ska tillståndsmyndigheten ordna de samråd som behövs. För samråd som ordnas av myndighet uppbärs en avgift enligt tillsynstaxa.

6. Annan utredning, 4 ex.

Andra eventuella bilagor som behövs för behandlingen av ansökan, som miljökonsekvensbeskrivning, en bedömning enligt NVL 65 § eller en utredning om väg- och trafikförbindelser.

Tillståndsmyndigheterna kan också begära att tillståndssökanden inhämtar kompletterande utredningar i ärendet.

Bilaga 4. Exempel på täktplan (gemensam behandling)

Innehåll

1 Projektbeskrivning

- 1.1 Allmänt
- 1.2 Uppgifter om sökanden
- 1.3 Fastigheter
- 1.4 Projektets motivering och syfte

2 Täktbeskrivning

- 2.1 Planläggning
- 2.2 Bosättning och andra verksamheter
- 2.3 Topografi, landskap och fornminnen i området
- 2.4 Jordmån och berggrun
- 2.5 Natur
- 2.6 Ytvatten
- 2.7 Grundvatten

3 Beskrivning av täktverksamheten

- 3.1 Kartmaterial till planen
- 3.2 Skyddszoner och försiktighetsåtgärder
- 3.3 Förberedelser
 - 3.3.1 Vägarrangemang
 - 3.3.2 Avbaning av området och lagring av massorna (plan för hantering av utvinningsavfall)
 - 3.3.3 Område för stödverksamhet och avfallshantering
- 3.4 Täktområde
- 3.5 Uttagningsnivåerna och hantering av dagvatten
- 3.6 Mängd och tid för tagande av jordmaterial samt materialets användning
- 3.7 Transporter
- 3.8 Driftstider
- 3.9 Förädling och upplag

4 Efterbehandling

- 4.1 Mål och schema för efterbehandling
- 4.2 Släntning och övertäckning
- 4.3 Plantering

5 Skadliga miljökonsekvenser och åtgärder för att minska dem

- 5.1 Grundvatten
- 5.2 Ytvatten
- 5.3 Landskap och natur
- 5.4 Damm
- 5.5 Buller och vibrationer

6 Kontroll av miljöpåverkan

- 6.1 Grundvattenövervakning
- 6.2 Ytvattenövervakning
- 6.3 Övrig övervakning

7 Övriga synpunkter

BILAGOR

- Bilaga 1 Läges- och terrängkarta
- Bilaga 2.1 Fastighetsregisterkarta
- Bilaga 2.2 Lagfartsbevis för målfastigheter
- Bilaga 2.3 Rågrannarnas kontaktuppgifter
- Bilaga 3 Planer
- Bilaga 4 Karta över grundvattenområden och skyddsområden

RITNINGAR

Nuläge och planritning	1:1000
Slutläge	1:1000
Sektionerna A-A och B-B	1:1000/1:500
Sektionerna C-C och D-D	1:1000/1:500

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet

ISBN: 978-952-361-237-2 PDF
ISSN: 2490-1024 PDF